

Miikka Pyykkönen

Järjestäytyvät diasporat

Etnisyys, kansalaisuus, integraatio
ja hallinta maahanmuuttajien
yhdistystoiminnassa

Miikka Pyykkönen

Järjestäytyvät diasporat

Etnisyys, kansalaisuus, integraatio
ja hallinta maahanmuuttajien yhdistystoiminnassa

Esitetään Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi yliopiston Villa Ranan Paulaharjun salissa
kesäkuun 29. päivänä 2007 kello 12.

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

JYVÄSKYLÄ 2007

Järjestäytyvät diasporat

Etnisyys, kansalaisuus, integraatio
ja hallinta maahanmuuttajien yhdistystoiminnassa

JYVÄSKYLÄ STUDIES IN EDUCATION, PSYCHOLOGY AND SOCIAL RESEARCH 306

Miikka Pyykkönen

Järjestäytyvät diasporat

Etnisyys, kansalaisuus, integraatio
ja hallinta maahanmuuttajien yhdistystoiminnassa

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

JYVÄSKYLÄ 2007

Editors

Jussi Kotkavirta

Department of Social Sciences and Philosophy/philosophy, University of Jyväskylä

Irene Ylönen, Marja-Leena Tynkkynen

Publishing Unit, University Library of Jyväskylä

URN:ISBN:9789513928728

ISBN 978-951-39-2872-8 (PDF)

ISBN 978-951-39-2848-3 (nid.)

ISSN 0075-4625

Copyright © 2007, by University of Jyväskylä

Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä 2007

ABSTRACT

Pyykkönen, Miikka

Organizing diasporas. Ethnicity, citizenship, integration, and government in immigrant associations.

Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2007, 140 p.

(Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research, ISSN 0075-4625; 306)

ISBN 978-951-39-2872-8 (PDF), 978-951-39-2848-3 (nid.)

Summary + four articles

The present study examines the work of immigrant associations in Jyväskylä and Tampere. The study approaches issue from the dual perspective of the associations themselves and that of immigration administration. For my research, I interviewed twenty-five people working in immigrant associations and six people working in the administration of immigrant affairs. I also used thirty-seven national and local administrative documents concerning immigrant associations and forty-seven immigrant association constitutions as my data. As a methodological tool, I use phenomenographic content analysis and Norman Fairclough's model of discourse analysis, through which the text is analysed against the discursive and social practises of which it partially constructs. Discourses show how different actors in different contexts signify immigrant associations and their central themes. I started my study from the question of 'what are immigrant associations like?' and the analysis produced a typology of immigrant association in Jyväskylä and Tampere with nine categories. I subsequently analysed how different types of associations and administration give meanings to the themes that are central issues in relation to immigration, namely: integration, ethno-cultural identity, and associations as part of the modern governance. Social scientific discussions of citizenship, civil society, integration, identity, and government are used as theoretical and interpretative tools.

This study broadens general conceptualisations of immigrant associations, which have previously implied that they mainly concentrate on the religions and cultures of immigrants. Immigrant associations also play an important part in the integration of immigrants and their governance. The present research shows that immigrant associations simultaneously empower and make immigrants governable.

Keywords: immigrant association, diaspora, ethnicity, integration, identity, government, governmentality

Author's address

Miikka Pyykkönen
Department of Social Sciences and Philosophy
University of Jyväskylä, Finland
miipyyk@yfi.jyu.fi

Supervisors

Professor Anita Kangas
Department of Social Sciences and Philosophy
University of Jyväskylä, Finland

Professor Martti Siisiäinen
Department of Social Sciences and Philosophy
University of Jyväskylä, Finland

Reviewers

Researcher Annika Forsander
Svenska social- och kommunalhögskolan (CEREN)
University of Helsinki, Finland

Docent, academy research fellow Östen Wahlbeck
Academy of Finland, Finland

Opponent

Professor Pertti Alasuutari
Department of Sociology and Social Psychology
University of Tampere, Finland

KIITOKSET

On tullut aika kiittää kaikkia niitä henkilöitä ja tahoja, joita ilman tätä tutkimusta ei olisi. Suurimmat kiitokset kuuluvat haastattelemilleni 25 maahanmuuttajayhdistyksissä toimivalle henkilölle ja kuudelle maahanmuuttajatyön viranomaiselle. Tutkimukseni ohjaajia professori Anita Kangasta ja professori Martti Siisiäistä kiitän saamistani verrattomista neuvoista ja ohjeista sekä kannustuksesta. Teidän kanssanne on ollut ilo ja kunnia työskennellä. Esitarkastajia, tutkija ja johtaja Annika Forsanderia sekä dosentti ja akatemiatutkija Östen Wahlbeckiä, kiitän heidän syvästä paneutumisestaan väitöskirjani käsikirjoitukseen. Teidän antamanne palautteen johdosta väitöskirjastani tuli huomattavasti parempi. Molempia kiitän myös niistä monista hedelmällisistä keskusteluista, joita olemme käyneet väitöskirjaprosessin aikana. Tiina Huotaria kiitän kielenhuollosta.

Väitöskirjan tekeminen kesti viitisen vuotta. Koko sen ajan olen saanut ilokseni työskennellä Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksella, jonka ilmapiiri on ollut innovatiivinen ja kannustava. Erityiskiitokset laitoksella kuuluvat kulttuuripolitiikan maisteriohjelman henkilökunnalle ja jatkokoulutettaville, jotka seminaareissa ja vapaamuotoisissa keskusteluissamme ovat auttaneet minua edistämään tutkimustani ja jaksamaan työssäni. Suuret kiitokset kuuluvat ehdottomasti myös sosiologian jatkokoulutusseminaarilaisille ja vetäjille.

Kiitän myös mitä lämpimimmin kaikkia niitä tutkijakollegoja eri yliopistoista ja tieteellisistä yhteisöistä, joiden kanssa olen saanut kunnian keskustella tutkimuksestani ja jotka ovat siihen liittyviä tekstejä kommentoineet. Erityisesti kiitän dosentti ja erikoistutkija Pasi Saukkosta, tutkija Tuomas Martikaista, tutkija Tuula Jorosta, tutkija Sanna Sakselaa, suunnittelija Leena Suurpäättä ja lehtori Päivi Harista. Korvaamaton apu tutkimukselleni on ollut opettaja- ja tutkijakollega Jani Kolehmaisena kanssa käydyistä monista keskusteluista. Unohtaa ei pidä myöskään eurooppalaisten kolmannen sektorin väitöskirjatutkijoiden muodostamaa verkostoa, jonka vuosittaisissa seminaareissa olen kolme kertaa saanut esitellä väitöstutkimustani. Niistä saadut kommentit, kontaktit ja ystävät ovat olleet tutkimusprosessissa hyvin tärkeitä.

Ystävät, sukulaiset ja läheiset ovat tukeneet minua matkan varrella ja antaneet uskoa tulevaan silloin kun se on itseltä lähes loppunut. Suurkiitos teille, tukenne on ollut korvaamatonta. Omistan tämän väitöskirjan teille, erityisesti kaikista läheisimmilleni.

Olen kiitollinen siitä, että sain koko tutkimusprosessin ajan katkeamatta rahoitusta eri lähteistä. Tutkimustani ovat rahoittaneet Jyväskylän kaupunki, Opetusministeriö, Jyväskylän yliopisto ja Kulttuuripolitiikan tutkimuksen edistämäätiö (CUPORE). Ilman näiden tahojen luottamusta ja tukea tämä tutkimus ei olisi valmistunut tässä aikataulussa.

SISÄLLYS

ABSTRACT

KIITOKSET

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	9
2	TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	13
2.1	Tutkimuskohde, -ongelma ja -aineisto	13
2.2	Tutkimuksen keskeiset käsitteet ja teoreettinen viitekehys	17
2.2.1	Kansalaisyhteiskunta, kansalaisuus ja yhdistys.....	17
2.2.2	Integraatio	37
2.2.3	Kulttuuri, etnisyys ja identiteetti	42
2.2.4	Diaspora	50
2.3	Tutkimuksen lähtökohdat ja metodit	52
2.3.1	Tutkimuksen epistemologisesta taustasta.....	52
2.3.2	Tutkimuksen metodologia	56
3	MAAHANMUUTTAJAT JA HEIDÄN YHDISTYSTOIMINTANSA.....	67
3.1	Maahanmuutto Suomeen ja tutkimuksen alueille	67
3.2	Maahanmuuttajien yhdistystoiminta	71
3.3	Maahanmuuttajayhdistysten typologisointi.....	74
3.3.1	Etniskulttuuriset yhdistykset	80
3.3.2	Monikulttuurisuusyhdistykset	88
3.3.3	Uskonnolliset yhdistykset	91
3.3.4	Naisten yhdistykset	95
3.3.5	Nuorten yhdistykset.....	98
3.3.6	Liikuntayhdistykset.....	100
3.3.7	Taideyhdistykset.....	103
3.3.8	Kotouttamisyhdistykset.....	105
3.3.9	Koalitiioyhdistykset.....	108
3.4	Yhdistysten rahoitus.....	111
3.5	Yhdistystyyppien kehitys 1980-luvun lopusta tähän päivään.....	114
4	YHTEENVEDON JOHTOPÄÄTÖKSET.....	119
	LÄHTEET	123
	LIITTEET	134

VÄITÖSKIRJAN ARTIKKELIT

- I Pyykkönen, Miikka (2003a) 'Integraatio ja maahanmuuttajien yhdistystoiminta'. Teoksessa: Hänninen, Sakari ym. (toim.): *Mitä yhdistykset välittävät?* Jyväskylä: Atena, 89-120.
- II Pyykkönen, Miikka (2003b) 'Ristissä kaiken aikaa. Jäsenyydet nuorten maahanmuuttajien yhdistystoiminnassa'. Teoksessa: Harinen, Päivi (toim.): *Kamppailua jäsenyyksistä. Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa.* Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 193-237.
- III Pyykkönen, Miikka (2005) 'Pyhiinvaeltajia, kotoutujia vai nomadeja: Maahanmuuttajayhdistysten kolme diskurssia diasporisesta etnisyydestä'. Teoksessa: Paasonen, Susanna (toim.) *Aktivismi: verkostoja, järjestöjä ja arjen taitoja.* Jyväskylä: Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja, 108-136.
- IV Pyykkönen, Miikka (2007) 'Integrating Governmentality. Administrative Expectations for Immigrant Associations in the Integration of Immigrants in Finland'. *Alternatives.* Vol. 32, No 2. (kesäkuu 2007).

1 JOHDANTO

Maahanmuuttajista on puhuttu paljon suomalaisessa yhteiskuntapoliittisessa keskustelussa viimeisten kymmenen vuoden aikana. Yksi keskustelujen keskeisistä teemoista on ollut maahanmuuttajien integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan ja kulttuuriin: millä tavoin ja ehdoin maahanmuuttajista tulee tasavertaisia kansalaisia muiden suomalaisten kanssa? Kysymykseen on etsitty keskusteluissa vastausta pääosin pohtimalla strategioita, joilla yksittäiset maahanmuuttajat voivat päästä mukaan suomalaiseen yhteiskuntaan: työllistämistä, kouluttamista ja kielitaitojen kehittämistä.

Maahanmuuttajien integraatiota ja asemaa Suomessa ylipäätään on tarkasteltu maahanmuuttajien kollektiivisen toiminnan näkökulmasta melko vähän. Ei ole juurikaan saatavilla perusteellista tietoa siitä, miten maahanmuuttajat yhdistyksissään ja liikkeissään kotoutumisen tai kotouttamisen käsittävät ja miten he toimivat suhteessa käsityksiinsä. Tätä voi ihmetellä, koska maahanmuuttajatyön hallinto-organisaatiot ovat viimeisten kymmenen vuoden ajan kannustaneet maahanmuuttajia perustamaan yhdistyksiä, jotta he pystyisivät paremmin ajamaan asioitaan ja jotta olisi olemassa ryhmiä edustavia elimiä, joiden kanssa viranomaiset voisivat tehdä yhteistyötä. Nyt kun kolmatta sektoria on yleisesti alettu pitää yhä enemmän julkisen palvelutuotannon täydentäjänä (esim. Helander 1999, 11-20; vrt. Wijkström & Lundström 1997), on selvää, että myös maahanmuuttajien yhdistystoimintaan tarvitaan entistä systemaattisempaa lähestymistä.

Tämä artikkeliväitöskirja tarkastelee maahanmuuttajien integroitumista ja "kansalaistumista" maahanmuuttajien yhdistystoiminnan näkökulmasta. Olen tutkimuksessani lähtenyt liikkeelle siitä, että integraatiota on yhdistystoiminnan tasolla mahdotonta tarkastella ilman sellaisia käsitteitä ja ilmiöitä, kuten etninen tai kulttuurinen identiteetti, ikä, sukupuoli, lähtömaa ja -alue, maahanmuuttostatus ja niin edelleen. Yhdistysten avulla maahanmuuttajat organisoivat eroja ja yhdenmukaisuuksia, muodostavat ryhmiä intressien ja identiteettien mukaisesti mutta myös prosessoivat ja konstruoivat näitä. Tutkin integraatiota maahanmuuttajaryhmiä jakavia ja yhdistäviä tekijöitä vasten.

Maahanmuuttajien yhdistysorganisoitumisen moninaisuus heijastuu tutkimukseni alaotsikon käsitteissä, jotka muodostavat yhdistystarkasteluni teemaattisen kehyksen. Näitä toisiinsa kytkeytyviä käsitteitä ja käsittekimppuja ovat (i) kansalaisuus, kansalaisyhteiskunta ja yhdistys, (ii) integraatio, (iii) kulttuuri, etnisyys ja identiteetti, sekä (iv) diaspora ja transnationalismi (ks. luku 2.2). Käsitteet ovat keskeisessä analyttisessä roolissa väitöskirjani artikkeleissa.

Edellä mainittujen käsitteiden lisäksi lähestyn maahanmuuttajien yhdistystoimintaa konstruoimani yhdistystypologian avulla. Empiirisen aineiston perusteella rakennettu typologia täydentää sitä varsin yleistä kuvaa maahanmuuttajien yhdistystoiminnasta, jonka mukaan toiminnassa keskityttäisiin etupäässä kunkin ryhmän lähtömaasta periytyvän uskonnon ja kulttuurin ylläpitämiseen. Ilmiö ei ole määriteltävissä näin yksinkertaisesti, vaan maahanmuuttajien yhdistyskenttä on eriytynyt monien eri identifikaatiopisteiden ja intressien mukaisesti. Eriytymiseen ei vaikuta ainoastaan ryhmien sisäinen dynamiikka vaan myös maahanmuuttaja-asioiden hallinto, paikallisviranomaiset, alalla toimivat suomalaissyntyisten yhdistykset ja maahanmuuttajaprojektit.

Väitöskirjani yhteenvedo-osio kokoaa artikkeleiden keskeiset tulokset ja esittelee tarkemmin niissä käytettyjä tietoteoreettisia lähtökohtia, metodeja ja käsitteitä. Avaan yhteenvedo-osiossa myös artikkeleiden pohjana toiminutta yhdistystypologiaani tarkemmin, mikä itse artikkeleissa ei ollut käytännön syistä mahdollista. Yhdistystypologian kuvaamisen yhteydessä nostan esiin myös muutamia sellaisia tutkimustuloksia, joita ei ole esitetty artikkeleissa.

Esittelen yhteenvedon alussa tutkimuskohteeni ja -ongelmani sekä empiirisen aineistoni. Tämän jälkeen käsittelen jo edellä mainittuja teoreettisia tutkimuskäsitteitäni. Avaan käsitteitä koskevia nykykeskusteluja ja niiden käyttöä väitöskirjassani. Käsitteiden jälkeen ovat vuorossa tutkimukseni epistemologiset taustakeskustelut, joista keskeisessä osassa ovat konstruktionismi ja foucaultlainen tietoteoria. Epistemologiasta siirryn tutkimuksen metodologiaan. Esittelen lukijalle aineistonkeruumenetelmäni ja -prosessin. Seuraavaksi tarkastelen analyysimenetelmiäni, jotka jaan Pertti Alasuutarin (1994) mallin mukaisesti kahteen vaiheittaiseen ryhmään: havaintojen pelkistämiseen (fenomenografinen sisällönanalyysi) ja arvoituksen ratkaisemiseen (diskurssianalyysi).

Luvussa kolme käyn aluksi läpi suomalaisen maahanmuuton historiaa ja nykyistä tilannetta tilastojen valossa. Eriyishuomio kiinnitetään tutkimukseni kohdealueiden (Tampere ja Jyväskylä) maahanmuuttajatilanteeseen. Tämän jälkeen aloitan varsinaisen maahanmuuttajayhdistysten tarkastelun, ensin yleisemmin Suomessa lähinnä määrällisiin tietoihin perustuen ja sitten laadullisesti oman aineiston avulla. Laadullisessa tarkastelussa avaun luomani yhdistystypologian tyyppi kerrallaan. Tarkastelen aineistoni kautta myös tyyppirajojen ylityksiä ja kontekstuaalisuutta. Olen pyrkinyt kuvaamaan yhdistystyyppit mahdollisimman tarkasti ja laajasti. Tämä on mielestäni välttämätöntä, jotta lukijalle muodostuisi kuva tyyppien eroista ja yhtäläisyyksistä sekä kaupunkien maahanmuuttajien yhdistyskenttien heterogeenisyydestä. Tarkastelen luvussa lisäksi muutoksia maahanmuuttajien yhdistyskentällä sen lyhyen historian aikana; minkä tyyppisiä yhdistyksiä perustettiin yhdistystoiminnan alkuvaiheessa 1980–1990-lukujen taitteessa ja mitä varten? Entä mikä on vastaava trendi

nykyään? Luvussa tarkastellaan myös maahanmuuttajayhdistysten sidosryhmien ja viimeaikaisten yhteiskunnallisten kehityslinjojen vaikutusta maahanmuuttajayhdistysten muutoksiin sekä maahanmuuttajayhdistysten rahoitusta. Aivan yhteenvedon lopuksi kokoaan lyhyesti yhteen edellä esitettyjä asioita ja artikkelien tuloksia nostaan niiden kautta esille sitä, mikä on mielestäni väitöskirjantutkimukseni keskeisin tieteellinen ja yhteiskunnallinen anti.

Neljä näkökulmaa maahanmuuttajayhdistysten toimintaan - väitöskirjan artikkelit

Väitöskirjani julkaistut artikkelit nostavat esiin neljä erilaista näkökulmaa maahanmuuttajien yhdistystoimintaan. Artikkeleiden näkökulmat muodostuvat yhtäältä teorioista ja käsitteistä sekä toisaalta maahanmuuttajayhdistysten toiminnalleen antamista merkityksistä. Olen tutkimuksessani käyttänyt käsitteistöä - keskittyen etnisyyteen, integraatioon, kansalaisuuteen ja hallintaan - jota voidaan aineistosta nousevien teemojen valossa soveltaa maahanmuuttajien yhdistystoiminnan analyysiin. Käsitteellisen monipolvisuuden lisäksi tutkimuksen kvalitatiivinen metodologia tukee pyrkimystäni välttää esittämästä yhtä tai yleispätevää tulkintaa maahanmuuttajien yhdistystoiminnasta. Sen sijaan nostan esiin empiirisiä löydöksiä aihepiiriä koskevien teoreettisten ja käsitteellisten keskustelujen valossa, ja tuon tätä kautta uusia näkökulmia maahanmuuttajien yhdistystoiminnan tarkasteluun sekä etnisyytutkimuksen käsitteisiin. Moniulotteisen lähestymistavan ja artikkelimuodon avulla olen pyrkinyt purkamaan empiirisen aineistokokonaisuuden moniin palasiin ja nostamaan siitä esiin erilaisia seikkoja.

Väitöskirjan ensimmäinen artikkeli "Integraatio ja maahanmuuttajien yhdistystoiminta" (Pyykkönen 2003a), käsittelee integraation käsitettä ja politiikkaa maahanmuuttajayhdistyksissä. Artikkelin fokus on John W. Berryltä (1992) maahanmuuttajatyön hallintaan periytyneen integraatiomääritelmän teoreettisessa ja empiirisessä kritiikissä. Staattisen tilan sijasta integraatio ymmärretään artikkelissa prosessiksi ja käsitteeksi, jonka merkitykset vaihtuvat merkityksenantajien ja käyttöyhteyden mukaan. Artikkelissa integraatiota ei käsitetä ainoastaan enemmistö-vähemmistö-suhteeksi, vaan sitä tarkastellaan yhdistystoiminnassa myös maahanmuuttajaryhmien sisäisenä ja keskinäisenä yhteenliittymisen prosessina.

Väitöskirjan toisessa artikkelissa "Ristissä kaiken aikaa" (Pyykkönen 2003b) tarkastellaan edellisestä näkökulmasta erityisesti nuorten maahanmuuttajien yhdistystoimintaa. Nuorten yhdistyksissä vallitsee erilaisia puhe- ja toimintatapoja suhteessa nuorten yhteisöjäsenyyksiin. Yksi- ja monietniset nuorten yhdistykset tarjoavat toiminnallaan maahanmuuttajille mahdollisuuksia muodostaa ja käsitellä jäsenyyksiään omissa etniskulttuurisissa yhteisöissään, oman asuinpaikkakuntansa maahanmuuttajayhteisössä ja suhteessa paikalliseen valtaväestöön. Maahanmuuttajanuorten yhdistykset risteyttävät keskenään erilaisia maahanmuuttajanuorille tarjolla olevia identiteettejä tehden yhtäältä vaikeaksi nuorten maahanmuuttajien määrittämisen ja käsittelemisen tietyn etnisyyden, kulttuurin tai uskonnon edustajina. Toisaalta nuorten yhdis-

tystoiminta osoittaa etnisyyksien sekä kulttuuristen ja uskonnollisten ryhmärajojen olevan muuttuvia, sekä riippuvaisia niitä koskevista paikantuneista representaatioista.

Kolmannessa artikkelissa "Pyhiinvaeltajia, kotoutujia vai nomadeja" (Pyykkönen 2005) lähestyn maahanmuuttajayhdistysten identiteettipuhuntaa diskurssianalyttisestä näkökulmasta. Etniskulttuurisesti orientoituneiden pyhiinvaeltaja-yhdistysten puheessa rakentuu re-etnisoiva diskurssi. Se heijastaa yhdistysten kaipuuta lähtömaan kulttuurisen kotiin ja pyrkimystä rakentaa yhdistystoiminnassaan lähtömaan kulttuurisia olosuhteita vastaavia tilanteita ja kulttuuriseen alkuperään nojaavia ehjiä identiteettejä uudessa kotimaassa. Kotoutuja-yhdistysten bi-etnisoivassa diskurssissa konstruoituu sekoitus lähtömaan ja uuden kotimaan identiteettejä. Diskurssi myötäilee kotouttamislaissa ja paikallisissa kotouttamisohjelmissa asetettuja integraatiotavoitteita. Nomadiyhdistysten de-etnisoiva diskurssi pyrkii puolestaan eroon etnisperäisistä identiteettimäärittelyistä. Siinä ne katsotaan essentialisoiviksi. Niiden sijaan diskurssissa esiintyy sekä etniset rajat ylittäviä identifikaatiopisteitä, kuten luokka-asema, sukupuoli ja uskonto, että kokonaan pysyvistä identiteettikategorioista eroon pyrkiviä olemisen määritelmiä.

Neljäs artikkelini on nimeltään "Integrating governmentality" (Pyykkönen 2007a). Siinä käsitellään maahanmuuttaja-asiain hallinnon ja viranomaisten näkemyksiä maahanmuuttajayhdistyksistä foucaultlaisesta hallinnan analytiikan perspektiivistä. Hallinnon diskursseissa yhdistykset näyttäytyvät tekniikoina, joiden avulla maahanmuuttajat itseohjautuvasti pyrkivät yhteiskuntakokonaisuuden kannalta suotuisaan integraatioon. Artikkelissa käydään läpi keskeisimmät yhteiskuntaa koskevat hyvinvoinnin ja turvallisuuden rationaalisuudet, jotka vaikuttavat hallinnollisissa näkemyksissä ja odotuksissa. Lisäksi nimetään ja analysoidaan tekniikkoja, joilla yhtäältä yhdistykset ja toisaalta niiden toimintaan osallistuvat yksilöt sitoutetaan haluttuun integraatioon.

2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Tutkimuskohde, -ongelma ja -aineisto

Tutkimuksen kohteena ovat ensimmäisen polven maahanmuuttajien perustamat ja hallinnoimat yhdistykset Jyväskylässä ja Tampereella. Vaikka minua on alusta lähtien kiinnostanut tarkastella etnisyystudkimuksen käsitteistön avulla suomalaisia maahanmuuttajia yleisemminkin, valitsin kohteeksi nimenomaan maahanmuuttajien yhdistystoiminnan, koska ilmiötä ei ole Suomessa aiemmin tutkittu väitöskirjatasolla siihen erityisesti keskittyen. Ryhmätasolla näiden käsitteiden kuvaamat sosiokulttuuriset käytännöt tapahtuvat pitkälti juuri yhdistyksissä. Lisää maahanmuuttajista ja heidän yhdistyksistään Suomessa ja tutkimuksen kohdealueilla luvussa 3.

Tutkimuskohteen valitsemiseen vaikutti sekin, että toimin 1990-luvulla jyvässkyläläisessä ruohonjuuritason järjestöelämässä ja olin tuolloin tekemisissä erilaisten maahanmuuttajayhdistysten kanssa. Koin jo tällöin nämä yhdistykset hyvin mielenkiintoisiksi välittäjiksi oman kulttuuritaustan ja suomalaisessa yhteiskunnassa kohdattujen asioiden ja ilmiöiden välillä. Samalla sain esimakua yhdistyskentän heterogeenisyydestä. Myöhemmin tutkimusaiheen ja näkökulmien valintaan vaikutti myös se, että koin rajoittuneeksi kuvan, joka yhdistyskentästä välittyi 2000-luvun alkuun mennessä julkaistuista tutkimuksista ja selvityksistä. Asiantuntijatiedossa ei mielestäni riittävästi huomioitu kohteen monimuotoisuutta. Kuvaan valintaprosessia omakohtaisten kokemusten kautta luvussa 2.3.3.

Tampereen ja Jyväskylän olen valinnut kohdealueiksi ensinnäkin sen perusteella, että niiden maahanmuuttajayhdistykset edustavat yhdistyksiä perustaneiden maahanmuuttajien kirjoa yleisemmin Suomessa. Kaupungeista puuttuvat selkeät työmuuttajien yhdistykset, mutta ne ovat muutenkin hyvin pieniä maahanmuuttajayhdistysryhmiä Suomessa (esim. Saksela 2003). Tampereella ja Jyväskylässä ei myöskään ole vakituista yhdistystoimintaa Somaliasta muuttaneilla. Sen sijaan pääkaupunkiseudulla somalialaistautaiset ovat yksi aktiivi-

simmista omia yhdistyksiä perustavista maahanmuuttajaryhmistä. Kaupunkien yhdistyskenttien tarkemmat kuvaukset löytyvät luvusta 3.3.

Toiseksi aluevalintaan vaikutti se, että harvat tutkielmat ja selvitykset maahanmuuttajien yhdistystoiminnasta olivat 2000-luvun alkuun mennessä keskittyneet lähinnä pääkaupunkiseudulle. Katsoin tarpeelliseksi tarkastella yhdistysten toimintaa myös pienemmällä paikkakunnilla, joilla yhdistystoimintaa ei ollut niin paljon eikä se ollut vielä niin institutionalisoitunutta – tullut osaksi maahanmuuttajatyön arkea – kuin pääkaupunkiseudulla. Tampere ja Jyväskylä soveltuvat alueiksi hyvin siksikin, että molemmilla paikkakunnilla kaikilla suurimmilla maahanmuuttajaryhmillä on aktiivista yhdistystoimintaa. Aloittaessani systemaattisen yhdistyskentän määrällisen kartoittamisen vuoden 2002 ensimmäisellä puoliskolla kaupungeissa toimi nelisenkymmentä maahanmuuttajayhdistystä. Lopettaessani aineiston päivittämisen vuoden 2005 lopussa yhdistyksiä oli 62.

Olen tutkimuksessani määritellyt maahanmuuttajayhdistyksen rekisteröidyksi tai rekisteröitymättömäksi pitkäaikaiseksi – ei vain esimerkiksi tietyn yksittäisen tapahtuman järjestämistä varten perustetuksi – organisaatioksi, joka on maahanmuuttajien perustama ja jonka jäsenistön ja hallituksen enemmistö on maahanmuuttajataustaisia henkilöitä. Maahanmuuttajayhdistysten toiminnan kohteena ovat yleensä maahanmuuttajat sekä heidän kulttuurinsa, sosiaaliset suhteensa ja hyvinvointinsa, mutta toisinaan ne toimivat tavoittaakseen myös suomalaissyntyisiä ihmisiä toiminta-alueellaan ja esimerkiksi vaikuttaakseen heidän asenteisiinsa. Määrittelen tarkemmin käsitteen yhdistys luvussa 2.2.1.

Tutustuessani ensimmäisissä teemahaastatteluissa maahanmuuttajayhdistysten itsemäärittelyihin, vakuutuin tämän maahanmuuttajayhdistysmäärittelyn paikkansapitävyydestä. Yhdistyksissä toimivat nimeävät maahanmuuttajayhdistyksiksi nimenomaan ne yhdistykset, joiden perustajat ja aktiivit ovat itse maahanmuuttajia. Yhdistystoimijoiden toisiaan koskevat määrittelyt eivät kuitenkaan ole ristiriidattomia. Jotkut yhdistykset eivät pidä itsensä kanssa samasta toimija-asemasta – esimerkiksi tietyn etnisen ryhmän organisatorinen edustaminen kaupungissa – kilpailevia yhdistyksiä välttämättä maahanmuuttajayhdistyksinä, vaikka ne täyttäisivätkin nämä yleisesti käytetyt kriteerit. Tästä lisää muun muassa luvussa 3.

Mikään yhteisö ei muodostu tietynlaiseksi pelkästään omassa sisäisessä identifikaatioprosessissa, kuten jo Fredrik Barth (1969) aikanaan etnisistä ryhmistä totesi. Barthin teoreema pätee maahanmuuttajayhdistyksiinkin: ne muodostuvat erityislaatuisiksi rajankäyntiprosesseissa esimerkiksi muiden maahanmuuttajayhdistysten ja suomalaisten viranomaistahojen kanssa. Tutkimukseni kohteena eivät olekaan ainoastaan maahanmuuttajayhdistykset vaan myös viranomaiset. Olen tutkimuksen alusta alkaen kerännyt hallinto- ja viranomaisaineistoa tarkastellakseni sitä, millä tavoin maahanmuuttajayhdistysten merkitys ja rooli nähdään kansallisessa maahanmuuttopolitiikassa ja kohdekaupunkien maahanmuuttaja-asioiden hallinnossa. Tämän aineiston avulla olen myös selvittänyt, miten viranhaltijoiden käsitykset maahanmuuttajayhdistyksistä suhteutuvat yhdistyksissä toimivien omiin käsityksiin.

Maahanmuuttajayhdistysten moninaisuutta koskevan havaintoni pohjalta ryhdyin systemaattisesti tekemään uudenlaista maahanmuuttajayhdistysten luokittelua, joka ei pohjautunut Suomessa aiemmin tehtyihin yhdistysluokitteluihin (esim. Siisiäinen 1996; 2002; Helander & Pikkala 1999) tai muutamissa opinnäytetöissä esitettyihin maahanmuuttajayhdistysten luokitteleviin määritelmiin (esim. Lintula 2001). Laatiessani yhdistysluokittelua havaitsin, että kaikkien yhdistysten toiminta kiinnittyy jollain tavalla etnisen identiteetin teemaan ja käsitteeseen sekä integraatioon ja kansalaisuuteen. Olipa kyse sitten asuinalueella asuvien maahanmuuttajien auttamisesta, sosiaalisten kontaktien herättämisestä, maahanmuuttajien kulttuurien esittelemisestä valtaväestölle tai rasismin vastaisesta toiminnasta, toiminnan taustalla ovat useimmiten jollain tavoin nämä kolme teemaa.

Tutkimusongelmani on, miten erityyppiset yhdistykset suuntautuvat kohti etnisyyttä, integraatiota ja kansalaisuutta. Ongelma on tutkimuksessani jakautunut artikkelien mukaisesti alakysymyksiin: 1) Miten integraatio ymmärretään yleisesti maahanmuuttajuuden yhteydessä Suomessa ja miten erityyppiset maahanmuuttajayhdistykset sen merkityksellistävät suhteessa viranomaisten tuottamiin merkityksiin (artikkeli I)? 2) Millaista on jonkin tietyn erityisryhmän oma yhdistystoiminta ja siihen sisältyvät neuvottelut kansalaisuudesta, identiteetistä ja integraatiosta? Tarkastelen erityisesti nuorten maahanmuuttajien toimintaa toisessa julkaistussa artikkelissani. 3) Miten erityyppiset yhdistykset merkityksellistävät etnisen identiteetin toiminnassaan ja millaisia tiettyä ryhmää koskevia etnisyyden representaatioita toiminnassa ilmenee (artikkeli III)? 4) Millaiseksi yhdistysten merkityksen näkevät maahanmuuttoasioiden hallinto Suomessa ja kohdekaupunkien viranomaiset (artikkeli IV)? Kansalaisuus ei ole käsitteenä ensisijainen tarkastelun kohde artikkeleissani, mutta se kulkee impliittisenä taustakäsitteenä mukana kaikissa artikkelimuodon saaneissa ”osatutkimuksissa”: yhdistysten integraatio- ja etnisyydsrepresentaatioissa ja viranomaisten tavassa asemoida yhdistyksiä suhteessa omiin tavoitteisiinsa on molemmissa kyse maahanmuuttajien kansalaisuutta koskevasta neuvottelusta ja kamppailuista.

Keskeisin tutkimusaineistoni koostuu 25 maahanmuuttajayhdistyksessä aktiivisesti toimivan henkilön haastattelusta. Yhteensä nauhoitettuja haastatteluja on 22. Yksi haastattelu on nauhoittamaton, ja kahdessa haastattelussa haastateltavana on kaksi henkilöä. Haastattelemistani yhdistystoimijoista seitsemän toimii useammassa kuin yhdessä yhdistyksessä. Haastattelussa olen heidänkin kohdallaan keskittynyt pääsääntöisesti yhden yhdistyksen toimintaan, yleensä sen, jossa haastateltava aktiivisimmin toimii ja jonka hän itse kokee tärkeimmäksi kansalaistoiminnan ympäristökseen. Kaikkiaan 23 haastattelussa on edustettuna 21 yhdistystä.

Haastattelin aivan tutkimuksen alussa kahdesta jyvaskyläläisestä yhdistyksestä erikseen kahta henkilöä, koska kahdessa ensimmäisessä oli kyse testihaastatteluista, joiden jälkeen muutin vielä temahaastattelurunkoa hieman. Haastattelut kestivät 45 minuutista kahteen tuntiin ja yhteensä materiaalia kertyi noin 32 tuntia. Naisia 25 haastattelusta on yhdeksän, ja he toimivat etniskulttuurisissa, monikulttuurisissa ja naisten yhdistyksissä. Nuoria alle 30-vuotiaita

haastatelluista on viisi. He toimivat nuorten, monikulttuurisuus-, etniskulttuurisissa ja monietnisissä uskonnollisissa yhdistyksissä. Kaikki haastattelemani henkilöt toimivat yhdistyksissä keskeisillä luottamushenkilöpaikoilla: puheenjohtajina, varapuheenjohtajina, tiedottajina tai sihteereinä. Haastattelemani henkilöiden kansalaisuustaustat ovat moninaiset. Haastattelin Afganistanista, Filippiineiltä, Ghanasta, Irakista, Iranista, Somaliasta, Sudanista, Turkista, Venäjältä, Virosta ja Yhdysvalloista Suomeen muuttaneita henkilöitä. Kaksi haastateltavista on suomalaissyntyisiä.

TAULUKKO 1 Haastattelujen määrällinen jakautuminen eri yhdistystyyppihin (ks. luku 3.4.) Tampereella ja Jyväskylässä (n=23).

Yhdistystyyppi	Jyväskylä	Tampere	Yhteensä
Etniskulttuuriset yhdistykset	2	6	8
Monikulttuurisuusyhdistykset	2	2	4
Uskonnolliset yhdistykset	2	1	3
Naisten yhdistykset	1	1	2
Nuorten yhdistykset	2	-	2
Liikuntayhdistykset	-	1	1
Taideyhdistykset	-	-	
Kotouttamisyhdistykset	2	-	2
Koalitiioyhdistykset	1	-	1
Yhteensä	12	11	23

Haastattelujen lisäksi olen käyttänyt aineistona yhdistysten sääntöjä, jotka olen kerännyt maistraatin paikallispisteistä. Yhteensä käytössäni on ollut 47 tamperealaisen ja jyväskyläläisen maahanmuuttajayhdistyksen säännöt. Se, että sääntöjä ei ole yhtä paljon kuin yhdistyksiä (ks. luku 3.3.) johtuu siitä, että kaikki yhdistykset eivät ole rekisteröityneitä. Kahden rekisteröidyn yhdistyksen sääntöjä en löytänyt yhdistysrekisteriin merkittyjen ja informanttien minulle kertomien nimien täsmäämättömyyden vuoksi. Haastattelujen ja sääntöjen lisäksi olen hyödyntänyt niiden yhdistysten kotisivuja, joilla sellaiset on, ja neljä yhdistystä on luovuttanut käyttööni myös muunlaista materiaalia, kuten niiden tuottamia vuosikertomuksia, esitteitä, lehtiä ja kokouspöytäkirjoja.

Yhden ja alkuvaiheessa tutkimukselle tärkeän aineiston muodostavat yhdistysten toimintaan osallistuvassa havainnoinnissa tehdyt muistiinpanot. Ne ovat auttaneet ja tukeneet muuta aineistoa varsinkin rakentaessani yhdistystypologiaa, sillä niihin olen tullut kirjanneeksi monia sellaisia asioita (esim. tapahtumiin osallistuneiden määrä, osallistujien sukupuoli- ja etnisyysjakauma sekä puhevallan jakautuminen), jotka eivät käy ilmi haastatteluista ja säännöistä tai jotka esitetään haastatteluissa ja säännöissä toisin. Toisin esittämisellä tarkoitan esimerkiksi tapauksia, joissa haastateltavat sanovat yhdistyksen toimintaan osallistuvan sen ja sen verran miehiä ja naisia, mutta havaintoni kertovat osallistujamäärän sukupuolisuhteesta toista.

Hallinnon asiakirjojen keskeisin aineisto ovat erilaiset asiakirjat ja dokumentit, joihin kuuluu niin lakeja ja asetuksia kuin ministeriöiden tai kaupunkien hallintokuntien laatimia maahanmuuttajaoppaita, toimintakuvauksia ja -selvi-

tyksiä ja selontekojakin. Yhteensä tutkimuksessa hyödynnettiin 37 julkaistua hallinnollista dokumenttia. Näistä seitsemän oli paikallisia eli Tampereella ja Jyväskylässä tehtyjä ohjelmia ja kuvauksia maahanmuuttajatyöstä. Kaikkiaan kävin läpi toista sataa hallinnon asiakirjaa ja dokumenttia, mutta valikoin tutkimukseen vain ne, joissa joko erikseen käsitellään maahanmuuttajayhdistyksiä tai mainitaan ne puhuttaessa maahanmuuttajatyöstä yleisemmin.

Asiakirja-aineiston tueksi tein viisi viranomaishaastattelua, joihin osallistui kuusi henkilöä. Yksi haastatteluista on nauhoitettu ja litteroitu, kahdelle jyväskyläläiselle maahanmuuttajayhdistysten kanssa tekemisissä olevalle viranomaiselle tehty teemahaastattelu, ja neljä muuta ovat sähköpostihaastatteluja¹ (yksi Jyväskylässä ja kolme Tampereella).

Hallinnon aineistoon kuuluvat lisäksi *Monitori* -lehden vuosikerrat 2000–2004, joita olen käyttänyt. *Monitori* kutsuu itseään ”maahanmuuttaja-asioiden ammattilehdeksi”, joka on suunnattu maahanmuuttajille ja heidän parissaan työskenteleville. Kyse on työministeriön ylläpitämästä julkaisusta, jossa monet kirjoittajista ja haastateltavista ovat viranomaisia. Katson, että aineistona lehti edustaa niitä virallisia näkemyksiä maahanmuuttoon liittyvistä asioista, jotka voidaan ryhmitellä hallinnon aineiston alle. Lisäksi valintaan vaikutti se, että monissa lehden artikkeleissa käsitellään maahanmuuttajien yhdistystoimintaa.

Listat käytetyistä hallinnon asiakirja-aineistoista ja teemahaastattelurungot ovat aineistoa koskevissa liitteissä 1, 2.

2.2 Tutkimuksen keskeiset käsitteet ja teoreettinen viitekehys

2.2.1 Kansalaisyhteiskunta, kansalaisuus ja yhdistys

Kansalaisuus

Kansalaisuus voidaan määritellä julkisena, poliittisena roolina ja juridisena positiona (yhteisö tarvitsee ihmisiä, jotka ovat "mukana" - ja samalla myös hallittavina), mutta aina myös henkilökohtaisena subjektiivisesti koettuna kuulumisena johonkin. (Härnsten 2000, 41.)

Maahanmuuttajien yhdistystoiminta on kollektiivista toimintaa suhteessa kansalaisuuteen. Maahanmuuttajien yhdistystoiminta on neuvottelua² tietyn etni-

¹ Tekemäni sähköpostihaastattelut koostuivat 12 kahdelle jyväskyläläisviranomaiselle tekemäni nauhoitetun teemahaastattelun keskeisestä kysymyksestä. Lähetin kysymykset sähköpostitse kaupungeissa maahanmuuttajayhdistysten kanssa tekemisissä oleville viranomaisille, ja he vastasivat niihin sähköpostitse kuukauden sisällä lähettämisestä.

² Neuvottelu-metaforalla tarkoitetaan tässä sitä moninaista vuorovaikutusta, jossa ihminen määrittelee asemamaansa suhteessa muihin samassa yhteisössä tai yhteiskunnassa eläviin. Varsinkin etnokulttuurisesti erilainen ja ilman vakiintunutta kansalaisuusasemaa elävä ihminen käy arjessaan jatkuvia neuvotteluja jäsenyydestään ympäröivässä yhteisössä ja yhteiskunnassa. Neuvottelua tapahtuu ruokakaupassa, jolloin se voi ilmetä suomalaisten kulutustottumuksiin sopeutumisenä, ja sitä tapahtuu työvoimatoimistossa, jossa se ilmenee maahanmuuttajan kannalta oman kompe-

sen ryhmän, jonkin muun identifikaatioryhmän (esim. naiset) tai yleensä maahanmuuttajien asemasta ja jäsenyydestä suomalaisessa yhteiskunnassa – heidän kansalaisuudestaan. Kansalaisuuden käsite verhoaa perustavanlaatuisesti kysymyksiä maahanmuuttajien identiteeteistä, toimijuudesta ja mahdollisuuksista toimia suhteessa kulttuuriperintöön. Tämän vuoksi on välttämätöntä avata kansalaisuuden käsite ja tarkastella, millaisia merkityksiä sille on maahanmuuttajia koskevassa tutkimuksessa annettu.

Hallinnollisesti ymmärrettynä kansalaisuus merkitsee valtion jäsenyyttä: "Kansalaisuus tarkoittaa valtion ja yksityisen henkilön välistä laillista suhdetta, joka sisältää molemminpuolisia oikeuksia ja velvollisuuksia. Kukin valtio säättää itsenäisesti siitä, miten kansalaisuus saadaan, miten siitä voi luopua ja miten sen menettää". (Ulkomaalaisvirasto 2006.) Yksilön ja valtion suhde ei ole etnisesti tai kulttuurisesti neutraali, vaan kansalaisuus ymmärretään yleensä suhteessa nimenomaan *kansallisvaltio*on. Kansalaisella on jonkin maan kansallisuus ja sen mukaiset oikeudet ja velvollisuudet maan hallintoa ja muuta väestöä kohtaan.

Kansallisvaltiollisuus on vaikuttanut syvästi kansalaisuuden ja etnisyyden suhteeseen, sillä kansallisvaltioissa kansa etniskulttuurisessa merkityksessä (ethnos) ja kansa poliittisessa merkityksessä (demos) on liitetty läpi niiden historian kiinteästi toisiinsa (Arendt 1986; Lepola 2000, 22). Tästä on seurannut, että tietyn maan kansalaiset käsitetään kulttuurisesti homogeeniseksi ryhmäksi. Monen valtion tai valtioteorian kansallisuuskäsityksessä yksilön kulttuurinen samanlaisuus suhteessa enemmistöön nähdään poliittisen subjektiivisuuden ja toimijuuden edellytyksenä (Huntington 2004; ks. myös Lepola 2000, 279–282): Ainoastaan syntyperäisille, samanvärisille, samat arvot jakaville, samalla tavoin käyttäytyville, samaa uskontoa edustaville ja samaa kieltä puhuville kansalaisille poliittiset oikeudet avautuvat "luonnollisina". Samuudesta poikkeavien oikeudet ovat juridisesti ja sosiaalisesti ehdollistettuja, ja heidän on täydet kansalaisoikeudet saadakseen samastuttava kielellisesti ja kulttuurisesti enemmistöön. Tämä on viime kädessä myös suomalaisen kansalaisuuspolitiikan lähtökohta (kansalaisuuslaki L 359/2003).

Monen tutkijan mukaan vasta kolonialistisen ajan jälkeinen maahanmuutto asetti kansalaisuuden ja kansallisuuden suhteen kyseenalaiseksi – myös niissä maissa joissa on ollut niin sanottuja kansallisia tai perinteisiä vähemmistöjä. Etniskulttuurisen erilaisuuden lisääntyminen yhteiskunnassa ja se, että etniset vähemmistöt ovat alkaneet yhä kuuluvammin merkityksellistää ja perätä kulttuurisia ryhmäoikeuksiaan, on haastanut yksietnisen kansalaisuuskäsityksen. Tutkimuksessa tätä kehitystä on seurannut se, että kansalaisuudelle on alettu antaa uusia nimityksiä: On alettu puhua "moninaisesta kansalaisuudesta" (Kymlicka & Norman 2000), "transnationaalista kansalaisuudesta" (Bauböck

tenssin todisteluna. Maahanmuuttajatutkimuksessa neuvottelu on usein korvattu kamppailun, joskus jopa taistelun metaforalla. Itse käytän käsitettä neuvottelu korostaakseni, että kyse ei ole suinkaan aina maahanmuuttajien kansalaisuuden kohdalla tiukasta "napit vastakkain" -ristiriidasta minän ja muiden välillä, vaan joissain konteksteissa ovat eri yhteisöjen jäsenyyksiin ovat avoimempia, kun taas toisissa yhteyksissä on käytettävä "kyynärpäätaktiikkaa". (Harinen & Suurpää 2003.)

1994), "monikulttuurisesta kansalaisuudesta" (Kymlicka 1995), "eriytetystä kansalaisuudesta" (Young 1989) ja "postkansallisesta kansalaisuudesta" (Soysal 1994). On puhuttu jopa "kansalaisuuden rappeutumisesta" (Falk 2000).

Keskeiseksi kysymykseksi kansalaisuuden määrittelyn kannalta on muodostunut se, voidaanko etniskulttuurisille ryhmille antaa vähemmistöoikeuksia, joilla ylitetään "kansallisen kansalaisen" ja "liberaaliin yksilökansalaisen" oikeudet. Useat monikulttuurisuustutkijat (esim. Shapiro & Kymlicka 1997) suosittelevat otettavaksi käyttöön kulttuuriset ryhmäoikeudet kolmantena oikeuksien lajina: sen lisäksi, että meillä kaikilla on yhteisesti yksilöllisiä vapauksia ja oikeuksia sekä tietyt oikeudet (kansallis)valtion jäsenenä, vähemmistöjen jäsenen tulee voida nauttia kulttuuria ja kieltä – toisinaan myös ammattia ja maanomistusta³ – koskevista erillisistä ryhmäoikeuksista. Periaatetta on toteutettu eri tavoin useissa maissa. Suomessa esimerkiksi lakiin kirjatut saamelaiden erioikeudet ja saamelaiskäräjien erityinen päätöksentekoaesema (laki saamelaiskäräjistä, L 974/1995) sekä kotouttamislain pykälä maahanmuuttajan oikeudesta säilyttää kulttuuriaan (laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta, L 493/1999, § 2) kertovat ryhmäoikeuden soveltamisesta. Myös maahanmuuttajayhdistysten toimintaa voidaan tarkastella tätä vaatimusta vasten. Varsinkin etniskulttuuriset yhdistykset ovat yksi tapa toteuttaa tai pyrkiä toteuttamaan kulttuurisia ryhmäoikeuksia.

Edellinen keskustelu oikeuksista viittaa kulttuurisia ryhmäoikeuksia lukuun ottamatta *kansalaisuuden juridispoliittiseen ulottuvuuteen*. Nykyisessä kansalaisuuskeskustelussa vähintään yhtä tärkeään asemaan ovat nousseet myös *kansalaisuuden sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus*. Sen lisäksi, että ihmisellä on juridinen asema suhteessa valtioon ja yhteiskuntaan, jossa hän elää, hän joutuu neuvottelemaan asemastaan muiden kansalaisten kanssa ja määrittelemään itse asemaansa erilaisten sosiokulttuuristen käytäntöjen osana. Kansalaisuutta ei siis voi tarkastella pelkästään vähemmistöjen poliittisesti ja juridisesti säädettyinä oikeuksina, etuuksina ja velvollisuuksina, vaan on huomioitava myös kansalaisuuden sosiaaliset ja kulttuuriset ulottuvuudet; lainsäädäntöä arkisemmat merkityksenannot ja neuvottelut (Harinen 2000, 60–118). Sosiaalinen ja kulttuurinen kansalaisuus perustuvat arkielämässä tapahtuvaan poliittiseen peliin toimituksista, identiteeteistä ja asemista. Suomessa asuville maahanmuuttajille yhdistykset ovat kollektiivisen tason välineitä osallistua tähän peliin.

Kulttuurinen kansalaisuus on Harisen (2000, 59) mukaan "emotionaalista ja kollektiivista – henkilökohtainen kokemus, jonka alkulähde ymmärretään kuitenkin jaetuksi". Tällaisissa kokemuksissa kansalainen muodostaa suhteensa kansalliseen kulttuuriin (Turner 1994). Tämä määritelmä kulttuuriselle kansalaisuudelle ei vielä riitä etnisten vähemmistöjen omien kokemusten ja määrittelyjen analysoimiseen. Monikulttuurisissa yhteiskunnissa kansalaisuuden kulttuurisen ulottuvuuden tarkastelun on katettava myös ulossulkemisen fyysiset ja symboliset mekanismit, joilla varjellaan kansallista puhtautta (emt.). Lisäksi kulttuurisen kansalaisuuden analyysissa on katsottava homogeenisyyttä mur-

³ Ruotsissa ja Norjassa esimerkiksi vain saamelaiset saavat harjoittaa poronhoitoa ja Kanadan Nunavutissa ainoastaan inuiiteilla on oikeus omistaa ja käyttää maata.

tavia "toisten" kulttuurien sekoittumisia kansalliseen kulttuuriin sekä kulttuurisia rajojen ylityksiä. (Kymlicka & Norman 2000, 9; Isin & Wood 1999, 159–160.)

Kulttuurisen aseman lisäksi yksilön sosiaalinen asema vaikuttaa syvästi hänen kansalaisuuteensa ja hänen mahdollisuuksiinsa toteuttaa laissa määritellyt kansalaisoikeuksia, -velvollisuuksia ja -etuuksia elämässään. Ne, jotka eivät pysty elämään kansalaiselle määritellyllä tavalla, eivät pysty toteuttamaan kansalaisuuden ideaalia tasa-arvoisesti niin sanottujen normaalien kansalaisten tavoin, kuten osallistumaan aktiivisesti neuvotteluun poliittisesta hallinnosta. Suurimpia esteitä ovat identiteetteihin, rooleihin ja statuksiin liittyvät tekijät. Työtön mielenterveysongelmainen ei pysty määrittämään omaa suhdettaan toisiin ja muodostamaan politiikan edellytyksenä olevaa sosiaalista dialogia tasavertaisilla resursseilla korkeakoulutetun lukio-opettajan kanssa. Sosiaalisten luokittelujen mukaan toiset ovat aina enemmän kunnon kansalaisia ja normaalempia kuin toiset. Epänormaali voidaan sulkea eri tavoin ulos sosiaalisen kansalaisuuden piiristä tai heihin voidaan legitimiti kohdistaa holhoavia ja kunnouttavia tekniikoita. (Harinen⁴ 2000, 42, 91.)

Kansalaisuuden sosiaalisen ja kulttuurisen ulottuvuuden huomioiminen nostaa esille sen, että kansalaisuus ei ole itsestäänselvyys tietyssä yhteiskunnan jäsenille lankeava subjektiviteetin ominaisuus vaan kiistanalainen ja alituisen neuvottelun kohteena oleva asia. Eri toimijat saavat eri tilanteissa erilaisia kansalaisuuksia riippuen heidän ja vuorovaikutuksen muiden osapuolten näkemyksistä ja mahdollisuuksista vaikuttaa jaettujen kansalaisuusmääritelmien pysyvyyteen. Määrittely on riippuvainen puhujan ja puheen vastaanottajan sosiaalisesta ja kulttuurisesta taustasta, sekä puhuntatilanteesta. "Kansalaisuuden sekä käsitteellisempi että empiirisempi määrittäminen ja merkityksellistäminen rakentuu sen mukaan, missä kontekstissa sitä milloinkin konstruoidaan ja mihin kehyksiin määritykset kiinnitetään" (emt., 42).

Miten edellä esitetty istuu maahanmuuttajayhdistysten toimintaan Jyväskylässä ja Tampereella? Maahanmuuttajayhdistykset toimivat hyvin vähän suhteessa poliittisjuridiseen kansalaisuuteen, koska kokevat, että niiden vaikutusmahdollisuudet lainsäädäntöön ovat marginaaliset. Sen sijaan sosiaalinen ja kulttuurinen kansalaisuus ovat niiden toiminnan keskiössä. Etniskulttuuristen ja muiden yksietnisten yhdistysten (ks. luku 3.3 ja väitöskirjan artikkelit I ja III) toiminnassa on kyse *kulttuurisesta kansalaisuudesta par excellence*. Etniskulttuuriset ja muut yksietniset yhdistykset pyrkivät raivaamaan tilaa edustamilleen kulttuureille ja niihin kuuluvien jäsenyydelle suomalaisessa yhteiskunnassa ilman suuria kulttuurisia myönnytyksiä: "Ensisijaisesti me halutaan tässä yhdistyksessä ylläpitää omaa kulttuuriamme. Toinen tavoite on, että halutaan edistää meidän kulttuurin tuntemusta Suomessa. Halutaan näyttää, että minkälaista on olla meikäläinen, halutaan ihmisten tuntevan meidät kunnolla." (etniskulttuurinen yhdistys, nainen, 34.) Nämä yhdistykset peräivät maahan-

⁴ Sovellan hyvin väljästi Harisen sosiaalisen kansalaisuuden määritelmää, sillä hänen mukaansa se liittyy etupäässä kansalaisuuden poliittisiin ja legaalisiin ulottuvuuksiin mutta myös sosiaaliseen asemaan suhteessa muihin kansalaisiin. Itse viittaa määritelmällä nimenomaan viimeksi mainittuun asiaan.

muuttajan oikeutta tunnustettuun kulttuurijäsenyyteen etnisessä yhteisössään ja edustamansa kulttuurin kollektiivista jäsenyyttä ympäröivässä yhteiskunnassa (vrt. Kymlicka 1995).

Kulttuuriseen kansalaisuuteen liittyvästä kamppailusta on niin ikään kyse monikulttuurisuusyhdistysten ja monietnisten yhdistysten toiminnassa (ks. luku 3.3 ja väitöskirjan artikkelit I ja III), jolla pyritään rakentamaan tilaa etnikulttuuristen rajojen ylityksille ja hybridisille kulttuurimuodostelmille. Kyse on erilaisesta kansalaisuus- ja jäsenyyskäsitteestä kuin edellä yksietnisten yhdistysten kohdalla. Yhtäältä joidenkin monikulttuurisuusyhdistysten toiminnassa kristallisoituu yhteisöjen autonomiaa korostavan multikulturalismin ajatus: maahanmuuttajien täysivaltainen sosiokulttuurinen kansalaisuus toteutuu parhaiten, kun kaikille etnikulttuurisille yhteisöille taataan yhtäläiset oikeudet ja mahdollisuudet elää yhteiskunnassa rinnakkain (vrt. Parekh 2000). Täysivaltaisen kansalaisuuden ja tasaisesti jakautuvan hyvinvoinnin kannalta on parasta, että etniset ryhmät ovat yksilöä koskevien jäsenyysneuvottelujen kannalta mahdollisimman autonomisia. Toisaalta monikulttuurisuusyhdistykset sekä naisten ja nuorten monietniset yhdistykset lähestyvät kansalaisuutta samassa hengessä postmodernististen kulttuurikriitikoiden (esim. Benhabib 2002; Abu-Lughod 1991) kanssa: ne pyrkivät toiminnassaan ohittamaan etniset ja kulttuuriset ryhmäkategorioiden, koska niiden katsotaan rajaavan eri taustoista tulevien ihmisten mahdollisuuksia tasavertaiseen kansalaisyhteiskuntaan. Olen käsitellyt näitä piirteitä erityisesti III väitöskirja-artikkelissani.

Siinä missä äsken mainitut yhdistykset keskittyvät kulttuuriseen kansalaisuuteen, kotouttamis- ja koalitioryhdistykset keskittyvät *sosiaaliseen kansalaisuuteen*. Ne pyrkivät takaamaan maahanmuuttajille valtaväestön kanssa tasavertaisen aseman sellaisilla yhteiskunnan osa-alueilla, jotka yleensä mielletään sosiaalisiksi; työelämässä, koulutuksessa, vapaa-ajantoimintaan osallistumisessa ja niin edelleen. Ne pyrkivät myös parantamaan maahanmuuttajien sosioekonomista asemaa. Kotouttamisyhdistykset opettavat maahanmuuttajille tietoja ja taitoja, jotka edesauttavat heidän pärjäämistään näillä kentillä: arkielämän kansalaistaitoja, työelämä tietoutta, suomenkieltä ja vaikuttamistapoja. Kotouttamisyhdistyksissä myös kerrotaan maahanmuuttajille erilaisista osallistumismahdollisuuksista Suomessa tai tietyssä lokaliteetissa. Koalitioryhdistykset puolestaan pyrkivät nostamaan maahanmuuttajien sosiaalista kansalaisyhteiskuntaa yhteisten subjektiasemien ja intressien kautta.

Sosiaalinen ja kulttuurinen sekä juridispoliittinen kansalaisuus eivät maahanmuuttajayhdistysten kohdalla ole missään tapauksessa toisensa ulossulkevia käsitteitä. Päinvastoin kyse on monisyisesti saman asian eri puolista. Maahanmuuttajien hallinnan kannalta on edullista, että yhdistykset prosessoivat maahanmuuttajien sosiaalista ja kulttuurista kansalaisuutta, koska näin edistetään heidän kehittymistään kansalaisiksi siinä juridispoliittisessa mielessä kuin esimerkiksi kansalaisuuslaissa (L359/2003, § 13) edellytetään.

Kuten käy yksityiskohtaisemmin ilmi kansalaisyhteiskunnan käsitteen määrittelystä seuraavassa luvussa, kansalaisyhteiskunnassa ei ole kyse toimijoiden vapaasta itsemäärittelystä tai neuvottelusta kansalaisuuden suhteen, vaan siinä on mitä syvimmin kyse myös vallasta ja hallinnasta (government). Modernissa,

enemmän tai vähemmän liberaalissa hyvinvointivaltiossa kysymys on kansalaissubjekteista, jotka ovat muodollisesti vapaita mutta joiden vapaus on seurausta vallan operationaalisuudesta. Kansalaisen itsehallinta vaatii samanaikaista hallinnan kohteena (subject to) ja sen toimijana (subject of) olemista. (Cruikshank 1999, 20–28). Kansalaiset ovat yhtäältä keskeisten poliittisten rationaalisuuksien mukaisissa hallintateknologioissa tuotettuja kansalaissubjekteja (emt.), ja toisaalta he uusintavat ja muuttavat itseään ja toisia koskevassa toiminnassa hallintateknologioissa heihin istutettua kansalaissubjektiutta. Tarkastelen kansalaisuuden tätä puolta erityisesti väitöskirjani neljännessä artikkelissa.

Yhtäältä maahanmuuttajayhdistykset ilmentävät kansalaiseksi tulevien vapautta ja toimijuutta sekä omaehtoisen ja toiminnan ja vastarinnan mahdollisuuksia, mutta toisaalta niiden avulla niissä toimivat ja varsinkin niiden toiminnan kohteet objektivoidaan ajattelun ja käyttäytymisen ohjaamiselle sekä osallistetaan kommunikaatioon valtiollisen vallan kanssa. Merkitykset eivät ole toisilleen vastakkaisia tai toisensa poissulkevia, vaan niiden yhtälössä on kyse enemmän tai vähemmän liberalistiseksi määritellyn yhteiskunnan kansalaisuuden konstituutiosta. Maahanmuuttajayhdistykset voi nähdä tiloina, joissa maahanmuuttajat sosiaalistuvat tiettyihin toimintatapoihin – tiettyihin kansalaisuuden määrittelyihin ja käytäntöihin – mutta jotka samalla laajentavat yhteiskunnan kulttuurista ja sosiaalista määrittelyä kansalaisuudesta (vrt. Martikainen 2004b). Ne antavat mahdollisuuden maahanmuuttajille vaikuttaa kansalaisasemaansa, mutta samalla ne myös ohjaavat heitä tulemaan tietynlaisiksi kansalaissubjekteiksi.

Kansalaisyhteiskunta

Kansalaisyhteiskunnalla on aina ollut yhteiskuntatieteissä välittäjämerkitys kansalaisten ja poliittisen järjestelmän välillä (ks. esim. Van Til 2000). Määrittelen tässä luvussa kansalaisyhteiskunnan Antonio Gramscin määritelmien ja foucaultlaisen hallinnan analytiikan näkökulmista. Yhteneväisyyksien lisäksi luotaan foucaultlaisen hallinnan tutkimuksen ja Gramscin kansalaisyhteiskuntakäsityksen eroja. Vertailen kansalaisyhteiskuntakäsitysten lisäksi teoreetikojen ja teoriaperinteiden käsityksiä vallan luonteesta ja sen suhteesta vastarintaan. Tarkoituksenani on rakentaa käsitteellinen synteesi, jonka avulla voi mahdollisimman hyvin avata maahanmuuttajien yhdistystoiminnan moni-ilmeisyyttä.

Adam Fergusonin (1767) klassikoksi muodostuneen kansalaisyhteiskunnan määritelmän – kansalaisyhteiskunta on kansalaisten vapaamuotoisen yhteenliittymisen sekä vaihdon ja markkinoiden alue kansallisvaltion sisällä – jälkeen käsitettä ovat käyttäneet ja muokanneet monet tutkijat ja teoreetikot eri tieteenaloilta ja näkökulmista. Krishan Kumar (1993) lähestyy kansalaisyhteiskunnan käsitteellistä monimuotoisuutta sen analyttisen käytettävyyden kautta. ”Jos aiomme käyttää kansalaisyhteiskunnan käsitettä, meidän täytyy sijoittaa se johonkin tiettyyn käyttöperinteeseen, joka antaa sille paikan ja merkityksen” (emt., 390; suomennos MP). Hänen mukaansa Gramscin kansalaisyhteis-

kunnan käsitteellistys on laajalle levinnein nykyisissä läntisissä yhteiskunnissa. Se soveltuu pohjaksi myös maahanmuuttajien yhdistystoiminnan tarkasteluun.

Gramscin mukaan modernissa valtiossa valta rakentuu ja toimii poliittisen yhteiskunnan ja kansalaisyhteiskunnan ”vakiintuneiden kulttuuristen elementtien” välisessä vuorovaikutuksessa. Hänen mukaansa valtio muodostuu poliittisesta yhteiskunnasta ja kansalaisyhteiskunnasta. Kansalaisyhteiskunta on ”valtion eettinen sisältö”, joka ilmentää tietyn sosiaalisen ryhmän poliittista ja kulttuurista hegemoniaa yhteiskunnassa. (Gramsci 1982, 126–127.)

Gramsci rinnastaa kansalaisyhteiskunnan ja hegemonian toisiinsa (emt., 126). “[Kansalaisyhteiskunta muodostuu] yksityisistä aloitteista ja toimintamuodoista, jotka muodostavat hallitsevien luokkien poliittisen ja kulttuurihegemonisen apparatuurin” (emt., 122). ”Yksityisiä aloitteita ja toimintamuotoja” ovat välittömän valtiollisen ohjauksen ulkopuolella olevat organisaatiot, kuten tieteiden, taiteiden, liikunnan ja muun yhteisöllisen toiminnan alueilla toimivat yhdistykset, seurat ja kerhot sekä ammattiyhdistykset. Myös kirkko ja media kuuluvat Gramscin mukaan kansalaisyhteiskuntaan. Kansalaisyhteiskunta on alue, jossa pyrkimys hegemoniaan muodostuu hegemoniaksi leviten koko yhteiskunnan alueelle kansalaisten järjestäytyneen toiminnan kautta. Hegemonia tarvitsee hyvin organisoitunutta valtiota ja on viime kädessä ”pakon panssaroiima” (Gramsci 1982, 126). Gramsci katsoo, että järjestäytynyt kansalaisyhteiskunta sekä rakentaa hegemoniaa että muodostaa sen turvaksi vastustuskykyisen rakennelman; valtion koneistojen ”juoksuhaudan takana on luja linnakkeiden ja kasemattien ketju”, asemasodan puolustusjärjestelmä eli kansalaisyhteiskunta (Gramsci 1982, 99–100). Monin välillisin tai välittömin kytköksin valtiollisen vallan keskiöön sidotut kansalaisyhteiskunnan toimijat ovat avainroolissa hegemonian tuottamisessa ja uusintamisessa.

Gramscin ajatuksella kansalaisyhteiskunnan välityksellä tapahtuvan luokan ja valtion levittäytymisestä on yhteys Michel Foucault’n (esim. 1991) myöhempiin ajatuksiin ’valtion hallinnallistumisesta’ (governmentalization of the state): kun valtio ja julkinen valta alkoivat 1800-luvulla suunnitelmallisesti ottaa hoitaakseen yksilöiden ja väestön hyvinvoinnista huolehtimiseen liittyviä tehtäviä, kansalaisyhteiskunnan toimijoilla oli tärkeä merkitys kumppaneina ja liittolaisina. Suhteen toimivuutta vahvistettiin erilaisilla säädöksillä ja sopimuksilla, kuten esimerkiksi 1900-luvulla Suomessa yhdistyksiä koskevalla lainsäädännöllä, yhdistysten rekisteröimiskäytännöllä ja yhdistysten ja julkishallinnon välisillä palvelutuotosopimuksilla.

Michel Foucault’n tuotannosta ei löydy selkeää tai yksiselitteistä kansalaisyhteiskunnan määritelmää. Graham Burchellin (1991, 141) mukaan Foucault käsittää kansalaisyhteiskunnan ”tiettyjen hallinnan teknologioiden korrelaatioksi”. Hallintavalta (government) ilmenee kansalaisyhteiskunnan(kin) alueella toimivissa suhteissa, kytkien yhteen yksilön, yhteisön ja julkisen hallinnon. Erittäin tärkeää kansalaisyhteiskunnassa on sen normeja tuottava ja uusintava ominaisuus, sillä valta toimii suhteessa yksilön moraaliin. Moraali tuotetaan ja uusinnetaan niiden käytäntöjen ja toiminnan alueella, mitä voidaan nimittää sosiaaliseksi (Foucault) tai kansalaisyhteiskunnaksi (Gramsci).

Sekä Foucault'lle että Gramscille kansalaisyhteiskunta on toiminnan alue, johon kuuluu sekä vakiintuneita valtakäytäntöjä ja -suhteita uusintavia että niitä haastavia elementtejä. Gramscille kansalaisyhteiskunta on alue, josta vallitsevan hegemonian haastavat vastahegemoniset suuntaukset ("vaihtoehtoiset hegemoniset blokit") nousevat mutta jonka järjestäytyneempi, osittain "valtion kasvatus- ja muovaamistehtävää" hoitava aines muuntaa vastakulttuurisia aineksia rauhanomaisiksi yhteiskunnallisiksi uudistuksiksi. Kansalaisyhteiskunta siis ilmentää hegemonian ja vastahegemonioiden välisiä jännitteitä, jotka sisältävät hegemoniaa uusintavia ideoita, käytäntöjä ja liittolaisuuksia, ja jotka vähentävät valtion tarvetta puuttua suoraan ja pakkokeinoin kansalaisten asioihin. Toisaalta kansalaisyhteiskunnassa syntyy jatkuvasti ideoita ja kollektiivista liikehdintää, joilla enemmän tai vähemmän tietoisesti pyritään muodostamaan vaihtoehtoisia hegemonisia blokkeja. Kyse ei kuitenkaan ole sellaisesta kansalaisyhteiskunnan "funktionalistisesta tulkinnasta", jossa valta tai vastarinta ikään kuin automaattisesti palvelisivat jotain tiettyä tarkoitusta kuuluen "luonnollisesti" yhteiskunnalliseen kanssakäymiseen. Gramsci painottaa, että vallalla ja vastarinnalla on aina odottamattomia seurauksia, eikä hegemonialla tai kansalaisyhteiskunnalla ole mitään päämäärää, jota kohden ne evolutiivisesti kehittyisivät. (Esim. Gramsci 1982, 12, 109, 122.)

Jon Van Tilin mukaan juuri kansalaisten yhteenliittymisen ennustamattomuuden ja mahdollisen mielivaltaisuuden vuoksi sitä on säädeltävä eri tavoin julkisen vallan taholta.

Kansalaisyhteiskunta tulee olemassa olevaksi kun ihmiset luovat ja/tai etsivät tiloja yhteen, tavata toisiaan, jakaa tuntemuksiaan, ajatuksiaan ja havaintojaan, sekä niin valitessaan muuttavat harkitsemisensa toiminnaksi. Tällainen tila [...] vaatii, että ihmisillä on motivaatiota toimia keskinäisessä vuorovaikutuksessa, vaadittuja kykyjä yhtyä keskinäisiin harkintoihin, laillisilta viranomaisilta saatu lupa kokoontua yhteen, innostusta panostaa aikaansa ja energiaansa prosessiin, kykyä ylittää kulttuuriset erilaisuudet vuorovaikutuksessa ja konkreettinen paikka, jossa he kokoontuvat. Tällaiset kolmannet tilat ovat ongelmallisia kaikkialla ja kaikkina aikoina. Ne voidaan nähdä potentiaalisesti vallankumouksellisina. Sen vuoksi ne vaativat hallinnollista säätelyä. (Van Til 2000, 206; suomennos MP.)

Seuraavassa on paikallaan avata tarkemmin foucaultlaisen tutkimuksen tapoja ymmärtää kansalaisyhteiskunta ja sen rooli eritasoisissa valtasuhteissa. Foucaultlaisessa hallinnan (government) tutkimuksessa vallan ja vastarinnan suhde kansalaisyhteiskunnassa kytkeytyy liberalistisen hallinnan rationaalisuuden sisältämään vallan ja vallan kritiikin kaksoissuhteeseen. Valtiollista hallintaa tarvitaan toisaalta valvomaan väestön ja yhteiskunnan turvallisuutta ja takaamaan järjestystä, mutta liberalistinen hallinnan eetos vaatii, että hallinnan on sisällettävä mekanismeja, joilla valtion toimia voidaan refleksiivisesti ja kriittisesti tarkkailla yksilöiden vapauden ja autonomian takaamiseksi. Toisin sanoen liberalistinen hallintavalta edellyttää tietynasteista vastarintaa, jotta se pystyy uudistumaan ja mahdollisimman pitkälle välttämään liberalistisen hallintarationaalisuuden vastaiset valtiointerventiot. Järjestäytynyt, esimerkiksi rahoituksen keinoin 'etäisyyden päästä' hallinnoitu kansalaisyhteiskunta säätelee mah-

dollisen vastarinnan luonnetta ja volyyymia. Samalla sen alueella voidaan koella liberalististen ideoiden mukaisia 'kansalaislähtöisiä' hallintakäytäntöjä.

Foucault kuvaa kansalaisyhteiskuntaa 'transaktionaaliseksi todellisuudeksi', joka on olemassa poliittisen vallan ja pysyvästi kaiken sen ulottuvuuden yli jäävän alueen epävakaisella rajapinnalla. Kansalaisyhteiskunnan rajaviivat ovat täten luonnostaan muuttuvia ja avoimia jatkuvalla muuntelemiselle, kuten vastaavasti on valtasuhteiden diagrammi, joka kuvailee hallinnan muotonsa. [...] Tämä alue on [...] hedelmällinen maaperä kokeellisille innovaatioille hallinnan poliittisten tekniikoiden kehityksessä. (Burchell 1991, 141, suomennos MP.)

Foucault'laisessa hallinnan tutkimuksessa kansalaisyhteiskunnan määrittelemisen tiivistyy kysymykseen "Kuinka hallita?". Kansalaisyhteiskuntaa määrittelemällä ja sen moninaisiin käytäntöihin investoimalla voidaan etsiä tarkoituksenmukaisia hallinnan tekniikoita keskeisten poliittisten rationaalisuuksien toteuttamiselle. Foucault ja foucaultlaiset tutkijat käsittävät hallinnan asiaksi, joka perustuu ihmisten aktiivisuuteen ja vapauteen. Hallintavalta perustuu pitkälti siihen, että ihmisiä – tai ainakin valtaosaa heistä – pystytään käsittelemään aktiivisina subjekteina, jotka ylläpitävät omaa tuottavuuttaan ja elinvoimaisuuttaan ja osallistuvat aktiivisesti omaan hallintaansa toteuttaessaan itseään koskevia eettisiä valintoja. Modernissa hallinnassa yksilöiden subjektiviteetin ohjailun keskeisimmät rationaalisuudet liittyvät yhtäaikaisesti valtion aseman turvaamiseen sekä väestön ja yksilöiden onnellisuuden ja hyvinvoinnin lisäämiseen. Hallinta tapahtuu niissä käytännöissä ja suhteissa, jotka yhdistävät ihmisten yksilölliset ja yhteisölliset halut päämääriin. Päämäärät esitetään heidän ulkopuoleltaan samalla rajoittaen ja edistäen heidän toimintatapojaan. (Burchell 1991; Foucault 1982; Foucault 1988; Foucault 1997, 67–80.)

Kansalaisjärjestöt ja niiden yhteistyöverkostot ovat monissa tapauksissa edellä mainitunlaisia hallinnon ja yksilöiden halujen ja intressien yhteen liittäjiä. Osallistuminen laillisten ja legitimiin yhdistysten ja järjestöjen toimintaan muokkaa kansalaisten toimijuutta: se, että vastarintaa harjoittavat subjektit organisoituvat ja rakentavat itsestään toimijoita osallistumalla rekisteröityneiden yhdistysten toimintaan, tekee heistä samanaikaisesti "hallitusti vapaita" – rationaalisesti itse itseään hallitsevia kansalaissubjekteja. Toimijuuden muodostuminen ei kuitenkaan tapahdu automaattisesti ja välttämättä juuri näin. Sen sijaan toimijat "kääntävät" prosessissa omia ja heille ulkopuolelta tarjottuja haluja, intressejä ja identiteettejä tapauskohtaisesti ja tulokset voivat olla hallinnan toimivuuden kannalta arvaamattomiakin. Näin on esimerkiksi silloin kun maahanmuuttajayhdistykset edistävät toiminnassaan lähtömaan kulttuuriperinteisiin pohjautuvaa identiteettityötä, vaikka toiminnalle olisi annettu julkista rahoitusta sillä perusteella, että se integroi maahanmuuttajia suomalaiseen työelämään. (Vrt. Foucault 1982; Burchell 1991; Cruikshank 1999.)

Toimijuuden monijakoista muodostumista voi tarkastella myös Gramscin (1979; 1982) kansalaisyhteiskuntamääritelmän valossa: hegemonia uusinnetaan rauhanomaisesti kansalaisyhteiskunnassa, mutta siellä muodostuvat toimija-asetat ja toimintatavat voivat saada hegemonialle vastakkaisia tai vaihtoehtoisia muotoja ja merkityksiä. Valta-asettien ja hegemonian säilyvyyden kannalta on tärkeää, että nämä vaihtoehtoiset toimijuudet ja toimintatavat pystytään ot-

tamaan haltuun. Toisin sanoen ne on pystyttävä laillisten ja rekisteröityneiden yhdistysten avulla vakiinnuttamaan osaksi järjestäytyneen kansalaisyhteiskunnan normaalitoimintaa. Tämä voi tapahtua esimerkiksi laajentamalla kansalaisyhteiskunnan käsitettä ja käytäntöjä koskemaan uusia toimintamuotoja ja ideoita tai vaihtoehtoisesti määrittelemällä kyseiset toimintamuodot negatiivisiksi ja tukemalla niiden sijaan hyväksytyjä toimintatapoja ja toimijoita.

Vaikka Foucault ei muodostanut varsinaisesti omaa teoriaa kansalaisyhteiskunnasta. Hän kuitenkin viittasi klassisen ja niin sanotun kehittyneen liberalismien analyysissaan kansalaisyhteiskunnan merkitykseen (esim. 1997). Foucault kritisoi tiettyjen liberalististen hallintateorioiden tapaa nähdä kansalaisyhteiskunta ikään kuin automaattisesti vapauden tilana. Jonain, jossa ihmiset liittyvät yhteen rationaalisesti intressiensä ohjaamina. Sen sijaan Foucault tarkasteli kansalaisyhteiskuntaa dispositiiveissa – tiedon, vallan ja etiikan välisissä käytännöllisissä suhteissa – muodostuvana ilmiönä. Juuri sillä, miten liberalismien teoreetikot määrittelevät kansalaisyhteiskunnan, millaisia valtakäytäntöjä siihen liittyy ja millaista eettistä toimintaa se edellyttää kansalaisilta, tuottaa sen, mikä ymmärrettiin kansalaisyhteiskunnaksi tietyssä yhteiskunnallishistoriallisessa kontekstissa. Foucault'n mukaan liberalismien teoreetikkojen tapa tuottaa tietoa kansalaisyhteiskunnasta on suoraan kytköksissä siihen, millaista toimintaa sen alueella harjoitetaan ja miten toiminta tulee ymmärretyksi ja vastaanotetuksi.

Myös Graham Burchellin (1991) mukaan klassisen liberalismien teorioissa kansalaisyhteiskunta määriteltiin alueeksi, jossa vapauden ja kansalaissubjektiviteetin ilmaisut muodostuvat. Jotta kansalaisyhteiskunta pystyisi edistämään ihmisten vapautta ja toiminnallisuutta yhteiskuntakokonaisuuden kannalta rationaalisella tavalla, oli siitä tuotettava tätä tarkoitusta vastaavaa tieteellistä ja/tai poliittista tietoa. Tosiasiatieto kansalaisyhteiskunnasta mahdollistaa toimimisen suhteessa siihen, sen toimijoiden ohjaamisen ja toimijoiden toiminnan itseään kohtaan eli sen avulla tapahtuvan "eettisen minä-työn" (Dean 1995). Burchellin mukaan kansalaisten vapauteen ja omaehtoisuuteen perustuva kansalaisyhteiskunnan määrittely affirmoi liberalismien tavoitteita vähentää valtion roolia ihmisten elämien ohjailussa: "Hallinnan objektien, välineiden ja tehtävien uudelleen muotoilu viittaamalla kansalaisyhteiskuntaan tekee sekä mahdolliseksi että välttämättömäksi uudelleen muotoilla myös hallinnan ja valtion laillisen yhtenäisyyden suhdetta koskevan ongelman" (emt., 138). Liberalististen ajatusten mukaisesti valtion rooli on tarjota sääntelykehys, joka turvaa kansalaisyhteiskunnan enemmän tai vähemmän automaattiseksi ymmärretyin toiminnan. Tällöin valtiollinen hallintavalta näyttäytyy yhteiskunnassa läsnä olevien itsestään selvien ja automaattisten valtasuhteiden luonnollisena jatkumona (emt., 140). (Ks. myös Foucault 1997, 67–80.)

Sekä klassisen liberalismien että niin sanotun "kehittyneen liberalismien" (Rose 1999, 138–142) hallinnan rationaalisuuksissa "kansalaissubjektien" (Cruikshank 1999, 24) ja valtion välisen suhteen määrittelyä hallitsee yhtäältä ajatus valtion vähäisestä puuttumisesta yksilöiden elämään sekä toisaalta usko kansalaisten kykyyn toimia rationaalisesti ja säännönmukaisesti omien halujensa saavuttamiseksi. Yksilöiden periaatteellinen mahdollisuus toimia rajoitta-

mattomasti suhteessa intresseihinsä ja identiteetteihinsä kytkeytyy valtion toimintamahdollisuuksien rajoittamiseen talouden hallinnassa: hedelmällisimpiä terveen taloudellisen kehityksen kannalta ovat ennalta määräämättömät, moninaiset ja sumeat taloudelliset prosessit, jotka perustuvat yksilöiden mahdollisuuteen arvioida mikä on heidän omaksi parhaakseen ja toimia sen saavuttamiseksi. Yksilö muuttuu hallittavaksi, kun hänen egoistiset intressinsä kytkeytyvät siihen sosiaalisten siteiden verkostoon, jonka perustana ovat ”assosiatiiiviset ja ei-egoistiset intressit” (Burchell 1991, 138). Näitä intressejä edustavat foucaultlaisten mukaan ennen kaikkea kansalaisyhteiskunnan alueella muodostetut yhteenliittymät. Kansalaisyhteiskunnan kollektiiviset toimijat ”kääntävät” yksilöiden intressit ja identiteetit kollektiivisiksi. Toimiessaan vuorovaikutuksessa ja kommunikoidessaan muiden kollektiivisten toimijoiden kanssa ne liittävät nämä intressit ja identiteetit osaksi laajempia valtasuhdeverkostoja, yhteiskunnallisia kokonaisintressejä ja kansallisia identiteettejä. Kansalaisyhteiskunnan järjestäytyneillä yhteisöillä on liberalistisessa ajattelussa tärkeä merkitys yhteiskunnan (yhteisöjen yhteisö) toimivuuden kannalta. (Dean 1999, 113–130, 149–175; Burchell 1991; vrt. Gramsci 1982, 122; Siisiäinen 1998.)

1990-luvun lopussa ja 2000-luvun alussa Mitchell Dean ja Nikolas Rose ovat pyrkinet erittelemään kansalaisyhteiskunnan ja yhteisöjen roolia kehittyneen liberaalin hallinnan tilassa. Rosen (1999, 167–196) mukaan yhteisön ja kansalaisyhteiskunnan – jota hän kutsuu ”kolmanneksi tilaksi” (ks. myös van Til 2000, 194–214) – nousu ja uudelleen merkityksellistäminen liittyvät siihen tapaan ajatella yhteiskunnan valtasuhteiden järjestämistä, jota kutsutaan anglosaksisessa maailmassa hallinnan kolmanneksi tieksi. Kolmannen tien taustalla on uusliberalismille ja -konservatiivisuudelle tyypillisiä ajatuksia markkinoiden vapauttamisesta ja kansalaisten muodostamien yhteisöjen itsekontrollista sekä aiemmin julkisesti tuotettujen palvelujen tuottamisesta kansalaisyhteiskunnassa. Kolmannen tien hallinta ei hävitä valtion roolia hallinnassa vaan ehdottaa uudenlaista suhdetta kansalaisyhteiskunnan ja valtion välille: valtio mahdollistaa ja helpottaa kansalaisyhteiskunnan toimintaa, jotta toimijoista tulee valtion vastuullisia kumppaneita yhteiskunnan tilasta huolehdittaessa.

Yhteisö on kolmannen tien hallinnassa entistä merkittävämpi hallinnan tekniikka. Kansalaisyhteiskunta eli kolmas tila vastaa tarpeeseen vähentää valtion ja julkisen hallinnon roolia kansalaisten ohjailussa ja antaa heille yhteisöjensä avulla mahdollisuuden valvoa, että valtio ei ylitä valtuuksiaan. Samalla yhteisö lieventää markkinoiden vapauttamisesta seuraavia epätasa-arvoisuuksia; oma-apuverkostojen ja vapaaehtoistyön avulla kansalaiset voivat auttaa toisiaan, eikä valtion tarvitse tasata sosioekonomisia eroja yhtä paljon ja suoraan kuin hyvinvointivaltiollisessa hallintamallissa. Puhe kansalaisyhteiskunnasta ja yhteisöistä tietyntylaisena turvaverkostona ja kontrollin välineenä ei viittaa vain kansalaisten ja valtion suhteeseen vaan myös kansalaisten keskinäisiin suhteisiin. Kyse on uudenlaisesta (uus)liberalistisen poliisin⁵ muodosta,

⁵ Poliisi on hallinnan rationaalisuuksien ja tekniikkojen muodostelma, joka tähtää järjestyksenpitoon yhteisöissä. Se ei viittaa pelkästään järjestystä ylläpitäviin organisaatioihin tai elimiin, vaan myös asiantuntijatietoon ja teorioihin (science of police), jotka luovat edellytyksiä järjestystä ylläpitävien elinten toiminnalle. (Dean 1999, 89–96.)

joka perustuu kansalaisyhteiskunnassa sijaitseviin tekniikkoihin ja toimijuuksiin; kansalaisyhteiskunnan toimijoista ja yhteisöistä tulee tunnustettuja asiantuntijoita omilla toiminta-alueillaan ja -aloillaan. Ne eivät kuitenkaan ole pelkästään tietoa tuottavia asiantuntijoita, vaan myös sitä käyttäviä asiantuntijoita. Nykytilanteessa kansalaisjärjestöt ja -yhdistykset vastaavat yhä useammin esimerkiksi erilaisten hyvinvointipalvelujen toteuttamisesta. Valtio ja julkishallinnolliset organisaatiot ovat ottamassa entistä selkeämmin palvelujen rahoittajan ja tilaajan roolin. (Rose 1999, 246–250, 265–270; Dean 2002, 42–43.)

Foucault'n kansalaisyhteiskuntaan liittyvistä valtakäsityksistä tekee omassa tutkimuksessani sovellettavan erityisesti hänen esseessään "Subject and Power" (1982, 211–212) tekemänsä maahanmuuttajien identiteetin, integroitumisen ja kansalaisuuden kannalta relevantti erittely tämän päivän yhteiskuntien kamppailujen keskeisestä luonteesta (suluissa sovellettavuus tähän tutkimukseen): (i) Ne ovat valtioiden ja kansakuntien rajat ylittäviä kamppailuja (vrt. maahanmuuttajayhdistysten transnationaali toiminta ja diasporinen perusluonne). (ii) Kamppailujen päämäärä ja tavoite koskevat vallan harjoittamista ja sen seurauksia (esim. maahanmuuttajien elämään puuttuvat kotouttamistoinenpiteet). (iii) Kamppailut ovat välittömiä. Kamppailuissa ihmiset kritisoivat heitä lähinnä olevia vallan instansseja eivätkä yritä etsiä päävihollista tai odota ongelman ratkeavan jonkun tietyn ajan täytyttyä tai tapahtuman seurauksena. (Esim. paikallisten maahanmuuttajayhdistysten kritiikin kohteena ovat yleensä paikallisen maahanmuuttajatyön toimijat, käytännöt ja hierarkiat.) (iv) Ne ovat identiteetikamppailuja, jotka suuntautuvat kohti niitä vallan käytäntöjä, jotka rikkovat yksilöiden välisen yhteisölliset siteitä (vrt. etniskulttuuristen yhdistysten toiminta tilan valtaamiseksi ryhmän omille identiteettimäärittelyille ja muulle kulttuurin ilmentämiselle). (v) Kamppailut suuntautuvat tiedon etuoikeuksia (priviledges of knowledge) vastaan, mutta ne ovat myös vastavoima ihmisiä tyypitteleville tai mystifioiville representaatioille (vrt. maahanmuuttajayhdistysten perustavanlaatuisen pyrkimys edistää edustamiaan ryhmiä tai kaikkia maahanmuuttajia koskevan ja heidän näkökulmastaan tuotetun tiedon leviämistä yhteiskunnassa).

Gramscia sekä Foucault'a ja foucaultlaista tutkimusta yhdistää klassisen liberalismiin näkemyksille vastakkainen käsitys kansalaisyhteiskunnasta inhimillisessä toiminnassa ei-evoluutiivisesti muodostavana asiana ja ilmiönä. Kansalaisyhteiskunnan käytännöt eivät ole automaattisia tai luonnollisia, vaan ne muodostuvat sellaisiksi kun tietyt rationaalisuudet, tiedolliset määritelmät ja valtakäytännöt toimivat ristiin. Foucault'n ja Gramscin käsitteellistyksissä heijastuu myös muutoksellisuus: vaikka kansalaisyhteiskunnassa on vakiintuneita toimijoita, suhteita ja käytäntöjä, ne muuttuvat jatkuvasti toimijoiden toiminnassa, koska jokainen toimija ja toimintatilanne on jollain tavalla partikulaarinen ja toisista poikkeava. Kansalaisyhteiskuntaa ja sen osatekijöitä ja valtaa tulee lähentyä tapauskohtaisesti niitä käytäntöjä, suhteita ja tietomuodostelmia analysoimalla, jotka ne muodostavat. (Esim. Foucault 1982, 219, 222–224; Gramsci 1982, 42, 114–116; ks. myös Bennett 1998, 68.)

Foucault'n ja Gramscin lähestymistapoja yhdistää sekin, että nämä eivät näe vallan rajoittuvan vain valtioon tai valtiokoneistoon, vaan valtion muodos-

tuminen itsessään edellyttää valtaa, valtasuhteita, strategista tietoa ja käytäntöjä. Sekä Gramsci että Foucault korostavat, vaikkakin hieman eri lähtökohdista, että vallan tarkastelussa on keskityttävä sen moninaisuuteen. Tässä yhteydessä Foucault (1998b) sanoutuu irti vallankäytön juurien tai alkuperän etsimisestä. Hänen mukaansa vallankäyttöä ei voi redusoida valtioon tai tuotantosuhteisiin, vaan sitä on tarkasteltava ilmenemisyhteydessään, joskin monitasoisesti myös valtion ja talouden alueella tapahtuva vallankäyttö huomioiden. Foucaultlaisessa tutkimuksessa luokissa on kyse vain yhdestä valtasuhteissa muodostuvasta kategoriasta, joka ei suinkaan ole universaalisti ensisijainen esimerkiksi suhteessa sukupuoleen, seksuaalisuuteen, kieleen, uskoon tai etnisyyteen. (Foucault 1980, 122; Foucault 1982). Omalle ja monelle muulle nykyiselle etnisyydetutkimukselle tämä on merkinnyt sitä, että maahanmuuttajien toimintaa, asemaa tai syrjintää ei pyritä ymmärtämään ja selittämään lähtemällä liikkeelle luokkaeroista, koska näihin asioihin vaikuttavat vähintään yhtä vahvasti sellaiset tekijät, kuten uskonto, sukupuoli, etnisuus, kansallisuus, maasta- ja maahanmuuton syyt sekä kulttuuriset arvostukset ja merkityksenannot. Maahanmuuttajia ei toisin sanoen voi tutkia tarkastelemalla ensisijaisesti taloudellisia voimasuhteita, koska kyse ei ole pelkästään heidän alistetusta asemasta tuotantosuhteissa tai tuloeroista.

Edellä käsitellyt kehittyneeseen liberalismiin liitetty yhteisöjen kautta hallintaa (Rose 1999) ja ajatus (uus)liberaalista poliisista (Dean 2002) ovat mahdollisia sovittaa Gramscin ajatuksiin. Rosen käsittelemä yhteisön rooli muistuttaa läheisesti niiden kansalaisyhteiskunnan toimijoiden roolia, joiden kautta hegemonia uusintuu ja uudistuu – kansalaisten suostumuksella ja heidän aktiivisen toimintansa tuloksena. Erilaiset yhteisöt, niiden ylläpitämät palvelut, oma-apuverkostot sekä niiden toteuttama kansalaisten normatiivinen ohjaaminen ovat hallintavallan keskeinen elementti. Deanin määrittelemä (uus)liberaali poliisi on kuin Gramscin (1979, 127) ”orgaaninen intellektuelli” siinä, että se pyrkii lähtemään liikkeelle kansalaisten tarpeista ja lähtökohdista, määriteltään ne ensin keräämänsä ja kokemusperäisen tiedon perusteella. (Uus)liberaalin poliisin suurin ero orgaaniseen intellektuelliin on se, että Gramsci näki jälkimmäisen olevan nimenomaan vaihtoehtoisten ajatusten levittäjä, kun taas Dean näkee (uus)liberaalin poliisin enemmänkin olemassa olevan valtajärjestelmän palvelijaksi. Tässä mielessä poliisilla onkin sama rooli kuin ’traditionaalisella intellektuellilla’, joka tuottaa tietoa olemassa olevan järjestyksen hyväksi (emt., 123–125).

Miten Foucault’n ja Gramscin näkemykset kansalaisyhteiskunnasta tai tulokulmat asiaan poikkeavat toisistaan? Eräs ero on, että Foucault ja foucaultlainen tutkimus ohjaavat Gramscia enemmän analysoimaan pikkutarkasti kansalaisyhteiskunnan käytäntöjä – kansalaisyhteiskunnan alueella ilmenevää ja sen toimijoiden sekä hallinnon välisen vuorovaikutuksen ”vallan mikrofysiikkaa” (Foucault 2000, 40–42). Vallan mikrofysiikan tarkastelussa valtaa ei käsitetä ominaisuudeksi vaan suhteeksi ja strategiaksi, joka ilmenee teknisenä ja käytännöllisenä toimintana kiteytyen kysymyksiin subjektiudesta ja ruumiista. Tarkasteltaessa kansalaisyhteiskuntaa tästä perspektiivistä huomio kiinnittyy yksittäisiin käytäntöihin ja niiden dynamiikkaan sekä siihen, miten kansalaisyhteiskunta toiminta-areenana suhteutuu yksilön tapaan ymmärtää itsensä kansa-

laissubjektina ja toimia sen mukaisesti. Kansalaisyhteiskunnan ja valtion suhteen analyysille foucaultainen lähestymistapa antaa välineitä lähilukea vallan toimintaa instituutioissa ja ihmisten välisissä suhteissa. (Siisiäinen 1982, 283).

Gramscin ja Foucaultin toista poikkeavuutta – joka kuitenkin on varsin näennäinen, kuten hieman jäljempänä osoitan – voi lähestyä Tony Bennettin (1998) Gramsci-kritiikin avulla. Bennettin mukaan Gramsci ei näe hegemoniassa itsessään olevaa vastahegemonisuutta. Tällä Bennett viittaa foucaultlaisen klassisen ja kehittyneen liberalismien hallinnan tutkimuksen näkemykseen, jonka mukaan kansalaisyhteiskunnan tehtävä on vallan uusintamisen lisäksi myös rajoittaa valtion valtaa suhteessa kansalaisiin. Liberaalin hallinnan peruslähtökohta on yksilön maksimaalinen vapaus suhteessa valtioon. Tämä asettaa rajoja julkiselle hallinnalle. Samalla se mahdollistaa erilaisten hallintajärjestelmän logiikasta poikkeavien, kansalaisten uusien ja jopa vallankumouksellisten ideoiden mukaisten hankkeiden muodostumisen. Liberaalissa hallinnassa yksilö ei kuitenkaan voi olla vapaa ilman hallinnallisia proseduureja – osin hänestä ulkoisesti säädeltyjä vapauden reunaehtoja. Edullisinta liberaalin hallinnan toimivuuden kannalta on, että yksilöön ulkopuolelta kohdistuva hallinto toimii etäisyyden päästä ohjaamalla tämän valintoja ja yksilöt harjoittavat valtaa itseään kohtaan järjestäytyneessä kansalaisyhteiskunnassa. Mutta kuten todettua, kyseessä on aina osin ennalta arvaamaton hallinnan proseduuri. (Ks. myös. Burchell 1991; Foucault 1988; Foucault 1997, 67–80; Rose 1999, 167–174.)

Bennett unohtaa kritiikissään myös Gramscin (esim. 1979, 42; 1982, 124) painottaman vastahegemonisuuden olevan immanentti hegemonialle ja tunnistavan hegemoniassa aineksia, jotka edistävät kansalaisyhteiskunnan vapauden alueen laajenemista ja pyrkivät ehkäisemään valtion pakkovaltaa. Monet ensi näkemältä hegemoniaa ylläpitävät käytännöt ja instituutiot mahdollistavat vastahegemonisten ideoiden ja blokkien muodostumisen. Esimerkiksi koululaitos on nostamalla kansan sivistystasoa mahdollistanut sellaiset ”käytännön filosofian” (Gramsci 1979, 43) ilmentymät, jotka ovat kriittisiä hegemonialle ja valtasuhteille. Järjestäytyneen toiminnan salliminen kansalaisyhteiskunnassa on puolestaan mahdollistanut käytännön filosofioihin nojaavien organisaatioiden ja liikkeiden muodostumisen – eli niin sanottujen orgaanisten intellektuellien toiminnan (emt., 127).

Gramscin ja foucaultlaisen hallinnan analytiikan lähestymistavat kansalaisyhteiskuntaan tarjoavat mahdollisuuden tarkastella valtaa sekä vallan ja vastarinnan kaksoissuhdetta maahanmuuttajayhdistysten toiminnassa: yhdistyksissä on kyse vastahegemonisesta toiminnasta tai vastarinnasta. Maahanmuuttajayhdistykset pyrkivät saamaan itsensä, näkemyksensä ja merkityksenantonsa tunnustetuiksi suomalaisessa yhteiskunnassa ja omassa paikallisympäristössään, aivan kuten Gramsci ajattelee, että vaihtoehtoiset hegemoniset blokit pyrkivät purkamaan tai muokkaamaan vallitsevia näkemyksiä tehdäkseen omista diskursseistaan ja itse määrittelemistään identiteetistä laajasti jaettuina (Koivisto & Uusitupa 1989, 72). Foucault (1982, 211–212) näkee tämänkaltaisissa pyrkimyksissä nyky-yhteiskuntien vastarinnan keskeisimmän elementin: ihmiset kamppailevat heitä koskevia, heihin ulkopuolelta suuntautu-

vassa vallankäytössä istutettuja subjektivoiteja ja identifikaatioita vastaan korvataksaan ne omilla merkityksenannoillaan tai paetakseen niitä.

Vastarinnan lisäksi maahanmuuttajayhdistyksillä on hegemoniaa ja hallinnan keskeisiä rationaalisuuksia ja teknologioita levittävä ja toteuttava tehtävä (ks. artikkeli IV). Kyse on samasta tehtävästä, jonka Gramsci (1979, 134) määrittelee poliittisilla puolueilla olevan: niiden toiminta on ”johtavaa ja organisoivaa, siis kasvattavaa”. Yhdistykset huolehtivat osaltaan siitä, että kielellisesti, kulttuurisesti ja uskonnollisesti erilaiset ryhmät sopeutuvat yhteiskuntaan riittävässä määrin sen jatkuvuuden ja turvallisuuden kannalta myönteisellä tavalla ja että nämä ryhmät antavat ”kannatuksensa suunnalle, jonka hallitseva perusryhmä [tai niin sanottu valtakulttuuri, MP] on antanut yhteiskuntaelämälle” (Gramsci 1979, 130).

Erilaisuutta edustavien yhdistysten toiminnan salliminen ja tukeminen ovat osa hegemonista hallintaa tai hallintavaltaa. Pirkkoliisa Ahposen (2001, 160) mukaan ”vaihtoehtokulttuurien aineiden hyväksyntä kuuluu hegemoniseen hallintaan, koska niiden suvaitseminen varmistaa oman hallintavallan säilymisen ja omassa hallinnassa olevan toiminnan kentän demokraattisen laajentamisen. Tämä näkyy esimerkiksi vähemmistöjen poliittisten oikeuksien laajentamisessa.” Yksi merkki tästä on se, että maahanmuuttaja-asiaihin hallinto haluaa edistää maahanmuuttajayhdistysten roolia kotouttamistyössä. Maahanmuuttajayhdistysten aseman vahvistaminen erilaisten kumppanuuksien ja niille suunnatun rahoituksen kautta on hallittu keino antaa tilaa kulttuuriselle erilaisuudelle palvelujen tuottamisessa ja hallinnoinnissa (vrt. artikkeli IV). Yhdistysten sitominen kotouttamistyöhön antaa – ainakin periaatteessa – näille ryhmille oikeuden osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon. Samalla se on osoitus siitä, että järjestelmä suvaitsee näitä ryhmiä hyväksyen ne osaksi kansalaisten muodostamaa poliittisen toiminnan kenttää. Foucaultlaisittain voi ilmaista, että kyse on valtion (Foucault 1991) ja hallinnan hallinnallistumisesta (Dean 1999, 193–197) etniskulttuurisen erilaisuuden kehityksessä: maahanmuuttajayhdistysten avulla valtio ja julkinen valta ulottavat hallintaansa uusiin kansalaisryhmiin ja antavat näille mahdollisuuden osallistua vallankäyttöön. Tämä tuo uusille ryhmille hallinnollisesti säädellyin mahdollisuuden osallistua julkisen hallinnan kriittiseen arviointiin, eli niihin prosesseihin, joissa hallinto pyrkii refleksiivisesti parantamaan toimintatapojaan.

Kun tarkastellaan suomalaisen maahanmuuttohallinnon tapaa levittää keskeisiin yhteiskuntapoliittisiin periaatteisiin (esim. yksilön aktiivisuus, vieraiden kulttuurien kotoutuminen ja kulttuurien vuorovaikutus) nojaavia toimintatapoja maahanmuuttajien keskuuteen, ovat sekä etnisesti ns. valtaväestön yhdistykset että maahanmuuttajien omat yhdistykset nousseet keskeisiksi välittäjiksi (esim. valtakunnallisen Etnisten suhteiden neuvottelukunnan uudistuminen: ETNO 2005, 14–15). Koska maahanmuuttajat eroavat, eivät vain sosiaalisesti tai taloudellisesti, vaan monesti myös kieleltään, kulttuuriltaan ja uskonoltaan hegemonisen blokista, ovat heidän (rekisteröidyt) yhdistyksensä hegemonian ja jälkihyvinvointivaltiollisen hallinnan kannalta ensiarvoisessa asemassa. Yhdistykset liittävät uusia ryhmiä yhteiskuntaan sen rauhaa säilyttävällä tavalla. Toisaalta yhdistysten odotetaan kulttuurisen diversiteetin ja kotou-

tumisen kaksisuuntaisuuden nimissä olevan instrumentti maahanmuuttajaryhmien jäsenille prosessoida omaa etnisyyttään ja siihen kytkeytyviä sosiaalisia ja kulttuurisia elementtejä. (Työministeriö 1997; Hammar-Suutari 2003; artikkeli IV.)

Kuten edellisestä jo käy ilmi, ovat yhdistykset – erityisesti rekisteröidyt – suomalaisen kansalaisyhteiskunnan ”selkäranka”. Seuraavaksi esittelen niitä yhdistyksen ja yhdistystoiminnan määrittelyjä ja käsitteellistyksiä, joita tutkimuksessani olen hyödyntänyt.

Yhdistys

Yhdistyksellä tarkoitetaan yleisesti vähintään kolmen henkilön yhteenliittymää, joka muodostetaan yhteisten identiteettien, intressien ja ideoiden pohjalta. Yhdistykset eivät pyri tekemään liiketaloudellista voittoa tai jos tekevätkin, ne eivät jaa sitä tuloina yhdistyksissä toimiville henkilöille, vaan voitto palautuu organisaation pääomaksi. Suuri osa yhdistyksen jäsenistöstä on mukana ilman palkaksi luonnehdittavaa korvausta. Lisäksi yhdistyksen hallinto on hallinnollisesti riippumaton valtiosta tai muusta julkisesta sektorista. Yhdistysten ja muiden sosiaalitalouden toimijoiden – esimerkiksi osuuskunnat ja säätiöt – kokonaisuutta nimitetään kolmanneksi sektoriksi. (Siisiäinen 2003, 9; ks. myös Salamon & Anheier 1996.)

Yhdistysten ajatellaan yleisesti yhdistävän ihmisiä, joilla on jokin erityispiirre suhteessa yhteiskuntaan tai yhteisöön, jossa nämä elävät. Leif Rönnerbergin (1998, 18) mukaan

”yksi järjestöjen perustehtävistä on kertoa jäsentensä erityispiirteistä muille ja saada nämä piirteet huomioon otetuiksi ja hyväksytyiksi yhteiskunnassa. [...] Järjestöt viestivät erilaisuuden olemassaolosta ja sen hyväksynnän tarpeesta. [...] Järjestöt ovat aina sosiaalisia yhteisöjä, jotka luovat yhteenkuuluvuuden tunnetta ja ylläpitävät sosiaalista integraatiota. Järjestöissä toimii erilaisia vertaisryhmiä, ihmisiä, joilla on samantapaisia kokemuksia tai ongelmia elämässään. Järjestöissä ihmiset ovat vastavuoroisessa vuorovaikutuksessa toistensa kanssa saaden ja antaen toisilleen tukea jokapäiväisessä elämässään.”

Suomalaisessa kansalaisyhteiskunnassa erilaisten intressien ja erilaisuuksien solmukohtien ympärille rakentunut kollektiivinen liikehdintä on perinteisesti järjestäytynyt yhdistysmuotoon (Siisiäinen 2003, 28). Näin on tapahtunut niin työväenliikkeen protestien kuin 1960-luvun lopun vasemmistoradikalisoitumisenkin kohdalla (Siisiäinen 1990). Kuten edellisessä luvussa totesin, järjestäytynyt, lailla säädelty kansalaisyhteiskunta on keskeinen osa hallintavaltaa juuri siinä merkityksessään, että se kykenee muuttamaan protestit ja radikalismien lain mukaiseksi neuvotteluksi ja viimekädessä hallinnan uudistuksiksi. Prosessi johtaa yleensä yksittäisten yhteiskunnallisten ryhmien sekä näiden liikkeiden ja yhdistysten institutionalisoitumiseen ja vakiintumiseen osaksi järjestelmän normaalitoimintaa. (Ks. Suomesta lisäksi Kettunen 1987; ks. myös Smith & Freedman 1972, 9, 86–105; Wijkström & Lundström 2002, 126–128.)

Yhdistystoiminnassa ihmiset pyrkivät saamaan omat poliittisen ja muun yhteiskunnallisen toiminnan elementtinsä ja ajatuksensa osaksi järjestelmän

vakiotoimintoja ja laajempaa yhteiskunnallista keskustelua. Yhdistykset kamppailevat sekä pääsystä osaksi hegemonisia poliittisia projekteja että näiden projektien ehdoista. Pitkälle eriytyneissä yhteiskunnissa yhdistystoiminta muodostaa kentän, jolla ratkaistaan hegemonisen projektin tuki- ja vastarintapisteet. (Siisiäinen 1990; 1998.) Yhdistysten kautta erilaiset yhteiskunnalliset erityisryhmät (kuten esimerkiksi aatteelliset yhteisöt, kulttuurivähemmistöt ja ammattiryhmät) pyrkivät kanavoimaan oman tietonsa osaksi yhteiskunnallisten toimintamekanismien ratkaisuja ja rutiineja. Samalla ne pyrkivät laajentamaan keskinäisen solidaarisuutensa ja kysymyksen omasta ja toisten samaan ryhmään luettavien hyvinvoinnista osaksi yhteiskunnan keskeisiä solidaarisuusraakenteita ja kysymyksenasetteluja (esim. Van Til 2000, 207). Kaikki edellä mainitut piirteet ja seikat ovat relevantteja maahanmuuttajien ja heidän yhdistystensä kohdalla Suomessa.

Suomessa toimii sekä rekisteröityjä että rekisteröitymättömiä yhdistyksiä. Viime mainituiksi voidaan katsoa kaikki kansalaisten pitkäaikaiset yhteenliittymät, jotka toimivat jonkin aatteellisen tai muun tarkoituksen toteuttamista varten mutta joita ei ole merkitty yhdistysrekisteriin, johon taas rekisteröidyt yhdistykset on merkitty. Rekisteröitymättömien yhdistysten tarkkaa määrää Suomessa ei tiedetä, koska niiden perustamista ja toimintaa ei merkitä rekistereihin. Nimitän tässä tutkimuksessa mukana olevia rekisteröimättömiä maahanmuuttajien yhteenliittymiä yhdistyksiksi kahdesta syystä: ne ovat pitempikäisiä kuin tietyn tapahtuman järjestämiseksi muodostetut yhteenliittymät ja toimivat päätöksenteossaan vapaamuotoisia kaveriporukoita muodollisemmin.

Syy siihen, miksi puhun yhdistyksistä enkä järjestöistä on, että yhdistykset ovat paikallisia, pääosin vapaaehtoisvoimin toimivia toimijoita, joiden toiminta pohjaa jäsenten yhteisiin identiteetteihin, intresseihin, arvoihin ja kasvokkainisiin kontakteihin. (Siisiäinen 1996, 44–46). Tällaisella pohjalla toimivat myös tutkmani tamperelaiset ja jyvaskyläläiset maahanmuuttajaorganisaatiot. Siisiäinen (emt.) liittää puolestaan järjestöihin muun muassa seuraavat piirteet: ne ovat kooltaan suuria ”puolivaltiollisia organisaatioita”, jotka täydentävät hyvinvointivaltion palvelutuotantoa. Osa järjestöistä toteuttaa liikeyrityksistä tuttua toimintamallia ja ne kilpailevat monissa tapauksissa yritysten kanssa samoilla markkinoilla (esim. liikunta-alalla). Järjestöjen toiminta lähtee liikkeelle intressilaskelmoinnista, jota on edunvalvontatoiminta, kuten ammattiyhdistystoiminta.

Rekisteröityjen yhdistysten perustamista luonnehditaan yhdistyslain (L1503/1989) ensimmäisessä pykälässä seuraavasti: ”Yhdistyksen saa perustaa aatteellisen tarkoituksen yhteistä toteuttamista varten. Tarkoitus ei saa olla lain tai hyvien tapojen vastainen.” Rekisteröinnin tarkoitus on ensinnäkin tehdä yhdistyksestä juridisesti pätevä oikeushenkilö: ”Yhdistys voi hankkia oikeuksia ja tehdä sitoumuksia sekä olla asianosaisena tuomioistuimessa ja muun viranomaisen luona”. Rekisteröinti saa aikaan sen, että jäsenet eivät ole henkilökohteisessa vastuussa yhdistyksen velvoitteista ja sitoumuksista (emt., 6 §), kun taas rekisteröitymättömässä yhdistyksessä toimijat ovat vastuullisia yksityishenkilöinä. Viime vuosina yhdistyksiä rahoittaneet julkiset tahot, kuten kuntien kulttuuri-, sosiaali- ja liikuntatoimet, ovat alkaneet vaatia yhdistyksiltä rekiste-

röitymistä rahoituksen ehtona (esim. omat viranhaltijahaastatteluni). Tämä on johtanut yhä useampien perustettavien yhdistysten rekisteröitymiseen.

Tämän tutkimuksen näkökulmasta juridiikkaa mielenkiintoisempaa on tarkastella rekisteröitymisen vaikutuksia yhdistyksen tai yhdistyslaitoksen luonteeseen. Siisiäisen (1998, 28) mukaan

"Liikkeiden toimintojen sopeuttamisella formaalin yhdistysmallin mukaisiin vaatimuksiin on ollut merkittäviä seurauksia sille, millaisia toimintatapoja ja keinoja nämä liikkeet ovat tulevassa toiminnassaan käyttäneet. Säännönmukaisesti rekisteröidyn yhdistyksen perustaminen on Suomessa merkinnyt rekisterilain eksplisiittisten ja implisiittisten laillisuusvaatimusten noudattamista. Rekisteröityminen on ollut paitsi valinta laillisen, myös ei-aktionistisen, väkivallattoman, yksityisomistusta kunnioittavan, ei-anarkistisen, valistuksen ja vakuuttelun merkitystä korostavan toiminnan puolesta."

Martti Siisiäinen (1998) on kuvannut yhdistysten toimintaa "taisteluksi luokitaa". Termi tarkoittaa kamppailua "niistä periaatteista, joiden mukaisesti yhteiskunnallinen eriarvoisuus kategorisoidaan ja vakiinnutetaan yhteiskunnassa" (emt., 23). Erityisryhmien yhdistykset ovat keskeisiä vaikuttajia siinä, millaisiksi ryhmäidentiteetit ja -intressit vakiintuvat sekä sosiaalisissa kerrostumissa että yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Yhdistykset toisin sanoen muokkaavat luokkia, joiden jakolinjojen mukaan yhteiskunta on organisoitunut. Ajateltaessa maahanmuuttajayhdistyksiä paikalliset maahanmuuttajayhdistykset osallistuvat kamppailuihin ja neuvotteluihin siitä, millaisen aseman tietty etninen ryhmä, uskonto tai koko maahanmuuttajapopulaatio saa paikallisessa (poliittisessa) toiminnassa.

Siisiäisen (1998) mukaan yhdistykset ovat myös systeemin alajärjestelmien (mm. politiikka, talous, moraalit, uskonto ja oikeus) välisiä "kommunikaatio- ja yhteen sovitettavuusongelmien" ratkaisuvälineitä sekä "filttereitä" kansalaisten ja alajärjestelmien välillä. Yhdistykset vähentävät koko yhteiskunnallisen systeemin alajärjestelmien sekä toisaalta näiden ja kansalaisten/ kansalaisyhteiskunnan välisen kommunikaation ja vuorovaikutuksen sattumanvaraisuutta parantaen samalla yhteiskunnallisten voimien toiminnan ennustettavuutta. "Vähemmistöyhdistykset" (Smith & Freedman 1972, 3) palvelevat erityisryhmien intressejä toimien välikudosorganisaatioina, jotka poliittisen järjestelmän näkökulmasta helpottavat sosiaalisesta ja kulttuurisesta erilaisuudesta johtuvaa kuormitusta. Yhdistysten kautta kansalaisten ja systeemin tasojen vuorovaikutus alistetaan tiettyihin toimintasäntöihin ja -koodistoihin. Voidakseen vaikuttaa asioihin tunnustetulla tavalla yhdistysten on kommunikoitava tavalla, "jonka alajärjestelmät pystyvät koodistonsa perusteella ymmärtämään ja ottamaan huomioon" (Siisiäinen 1998, 29). Tämä tarkoittaa, että esimerkiksi maahanmuuttajayhdistysten on muotoiltava sanomansa kielellisesti ja toimintatavallisesti niin, että sitä ei tulkita pelkäksi häiriöksi maahanmuuttajatyötä kehystävän sosiokulttuurisen alajärjestelmän koodistossa ja että siihen todennäköisesti ei suhtauduta torjuvasti tai peräti tukahduttavasti. Yhdistyksiä voidaan näin muodoitella tarkastella suodattimina, jotka muuntavat maahanmuuttajien näkemykset ja kokemukset kommunikaatioksi, jota hallinnon maahanmuuttajatyössä osataan tulkita. Tämä näkökulma tulee erityisen hyvin esiin tarkasteltaessa niitä

funktioita, joita viranomaiset ja hallinto haluavat maahanmuuttajayhdistyksiin liittää kotouttamistyön yhteydessä: yhdistysten toivotaan edistävän kulttuurista ja sosiaalista integraatiota (ks. artikkeli IV). (Ks. myös Gidron ym. 1992, 27–29; Van Til 2000, 207–208; Wijkstöm & Lundström 2002, 61–62).

Intressi- ja identiteetinmuodostusrooli viittaa yhdistysten merkitykseen ensisijaisesti yhteiskunnallisina eturyhminä, tasavertaisten asemien ja oikeuksien peräjinä. Kuten monet tutkijat ovat korostaneet, tämä rooli ei ole tämän päivän yhteiskunnassa itsestään selvä, vaan yhteiskuntien uudelleen liberalistisoitumiseen liittyvä hallinnollinen kiinnostuminen yhdistyksistä on tuottanut niille monia uudenlaisia tehtäviä, jotka osittain kyseenalaistavat yhdistysten luokista käytävään taisteluun liittyvän tehtävän. Yhdistyksille on määritelty viime aikoina julkisessa keskustelussa ja tutkimuksissa yhä enemmän työllistämiseen (esim. Helander 1998, 89–97), palvelutuotantoon (esim. Wijkström & Lundström 1997; Helander 1998, 30; 2001, 9) ja sosiaaliseen kontrolliin (Dean 2002, 42–43) liittyviä tehtäviä. Näitä tehtäviä toteuttavien yhdistysten kohdalla on aivan viime vuosina alettu puhua "uudesta kolmannesta sektorista" erotuksena "vanhaan", jossa kasvokkaiseen solidaarisuuteen pitkälti perustuva eturyhmätoiminta on edellä mainittuja tehtäviä ensisijaisempi toiminnan funktio. Uuden kolmannen sektorin käsitteellä puolestaan viitataan institutionalisoituneisiin yhdistyksiin, säätiöihin, osuuskuntiin ja sosiaalisiin yrityksiin, jotka toimivat tiiviissä yhteistyössä julkishallinnon kanssa ja ainakin osin yritysmaailmasta tuttujen periaatteiden mukaisesti. Ne tuottavat yleishyödyllisiä palveluja sekä työllistävät ja kouluttavat heikossa työmarkkina-asemassa olevia. (Pyykönen 2007b.)

Kuten edellä kansalaisyhteiskuntateorioiden käsittelyn kohdalla on tehty, yhdistysten määrittelyn yhteydessä on korostettava, että niissä ei ole kyse ainoastaan yksipuolisesti järjestelmää uusintavasta toiminnasta. Suomessa on lukuisia sekä rekisteröityneitä että rekisteröitymättömiä yhdistyksiä, järjestöjä ja liikkeitä, jotka pyrkivät asettumaan vastarintaan hegemoniaa kohtaan tai tarjoamaan ajattelutapoja tai käytäntöjä koskevia vaihtoehtoja vallitseville. (Esim. Juppi ym. 2003.) Jos yhdistyksiä ja liikkeitä lähdetään tutkimaan niihin osallistuvien näkemysten ja kokemusten kautta, saadaan todennäköisesti enemmän esille vastarintaa, vaihtoehtoisuutta sekä ennakoimattomia merkityksenantoja kuin mukautuvuutta alajärjestelmien toiminta- ja diskurssikoodistoon (ks. esim. Hyvärinen 1985; Suominen 1997).

Se, että etniset vähemmistöt eivät ole päässeet kovin vankaksi osaksi yhteiskunnan taloudellisia ja poliittisia rakenteita johtuu osaksi siitä, että yhdistyslaitos on Suomessa niveltenyt kansalliseen eheyttämiseen eikä monikulttuurisuuteen ja kulttuurisen eriytymisen tukemiseen. Esimerkiksi Fennomanian nousun taustalta 1800-luvun loppupuoliskolla löytyy nimenomaan vahva ja järjestäytyneet liike, joka pystyi yhdistämään eri kieltä puhuneen yläluokan ja muun väestön. Tältä pohjalta muodostunut kulttuurinen ja etninen yhtenäisyys, joka kuitenkin salli ja sallii kaksikielisyyden, heijastui jatkossa paitsi joukkojärjestäytymisessä myös kansalaisyhteiskunnan ja valtion keskinäisessä kytkeytymisessä. Vuosien 1905–1918 välisen ajan poliittisesta, sosiaalisesta ja kulttuurisesta repeämästä huolimatta, ajatus järjestäytyneestä kansalaisyhteiskunnasta

osana kansallisvaltiollista projektia eli voimakkaana itsenäistymisen ja jatkosodan jälkeen. (Alapuro & Stenius 1987, 11–19; Kangas & Sokka 2006.)

Mahdollisuusrakenteen⁶ aukeamisen ehtona liikkeiden on Suomessa rekisteröidyttävä, eli sopeuduttava toiminnan säätelemiseen lailla. Näin radikaaleimmatkin liikkeistä ovat varsin nopeasti radikalisoitumisensa jälkeen sopeutuneet kansalaisyhteiskunnan niin sanottuihin perinteisiin toimintatapoihin. Yhteiskunnallisia eroja artikuloivat yhdistykset ovat olleet liitettävissä mukaan tähän projektiin lainsäädännön lisäksi myös uudistamalla hallintoa yhteiskunnalliset erot huomioon ottaviksi ja erityisryhmiä osallistaviksi (esim. kaupunkien erilliset vammais-, vanhus- ja maahanmuuttajapalveluyksiköt). Rekisteröityjen yhdistysten toimintaa on lisäksi ohjailtu erilaisten julkisten rahoitusjärjestelmien avulla. Euroopan unionin myötä rahoitussuhde julkisen ja kolmannen sektorin välillä on saanut yhä korostuneemman merkityksen. (Siisiäinen 1990, 135–143; Pyykkönen 2007a; Kangas 2002.)

Oleellista tämän tutkimuksen kannalta on, että ne erot, joita yhdistykset ovat hallinnon kentille välittäneet, ovat Suomessa olleet pääsääntöisesti luonteeltaan ei-etnisiä aina 1990-luvun alkuun asti – lukuun ottamatta saamelaisten ja romanien yhdistystoimintaa. Yhdistyslaitoksen mahdollisuusrakenne ei ole ollut yhtä avoin etnisiä vähemmistöjä edustaville yhdistyksille ja liikkeille, koska ne esittävät kansallisvaltion etnisen homogeenisyyden näkökulmasta radikaalin vaatimuksen: ne vaativat oikeutta oman kulttuurin säilyttämiseen, mikä ainakin periaatteessa kyseenalaistaa etniskulttuurisen enemmistön arvojen, ajattelu- ja elämäntapojen, uskontojen ja kielen valta-aseman. Maahanmuuttajien yhdistykset pyrkivät löytämään tilaa etniskulttuuriselle erilaisuudelle tai uudennaisille monietnisisille muodostumille kansalaisyhteiskunnassa ja kanavoimaan nämä osaksi järjestelmän normaalitoimintaa. Juuri etniskulttuuristen erojen prosessointi ja välittäminen yhdistyksissä on tämän tutkimuksen huomion keskipisteenä, niin etniseen identiteettiin (lähinnä ryhmien sisäinen etnisyyttä koskeva vuorovaikutteinen toiminta; artikkelit II & III) kuin ryhmien väliseen rajankäyntiinkin liittyen (suhteet ja integroituminen muihin ryhmiin, ennen kaikkea niin sanottuun suomalaiseen kulttuuriin; erityisesti artikkelit I & IV).

Siisiäisen (1998) mukaan yhdistyksissä käydyissä kamppailuissa muodostuvat ne laajalti levinneet kollektiiviset identiteetit, jotka vaikuttavat erityisryhmien asemaan yhteiskunnallisessa vallanjaossa ja eroja koskevissa rakenteissa. Mikäli maahanmuuttajat eivät onnistu yhdistyksissään neuvottelemaan itselleen omista näkökulmistaan edullisia kollektiivisia identiteettejä ja intressejä, he saattavat jäädä heikoille kamppailussa syrjintää vastaan (vrt. Schierup & Ålund 1986). Näin on varsinkin, jos he haluavat identiteetissään ja elämäntavassaan nojata mahdollisimman pitkälle lähtömaansa perinteisiin. Ei kuitenkaan riitä, että maahanmuuttajat kykenevät kollektiivisesti esittämään retorisesti kestäviä perusteluja kulttuureilleen ja identiteeteilleen, vaan perusteluja esit-

⁶ Puhuessaan liikkeiden poliittisesta mahdollisuusrakenteesta Sidney Tarrow viittaa poliittisten instituutioiden avoimuuteen, poliittisten liittoumien kestävyYTEEN, liittoumien vaikutusvaltaisuuteen ja eliittien sisäiseen konfliktiherkkyyteen. Kaikki nämä osatekijät voivat lisätä liikkeiden vaikutusmahdollisuuksia muuttaa yhteiskuntaa ja sen valtarakenteita. (Tarrow 1989, 32.)

tävän kollektiivisen elimenkin on oltava uskottava ja tunnustettu. Jos maahanmuuttajilla ei ole olemassa hallinnon tunnustamia kollektiivisia organisatorisia elimiä neuvotteluun osallistumiseksi – Suomessa rekisteröity yhdistys – tulevat heidän subjektiasemansa todennäköisemmin määritellyksi valtakulttuurin ehdoilla.

Yhdistykset yhtäältä heijastavat yhteiskunnallisten intressien ja identiteettien eriytymistä, toisaalta muodostavat ja artikuloivat niitä yhteiskunnallisille agendoille, ja näin ollen kolmanneksi nivovat niitä yhteen muiden ryhmien intressien ja identiteettien kanssa kokonaisuudeksi, osaksi yhä liberalistisemmäksi muuttuvan hyvinvointivaltion kokonaisrakennetta. Maahanmuuttajien kohdalla tämä kehitys on vasta alkuvaiheessaan ja meneillään ovat enemmänkin ryhmien sisäisiin eroihin ja yhtenäisyyksiin liittyvät kamppailut ja neuvottelut (artikkelit I, II & III). Kotouttamis- ja koalitioryhdistysten muodostamiset ja muodostamispyrkimykset kuitenkin osoittavat, että myös maahanmuuttajien keskuudessa pyritään löytämään kollektiivisia identiteettejä ja intressien solmukohtia sekä tuomaan niitä osaksi laajempia yhteiskunnallisia diskursseja, etnisiä suhteita ja vakiintuneita hallintokäytäntöjä. Mahdollisuusrakenteet ovat kulttuurisen diversiteetin ja monikulttuurisuuden merkitystä korostavana politiikan aikana periaatteessa olemassa, mutta kuten neljännessä artikkelissani osoitan, moniarvoiseen kotouttamiseen liittyy myös sopeuttavia ja normaalistavia hallintavallan piirteitä.

Etnisten vähemmistöjen kohdalla yhdistystoimintaan kiinnittyvissä ihmisten, ryhmien, hallinnon jne. intresseissä kysymys on inkluusiosta ja eksklusiosta. Yhdistystoiminnassa tämä tiivistyy kysymykseen maahanmuuttajaryhmien legitimitistä poliittisesta asemasta ja etnisyyden muuttumisesta poliittiseksi kysymykseksi niiden itsensä asettamin ehdoin. Kuinka maahanmuuttajaryhmät pystyvät yhdistystoimintaa hyväksikäyttäen kertomaan itsestään, määrittelemään synnyttämiään ideoita ja tuotteita sellaisiksi, että ne saavat tai voittavat yleisemmän yhteiskunnallisen hyväksynnän ja nousevat sellaisiksi, että niiden katsotaan hyödyttävän eri tahoja?

2.2.2 Integraatio

Maahanmuuttajien yhdistystoiminnassa on kyse maahanmuuttajien yksilö- ja ryhmätason integraatiosta tai kotouttamisesta/kotoutumisesta, kuten termi on kääntynyt suomalaisiksi uudissanapariksi. Idean tasolla integraatiossa on kyse tietynlaisesta enemmistö-vähemmistö-suhteesta ja näkemyksestä siitä, kuinka tämän suhteen tulisi olla järjestetty eli vähemmistö- tai monikulttuurisuuspoliittisesta ideaalista. Poliittisena käytäntönä integraatiossa on kyse hallinnallisista tekniikoista, joilla maahanmuuttajien kansalaiseksi kasvamista ja kehittymistä ohjaillaan (väitöskirjan artikkeli IV).

Termi integraatio on johdettu latinan sanasta *integer*. Sana tarkoittaa eheää. Integroituminen merkitsee eheytymistä, kokonaistumista ja yhdentymistä. Poliittisena ideana integraatiossa on kyse yhteiskuntakokonaisuuden eheyttämisestä, toisinaan myös yhdentämisestä. Monikulttuurisissa yhteiskunnissa yhdentymismerkitys on saanut eheytymistä vähäisemmän arvon. Integraatiolla

ja kotouttamisella tarkoitetaan maahanmuutto- ja vähemmistöpoliittisessa keskustelussa yleensä tilaa tai prosessia (Forsander 2000, 79), jossa vähemmistökulttuurien jäsenet "ovat kiinteässä vuorovaikutuksessa enemmistökulttuuriin säilyttäen kuitenkin oman kulttuuri-identiteettinsä" (Lepola 2002, 11). Ideaalitapauksessa vähemmistön vuorovaikutus enemmistökulttuuriin on molempipuolista arvojen, ajatusten ja tapojen oppimista ja vaihtoa. Käytännössä kyse on enemmän vähemmistön tulemisesta osaksi enemmistöä kuin tasa-arvoisesta vastavuoroisuudesta. Maahan muuttavan vähemmistön on opeteltava riittävästi enemmistön kieltä, tapoja ja arvoja, jotta se voisi elää yhteiskuntakokonaisuudessa, joka on muodostettu pitkälti etniskulttuurisen enemmistön ehdoilla. Vähemmistön jäsenten on omaksuttava yhteiskunnassamme jaetuksi mielletyt arvot ja normit käymällä läpi samat sosialisointiprosessit kuin valtaväestön jäsenetkin (esimerkiksi koulutus) ja osallistamalla samojen instituutioiden toimintaan (esimerkiksi työelämä).

Maahanmuuttajia koskevassa integraatiotutkimuksessa puhutaan rakenteellisesta ja sosiaalisesta integraatiosta (Ekholm 1994). Suhteessa valtaväestöön etnisen vähemmistön integraatio on sekä rakenteellista että sosiaalista. Rakenteellisessa integraatiossa on nimensä mukaisesti kyse vähemmistön tulemisesta osaksi ympäröivän yhteiskunnan rakenteita, esimerkiksi työmarkkinoita. Sosiaalisessa integraatiossa kyse on ihmisten välisestä arkisesta vuorovaikutuksesta, joka on yleensä kontekstuaalisempaa, dynaamisempaa ja sattumanvaraisempaa – joskin siihenkin vaikuttavat laajemmin jaetut ja pysyvämmät yhteiskunnalliset tekijät, kuten yleiset mielipiteet ja asenteet vähemmistöjä kohtaan. (Vrt. sosiaalinen ja systeemi-integraatio; Lockwood 1964.)

Määriteltäessä integraatiota nojataan monesti John W. Berryn (1992) akkulturaatiomalliin⁷. Mallissa vähemmistöjen edustajien arvioidaan olevan integroituneita, mikäli he sekä arvostavat omaa etnistä ryhmäänsä että tuntevat yhteenkuuluvuutta muihin uuden elinympäristön ryhmiin, ennen kaikkea sen valtaväestöön. Mikäli kyseessä oleva yksilö tai ryhmä ei pidä tärkeänä yhteenkuuluvuuttaan kumpaankaan edellä mainittuun, puhutaan mallissa marginalisaatiosta. Jos taas ihmiset eivät arvosta omaa etniskulttuurista ryhmäänsä, mutta pitävät tärkeinä yhteyksiä valtaväestöön, kyse on assimilaatiosta. Neljäntenä vaihtoehtona on separaatio, joka tarkoittaa sitä, että etnisen ryhmän jäsenet tuntevat voimakasta keskinäistä yhteenkuuluvuutta, mutta eivät arvosta kuulamistaan enemmistökulttuuriin.

Suomessa integraatiosta on muodostunut monikulttuurisuuspolitiikan keskeinen idea (Lepola 2000, 266–270). Muutkin akkulturaatiovaihtoehdot ovat läsnä suomalaisessa kotouttamisajattelussa. Ne nähdään uhkina integraatiolle ja merkkeinä ohjelmallisen kotouttamisen ja aktiivisen kotoutumisen epäonnistumisesta. Maahanmuuttajaviranomaiset, eri alojen asiantuntijat (lääkärit, työvoimaviranomaiset, psykologit, ym.) ja suurimmat kotouttamistyötä tekevät järjestöt (SPR, Pakolaisapu, ym.) vastaavat akkulturaatioprosessin edistymisestä. Heillä on keskeinen asema sen arvioimisessa, onko maahanmuuttajayksilö

⁷ Akkulturaatio merkitsee tilaa tai prosessia, jossa yksilö tai ryhmä on tekemisissä omasta poikkeavan sosiokulttuurisen ympäristön kanssa sekä tässä syntyviin muutoksiin kulttuureissa tai yksilöiden kulttuurisissa ominaisuuksissa.

akkulturaatioprosessin eri vaiheissa assimiloitunut, integroitunut, separoitunut vai kenties marginalisoitunut.

Berryn artikkelin tavoin paljon huomiota saanut tieteellinen esitys maahanmuuttotutkimuksessa ja -työn kentällä on ollut John Rexin (1996) "The Concept of a Multicultural Society" ja eritoten artikkelissa esitetty monikulttuurisen yhteiskunnan ideaali. Rexin esittämä monikulttuurisen yhteiskunnan peruseriaate esiintyy eri muodoissa monikulttuurisuuspolitiikan ja integraation tavoitteina lähes kaikissa läntisissä yhteiskunnissa: yhteiskunnan julkisen sfäärin on oltava yhteisten arvojen aluetta, ja kulttuurivähemmistöille annetaan vapaus harjoittaa omaa kulttuuriaan ja elää arvojensa mukaisesti yksityisen sfäärissä, kuten perheissä, suvuissa ja alueellisissa etnisissä yhteisöissä. Poliittisissa ohjelmissa ja käytännöissä ei kuitenkaan useinkaan todeta ääneen, että yhteisillä arvoilla tarkoitetaan enemmistön arvoja, jotka vuorovaikutuksen valtasuhteissa ja tietomuodostelmissa muodostuvat hegemonisiksi yleensä huomaamatta.

Berryn akkulturaatiomallin integraatio-käsite ja Rexin monikulttuurisen yhteiskunnan käsitteellistys ovat kääntyneet suomalaisen kotouttamispolitiikan sisällöksi ulkomailta tulleiden mallien, tutkijoiden ja viranomaisten vuoropuhelun sekä viranomaisten koulutuksen kautta. Niiden viesti on luettavissa keskeisimmistä suomalaista monikulttuurisuutta säätelevästä asiakirjasta eli kotouttamislaista. Lain (L 493/1999, 2§) mukaan *kotoutuminen* merkitsee: "maahanmuuttajan yksilöllistä kehitystä tavoitteena osallistua työelämään ja yhteiskunnan toimintaan samalla omaa kieltä ja kulttuuria säilyttäen". Tällöin *kotouttaminen* tarkoittaa "viranomaisten järjestämiä kotoutumista edistäviä toimenpiteitä ja voimavaroja". Kotouttaminen kohdennetaan työttömäksi työnhakijaksi ilmoittautuneihin tai toimeentulotukea hakeneisiin henkilöihin, jotka ovat muuttaneet Suomeen kolmen viimeisen vuoden aikana ja joilla on asuinkunta Suomessa (emt., 3§, 10§). Vaikka Suomessakin vähemmistökulttuureille on varattu tilaa lähinnä maahanmuuttajien yksityisyyden sfäärissä, oman kulttuurin säilyttämiseksi on annettu myös julkista tilaa. Esimerkiksi maahanmuuttajien etnikulttuuriset järjestöt nauttivat lähes poikkeuksetta julkisia avustuksia (ks. luku 3.3.), toisin kuin esimerkiksi Ranskassa. Berryn teoriasta kotouttamiseen voidaan tulkita periytyneen ajatus toimivan integraation kaksikulttuurisuudesta ("valtakulttuurin omaksuminen omaa säilyttäen") mutta myös maahanmuuttajan yksilöllisestä vastuusta; kotoutuminen on ensisijaisesti maahanmuuttajan itsensä tehtävä tai valinta.

Itse käytän esimerkiksi Rexin sfäärijakoa tutkimukseni teoreettisena työkaluna tarkastellessani niin maahanmuuttajayhdistysten etnikulttuurista ja kotouttavaa toimintaa kuin hallinnon yhdistyksille kohdistamia odotuksiakin. Integraatiosta puhun Berryä väljemmässä merkityksessä. Minulle integraatio edustaa käsitettä, joka saa merkityksensä sitä soveltavissa käytännöissä ja puhe-tilanteissa. Kuten väitöskirjani I artikkelissani osoitan, maahanmuuttajayhdistykset käsittävät integraation moniulotteisemmin kuin Berryn integraatio-käsite antaa ymmärtää tai kuten maahanmuuttajaviranomaiset sen useimmin ymmärtävät. Käsitteellistämisen taustalla on integraation käsitteen maahanmuuttotutkimuksessa osakseen saama kritiikki.

Teppo Sintonen (1999, 117) kritisoi Berryn mallia sen vuoksi, että siinä esitetyt sopeutumismallit näyttävät ajallisesti pysyvinä. Kun jokin ryhmä arvioidaan marginaaliseksi tai integroituneeksi, sen jäseniä tarkastellaan sellaisina kaikissa maassaolovaiheissa. Sintonen mukaan todellisuudessa etnisten vähemmistöjen suhteet muihin ryhmiin vaihtelevat yksilöiden ja ryhmien elämän kulun eri vaiheissa. Berryn mallia on myös kritisoitu sen kontekstuaalittomuudesta: pyrkiessään kokonaisvaltaiseen yksilön kehitystä kuvaavaan selitykseen mallissa ei huomioida sitä, että yksilö tai ryhmä voi eri asiayhteyksissä sijoittua samanaikaisesti eri toimintatiloissa mallin eri vaihtoehtoihin. Toimiesseen etniskulttuurisessa yhdistyksessä yksilö voi kokea vahvaa yhteenkuuluvuutta omaan ryhmäänsä ja hyvin vähäistä yhteenkuuluvuutta valtaväestöön. Sama yksilö voi vielä saman päivän aikana osallistua jonkin valtaväestövoittoisen yhdistyksen järjestämään kerhotoimintaan ja tuntea vahvaa yhteenkuuluvuutta valtaväestöön.

Koska integraatiota ajatellaan usein järjestelmän ominaisuutena, siihen sisältyy yleensä artikuloituja tai artikuloimattomia normatiivisia odotuksia (esim. Bauböck 1994, 6–7). Enemmistön kulttuuri ja arvot ovat integraatiossa normeja, joiden ei odoteta muuttuvan vähemmistöjen kanssa käytävässä vuorovaikutuksessa. Sen sijaan vähemmistöiltä odotetaan muutoskykyisyyttä. Maahanmuuttajien ja heidän kulttuuriensa on muututtava.

Kotouttamisajattelua ja -toimintaa on myös kritisoitu siitä, että siinä on vastavuoroista suhdetta enemmän kyse moninaisuuden, eli vähemmistöjen, yksipuolisesta hallinnoinnista. Loppujen lopuksi kotoutuminen etenee suomalaisen hallinnon ja kulttuurin ehdoilla. Lepola (emt., 268) tiivistää väitöskirjassaan integraatio- ja monikulttuurisuuskritiikin seuraavasti:

Suomalainen monikulttuurisuusdiskurssi onkin omalaatuista juuri siksi, että se perustuu olemukselliseen kaksijakoiseen erotteluun 'suomalaisten' ja 'muiden' välillä. Monikulttuurisuudella viitataan erillisten kulttuurien kosketuskohtiin sen sijaan, että sillä tarkoitettaisiin kaikki sisäänsä sulkevan yksikön, kuten Suomen, sisäistä kulttuurista moninaisuutta. Monikulttuurisuus on objekti, joka pidetään erillään yhteiskunnan valtavirrasta ja jota opetellaan hallitsemaan. Siitä käytyyn keskusteluun eivät vähemmistöihin kuuluvat, 'toiset' ole juurikaan osallistuneet.

Integraatioajattelua on myös kritisoitu siitä, että uusien tulokkaiden integroitumattomuus nähdään ikään kuin automaattisesti vaaraksi koko yhteiskunnalle ("meidän elämänmuodolle"): Tämä johtaa helposti siihen, että kaikkia maahanmuuttajia aletaan tarkastella potentiaalisina syrjäytyneinä, riskeinä ja uhkatekijöinä yhteiskuntakokonaisuuden toimivuudelle ja toisinaan sen turvallisuudellekin (Mervola 2005). Integraatioajattelu estää jo lähtökohtaisesti integraation ideaalin sisällytetyn vastavuoroisuuden toteutumisen.

Kritiikin laajuuden huomioon ottaen Berryn mallille on yritetty kehitellä varsin vähän selkeitä vaihtoehtoja. Yhdeksi sellaiseksi voi kuitenkin mieltää Iris-Marion Youngin (2002) yhtenäisyys erossa -mallia (together-in-difference). Mallissa Young lähtee siitä, että kaikki ryhmät ovat aina sisäisesti heterogeenisiä. Tämän vuoksi niitä ja niiden välistä vuorovaikutusta tulee sekä tarkastella että ohjata antiessentialistisista lähtökohdista. Kaikille osapuolille on annettava

”mahdollisuus yllättää” (Ahmed 2001) olemalla jotain muuta kuin ennakkokäsityksissämme oletamme näiden olevan. Youngin (2002) malli itse asiassa ehdottaa kaikenlaisista valmiista tyypittelyistä ja malleista luopumista, koska ne sisältävät kategorisoivia ennakkokäsityksiä ”meistä” ja ”muista”. Lisäksi malli vastustaa enemmistön dominanssia. Youngin mukaan vähemmistöjen on lukumääräisestä pienemmydestään huolimatta pystyttävä osallistumaan tasa-vertaisena enemmistö-vähemmistö-suhteeseen ja osapuolten identiteettimäärittelyyn. Youngin malliin sisältyy vaatimus erillisistä vähemmistöoikeuksista: takaamalla juridisesti ja institutionaalisesti vähemmistöille pääsy päätöksentekoon yhteiskunnan eri sektoreilla toteutetaan integraatiota, joka ei lähde ensisijaisesti enemmistön maailmankuvasta, määrittelyistä tai haluista.

Kritiikkiä esittäneiden tutkijoiden (esim. Forsander 2000; Lepola 2000) mukaan kotoutumista tai kotouttamista ei voi ottaa annettuna ja alati samaa tarkoittavana käsitteenä. Kuten kansalaisuus, myös kotoutuminen ja integraatio saavat todellisen merkityksensä käyttöyhteydessään. Integraatio on kiistanalainen tila tai prosessi siinä missä kansalaisuus on sitä subjektiasemana. Eri maahanmuuttajaryhmät ja -yhdistykset määrittelevät sen itsensä kohdalla kontekstuaalisesti kukin omista lähtökohdistaan. Samoin tekevät viranomaiset, hallinto ja muut maahanmuuttajien integraatioon osallistuvat toimijat, kuten yhdistykset ja projektit. Olen käsitellyt maahanmuuttajayhdistysten integraatiokäsityksiä ja -määritelmiä erityisesti väitöskirjani I artikkelissa.

Integraatiokäsitteen kritiikillä on relevanssinsa maahanmuuttajayhdistysten tarkastelussa. Yhdistysten toiminnan tarkastelu osoittaa, että kaikki maahanmuuttajat eivät suinkaan koe olevansa integroituneita, vaikka tulisivat samasta etnisestä ryhmästä. Tämän valossa voi määritellä virheelliseksi joidenkin integraatioteorioiden premissin siitä, että integroituvat tai integroiduttavat kulttuuriryhmät olisivat yhtenäisiä. Esimerkiksi Berryn (1992) akkulturaatioteoriasa on löydettävissä piirteitä tällaisesta käsityksestä. Maahanmuuttajayhdistysten toiminnan tarkastelu osoittaa myös, että samat toimijat määrittelevät integraatiota käsitteenä ja omaa integroitumistaan eri tavoin eri konteksteissa; haastatteluissa he kritisoivat virallista integraatiomääritelmää, mutta puhuessaan julkisuudessa yhdistyksestään kytkevät sen toiminnan läheisesti viralliseen integraatiotyöhön. Berryn (emt.) teoriaan kriittisesti viitaten: maahanmuuttajayhdistykset ja niissä toimivat voivat ajallisesti lähes samanaikaisesti, mutta eri puhetilanteissa nähdä itsensä integroituneina, marginalisoituneina tai vaikkapa assimilaation kohteina. Integraatiotutkimuksessa keskitytään yleensä maahanmuuttajien ja valtaväestön tai -kulttuurin väliseen suhteeseen, mutta maahanmuuttajayhdistysten toiminnassa integraatio on monisuuntaisempaa. Osa yhdistyksistä edistää pääasiallisesti integraatiota tietyn etnisen ryhmän sisällä, toiset integraatiota valtaväestöön ja jotkut puolestaan maahanmuuttajayhteisöjen keskinäistä integraatiota. Lähes kaiken tyyppiset yhdistykset edistävät näitä kaikkia mutta painottaen tiettyjä suuntia enemmän kuin toisia. (Ks. väitöskirjan I artikkeli.)

Kuten väitöskirjani ensimmäisessä artikkelissa esitän, monet maahanmuuttajayhdistykset kritisoivat virallista kotouttamispolitiikkaa, koska katsovat sen tarkoittavan etupäässä yhdensuuntaista maahanmuuttajien sopeutumista

valtakulttuuriin, jolloin valtaväestöltä ja -kulttuurilta sekä hallinnolta ei edellytetä sopeutumista. Lisäksi kritiikkiä ovat herättäneet kotouttamispolitiikan paikalliset käytännöt, koska yhdistykset eivät katso saaneensa niissä tarpeeksi jalansijaa. Etupäässä tällaista kritiikkiä esittävät koalitio- ja monikulttuurisuusyhdistykset. Kaikki yhdistykset eivät kuitenkaan kritisoi kotouttamispolitiikkaa, vaan niiden toiminnalla on paljon sen mukaisia vaikutuksia, varsinkin kotouttamisyhdistyksillä. Yhdistysten edistämä maahanmuuttajaryhmien sisäinen ja keskinäinen integraatio edistää ryhmien sosiaalista ja rakenteellista integraatiota suomalaiseen yhteiskuntaan Berryn (1992) ja Rexin (1986) ajatusten mukaisesti, sillä yhdistykset opettavat niiden toimintaan osallistuville suomalaisen yhteiskunnan kansalaistaitoja ja suomen- tai ruotsinkieltä, sekä välittävät kontakteja suomalaissyntyisiin. Lisäksi yhdistykset – kuten todettua edellisessä luvussa – ovat osa institutionalisoituneiden rakenteiden repertuaaria, jonka avulla maahanmuuttajat voivat vaikuttaa omaan asemaansa ympäröivässä yhteiskunnassa. Ilman yhdistyksiä hajanaisten ryhmien olisi kuitenkin vaikeaa ellei mahdotonta osallistua kotoutumisasemaansa ja -identiteettejään koskeviin kamppailuihin (vrt. Schierup & Ålund 1986).

2.2.3 Kulttuuri, etnisyys ja identiteetti

Tarkasteltaessa suomalaisten maahanmuuttajayhdistysten toimintaa ei voi ohittaa kulttuurin, etnisyyden ja identiteetin käsitteitä. Suuri osa maahanmuuttajayhdistyksistä on perustettu pitämään yllä lähtömaan kulttuuriperinteitä ja tuottamaan niihin kytkeytyviä etnisiä identiteettejä. Monet yhdistykset pyrkivät yhdistämään näihin uusia identifikaatiopisteitä, kuten naiseuden tai nuoruuden. Osa puolestaan pyrkii tuottamaan ja tekemään tilaa kulttuurisille identiteeteille, joissa sekoittuvat alkuperämaan perinteet ja tavat uuden elinympäristön vastaaviin. Jotkut monietnisistä yhdistyksistä pyrkivät kokonaan hylkäämään etnisyyden ja kulttuurin ihmisryhmiä määrittelevinä ja luokittelevina asioina. (Ks. luku 3.3 & artikkeli III.)

Tarkastelen tutkimuksessani, miten kulttuuria, etnisyyttä ja näihin kytkeytyviä kollektiivisia identiteettejä *tuotetaan* maahanmuuttajayhdistysten toiminnassa. Tuottaminen ei ilmene pelkästään yhdistysten omana, autonomisena toimintana vaan aina vuorovaikutussuhteessa muihin yhdistysten toimintaan vaikuttaviin toimijoihin ja tekijöihin. Kyse on myös vallasta ja siitä käytävästä kamppailusta määritellä kulttuuria, etnisyyttä ja identiteettejä kollektiivisesti.

Ymmärrän kulttuurin pohjimmiltaan tutkimuksessani siten kuin se on yleensä ymmärretty antropologissa ja sosiologisissa tutkimuksissa: kulttuuri on tietojen, uskomusten, moraal sääntöjen, lakien ja tapojen muodostama monimutkainen kokonaisuus, joka opittuna ja sisäistettynä määrittää ihmisyksilön toimintaa (esim. Knuutila 1994, 10–11). Nämä tiedot, tavat ja uskomukset saavat merkityksensä tullessaan ilmaistuksi puheena, eleinä ja tekoina tietyissä tilanteissa ja näitä tilanteita kehystävät tietyt kulttuuriset merkitysjärjestelmät ja niiden koodistot. Lähestyn kulttuuria ihmisten vuorovaikutuksessaan tuottaman merkitysten verkostona. En kuitenkaan pyri löytämään pysyviä lainalaisuuksia vaan tulkitsemaan sekä sille itselleen annettuja merkityksiä että sen

kehyksessä muille tutkimilleni asioille annettuja merkityksiä; mitä esimerkiksi tarkoittaa puhe kulttuurista jonkin tietyn yhdistyksen tulkintarepertuaarissa? En pyri pelkästään havaitsemaan ja kuvailemaan yhdistysten ja niiden toimijoiden toimintoja tai lausumia vaan tulkitsemaan mitä nämä toiminnot ja puheenparret merkitsevät tietyn kulttuurisen merkitysjärjestelmän puitteissa esitettynä. Kulttuuri on toiminnassa ilmenevä dokumentti, jota voidaan lukea ja tulkita ja joka merkitysjärjestelmänä sekä tapojen ja ideoiden kokoelmana asettaa rajoja tuolle toiminnalle ja sen luennalle. (Geertz 1973, 1–30.)

Ihmisen ja kulttuurin suhde ei ole yksisuuntainen, vaan ihmiset tuottavat, uusintavat ja muuttavat kulttuuria toiminnassaan jatkuvasti – kielellisesti, mentaalaisesti ja materiaalisesti (Bauman 1999, xiv; Hall 1997, 3;). Tämä ei tapahdu pelkästään yksilöiden ja ryhmien välisen sosiaalisen vuorovaikutuksen tasolla, vaan myös hallinnollisen ja poliittisen säätelyn alaisena (Bennett 1998). Kun käsittelen kulttuurin prosessoimista yhdistyksissä, käsittelen sitä juuri tällaisesta ”kaksisuuntaisesta” viitekehuksesta lähtien. Seuraavassa hieman kulttuurin käsitteen historiasta sosiaalitieteissä ja sen suhteesta sitä lähellä oleviin käsitteisiin etnisyyteen ja identiteettiin.

Kulttuuri kytketään usein arkipuheessa ja toisinaan ihmistieteissäkin käsitteenä kansallisuuteen ja etnisyyteen⁸ siten, että tietyllä kansallisella tai etnisellä⁹ ryhmällä oletetaan olevan tietty kulttuuri. Varhaisimmat tieteelliset teoriat kytkivät kulttuurin ja etnisyyden ihmisryhmän alku- ja syntyperään. Näkökulmassa etnisyyden redusoituu ihmisen biologian välittämäksi olemukseksi. Tämän niin kutsutun primordialistisen näkemyksen mukaan etniset luokitukset syntyvät sukulaisuussuhteiden määrääminä eli etnisillä ryhmillä on yhteinen geneettinen perimä. Näin muodoin myös etnisyyttä ilmentävät kulttuuripiirteet ovat pohjimmiltaan osa ryhmän olemusta. Primordialismin mukaan tietyt ihmiset toimivat tietyllä tavalla, koska heillä on tietty syntyperä ja täten kulttuuri, toiset taas toisella tavoin oman syntyperänsä vuoksi. (Thompson 1989, 16–53.)

⁸ Etymologisesti sana etnisyyden juontuu kreikankielen sanasta 'ethnos'. Sanan merkityksestä vallitsee tutkimuskirjallisuudessa kahdenlaisia tulkintoja. Yhden tulkinnan mukaan 'ethnos' on alun perin tarkoittanut yleisesti kansaa tai ryhmää. Käsite etnisyyden on kuvannut jotain ryhmää muista erottavia tekijöitä. Toisen tulkinnan mukaan termi on kuvannut ei-kreikkalaista heimoa tai kansaa, toisin sanoen "valtakulttuurista" poikkeavaa ryhmää - ulkopuolisia. Jälkimmäisestä merkityksestä juontuu yhä edelleen termiin liitetty pejoratiivinen sävy. (Huttunen 2005, 121.)

⁹ Etninen ja kansallinen ovat hankalasti toisistaan erotettavia käsitteitä, koska niitä käytetään niin maahanmuuttotutkimuksessa kuin sen ulkopuolellakin päällekkäin ja jopa toistensa synonyymeina. Molemmilla on esimerkiksi eurooppalaisissa kansallisuuskeskusteluissa ymmärretty alkuperän ja kulttuurin yhdistämää ryhmää. Arki kielessä niiden ero on usein määrittynyt se, että etnisistä ryhmistä puhutaan kulttuurisesti enemmistöstä erottuvien vähemmistöjen ja kansallisuudesta tietyssä kansallisvaltiossa asuvien tai sieltä kotoisin olevien kohdalla. Ero on usein väritynyt evolutionistisesti ja/tai hierarkisoivasti. Etniset ryhmät ovat ryhmiä, jotka ovat evoluution alemmalla asteella, koska eivät ole syystä tai toisesta kehittyneet kansakunniksi. Kansallisuus tai kansakuntaisuus on arvokkaampaa ja kehittyneempää kuin etnisyyden. Monet viimeaikaisista etnisyyden- ja kansallisuustutkimuksista ovat pyrkineet lieventämään käsitteiden välistä hierarkiaa. Nyt myös enemmistöihin, valtaväestöihin ja kansakuntiin on pyritty soveltamaan etnisyyden käsitettä niitä analysoitaessa. (Huttunen 2005, 132, 119.)

Primordialistiset etnisyyssäitykset ovat saaneet osakseen ankaraa kritiikkiä ihmistieteissä 1960-luvulta lähtien. Etnisyystutkimuksen pienimuotoiseksi klassikoksi muodostuneessa teoksessa ”Ethnic groups & boundaries” (1969) norjalaisen sosiaaliantropologin Fredrik Barthin johtama tutkijaryhmä tuottaa primordialismille vaihtoehtoisen näkemyksen inhimillisen toiminnan ja kulttuurin suhteesta. Barthin (1969) mukaan kulttuuri ei piirteidensä kautta ilmennä ihmisen olemusta, vaan kulttuuriksi nimitettävät asiat ja piirteet muodostuvat ja muuttuvat ryhmien sisäisessä ja välisessä vuorovaikutuksessa. Kyse on ryhmien sisäisistä ja välisistä luokitteluprosesseista, joissa tuotetaan etnisten ryhmien väliset rajat (emt., 9–10). Nämä prosessit koostuvat samaistumista ja erottautumista tuottavista käytännöistä.

Barthin teorian mukaan kulttuurin ja etnisyyden suhde on periaatteessa arbitraarinen. Kulttuuri muodostuu arvoista ja merkityksistä, joista ryhmän kollektiivinen (itse)tietoisuus ja yhteinen tapa hahmottaa maailmaa muodostuvat ja jotka ilmenevät kulttuuripiirteinä kuten puheena, toimintatapoina, instituutioina ja rakenteina. Kulttuuripiirteet syntyvät, uusintuvat ja valikoituvat etnisessä ryhmäorganisoinnissa ja sosiokulttuurisissa käytännöissä, jotka tapahtuvat aina suhteessa toisiin ryhmiin, ilmaisevat erottautumista tai samastumista suhteessa niihin. Barthin mukaan etnisyyttä ei siis voida tyhjentävästi lukea ja tulkita ryhmälle tyypillisiksi miellettyjen ominaispiirteiden välityksellä, vaan on tarkasteltava sitä, kuinka piirteet tuotetaan ja muutetaan sosiaalisissa rajanvetoprosesseissa. (Barth 1969.)

Tullakseen tiedostetuiksi ja ymmärretyiksi etnisyyttä tai kulttuuri vaatii kielellisen muodon; se on kerrottava tietyn merkitysjärjestelmän ja merkitysjärjestelmään kuuluvien käsitteellisten karttojen mukaisesti. Sen sijaan, että etnisyydellä ja kulttuurilla olisi kielen ja merkitysjärjestelmän ulkopuolinen olemus, ne jatkuvasti (uudelleen) tuotetaan ja tehdään olemassa oleviksi¹⁰ kielellisissä tai visuaalisissa kuvauksissa. Etnisyyttä ja kulttuuria koskevat merkitykset kytkeytyvät yleensä niistä olemassa oleviin kertomuksiin ja diskursseihin, jotka sekä suuri(n) osa yhteisön jäsenistä että sen kanssa vuorovaikutuksessa olevista ulkopuolisista jakavat. Kertomukset ja diskurssit välittävät toisilleen tuntemattomien ihmisten kesken kokemusta yhteisestä identiteetistä, historiasta ja ideoista saaden aikaan jotain sellaista, mitä Benedict Andersson (1983, 15–16) kutsuu kuvitelluksi yhteisöksi (imagined community). Vaikka yhteisön ihmiset eivät

¹⁰ Asioiden tekemisestä ja voimaan saattamisesta kielenkäytössä on kirjoittanut John L. Austin (1961) kuuluisassa puheaktiteoriassaan. Hän kutsuu performatiiviksi lausumia, jotka toimivat totuusehtoisina konstatiivina pääosin toistuvissa ja tunnetuissa rituaaleissa, seremonioissa ja instituutioissa. Sen lisäksi, että performatiiviset lausumat ovat kielellisiä esityksiä, ne saavat aikaan muutakin, jostakin reaali maailmassa olevasta tulee jotain tiettyä (esimerkiksi kun pari julistetaan vihkiseremoniassa aviopuolisoiksi) tai jokin tietty sosiaalinen tapahtuma alkaa ja ympäröivä tila muuttuu sen näyttämöksi (esimerkiksi kun kokous julistetaan alkaneeksi). Performatiivien suhteesta etnisyyteen on kirjoittanut muiden muassa Anne-Marie Fortier (esim. 1996; 1999) tutkimuksissaan italialaisten yhteisöjen identiteetinmuodostuksesta Lontoossa. Kuten monissa muissakin Austinin jälkeisissä tutkimuksissa, performatiivisuus on hänen tutkimuksissaan tuotu pois institutionaalisesti toistuvien lausumien yhteydestä ihmisten kollektiivisen toiminnan pariin, josta tutkijat löytävät esimerkkejä myös ”toisin toistamisesta”, *performansseista*.

tunne toisiaan eikä heillä ole välttämättä mitään yhteistä, he samaistuvat samoihin kertomuksiin, kuviin, tapahtumiin, symboleihin ja niin edelleen sekä näin sitoutuvat yhteisestä alkuperästä ja samanlaisuudesta kertovaan myyttiin. (Hall 1999, 47–51.)

Kulttuuri on kahdella tapaa oleellinen asia etnisyyden tuottamisessa. Ensinnäkin sitä voidaan käyttää käsitteenä puhuttaessa jonkin ryhmän elämäntavasta: ”suomalaiseen kulttuuriin kuuluu lenkkimakkara ja sauna”. Stuart Hallin (1999, 47) mukaan ”kulttuuri on diskurssi – tapa rakentaa merkityksiä, jotka suuntaavat ja järjestävät sekä toimintaamme että käsityksiä itsestämme”. Samoin voi käsittää etnisyyden (esim. Sintonen 1999, 94). Kulttuuri ja etnisyys ovat tiettyjä tapoja ymmärtää ja puhua ”meistä” suhteessa ”muihin”, jotka rajaavat ulos toisia tapoja (Hall 1999, 98). Toiseksi kulttuuri on merkitysjärjestelmä, joka mahdollistaa sitä ja etnisyyttä tuottavien diskurssien syntymisen (Hall 1997; Fiske 2000; 67–68, 150–160). Toisin sanoen käsite suomalainen kulttuuri voi syntyä vain tietyn merkitysjärjestelmän puitteissa.

Vaikka Barth keskittyy paljon etnisiin rajoihin, josta häntä voidaan nykytutkimuksen valossa myös kritisoida (esim. Hannerz 1999), hänen ansiokseen etnisyydetutkimuksessa on laskettu ensinnäkin etnisyyden ja kulttuurin käsitteiden radikaali dekonstruktio aiempiin tutkimusotteisiin verrattuna. Kulttuuripiirteiden on harvoin Barthin jälkeen ajateltu heijastavan etnisyyttä sen biologisperäisessä mielessä. Etnisyyden ja kulttuurin suhde on muuttunut sosiaalisessa toiminnassa ja vuorovaikutuksessa kontekstuaalisesti määräytyväksi ja muuttuvaksi. Toiseksi Barthin ansioksi katsotaan, että hän yhtenä ensimmäisistä ymmärsi etnisen ryhmän muodostumisen riippuvaiseksi muista etnisistä ryhmistä. Nimenomaan erottuminen toisista ryhmistä tekee jostain etnisestä ryhmästä erityisen. Lisäksi Barthia on kiiteltä siitä, että hän nosti esiin sen, että etniset ryhmät eivät ole väistämättä kulttuurisesti yhdenmukaisia ja muuttumattomia. Ihmiset voivat liikkua yli etnisten rajojen sekä omaksua ajatuksia ja vaikutteita toisiltaan. Etnisyyttä rakentavat vuorovaikutusyhteydet ja sosiaaliset käytännöt sekä niihin kytkeytyvät kulttuuripiirteet muuttuvat. (Esim. Hutunen 2005, 124–125; Pääkkönen 1999, 36–37; Sintonen 1999, 98).

Barthin teoria sosiokulttuurisessa vuorovaikutuksessa syntyvien ja toistuvien luokitteluprosessien ja etnisyyden suhteesta toimii tämänkin tutkimuksen käsitteellisen lähestymistavan pohjana. Varsinkin etniskulttuuristen yhdistysten (ks. luku 3.3.) toiminnassa kyse on pitkälti ryhmien väliseen ja sisäiseen vuorovaikutukseen puuttuvista käytännöistä. Esimerkiksi alkuperämaasta periytyviä juhlapäiviä juhlistetaan ja tiettyjä taidemuotoja tuetaan, jotta edelleen diasporassa voitaisiin ainakin joissain tilanteissa tuntea erityisyyttä suhteessa valtaväestöön. Tämä näyttäisi korostuvan varsinkin maantieteellisesti ja kulttuurisesti läheltä olevien maahanmuuttajaryhmien, kuten inkeriläisten ja virolaisten, kohdalla (vrt. Eriksen 2004, 341).

Käsiteltäessä etnisyyttä ja kulttuuria on välttämätöntä avata identiteetin käsite. Identiteettiin liittyy monia sellaisia nykykeskusteluja, jotka ovat vaikuttaneet myös etnisyyden ja laajemmin kulttuurinkin ymmärtämiseen. Kun tutkitaan etnisyyttä ja kulttuuria, tutkitaan sellaisia merkityksiä tuottavia käytäntöjä ja prosesseja, joissa ihmisiä identifioidaan ja erotellaan keskenään ja joissa täl-

laisten kategorisointien rajoja ylitetään ja murretaan. Tällöin kyse on identiteettistä, identifioitumisista ja identifikaatioista. Niissä ei ole kysymys pelkästään merkitysten antamisesta itselleen, omalle ryhmälle tai itsekäsityksestä, vaan kyse on vuorovaikutuksellisesta asiasta, johon vaikuttavat myös muiden yksilöiden, ryhmien ja instituutioiden antamat merkitykset.

Kuten Barthin raja-teoriaa käsitellessäni edellä viittasin, kulttuuri-identiteetti muodostuu vuorovaikutuksessa muihin kulttuuriryhmiin: esimerkiksi suomalaiset vertaavat itseään tilanteesta riippuen ruotsalaisiin, venäläisiin, muihin eurooppalaisiin tai maahanmuuttajiin, joita ei syystä tai toisesta pidetä suomalaisina. Kulttuuri-identiteetin tutkimuksessa ilmiöstä on puhuttu käsiteparilla "me" ja "muut". Kun rakennamme omaa identiteettiämme, peilaamme itseämme suhteessa joihinkin toisiin kulttuuriryhmiin sekä näiden meistä tekemiin merkityksenantoihin. Stuart Hallin (1999, 152–160) mukaan erot ovat kulttuuri-identiteetin muodostuksessa välttämättömiä neljästä syystä, jotka hän on omaksunut eri tieteenalojen identiteettiä koskevista keskusteluista: 1) Ilman eroja kulttuuri-identiteettiä ei ole olemassa. Ryhmä antaa merkityksen identiteetilleen niiden kulttuuristen piirteiden avulla, jotka erottavat sen toisista ryhmistä. 2) Identiteetit syntyvät, uusintuvat ja haastetaan dialogissa "toisten" kanssa. 3) Identiteetit ovat osa niitä luokittelujärjestelmiä, joiden avulla ihmiset antavat merkityksiä eri asioille. Ihmiset hahmottavat asioita symbolisten ulos ja sisään sulkemisen erottelujärjestelmien avulla. Jokin merkitsee jotain, mitä jokin toinen – useissa tapauksissa sille vastakohtainen – ei ole; musta ei ole valkoinen, hyvä ei ole paha eikä ruotsalainen ole suomalainen. Tärkeää on kuitenkin havaita, että nämä käsitteet saavat merkityksensä pitkälti toistensa ansiosta ja suhteessa toiseen. 4) Toinen on perustava minuuden kannalta, koska minuus peilautuu suhteessa toiseen (vrt. Lacan 2004, 3–10). Tässä psykoanalyttisessa perustelussa suhde toiseen on melankolinen: toinen täydentää minua mutta jää samalla lopullisesti saavuttamattomaksi ja aina hieman etäiseksi, koska on minuuden ulkopuolella.

Postkolonialistisessa identiteettikeskustelussa on kiinnitetty huomiota toiseen myös hieman erilaisessa merkityksessä. Toiseus on osa valtasuhdetta, jossa erilainen ymmärretään myös alemmaksi ja joka perustuu ja tuottaa arvottavaa hierarkiaa "meidän" ja "muiden" välille. Kolonisoitujen kansojen tehtävä on ollut toimia peilinä, kun läntisen maailman kansakunnat ovat tuottaneet taloudessa, uskonnossa, tieteissä ja kulttuurissa kuvaa hierarkkisesta ylemmydestään sivilisaatioissa. Samankaltaisia toiseutta tuottavia käytäntöjä kohtaavat monet etnisiin vähemmistöihin kuuluvat arjessaan. Yhteistä tällaisille käytännöille on, että vieraat tai toiset äärimmäisen harvoin tunnistavat itsensä näistä representaatioista, eikä heille anneta tunnustettua mahdollisuutta keskustella representaatioista ja vaikuttaa niihin. (Ks. esim. Fanon 1986; Said 1985.)

Niin sanotun kulttuuriseen käänteeseen jälkeen myös – ks. puhe kulttuurista ja etnisyydestä aiemmin – identiteettiä on alettu lähestyä lähes yksinomaan kielellisenä konstruktiona. Kuten asioiden merkitys, myös identiteetit riippuvat tiettyjen käsitteellisten karttojen mukaisista merkityksenannoista, niiden lausujista, konteksteista ja muodoista. Kulttuurinen identiteetti onkin näin jatkuvasti muuttuva ja neuvottelunalainen asia, joka saa erilaisen merkityksensä kulloi-

sessakin sitä koskevassa representaatioissa ja representaatiotilanteessa; esimerkiksi kun maahanmuuttajien työttömyydestä kerrotaan tv-uutisissa tai maahanmuuttajayhdistys esittää järjestämässään juhlassa perinteistä tanssiesitystä. Kulttuurisilla identiteeteillä ei ole pysyvää olemusta. Ne muuttuvat sisäisessä ja ulkoisessa vuorovaikutuksessa omaksuen piirteitä toinen toisiltaan. Ne elävät ja muuttuvat liikuttaessa ajassa ja tilassa. Pysyvät olemukselliset identiteetit ymmärretään kulttuurintutkimuksessa hegemonisiin diskursseihin ja suuriin narratiiveihin kytkeytyviksi representaatioiksi, jotka tehdään pysyviksi tai ikuisiksi, kuten kansalliset identiteetit niitä koskevissa tarinoissa. Kyseessä on "samankaltaisuuksien ja erojen kudoks" (Hall 2003, 244), jonka seisahtumiset, so. kulutuksen kestävä merkityksen muodostumiset, eivät palaudu luonnollisuuksiin. Ikiaikainen vaikutelma etnisyyden ja kulttuurin keskeisistä piirteistä tuotetaan perustamismyyttien sekä keskeisten rituaalien ja symbolien toistamisessa. (Gellner 1983; Hobsbawm & Ranger 1983; Hall 1999, 19–76.)

Kulttuurin ja etnisyyden käsittäminen prosesseina pohjaa monelta osin filosofi Jacques Derridan (1982) teoriaan merkityksen jatkuvasta muuttuvuudesta. Hän käyttää nimeä *différance* tekstin tai puheen tuotannossa ja kulutuksessa tapahtuvasta liikkeestä, joka tuottaa merkitysten erot ja erojen vaikutukset. *Différance* ilmaisee merkityksen muodostumisen epävakaisuutta ja kontekstuaalisuutta. Sama merkki (symboli, kuva tai sana) saa eri merkityksen eri asiayhteydessä; asetettaessa merkki saman asian merkitsijänä toiseen syntaksiseen ketjuun ja esitettäessä se eri kontekstissa, sen merkitys muuttuu. Derridan mukaan merkitys on loputtomassa prosessissa, vaikka rakenteiden, rutiinien, vaikiintuneiden sosiaalisten ja kulttuuristen kategorioiden sekä diskurssien aidat sen vapaata liikettä rajoittavatkin. Tämä sama prosessimaisuus koskee myös kulttuurisia ja etnisiä identiteettejä, koska niiden saamat merkitykset vaihtelevat sen mukaan kuka puhuu, kenelle, missä yhteydessä ja minkälaisen välineen välittämänä.

Kuten merkitys, identiteettikin kelluu derridalaisessa mielessä. Vasta representaation käytännöt kiinnittävät merkitykset tietyllä tavalla puuttuen identiteetin moniin mahdollisiin merkityksiin ja asettaa niistä tietyn merkityksen tai tietyt merkitykset etusijalle ohjaten näin viestinnän vastaanottajan tulkintaa. Kokonaisuutta, jonka avulla identiteetti tulee esitetyksi jonakin historiallisena hetkenä, kutsutaan representaatiojärjestelmäksi. Representaatiojärjestelmä sisältää kaikki yleisen järjen mukaiset esitys- ja tulkintatavat esimerkiksi tiettyä etnistä identiteettiä koskien sekä tarvittavat kytkökset muihin representaatiojärjestelmiin, jotka tukevat sen koodeja. (Hall 1997, 16–19.)

Omassa tutkimuksessani käytän tätä kulttuurisen käänteen jälkeistä kulttuuri-identiteetin määrittelyä. Maahanmuuttajayhdistykset ovat kollektiivisia tiloja ja välineitä, joissa identiteettejä representoidaan ja niistä neuvotellaan. Maahanmuuttajien paikaltaan siirtyminen tekee hyvin näkyväksi sen, että kulttuurisissa identiteeteissä ei ole kysymys mistään geneettisesti ryhmään koodatusta asiasta, vaan niitä täytyy jatkuvasti tuottaa ja uusintaa erilaisissa käytännöissä ja ilmaisuissa. Näitä olen analysoinut eritoten väitöskirjani kolmannessa artikkelissa.

Ihmisten ja kulttuuristen merkitysten paikaltaan siirtyminen on johtanut kulttuuriseen tilaan, jota muun muassa Stuart Hall (1999, 71) ja Homi K. Bhabha (1997) ovat kuvanneet hybridisyyden käsitteellä (ks. myös Modood & Werbner 1997). Hybridisoituminen viittaa tietyn ryhmän keskuudessa vallitsevien kulttuuripiirteiden sekä kulttuuristen merkitysten ja identiteettien lisääntymiseen, sekoittumiseen ja ristikkäisyyteen. Kun ihmiset muuttavat uuteen elinympäristöön, jonka jäsenistä suuri osa jakaa keskenään tietyt kulttuuriset peruspiirteet (esim. uskonnon, kielen, arvot ja merkitysjärjestelmän), molemmat kulttuurit sekoittuvat tässä prosessissa ja niistä tulee peruuttamattomasti *käännettyjä* (Hall 1999, 71). Käännös ei suinkaan tapahdu kohtaamisessa molemmille osapuolille tasa-arvoisesti. Miten sekoittuminen kulttuureja käytännössä muuttaa, on pitkälti kiinni yhteiskunnan enemmistön asenteista ja kohtaamisen poliittisesta säätelystä (ks. integraation käsite edellä; artikkelit I & IV). (Bhabha 1996; Fanon 1986, 121–122.)

Hybridisoituminen johtaa etnisen ja kulttuurisen epävarmuuden lisääntymiseen, sillä se häiritsee oletettua kulttuurista homogeenisuutta ja käsityksiä kulttuurisesta viiteryhmästä. Tämä tarkoittaa kategorioiden kuten "me" ja "muut" rapautumista ja niiden välisten rajojen hämärtymistä. Sekoittumisessa ei ole aina pelkästään niin sanotusta luonnollisesta kulttuurien yhteen tulemisesta seuraavasta kehityskulusta vaan toisinaan myös enemmän tai vähemmän tietoisista yrityksistä rakentaa tilaa monietnisyydelle tai etnisyydettömyydelle. Osa maahanmuuttajayhdistyksistä pyrkii edesauttamaan etnisten ryhmäkategorioiden merkityksen vähenemistä ihmisiä jakavana tekijöinä ja korvaamaan ne kaikkia yhdistävillä tekijöillä, kuten inhimillisyydellä tai joissain tapauksissa uskonnollakin (vrt. Abu-Lughod 1991). Yleisempää maahanmuuttajayhdistysten keskuudessa on reagoida kulttuurien sekoittumiseen varauksellisesti. Maahanmuuttajat organisoituvat yleisimmin etnisen ja kulttuurisen identiteettinsä ympärille, vaikka monet järjestäytymisessä mukana olevista ovat asuneet jo pitkään uudessa kotimaassa tai ovat maahan muuttaneiden Suomessa syntyneitä lapsia. Etniskulttuuriset ja yksietniset yhdistykset ovat tiloja, joissa nimenomaisesti pyritään ylläpitämään yhtä kulttuuria ja etnistä identiteettiä. Hybridisoitumista ja muita etnisyydiskursseja maahanmuuttajien yhdistystoiminnassa olen käsitellyt väitöskirjani III artikkelissa.

Jos kerran merkitykset ja identiteetit ovat konstruktivisia ja jatkuvasti liikkeessä, niin mikä saa meidät ymmärtämään identiteetin, kulttuurin tai etnisyyden kaltaiset konstruktiot pitkälti samalla tavoin ajasta ja paikasta riippumatta? Kuinka kuvitellut yhteisöt kokevat ja tulkitsevat tietyt tapahtumat tai symbolit samalla tavoin sekä ymmärtävät itsensä "meiksi" erotuksena "muista"? Miten tietyt merkitykset, tavat ja instituutiot säilyttävät pysyvyytensä ja asemansa vuosikymmenestä tai -sadasta toiseen? Mikä kiinnittää merkitsijän ja merkityn välisen suhteen tietyksi merkitysten jatkuvasta liikkeestä huolimatta ja antaa etnisyydelle juuri tietyn jaetun merkityksen? Miksi ihmiset arjessaan vain harvoin kokevat itsensä kulttuurisiksi ja etnisiksi hybrideiksi? Selitykseksi ei kelpaa pelkästään toteamus merkitysten ja niiden purkukoodien samanlaisesta jakamisesta tietyn yhteisön piirissä kielen ja median välityksellä. Eikä myöskään se, että ihmiset automaattisesti toistavat symboleita ja kertomuksia tai nii-

den osia arjen toiminnassaan. Pelissä on jotain enemmän, jotain kaikkialla ihmisten ja asioiden välisissä suhteissa läsnä olevaa, pelissä on valta.

Pitkälti Foucault'n ansiosta kulttuurintutkimukseen on liitetty käsitys, että se on arjen merkityksenantojen analysoimisen lisäksi vallan tutkimista. Valtaa on alettu pitää merkityksiä, identiteettejä, tietoa, instituutioita, organisaatioita, ihmisten välisiä suhteita ja subjektiutta tuottavana eikä ainoastaan rajoittavana tekijänä. Vallan tehtävä on lisätä yhteiskuntien ja niiden väestöjen elämänvoimaa, ei rajoittaa sitä. Valta ilmenee ja uusintuu ihmisten sekä instituutioiden ja yksilöiden välisissä suhteissa, ihmisten arkisessa toiminnassa itseään ja muita kohtaan, subjekiksi asettumisessa ja asettamisessa eri konteksteissa sekä tiedonmuodostuksessa. Kulttuurintutkimuksessa tämä on johtanut analysoimaan kulttuurinmuotoja ja kulttuurisia toimintoja valtasuhteiden kontekstissa. Kulttuurin muodot ja kulttuuriset toiminnot asettavat ehtoja kulttuuripiirteiden ja kulttuuristen käytäntöjen tuottamiselle, vaihdolle, käyttöönotolle ja vaikutuksille. (Foucault 1998a, 96–114; Bennett 1998, 60–84; Hall 1999, 195.)

Näkökulman käänös on johtanut etnisyystutkimuksessa siihen, että etnisten vähemmistöjen sijaan tai ohessa on alettu tutkia, mitä ja millaisia ovat vähemmistöistä tosiasiatietoa tuottavat hallintateknologiat ja diskurssit sekä miten ne tietoa tuottavat ja millaista tieto on muodoltaan ja sisällöltään. Miten näiden valtaan kytkeytyvien representaatioiden kautta ymmärrämme ja näemme etnisen ryhmän, sen kulttuurin ja identiteetin? Yksi paljon puhuttanut kysymys on ollut, ketkä representaatioita voivat esittää, millä ehdoin ja millaisen tunnustuksen tietystä positiosta tietyssä tilanteessa esitetty representaatio saa.

Varsinkin brittiläisessä kulttuurintutkimuksessa on 1980-luvun lopun jälkeen Foucault'n valtaa ja subjektiä koskevien teorioiden innoittamana alettu käyttää käsitettä representaation politiikka kuvaamaan identiteettiin liittyvää kamppailua. Representaatiossa on kyse asioiden esittämisestä jonkinlaisiksi, merkityksen tuottamisesta ja vangitsemisesta esityksessä. Representaation politiikka koskee kamppailuja esittämisen sisällöistä ja välineistä; "representaatiosta itsestään on tullut taistelun näyttämö" (emt., 188). Representaatiossa kamppailaan vallasta merkitä, osoittaa ja luokitella merkityksiä ja identiteettejä. Lisäksi kamppaillaan esittäjien välisistä subjekti-asemista. Etnisen enemmistön edustajat ja organisaatiot ovat yleensä vähemmistöjä hallitsevammassa asemassa ja pystyvät vakiinnuttamaan ja levittämään representaatioissa tuottamia merkityksiä, mutta toisinaan vähemmistöt tai niiden edustajat pystyvät representaatioillaan murtamaan tämän aseman ja saamaan itselleen tunnustusta ja valtaa. Representaatiot eivät vain heijasta valtaa ja valtasuhteita, vaan ne myös levittävät niitä. (emt., 98–105, 189–222; Lehtonen 1998, 23, 44–47.)

Kun esimerkiksi etniskulttuuriset maahanmuuttajayhdistykset pyrkivät tuottamaan toiminnassaan tietynlaisia käsityksiä edustamastaan etnisestä ryhmästä ja sen kulttuurista, kyse on representaation politiikasta. Näin on varsinkin silloin, kun tämä merkityksellistäminen asettuu kilpailevaan suhteeseen toisten yhdistysten tai valtaväestön merkityksellistämisen kanssa. Yhdistys on samanaikaisesti representaation väline sekä keino tavoitella muita välineitä (internet-sivut, omat lehdet ja seminaariesitelmät).

Haluan tässä yhteydessä muistuttaa lukijaa siitä, että kun puhun jatkossa - eritoten yhdistystyyppien esittelyn yhteydessä - kulttuurista tai etnisyydestä, rakennan tulkintani aineistosta nousevien merkityksenantojen varaan. En oleta, että kulttuurit ovat sellaisenaan olemassa olevia kokonaisuuksia tai kokonaisuuksia ylipäätään, vaan kyse on niiden representaatioiden käsittelystä, joissa ne yritetään tuottaa tällaisiksi. Se, että puhun esimerkiksi kurdien kulttuurista tai etnisyydestä, perustuu aina tietyyntyyppisten yhdistysten tietyissä kontekstissa tuottamiin merkityksenantoihin ja niiden tiivistymiin.

2.2.4 Diaspora

Diasporan käsitteen vakiintuminen maahanmuuton tutkimuksessa heijastaa sekin etnisyyden, kulttuurin ja identiteetin sekä paikan välisen suhteen hämärtymistä. Termi diaspora juontuu kreikankielestä, ja on preposition *dia* ('poikki', 'kaikkialle') ja verbin *speiro* ('kylvää') muodostama yhdyssana. Viitattaessa ihmisiin muinaiset kreikkalaiset tarkoittivat termillä yleisemmin muuttoa ja ulkopoliitikassa kolonisaatiota. Arkikielessä termillä on totuttu viittaamaan juutalaisten karkottamiseen historiallisesta kotimaastaan. Tästä juontuen sillä on puhuttaessa maasta ja maahanmuutosta tarkoitettu pakotettua ja väkivaltaista maasta karkottamista. Nykyisin termiä käytetään varsin yleisesti puhuttaessa mistä tahansa ja miten tahansa paikaltaan siirtyneestä ryhmästä. (Cohen 1997, ix; Wahlbeck 2002, 229.)

Maahanmuuton tutkimuksessa ensimmäisen yleisluontoisen mallinnuksen diasporasta teki William Safran (1991, 83–84). Hänen mukaansa diasporat ovat maasta muuttaneita vähemmistöyhteisöjä, jotka ovat ensinnäkin hajonneet alkuperäisestä keskuksestaan ainakin kahteen periferiaan. Toiseksi ne pyrkivät säilyttämään muistoja, näkemyksiä tai myyttejä alkuperäisestä kotimaastaan. Kolmanneksi diasporiset yhteisöt uskovat, että "niitä ei ole täysin hyväksytty, eikä välttämättä tulla koskaan täysin hyväksymään osaksi heidän uutta kotimaataan". Neljänneksi ne toivovat palaavansa esivanhemmilta perittyyn kotimaahansa heti kun "aika on oikea". Viidenneksi yhteisöt ovat sitoutuneet tämän kotimaansa säilyttämiseen ja palauttamiseen, mikäli sen tulevaisuus on uhattuna tai se on vallattu. Kuudenneksi tämä jatkuva suhde kotimaahan määrittää diasporien kollektiivisuutta, tietoisuutta ja keskinäistä solidaarisuutta. Safranille kotimaa ja suhde siihen näyttelevät siis keskeistä roolia diasporisen ryhmän identifioitumisessa.

Samalla kun diasporan määritelmä on laajentunut, Safranin ideaalimallin rinnalle on syntynyt uusia, siitä joiltain osin poikkeavia diaspora-määritelmiä. Ne lähtevät liikkeelle siitä, että myös sellaisia maahanmuuttajia, jotka ovat monilta osin hyväksytty uusien kotimaidensa asukkaiksi ja sopeutuneet elämään niissä, voidaan pitää diasporisina. Tärkeää diasporisuudelle ei näiden määritelmien mukaan ole ongelmallinen suhde valtaväestöön, vaan se, että ihmiset elävät uudessa elinympäristössään kahden tai useamman kulttuurin rajapinnalla joutuen jatkuvasti uudelleen rakentamaan identiteettiään. Diasporan käsitteen avulla on nykyisin lähestytty myös niitä ihmisiä, jotka eivät pidä kotimaataan yhtä suurena arvossa kuin Safranin mallissa. Käsitteiden pohjana ovat tut-

kimukset, jotka ovat osoittaneet, että läheskään kaikki diasporiset ryhmät tai diasporassa elävät yksilöt eivät aio palata kotimaahansa saati tee kotimaastaan myyttistä kotiinpaluun haikailun kohdetta. Jyväskylässä toimivat useat kurdiyhdistykset kertovat myös siitä, että suhde kotimaahan tai -alueeseen ei välttämättä määritä ryhmän sisäistä solidaarisuutta. Ryhmää halkovat monet erot ja muut solidaarisuuspisteet, mutta silti niiden jäsenet kokevat elävänsä diasporassa. Lisäksi useimmat kurdiyhdistyksistä eivät pyri edistämään jäsentensä tai edustamiensa ihmisten kotiinpaluuta. (Ks. esim. Brah 1996; Cohen 1997; Hall 1999, 223–243.)

Kritiikin seurauksena Safranin määritelmän rinnalle on syntynyt muita diasporisuuden määritelmiä. Karkeasti nämä eri määritelmät on jaettu kahteen. Stuart Hall (2003a, 121) on jäsentänyt näiden kahden määritelmän eroa seuraavasti:

Termiä *diaspora* voidaan käyttää "suljetulla" tavalla kuvaamaan jostain syystä "alkuperäismaastaan" hajaantumaan joutuneen kansan pyrkimystä lopulta palata kotimaahansa - heidän kulttuurinsa todelliseen "kotiin", johon he ovat olleet koko ajan yhteydessä säilyttämällä perinteensä koskemattomana. Mutta on olemassa myös toisenlainen tapa käsittää diaspora. Diaspora viittaa myös sellaiseen kansojen hajaantumiseen, missä nämä eivät milloinkaan voi kirjaimellisesti palata paikkoihin, jotka he kerran joutuivat jättämään taakseen; niinpä heidän on päästävä jonkinlaiseen "sovintoon" niiden uusien, usein alistavien kulttuurien kanssa, joiden kanssa heidän on pakko olla tekemisissä; he ovat muokanneet itselleen uudenlaisia kulttuurisia identiteettejä hyödyntämällä tietoisesti tai tiedostamatta yhtä tai useampaa kulttuurista *repertuaaria*.

Olen III väitöskirja-artikkelissani hyödyntänyt käsitteen analyttisessä työkälyssä (Wahlbeck 2002) molempia määritelmiä. Ensinnäkin jäsenrakenteeltaan yksietnisisille yhdistyksille (ks. luku 3.3.) kotimaa näyttäytyy menetettynä onnelana ja sen kaipuu heijastuu niiden toiminnassa kulttuuristen ja uskonnollisten traditioiden elossa pitämisenä ja elvyttämisenä. Yksietniset yhdistykset ovat siis orientoituneet suhteessa diasporaan suurelta osin siten kuin Safranin (1991, 83–84) diasporan määrittelee – "suljetulla" tavalla (Hall 2003a, 121).

Jyväskyläläisten ja tamperelaisten yhdistysten keskuudessa tällainen Safranin määritelmän mukainen "suljettu" diasporakokemus on tyypillisintä etniskulttuurisille yhdistyksille (ks. luku 3.3.). Niistä kotimaan muisteleminen on tyypillisintä paluumuuttajien ja lähialueilta tulleiden muuttajien yhdistyksille sekä Jyväskylään tai Tampereelle viimeksi tulleiden pakolaisryhmien (esim. afganistanilaiset) yhdistyksille. Suomessa jo pidempään olleiden pakolaisryhmien kulttuuriyhdistykset eivät yhtä voimakkaasti huomioi lähtömaata yhteisön jäsenten välisten siteiden symbolina, vaan keskittyvät toiminnassaan enemmänkin elämään uudessa ympäristössä ja monesti sen olosuhteiden muuttamiseen.

Edellisestä "suljetusta" diasporasuuntauksesta poikkeavaa toiminta- ja ajattelumallia edustavat yhdistykset, jotka eivät kaipaa niin sanottua alkukotia tai sen kulttuurista puhtautta. Tällaisessa yhdistystoiminnassa heijastuva diasporakokemus on hyvin lähellä Hallin mainitsemaa toista diasporisuutta. Ihmiset eivät kiinnity menneeseen, varsinkaan sen kulttuurisesti tai uskonnollisesti eheiksi kuviteltuihin identiteetteihin, vaan pyrkivät "elämään kulttuuristen ero-

jen kanssa" (Hall 1999, 241). Tällaisille yhdistyksille etnisyys ei joko näyttele merkittävää osaa tai sen sisältö ei ainakaan tyhjentävästi määriy alkuperämaan tai alueen mukaan. Paikaltaan siirtyminen on lopullista ja peruuttamatonta.

Jyväskylän ja Tampereen yhdistysten keskuudessa pitää paikkansa Avtar Brah'n (1996, 183) esittämä väittäjä, että paikaltaan siirtyminen johtaa väistämättä muutokseen tavoissa merkityksellistää omaa etnisyyttä, pyrkivätpä yhdistykset sitten saattamaan lähtömaansa etniskulttuuriset olosuhteet jälleen olemassa oleviksi ja ylläpitämään niitä tai sitten eivät. Lukuisten erilaisten yhdistysten kumpuaminen yhteisöistä kertoo siitä, että kaikki diasporat ovat sisäisesti differentioituneita, heterogeenisiä ja kiistanalaisia tiloja, vaikka niissä esiintyisikin tendenssejä yhteisen "meidän" luomiseksi. Sen sijaan ihmisten paikaltaan siirtyminen tekee entistä näkyvämmäksi sen, että heidän muodostamiaan ryhmiä halkovat sukupuolen, luokan, asuinalueiden, uskonnon, kielen, sukupolvien ja alakulttuurisuuksien erot.

Vaikka paikka lähtö- ja alkuperämaana tai alueena ilmaiseekin monille maahanmuuttajille kulttuurisen yhteenkuuluvuuden symbolista takuuta, he joutuvat elämään sen tosiasian kanssa, että kulttuuri ja identiteetit on asemoitava uuteen elinympäristöön ja paikkaan, johon myös monet muut ryhmät kytkevät omia kulttuureitaan ja identiteettejään. Tämä johtaa vääjäämättömästi elämään monen kulttuurin kanssa tai kulttuurien "välissä", kuten jotkut asian ilmaisevat. Nämä asiat ovat merkkejä edellisessä luvussa puhutusta kulttuurisesta ja etnisestä hybridisoitumisesta. (Hall 2003a; Bhabha 1994.)

Paluumuuttajien kohdalla diasporan ja kulttuurisen hybridisyyden suhde on saanut mielenkiintoisen vivahteen: Hakiessaan oleskelulupaa Suomesta paluumuuttajat ovat perustelleet hakemustaan suomalaisilla juurillaan ja alkupeirällänsä. Asuttuaan Suomessa vuosia useat ovat perustaneet sellaisia etniskulttuurisia yhdistyksiä tai liittyneet yhdistyksiin, joiden perustarkoitus on venäläisen, inkeriläisen, eestiläisen tai slaavilaisen kulttuurin ylläpito. Paluumuuttajat ovat eläviä esimerkkejä siitä, miten liike ajassa ja tilassa herättää ihmisen miettimään kulttuurista minuuttaan ja tunnistamaan itsessään piirteitä monista eri kulttuureista. Kyse on jossain määrin myös strategisesta essentialisimista siinä merkityksessä, jonka Gayatri Spivak (1993) termille antaa. Kieli derridalaisesti ymmärrettynä tarjoaa ihmisille mahdollisuuden käyttää pysyviksi ja luonnollisiksi miellettyjä ryhmäkategorisointeja eri tilanteissa eri tavoin ja pelata niillä.

2.3 Tutkimuksen lähtökohdat ja metodit

2.3.1 Tutkimuksen epistemologisesta taustasta

Nojaan käsityksissäni tuottamani tieteellisen tiedon luonteesta tiedon sosiologian vahvaan ohjelmaan (Barnes & Bloor 1982): tieto ja totuus konstruoiduvat ihmisten välisessä kanssakäymisessä heidän toimintaympäristössään, kontekstuaalisissa sosiaalisissa prosesseissa. Kielellä kulttuurisena merkitysjärjestelmä-

nä on tässä merkittävä rooli: ”Kieli toimii järjestelmänä, joka välittää minulle tarvitsemani asiat ja järjestää ne samoin kuin oman jokapäiväisen elämäni mielekkääksi kokonaisuudeksi. [...] Kieli antaa koordinaatit elämälleni ja täyttää sen merkityksellisillä asioilla.” (Berger & Luckmann 1994, 32.)

Tieteet eivät tuota tietoa ainoastaan lähestymällä sitä tiettyjen teoreettisten tai observaatiotermien avulla, vaan tieto syntyy tieteenalojen yhteiskunnallisen aseman ja sisäisten neuvottelujen sekä niihin vakiintuneiden merkitysjärjestelmien, subjektiasemien, valtasuhteiden ja erilaisten käytäntöjen ansiosta. Tästä lähtökohdasta seuraa antiessentialistinen tieteenfilosofinen muotoilu: koska maailma, mukaan lukien tieteenalat, on sosiaalisten prosessien tuote, ei maailmalla, esineillä, asioilla, ilmiöillä tai ihmisillä ole mitään annettua tai luonnollista olemusta. Tiedon sosiologian vahvan ohjelman premissien mukaisesti mikä tahansa uskomusjärjestelmä tai diskurssi voi olla tapa muodostaa totuuksia ja olla totuudellinen siinä missä tieteellinenkin diskurssi (Eml.; Barnes & Bloor 1982; Hacking 1982.) Tieteelliselle tulkinnalle yleensä kuitenkin annetaan ”parannettuna approksimaationa” arkitulkintaa suurempi arvo, koska sen muodostamiseen käytetään systemaattisesti ja koherentisti hypoteeseja, käsitteitä ja erilaisia todentamismenetelmiä; tiettyjä empiirisen todellisuuden ilmiöitä tarkastellaan näiden työkalujen ja systematisointien avulla etäisyydeltä, joka mahdollistaa ilmiön moniulotteisen tarkastelun (Bourdieu 1998, 33–68; Bourdieu 1985, 39–54). En oleta oman tutkimukseni olevan muita totuudellisempi tulkinta maahanmuuttajien yhdistystoiminnasta Tampereella ja Jyväskylässä, mutta kyse on perustellusta tieteellisestä tulkinnasta. Sitä ja arkitulkintoja vertailtaessa on otettava huomioon välineet ja tavat, joilla tulkinnat on muodostettu, eikä tieteellinen tulkinta välttämättä ole aina edes vertailukelpoinen toimijoiden kokemuksiin perustuvien tulkintojen kanssa.

Yllä kuvattuun tiedon sosiologian vahvaan ohjelmaan on viime vuosikymmeninä sekoittunut paljon epistemologisia ideoita postmodernismista ja -strukturalismista muun muassa Michel Foucault'n välittämänä. Foucault (1965; 1972) tarkastelee varhaistuotannossaan tietoa tietyissä kulttuurishistoriallisissa olosuhteissa, tiettyjen instituutioiden vaikutuksesta ja tietyillä tieteenaloilla tuotettuna asiana. Foucault lähtee konstruktionistien (esim. Berger & Luckmann 1994) tavoin liikkeelle siitä, että tieto tuottuu kielellisesti välittyvässä sosiaalisissa prosesseissa. Sosiaalisten prosessien ja kielen suhde toimii Foucault'lla myös päinvastoin. Lausumat (tapahtuneet tosiasiat) ja niiden muodostamat diskurssit tuottavat ja uusintavat affirmatiivisesti niiden ilmenemisympäristönä toimivaa sosiaalista todellisuutta; ne tekevät maailman tietyllä tavalla olevaksi (vrt. performatiivisuus; esim. Butler 1993). Foucault tunnustaa ihmistieteellisen lähestymisen perustuvan tulkinnallisuuteen. Hän kuitenkin kiinnittää tieteellisen tulkinnan yhteiskunnallishistoriallisen tilanteen, tieteenalan, tutkimuksen kohteiden ja tutkimuksen vastaanottajien kautta niihin sosiaalisiin käytäntöihin ja tietoa muodostavien tekijöiden suhteisiin, jotka kielellisten konventioiden lisäksi mahdollistavat ja rajoittavat tulkintoja (Foucault 1972).

Foucault on tiedon suhteen monia konstruktionisteja vähemmän relativisti - tai ainakin relativisti sanan eri merkityksessä. Hänelle mikä tahansa tietomuodostelma ei ole yhtä pätevä todellisuuden kuvaaja, vaan pätevyys määräy-

tyy niissä sosiaalisissa käytännöissä ja suhteissa, joita tieto koskee ja joissa se muodostuu. Valta sekä sitä tuottavat ja uusintavat subjektien väliset suhteet ja institutionalisoituneet toiminnot tekevät mahdolliseksi tietynlaisen tiedon ja totuuden ilmaantumisen, "koska nimenomaan valta – eivätkä suinkaan todellisuutta koskevat faktat – tekee asioista 'tosia' " (Hall 1999, 102). Foucault korostaa, että tekstinä tai puheena ilmiönsä saavan tiedon tarkastelu vaatii myös ilmiön synnyttävän diskursiivisen käytännön ja sitä kehystävän sosiokulttuurisen käytännön tarkastelua: tieto ilmenee tekstinä tai puheena tiettyssä ilmaisukontekstissa, joka puolestaan muodostuu tiettyssä sosiaalisessa kontekstissa osana laajempaa yhteiskunnallishistoriallista vaihetta. (Foucault 1972; Dreyfus & Rabinow 1982, 121.)

Vallan ja tiedon suhde on Foucault'n ajattelussa kaksisuuntainen: tieto luo tilaa vallan toiminnalle, ja valta luo uusia tiedon kohteita (Husa 1995). Tietoa tuottava toiminta on vallankäyttöä ja valtasuhteen ilmaisemista. Tuloksena syntyy tosiasiatieto luo puolestaan jatkuvasti uutta tilaa vallankäytölle. Uransa keskivaiheilla teoksessa "Tarkkailla ja rangaista" Foucault määrittelee tiedon, vallan ja subjektin suhteen seuraavasti:

Valta ja tieto edellyttävät toinen toistaan; ei ole olemassa valtasuhdetta, jolle ei muodostuisi mitään vastaavaa tietokenttää, eikä tietoa, joka ei edellyttäisi ja samalla muodostaisi valtasuhteita. Näitä vallan ja tiedon välisiä suhteita ei siis voida eritellä lähtemällä tietävästä subjektista, joka olisi joko vapaa tai riippuvainen valtarakenteista; on otettava päin vastoin huomioon, että tietävä subjekti, tunnettavat kohteet sekä tiedon soveltamistavat ovat kaikki seurausta näistä vallan ja tiedon suhteiden perusedellytyksistä ja niiden historiallisista muutoksista. (Foucault 2000, 35.)

Esimerkiksi ihmistieteet osallistuvat vallankäyttöön. Niiden tuottaman tiedon avulla erilaiset asiantuntijat ja organisaatiot pystyvät kohdistamaan vallankäyttöllisiä toimenpiteitä toisia kohtaan ja yksilöt saavat tietoa, jonka avulla hallitsevat itse itseään. Herbert Dreyfus ja Paul Rabinow (1982, 203–204) lisäävät tähän:

"Valta ja tieto eivät ole identtisiä keskenään. Foucault ei pyri redusoimaan tietoa hypoteesien perusteella valtaan, eikä määrittelemään valtaa aina koherentiksi strategiaksi. Hän pyrkii osoittamaan tiedon ja vallan suhteen spesifisyyden ja materiaalisuuden. Niiden välillä vallitsee korrelatiivinen, ei kausaalinen suhde, jonka täytyy tulla determinoiduksi omassa historiallisessa spesifisyydessään. [...] Foucault ei pyri vapauttamaan totuutta vallasta, koska ihmistieteissä kaikki moiset yritykset ainoastaan näyttävät tarjoavan lisäenergiaa kurinpidollisille ja valtateknologisille trendeille yhteiskunnassa." (Suomennos MP.)

Foucault suhtautuu totuuteen pyrkivään – realistiseen – tieteelliseen tutkimustoimintaan perin kyynisesti. Tieto ei ole kenen tahansa ja miten tahansa tuotettavissa tutkimusyhteisöissä. Tutkimusyhteisöissä pätevät tietyt paradigmaattiset ja sosiaaliset sääntökokoelmat, joiden avulla tiedon tuottajia valvotaan ja ohjataan ja joiden avulla nämä ohjailevat itseään. Legitiimiä tutkimustietoa voivat yleensä tuottaa ne, jotka noudattavat yhteisössä vallitsevia sääntöjä. Foucault kehottaa tieteentekijöitä asettumaan poikkiteloin sääntöjä ilmaisevia itsensänselvyyksiä vastaan:

"Foucault on systemaattisesti kritisoinut itsensä tiedon ja oikeuden herraksi julistavaa intellektuellia, joka väittää puhuvansa totta vallalle ja täten vastustaa vallan oletettuja repressiivisiä vaikutuksia. [...] Hän neuvoo intellektuelleja hylkäämään universaalien profetaan äänensä. Hän kehottaa heitä luopumaan itseään koskevista suurista luuloista tulevaisuuden ennustajina ja vielä enemmän heidän itse itselleen julistamastaan legiislaatiivisesta roolista. [...]Universaali intellektuelli osallistuu vallan peiliin, koska ei kykene näkemään vallan ja tiedon kytkeytymistä toisiinsa." (Emt., 202–203, suomennos MP.)

Universalistisen tieteen olennaisimmaksi yhteiskunnalliseksi päämääräksi ei foucaultlaisessa lähestymistavassa nähdä aristoteelista valistuneen totuuden etsintää, vaan sen tehtävä on tuottaa strategista ja käytännöllistä tietoa (savoir), joka laajentaa hallinnan mahdollisuuksia kulloisessakin yhteiskunnallisessa tilassa ja ajassa vallitsevien rationaalisuuksien mukaisesti. Historialliset vallan muodot – ennen kaikkea kurivalta ja hallintavalta – ja niiden kehittyminen ovat edellyttäneet tiettyjen tieteenalojen kehittymistä ja nousua keskeiseen asemaan sekä tietynlaisen tosiasiatiedon syntymistä. Tähän ovat Foucault'n mukaan kytkeytyneet tieteenalojen edustajien pyrkimykset kasvattaa omaa yhteiskunnallista merkitystään ja asemaansa. Monella alalla tutkijat ovat itse luoneet tuottamallaan tutkimustiedolla ilmiöitä, joiden hoitamiseen heillä itsellään on ekspertiisi. Esimerkiksi psykiatrit onnistuivat 1800-luvulla tuottamaan mielisairaudesta sellaista tietoa, joka mahdollisti paitsi mielisairaiksi määriteltyjen ihmisten objektivoimisen psykiatrien hoidolle myös mielisairaalinstituution kehittymisen. (Foucault 1965.)

Osallistun itsekin tutkimuksellani tieteellisen tosiasiatiedon tuottamiseen, ja olen siis osa maahanmuuttajia ja heidän yhdistystoimintaansa koskevaa valankäytön kudosta. Foucaultlaisessa hengessä pyrin kuitenkin ymmärtämään, ettei tutkimukseni ole totuus maahanmuuttajien yhdistystoiminnasta Tampereella ja Jyväskylässä tai niitä koskevista viranomaisnäkemyksistä. Kyse on Geertzinkin (1973, 24–28) esiin nostamassa merkityksessä tulkintojen tulkinnoista. Aineistoni muodostuu yhdistyksissä ja niihin liittyvissä organisaatioissa toimivien tulkinnoista omasta ja muiden toiminnasta. Minä muodostan tiettyjä aineistoa järjestelviien metodien ja selityshorisontteja tarjoavien teorioiden avulla aineistosta oman tulkintani. Teoria tarjoaa käsitteistön tulkinta ja ilmaista sitä, mitä yhdistykset ja ihmiset toiminnallaan sanovat. Kyse on tulkintaprosessista, jossa minulla ja minuun vaikuttavilla tieteellisillä välineillä, institutionaalisilla käytännöillä ja tietomuodostelmilla on keskeinen merkitys. Tulkintani ovat osin poikkeavia tutkimuskohteiden omista tulkinnoista, koska nämä ainakin yleensä tarkastelevat itseään ja toimintaansa ilman käyttämiäni teoreettisia käsitteitä. Tässäkin on toki muistettava, että tieteellistä tulkintaa voi pitää arkitulkintoja perusteellisempänä approksimaationa, koska sitä muodostettaessa käytetään tieteellisiä hypoteesien, aineistojen, käsitteiden ja erilaisten todentamismenetelmien koherentteja järjestelmiä (esim. Bourdieu 1998, 33–68; Bourdieu 1985, 39–54).

Aineiston, metodologian ja teorioiden yhdistelemisessä syntyvissä tulkinnoissa pyrin muodostamaan uusia näkö- ja tulokulmia maahanmuuttajien yhdistystoimintaan. Tutkimuksessani on kyse vastamuistin (Foucault 1998b, 101) metsästämisestä; toisenlaisen tiedon ja äänen avaamisesta asioista, joita on yleisesti totuttu ajattelemaan tietyllä tavalla. Kyse on eräänlaisesta dekonstruktios-

ta, jossa tarkoitus on kyseenalaistaa yhdistystoimintaa koskevia vakiintuneita totuuksia ja oikeaoppisuuksia muotoillen ne kontekstuaalisesti uudelleen ja risteyttäen ne toisten näkemysten kanssa. Näin niistä paljastuu näkökulmia ja merkityksiä, jotka konventionaalisissa tulkinnoissa jäävät huomiotta. (Ojakan-gas 1992, 290; Spivak 1993, 130.)

Foucaultlaista lähestymistapaa tietoon voi kritisoida subjektin käsittämisestä lähes pelkästään vallan, tiedon ja käytäntöjen tuotteeksi (esim. Helén 2004, 230–232). Vaikka lähestymistapa on kiinnostunut subjektista, se ohittaa tämän oman kokemuksen ja äänen toisarvoisina. Näin tapahtuu sekä sen tarkastellessa subjektia koskevaa tietoa tai tähän kohdistuvaa ulkoista vallan käyttöä että subjektin omaa toimintaa itseään kohtaan, ”minä-käytäntöjä” (Foucault 1998a, 135–136). Foucaultlaisesta analyysistä välittyy helposti kuva, että subjektilla ei ole juurikaan mahdollisuuksia vaikuttaa käyttämiinsä merkityksiin, omiin identiteetteihinsä sekä niitä koskevaan tietoon vaan että subjekti toistaa tiettyjen rationaalisuuksien järkeistämiä ja teknologioiden käytännöllistämiä merkityksiä. Monet Foucault’n jälkeiset kulttuurintutkijat ovat korostaneet, että vaikka olemmekin itse kulttuurin tuottamia, me myös tuotamme, uusinnamme ja uudistamme sitä käyttäessämme kieltä ja ollessamme vuorovaikutuksessa keskenämme (esim. Hall 1999, 260–266; Lehtonen 1998, 151–152.). Nämä kulttuurintutkijat eivät kuitenkaan käsittele subjektia täysin tietoisena, rationaalisenä ja omasta kohtalostaan päättävänä toimijuutensa keskuksena.

Itse pyrin tutkimuksessani lähtemään tiedon ja subjektin suhteessa tämän kaltaisesta synteestistä. Yhtäältä muodostan tietoa maahanmuuttajayhdistysten toiminnasta hallinnon asiakirjojen ja dokumenttien pohjalta, ja toisaalta tulkit-sen elävien, yhdistyksissä tai niiden ympärillä toimivien ihmisten puhetta itses-tään ja toiminnastaan. Vaikka ymmärrän foucaultlaisesti yhdistysten toiminnan sijoittumisen tiettyyn yhteiskunnallishistorialliseen kontekstiin, joka on muo-dostunut tiettyjen aiempien ideoiden, vaiheiden, materiaalien olosuhteiden, politiikkojen ja tiedollistamiskäytäntöjen seurauksena, olen huomionnut myös subjektien toiminnan ja sen kontekstuaalisuuden: merkityksenantoihin vaikut-taa myös se, kuka puhuu ja missä tilanteessa. Pelkkien hallinnollisten asiakirjo-jen ja käytäntöjen tutkimuksella ei päästä käsiksi siihen, mitä subjektin eettinen minätyö itseään kohtaan todella on; valta ei vain valu hallinnosta yksilöön, vaan yksilö kääntää sen elämäänsä eri tavoin. Tämän vuoksi maahanmuutta-jayhdistysten kohdalla on tarkasteltava niitä käytäntöjä ja lausumia, joilla sub-jeetit itse elävät elämäänsä ja antavat sille merkityksiä. Olkoonkin, että subjektit – tässä tapauksessa maahanmuuttajayhdistykset ja niissä toimivat ihmiset – ovat itsessään tiettyjen diskurssien ja käytäntöjen tuotteita.

2.3.2 Tutkimuksen metodologia

Aineistonkeruumenetelmät

Aineistonkeruumenetelminä olen käyttänyt ihmistieteissä usein käytettyjä laa-dullisia menetelmiä eli osallistuvaa havainnointia ja teemahaastatteluja. Olen pyrkinyt keräämään mahdollisimman moniulotteisen aineiston maahanmuuttaji-

en yhdistystoiminnasta. Kattavan aineiston avulla olen pyrkinyt saamaan tietoa tutkimuskohteen sisällä vallitsevista ja tapahtuvista eroista ja samankaltaisuuksista: Millaisena eri toimijaryhmät näkevät yhdistystoiminnan merkityksen? Miten eri etniset ryhmät, ikäryhmät ja sukupuolet käsitteellistävät yhdistystoiminnan? (Vrt. Alasuutari 1989, 61–78; Fetterman 1989, 29, 41–72; Jokinen 1999, 41.)

Carol A. B. Warrenin (2001, 85–86) mukaan laadullinen haastattelu on elimellinen osa kenttätöitä. Warren määrittelee laadullisia haastateltuja vertaamalla niitä survey-tutkimuksen lomakekyselyihin ja kuvaa haastatteluasetelmaa seuraavasti:

"Laadulliset haastattelut perustuvat keskusteluihin, joissa tutkija kysyy kysymyksiä ja kuuntelee haastateltavan vastauksia niihin. [...] Laadullisten haastattelujen epistemologia on konstruktionistinen. Haastateltavia ajatellaan merkitysten tuottajina, ei passiivisina välittäjinä informaation saannissa etukäteen annettujen vastausten valikoimasta. [...] Sekä haastattelija että haastateltava puhuvat toisilleen tietyistä näkökulmista, joilla tarkoitetaan yhteiskunnan rakenteellistuneita ja historiallisesti juurtuneita rooleja ja hierarkioita - erityisesti sukupuolta, rotua ja luokkaa. [...] Näkökulmilla viitataan myös niihin sosiaalisiin asemiin, joita nousee esiin itse haastattelu-puheessa ja haastateltavan ja haastattelijan välisessä vuorovaikutuksessa. Haastattelun aikana vastaajan näkökulmat voivat puolestaan vaihdella sen mukaan, minkä elämänvaiheen tai -tilanteen kokemuksista hän kertoo. Hän saattaa puhua haastattelussa itsestään lapsena, äitinä, huoltajana, työntekijänä tai jopa paikallisuutisten katsojana." (emt., 83–84; suomennos MP)

Tekemäni haastattelut ovat puolistrukturoituja teemahaastatteluja (Syrjälä ym. 1994, 138). Niissä kysymykset ovat kaikille samat, mutta vastaajat saavat vastata omin sanoin. Lisäksi kysymysten käsittelyjärjestys voi vaihtua riippuen haastattelun etenemisestä. Teemojen tarkoitus haastattelussa on taata, että haastateltavat puhuvat tutkimuksen kysymyksenasettelun kannalta relevanteista asioista. Teemahaastattelulla on taipumus ohjata aineiston analyysia. Mikäli aineistolle tehdään esimerkiksi diskurssianalyysi, löydetyt diskursiiviset muodostumat liittyvät monesti haastattelun teemoihin. Löyhemmällä analyttisellä tasolla tarkasteltuna teemat järjestävät aineistoa valmiiksi aihepiireittäin, jolloin aineiston haltuunottaminen ja purkaminen tuloksiksi helpottuu. Haastatteluni etenivät pääsääntöisesti laatimani teema- ja kysymysrunгон mukaan (ks. liitteet 1 & 2), mutta jokaisessa haastattelussa käytin myös rungon ulkopuolisia täydentäviä kysymyksiä. Annoin haastateltavan vapaasti poiketa haastattelurunkoni teemoista, koska vapaista kertomuksista sain lisävalotusta teemoihin.

Aloitin aineistonkeruun haastatteleamalla monikulttuurisen nuorten yhdistyksen puheenjohtajaa Jyväskylässä kesäkuussa 2001. Tunsin haastateltavan entuudestaan, mikä helpotti haastattelutilanteen sujumista, koska vasta vaiheessa ollut runkoni ei ollut kaikkien teemojen osalta aivan valmis. Seuraavaksi haastattelin erään kotouttamisyhdistyksen puheenjohtajaa. Näiden haastattelujen jälkeen teemarunko muotoutui siksi, joka on nähtävissä tämän tutkimuksen liitteessä.

Toimivan vuorovaikutussuhteen syntyminen haastattelutilanteissa riippui monesta tekijästä. Niiden haastateltavien kanssa, joihin olin tutustunut jo ennen haastattelua, keskustelu kulki kuin itsestään. He kertoivat yleensä vuolaasti yhdistyksensä toiminnasta esittäen kritiikkiä omalle yhdistykselleen, yleisem-

min maahanmuuttajien yhdistystoiminnalle, niiden kanssa yhteistyötä tekeville viranomaisille tai maahanmuuttajayhdistysten kanssa samoista projektirahoista ja palvelutuotantomarkkinoista kilpaileville suomalaissyntyisten yhdistyksille. Tunteuttomien haastateltavien kanssa vastaukset olivat lyhytsanaisia, varsinkin haastattelujen alussa. Sain monesti ensimmäisiä teemoja läpikäydessämme esittää paljon teemarungon ulkopuolisia jatkokysymyksiä saadakseni perustelua vastauksille. Haastattelujen edetessä luottamus haastattelijaa kohtaan lisääntyi, ja viimeisiä teemoja koskevien kysymysten vastauksiin minun ei juurikaan tarvinnut esittää ohjaavia lisäkysymyksiä.

Haastateltavien suhtautumisessa haastatteluihin ja minuun tutkijana näkyi myös se, olivatko he aikaisemmin osallistuneet tutkimushaastatteluihin. Ne, jotka olivat niihin osallistuneet, suhtautuivat yleensä alusta lähtien minuun luottamuksellisesti ja kertoivat toiminnasta avoimemmin kuin ne, jotka eivät olleet kyseisiin haastatteluihin osallistuneet. Informanttijoukkooni mahtui lisäksi kaksi sellaista henkilöä, jotka olivat aiemminkin osallistuneet haastatteluihin mutta suhtautuivat niihin hieman torjuvasti. Toinen heistä sanoi minulle avoimesti ennen haastattelua osallistuneensa jo ”niin ja niin moneen haastatteluun”, ja ”ettei niistä koskaan ole ollut hänelle tai heidän yhdistykselleen mitään hyötyä”. Yksi ongelmista on ollut tiedon palautumattomuus tutkittavien itsensä arvioitavaksi ja käyttöön. Olen itse pyrkinyt ehkäisemään tätä lähettämällä kaikki artikkelini luettavaksi haastattelemilleni henkilöille ennen niiden julkaisua ja kaikille halukkaille sen jälkeen.

Hankin haastateltavani niin sanotulla lumipallo-otannalla. Tutustuin aluksi muutamien yhdistysten johtohenkilöihin ja keskeisimpiin maahanmuuttajatyönviranhaltijoihin. Samalla kun haastattelin heitä, kysyin heiltä tietoja muista yhdistyksistä. Mitä pidemmälle kenttätyö eteni ja mitä tunnetummaksi tulin yhdistystoimijoiden keskuudessa, sitä helpompaa haastateltavien saavuttaminen oli. Muutamit yhdistystoimijat jopa ottivat yhteyttä minuun ja toivoivat tulevansa haastatelluksi, koska halusivat esittää näkemyksiään kysymistäni asioista. He olivat kuulleet tutkimuksestani muissa yhdistyksissä toimivilta tutuiltaan. Ainoastaan yksi toimija kieltäytyi haastattelupyynnöstäni. Kyse oli henkilöstä, jota olin haastatellut aiemmin ilman nauhuria ja jonka yhdistykseen minulla oli aiemmin ollut läheiset suhteet. Kieltäytyminen liittyi suhteidemme viilenemiseen, josta enemmän hieman myöhemmin luvussa 2.3.2. Haastattelut tapahtuivat toimijoiden kotona, kansainvälisissä kohtaamispaikoissa, yhdistysten toimitiloissa ja julkisissa tiloissa, kuten kirjastoissa ja kahviloissa.

Olen julkaissut kaikki haastattelut anonyymisti ilman henkilön ja yhdistyksen nimeä, koska sovimme jo ensimmäisten haastateltavien kanssa tekevämme näin. Katson, että tämä auttoi monia puhumaan avoimesti toiminnastaan ja näkemyksistään. Hyviä esimerkkejä avoimuudesta ovat tilanteet, joissa haastateltava puhuu haastattelutilanteessa yhdistyksestään tai suhtautumisestaan viranomaisiin toisin kuin julkisissa puhetilanteissa. Monet etniskulttuuriset yhdistykset esimerkiksi määrittivät keskeiseksi tarkoitukseksi lähtömaastaan periytyvän etnisiteetin prosessoimisen mutta esitellessään yhdistyksen toimintaa julkisessa keskustelutilanteessa antoivat ymmärtää keskittyvänsä maahanmuuttajien integroimiseen suomalaiseen yhteiskuntaan. Olen kertonut teksteissäni yhdistyk-

sen tyyppin sekä vastaajan sukupuolen ja iän. Olen merkinnyt nämä tiedot lainausten perään seuraavasti: (etniskulttuurinen yhdistys, mies, 46).

Haastateltavien valikoitumiseen vaikutti heidän kielitaitonsa. Koska en halunnut tutkimuseettisistä syistä ja kielenkäännökseen liittyvän merkitysmuutosmahdollisuuden vuoksi käyttää tulkkeja, sovin haastattelut sellaisten ihmisten kanssa, jotka kertoivat pystyvänsä vastaamaan kysymyksiin joko suomeksi tai englanniksi. Haastatteluista 21 on tehty suomenkielellä ja kaksi englanniksi. Yhdessä haastattelussa käytin hankalasti ymmärrettävien kysymysten kohdalla apuna haastattelemani naisen aviomiestä, joka käänsi kysymykseni naiselle farsiksi ja taas vastavuoroisesti vastaukset farsista suomeksi minulle. Yhdessä toisessa haastattelussa venäläissyntyisen miehen apuna oli häntä paremmin suomea osaava yhdistyksen toiminnassa mukana ollut henkilö, joka antoi muutamissa kohdin haastattelua käännösapua puolin ja toisin. Kielitaidon lisäksi haastateltavien valinnan kriteerinä oli heidän asemansa yhdistyksissä. Koska haastattelujen tuli edustaa yhdistysten näkemyksiä ja mielipiteitä, pyrin saamaan haastateltaviksi yhdistysten luottamushenkilöitä (ks. luku 2.1.). Näin tuli täytetyksi se kriteeri, että haastateltavat tiesivät riittävästi yhdistyksensä toiminnasta ja historiasta.

Sirpaleittain tapahtunut kenttätöni kesti kolme ja puoli vuotta. Viimeiset haastattelut tein jo vuoden 2003 lopulla, mutta viimeiset yhdistysten säännöt kirjasin ylös Tampereen ja Jyväskylän maistraateissa kesällä 2005. Aktiivisin kenttätöväihe osui vuosille 2001–2003. Tällöin tein haastattelujen lisäksi havaintoja ja muistiinpanoja yhteensä neljän jyväskyläläisen yhdistyksen kokouksissa (yht. 24 kokousta). Näistä kuudessa kokouksessa tein tarkat muistiinpanot keskustelun lausumista ja eleistä. Muissa tapauksissa kirjasin ylös ne tärkeimmät lausumat ja päätökset, jotka liittyivät suoraan tutkimuskysymyksiini. Toimin kahdessa yhdistyksessä myös sihteerinä: yhdessä nuorten monikulttuurisuusyhdistyksessä säännöllisesti puoli vuotta ja eräässä koalitioryhdistyksessä tuurasin virallista sihteerinä kahdessa kokouksessa.

Osallistuin noina vuosina 11 erilaiseen maahanmuuttajayhdistysten järjestämään tapahtumaan. Näitä olivat kaksi monikulttuurista diskoiltaa nuorille, monikulttuurinen illanvietto ja musiikkitapahtuma, monikulttuurinen jalkapalloturnaus, neljä monikulttuurisen jalkapallojoukkueen harjoitusta, kaksi etniskulttuurisen yhdistyksen järjestämää kulttuuritapahtumaa ja yksi yhdistysten yhteistyönä järjestämä keskustelutilaisuus maahanmuuttajana elämisestä. Tapahtumista yhdeksän järjestettiin Jyväskylässä ja kaksi Tampereella. Osallistuvan havainnoin tavan mukaisesti osallistuin lisäksi tapahtumien järjestämiseen. Olin mukana järjestämässä kahta monikulttuurista diskoiltaa nuorille, yhtä illanviettoa ja musiikkitapahtumaa, yhtä jalkapalloturnausta sekä keskustelutilaisuutta.

Osallistuva havainnointi on ollut tutkimukselleni ehdottoman tärkeää. Sen avulla sain sellaista tietoa yhdistysten toiminnasta ja toimijoiden näkemyksistä, jota en muutoin olisi saanut. Havainnoinnin anti näkyy ennen kaikkea rakentamassani yhdistystypologiassa: monien rajatapausten erotteleminen tiettyihin luokkiin mahdollistui siitä huolimatta, että en ollut haastatellut niiden johtohenkilöitä. Esimerkiksi etniskulttuurisia ja uskonnollisia yhdistyksiä oli niiden sääntöjen perusteella useissa tapauksissa vaikea erotella toisistaan, koska us-

konto ja kulttuuri ovat sekoittuneet yhdistysten toiminnassa lähtemättömästi toisiinsa. Kuuntelemalla yhdistysten toimijoita yleisötilaisuuksissa ja koalitiioyhdistysten kokouksissa, pystyin paremmin sijoittamaan ne luokkiinsa.

Aineiston analyysi

Laadullisessa analyysissä "aineistoa tarkastellaan kokonaisuutena; sen ajatellaan valottavan jonkin singulaariseksi ymmärretyn sisäisesti loogisen kokonaisuuden rakennetta" (Alasuutari 1994, 30). Laadullinen analyysi kytkeytyy kulttuurintutkimukseen, ja sitäkin ohjaa pyrkimys ymmärtää ilmiöiden historiallinen, kulttuurinen ja paikallinen ehdollisuus. Laadullisessa analyysissä ja kulttuurintutkimuksessa on viime vuosikymmenet oltu kiinnostuneita erityisesti kielestä kulttuuristen merkitysten välittäjänä ja tuottajana. (Emt., 46, 52–53.)

Kaikkea inhimillistä toimintaa tutkitaan kielen ja toiminnan kielivälitteisyyden kehyksessä. Toimintamme asettuu itsemme ja muiden tulkittavaksi kielellisesti rakentuvassa merkitysjärjestelmässä. Näin toiminta saa merkityksensä ja tulee mahdolliseksi tarkastella sitä, "mitä toiminta sanoo". Toimintaa tarkastellaan harvoin vain sitä havainnoimalla. Yleisemmin toiminta tulee tutkijan tulkittavaksi jonkun kertomana, puheena tai tekstinä. (Sulkunen 1997.) Minäkin tutkin yhdistystoimintaa sen kielellisesti välittyvien merkityksenantojen kautta; haastattelupuheen, sääntöjen, web-sivujen, toimintakertomusten ja hallinnollisten asiakirjojen välittämänä.

Laadulliselle tutkimusotteelle tyypillisesti olen lähestynyt tutkimuskohdettani yhtäältä eri teoreettisten käsitteiden (pääasiassa etninen identiteetti, integraatio, hallinta ja diaspora) näkökulmista, ja toisaalta käyttänyt monia aineistoja ja metodeja tutkimusongelman ratkaisemisessa. Tarkoitukseni on ollut tehdä maahanmuuttajien yhdistystoiminnasta monia erilaisia löytöjä. Tämän onnistumiseksi olen pyrkinyt pitämään tutkimusprosessin loppuun asti mahdollisimman joustavana ja avoimena. Tällainen rekursiivisuus toimii mielestäni erinomaisesti juuri väitöskirjan artikkelimuodossa: tutkittavaan ilmiöön tehdään artikkeleittain "ekskursioita" eri lähtökohdista ja näkökulmista käsin sekä käyttäen eri aineistoja rinnakkain tai ristikkäin.

Vaikka käsitteet, joilla aineistoani olen rajannut ja tulkinut, ovat maahanmuuttotutkimukselle – luvalla sanoen – enemmän kuin tyypillisiä, niiden ristikkäistarkastelu on yhdistysten kontekstissa avannut uusia näkökulmia. Esimerkiksi integraation käsite soveltuu ainoana näkökulmana heikosti maahanmuuttajayhdistysten tarkasteluun, koska sen avulla ei ole mahdollista tarkastella syväluotaavasti yhdistysten etnisyysorientaatioita. Lisäksi paljastui hallinnallistumisella (governmentality) olevan relevanssinsa maahanmuuttajien ja näiden kansalaistoiminnan tarkastelussa. Toisaalta käsitteiden dekonstruktiivinen käyttö yhdistysten tarkastelussa laajentaa puolestaan käsityksiä maahanmuuttajayhdistysten toiminnan ulottuvuuksista: yhdistykset eivät suinkaan ajattele etnisyydestä tai integraatiosta samalla tavoin vaan antavat niille erilaisia merkityksiä toimintayhteydestä ja tyypistään riippuen.

Seuraava Pertti Alasuutarin (1994, 30; kursivoinnit MP) toteamus sopii hyvin kuvaamaan analyysitapaani: "Laadullinen analyysi koostuu kahdesta vai-

heesta, *havaintojen pelkistämisestä ja arvoituksen ratkaisemisesta*. Tällaisen erottelun voi tehdä vain analyttisesti; käytännössä ne nivoutuvat aina toisiinsa." Osa analyysistani keskittyy aineiston pelkistämiseen hallittavammaksi kokonaisuudeksi raakahavaintojen avulla. Pelkistäminen raivaa tietä pikkutarkemmalle analyysille, joka puolestaan on varsinainen reitti arvoituksen ratkaisemiseen.

Olen soveltanut havaintojen pelkistämiseen sisällön analyysiksi (esim. Grönfors 1985, 161) kutsuttua menetelmää. Se on tapa tarkastella ja luokitella tutkimusaineistoa ja liittyy yleensä analyysin ensimmäiseen vaiheeseen. Sen avulla jäljitetään asioiden esiintymistiheys aineistoissa. Olen sisällönanalyysissa tarkastellut myös asioiden esiintymisyhteyttä: missä aineistossa, puhuntatilanteessa tai puheen asiayhteydessä tietty asia ilmenee? Lisäksi olen tarkastellut yhdistystypologiaani (ks. luku 3.3.) mukaisesti sitä, kuka missäkin kontekstissa puhuu. Sisällönanalyysin luokittelevaa kuvailua olen kaikissa artikkeleissani täydentänyt teoreettisilla käsitteillä. Olen keskittynyt aineistossa siihen, mikä on teoreettisen viitekehyksen ja käsitteiden (etnisyys, diaspora, integraatio ja hallinta) avulla rakentuvan kysymyksenasettelun kannalta olennaisinta.

Sisällönanalyysini on fenomenografista. Fenomenografinen aineiston analyysi eroaa niin sanotusta puhtaasta sisällönanalyysista siten, että siinä pyritään päätymään suurempaan luokiteltujen ryhmien joukkoon ja täten vähäisempään aineiston sisäistä merkitys- tai näkemysvariaatioita tyypistävään yleistyksen tasoon. Tutkin fenomenografisella sisällönanalyysilla yhdistysten ja viranomaisien käsitys- ja kokemustapoja asioiden ymmärtämisen ja käsitteellistämisen vaihtelun näkökulmasta. Olen kolmessa ensimmäisessä artikkelissani pyrkinyt fenomenografialle tyypillisesti kuvaamaan eroja yhdistysten tavoissa ymmärtää integraatiota ja etnisyyttä ja verrannut käsityksiä nimenomaan muihin käsityksiin. (Syrjälä ym. 1994, 132–147.)

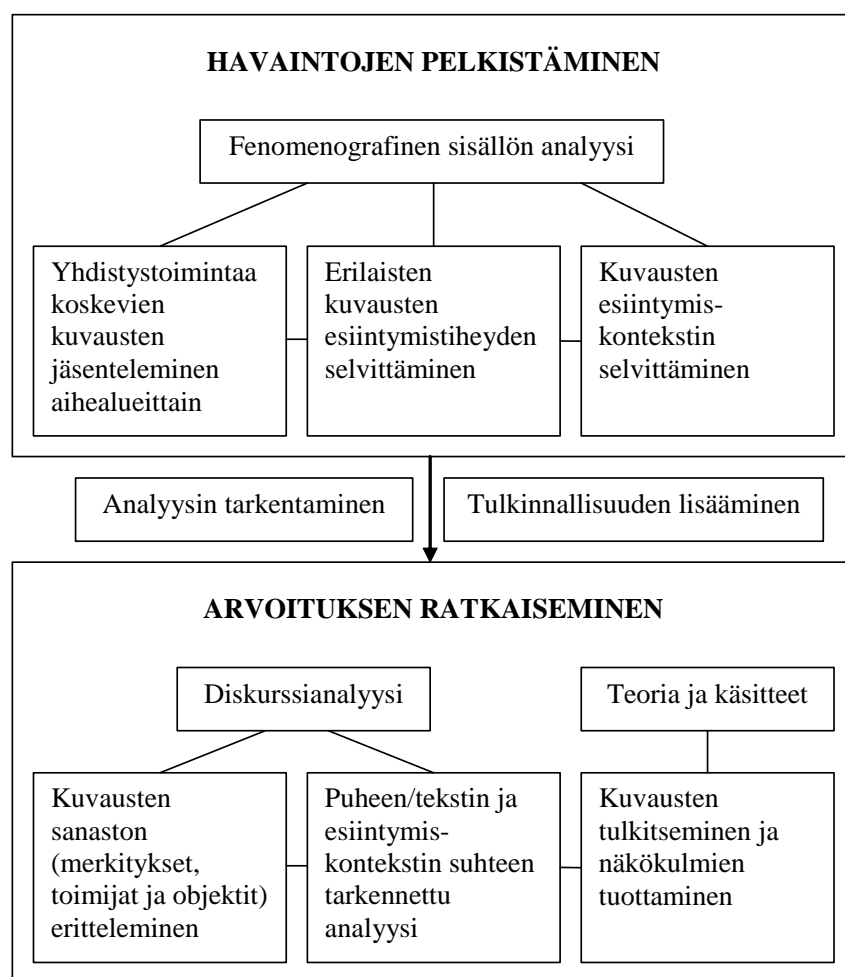
Aineistojeni sisällön analyysi noudatti fenomenografisen analyysin kaavaa: Ensin tiivistin ja jäsenin haastattelujen ja muiden tekstiaineistojen lausumat niistä löytyvien aiheiden ja teemojen mukaan. Tämän jälkeen vertasin tiivistettyjä lausumakokonaisuuksia keskenään ja ryhmittelin ne laajemmiksi ongelmanasetteluni kannalta relevanteiksi kokonaisuuksiksi. Seuraavaksi vertasin ryhmiä laadullisesti keskenään ja nimesin ryhmät. Yksi esimerkki fenomenografisesta sisällönanalyysista tutkimuksessani on yhdistystypologia. Luokiteltuani yhdistykset aineistosta esiin nousevien ominaisuuksien perusteella käännyin uudelleen tarkastelemaan toimijoiden yhdistyksille antamia merkityksiä. Näin selvitin, miten ja missä kohdin erityyppisten yhdistysten representaatiot olivat yhteneväisiä tai erosivat toisistaan.

Havaintojen pelkistämisen jälkeen siirryin arvoituksen ratkaisemiseen (Alasuutari 1994, 34–41). Se on aineistossa esiintyvien merkitysten tulkintaa erilaisten teorioiden, metodien ja aiempiin tutkimuksiin suuntautuvan vertailun avulla. "Kun arvoituksen ratkaisemisen vaiheessa pelkistämällä tuotettuja havaintoja tulkitaan johtolankoina, viitataan muuhun tutkimukseen ja kirjallisuuteen. Empiiristä aineistoa tai raakahavaintoja ei tässäkään vaiheessa unohdeta, vaan niistä etsitään vihjeitä merkitystulkintojen tekemistä ja koko arvoituksen ratkaisemista varten." (Emt., 37.) Arvoituksen ratkaisemiseen kuuluu niiden kehysten metsästäminen, joilla joko tutkittavat käsittelemään aiheita jäsentävät;

"miten nämä kehykset näkyvät erilaisissa ilmiöissä ja puheenaiheissa, ja tekevät ne sitä kautta ymmärrettäväksi" (emt., 37)?

Arvoituksen ratkaisemisvaiheessa havaintojen pelkistämisen yhteydessä tehtyjä havaintoja ja löytöjä tarkastellaan systemaattisemmin, ja pyrkimyksenä on tehdä niistä tulkintoja. Olen soveltanut arvoituksen ratkaisuvaiheessa – käsitteellisen työkalupakin lisäksi – diskurssianalyysia, erityisesti väitöskirjan III artikke-
lin kohdalla. Diskurssianalyysi pureutuu tarkemmin havaintojen pelkistämässä tuotettujen lausumajäsennysten muotoon ja sisältöön. Millaisesta sanastosta lausumajoukot muodostuvat ja miten ne merkityksellistävät kuvaamansa asiat, sekä millaiseen suhteeseen ne asettuvat muihin merkityksenantoihin nähden? Diskurssianalyysin avulla olen selvittänyt erityisesti tarkasteltavina olevien lausumien ja yhdistystoimijoiden ja -toiminnan sekä toiminnan tilojen välistä suhdetta. Diskurssianalyysin avulla onkin mahdollista systemaattisesti selvittää havaintojen pelkistämävaiheessa löydettyjen lausumajoukkojen suhdetta esiintymiskonteksteihinsa eli diskurssien esiintulopintoihin (Foucault 1972, 41). Diskurssianalyysi siis syventää merkityksenantojen ja niiden, sosiaalisten suhteiden ja yleensä inhimillisen toiminnan välisten niveltyömlisten tarkastelua.

Seuraavassa kuviossa on esitetty tiivistettynä tässä luvussa kuvatun menetelmäpaketin käyttö tutkimuksessani:

KUVIO 1 Havaintojen pelkistäminen ja arvoituksen ratkaiseminen tässä tutkimuksessa.

”Toisin kuin ’kieli’ [Saussuren langue, MP], joka viittaa ikään kuin johonkin staattiseen oloon tai asiaan tilaan, termi ’diskurssi’ sisältää ajatuksen toiminnasta. [...] Diskurssi on kahtalainen termi. Yhtäältä sillä tarkoitetaan sitä vuorovaikutuksellista prosessia, jossa merkityksiä tuotetaan. Toisaalta sillä tarkoitetaan tämän prosessin lopputulosta.” (Lehtonen 1998, 69). Ensinnäkin kielitieteissä käytetyn määritelmän mukaan diskurssi on sosiaalista toimintaa ja ihmisten välistä vuorovaikutusta mutta toiseksi, jälkistrukturalistisissa yhteiskuntateorioissa, se on myös todellisuuden sosiaalinen konstruktio eli tietomuodostelma (emt.; Fairclough 1997, 31). Viimeksi mainitussa merkityksessä diskurssilla tarkoitetaan merkitysten suhteiden kokonaisuutta, joka rakentaa todellisuutta tietyllä tavalla (Suoninen 1999, 21). Käytän termiä molemmissa merkityksissä, ja pyrin työssäni kytkemään nämä ulottuvuudet yhteen, koska ihminen jatkuvasti sekä käyttää että tuottaa diskursseja. Diskurssi on siis minulle toisaalta suhteellisen yhtenäinen merkitysjärjestelmä (diskurssikäytännön ”lopputulos”), joka ilmenee puhetapana, lausumien muodostelmana ja säätelee ihmisten tietoa jostain tietyistä asiasta. Toisaalta se on kuitenkin tutkimuksessani merkityksellistämisen ja tulkitsemisen viitekehys, jossa tietyille puhettavalle ominaisia merkityksiä tuotetaan, muutetaan ja vaihdetaan.

Käyttämäni diskurssianalyysi edustaa menetelmän sosiaalitieteellistä suuntausta (Fairclough 1997, 81–86; 1992, 65–75), jossa kieltä ja tekstiä ei tarkastella itsenäisenä tapahtumana vaan kiinteänä osana sosiaalisia rakenteita, instituutioita ja käytäntöjä. Tähän lähestymis- ja analyysitapaan kuuluu tekstin, diskurssikäytännön ja sosiokulttuurisen käytännön analyysi. Fairclough on havainnollistanut näiden tasojen keskinäistä suhdetta seuraavalla kuviolla:

KUVIO 2 Viestintätilanteen kriittisen diskurssianalyysin viitekehys (Fairclough 1997, 82).

Teksti tarkoittaa kuviossa diskurssia eli joukkoa lausumia, jotka ovat saman niin sanotun jakautumisen järjestelmän alaisia. Tekstin analyysiin kuuluu Fairclough'n (emt., 79–81) mukaan ”perinteisiä lingvistisiä analyysimuotoja”. Niillä

hän tarkoittaa sanaston ja semantiikan, virkkeiden ja niitä pienempien yksikköjen kieliopillista sekä äänneiden ja kirjoitusjärjestelmien analyysia mutta myös sen analysointia, kuinka virkkeet liittyvät toisiinsa, puhe vuorottelee haastatte- luissa ja tietyn tekstimassan kokonaisrakenne muodostuu. "Tekstianalyysi kes- kittyy sekä tekstien merkitykseen että muotoon" (emt., 79). Fairclough analysoi teksteistä, miten (i) tietty sosiaalinen käytäntö representoidaan ja kontekstuali- soidaan, (ii) tietynlainen kirjoittaja- ja lukijaidentiteetti konstruoidaan, ja (iii) millainen on kirjoittajan ja lukijan välinen suhde.

Olen soveltanut III artikkelissani näistä tarkastelu-ulottuvuuksista eniten ensimmäistä: Olen muodostanut etnisyydestä (artikkeli III) erilaisia merkityk- sellistämisen kategorioita eli tarkastellut sanojen tasolla kuinka etnisuus sosiaa- lisenä ja kulttuurisena kategoriana representoidaan. Tekstin tasolla olen kysei- sessä artikkelissa tarkastellut myös lausumien ja diskurssien kytkeytymistä toi- siin diskursseihin. Toisin sanoen olen tarkastellut sitä, mitä Fairclough (emt., 50–51) nimittää interdiskursiivisuudeksi tai -tekstuaalisuudeksi ja mihin kuu- luu esimerkiksi diskurssien keskinäisen riippuvuuden ja rinnastumisen analy- sointi.

Se, miten tietty teksti tuotetaan, tulkitaan ja kulutetaan, riippuu diskurssi- käytännöstä ja sosiokulttuurisista käytännöistä, joiden kehityksessä teksti ilme- nee; tekstin esittää tietty taho tietyssä puhetilanteessa ja tietyssä yhteiskunnalli- sessä kontekstissa. "Kieli on sosiaalisesti, kulttuurisesti ja historiallisesti vaihte- leva toimintamuoto, joka on dialektisessa vuorovaikutuksessa muiden yhteis- kunnallisten alueiden kanssa" (Fairclough 1997, 76).

Mikko Lehtonen määrittelee diskurssin ja diskurssikäytännön suhteen seuraavasti: "Diskurssin muodostavia ilmauksia säätelee tietty *diskursiivoinen käytäntö*. [...] Diskursiivinen käytäntö valvoo tiedon jakautumista ja hierarkisoi tietyt puhettavat." (Lehtonen 1998, 68.) Fairclough'n (1997, 81–82) mukaan: "so- siokulttuuriset käytännöt muovaavat tekstejä muuttamalla 'diskurssikäytännön luonnetta' eli tekstien tuottamisen ja kuluttamisen tapoja, mikä taas näkyy itse tekstin ominaisuuksissa". Hänen mukaansa toiset diskurssikäytännöt ovat hy- vin institutionaalisia ja vakiintuneita, toiset taas situationaalisia ja kontingente- ja diskurssiprosesseja. Omassa työssäni institutionaalisiksi diskurssikäytän- nöiksi voi ymmärtää yhdistysten sääntöjen ja hallinnollisten asiakirjojen tuot- tamisen. Niillä on oma tyylinsä, retoriikkansa ja ennalta sovittu tapansa merki- tyksellistä kuvaamansa asia.

Institutionaalisessa diskurssikäytännössä vallitsee yleensä vakiintunut diskurssijärjestys: asioista puhutaan säännönmukaisesti tietyllä tavalla ja tietyt diskurssit ovat vähempiarvoisia tai negatiivisia suhteessa hegemoniseen dis- kurssiin (emt., 82–83). Näin esimerkiksi on esimerkiksi hallinnon asiakirjoissa ilmenevien kotouttamisdiskurssien suhteen (vrt. artikkeli I & IV). Kotouttami- sen ja kotoutumisen määritelmät ovat vakiintuneet erilaisten käännojen kaut- ta, koska ne kytkeytyvät olemassa oleviin hallinto-organisaatioihin ja työruti- neihin, kun taas vähemmistöorientoituneemmat integraatiodiskurssit näyttäy- tyvät vieraina. Kotouttamista koskevien diskurssien diskurssijärjestys ei ole muuttumaton. Se ei rakennu täysin suljetuista määrittelyistä tai yhdenmukaisis- ta ja muuttumattomista koodeista, jotka automaattisesti ohjaavat käytäntöjä.

Viestintätilanteiden tai "vuorovaikutuksen mikromaiseman" (Suoninen 1999) analysoiminen voi johdatella meitä tarkastelemaan säröjä diskurssijärjestyksissä ja lähemmin yhdistysten representaatioita itsestään ja omasta toiminnastaan.

Prosessuaalisia diskurssikäytäntöjä työssäni ovat yhdistystoiminnan arjen puhetilanteet. Haastattelut sijoittuvat prosessuaalisten ja institutionaalisten diskurssikäytäntöjen rajapinnalle, koska niihin kuuluu haastattelutavasta riippuvia konventionaalisia elementtejä mutta myös vastaajasta riippuvia kontingentteja elementtejä. Olen diskurssikäytännön tasolla tarkastellut ensisijaisesti sitä, ketkä missäkin käytännöissä puhuvat ja mistä toimija-asemasta. Esimerkiksi artikkelissa III tarkastelen, ketkä käyttävät haastatteluissa bi-etnistä diskurssia ja ketkä taas käyttävät sitä yhdistysten säännöissä. Prosessuaalisissa diskurssikäytännöissä diskurssien ainekset sekoittuvat helposti keskenään, ja diskurssijärjestykset ovat vakiintumattomampia kuin institutionaalisten käytäntöjen kehityksessä.

Diskurssin kolmanteen eli sosiokulttuurisen käytännön tasoon kuuluvat Fairclough'n (1997, 85) mukaan ympäröivien institutionaalisten käytäntöjen konteksti ja yhteiskunnan tai kulttuurin kokonaisuus. Olen soveltanut näitä konteksteja esimerkiksi integraation (artikkeli I) ja etnisen identiteetin (artikkeli III) diskurssien analyysissä. Tarkastelen esiintymisyhteyksiä joko yhdessä tai erikseen tiettyjen diskurssien ja esiin nostamieni tutkimuskysymysten kohdalla niin, että yhdistystoiminnan kysymyksissä huomioidaan myös tilannekonteksti ja ympäröivien institutionaalisten käytäntöjen (projektit, yhdistyslaki, yhteistyöverkostot jne.) ulottuvuus ja identiteetin kysymyksissä laajemmin diaspora, uusi elinympäristö ja kulttuurien väliset suhteet. (artikkeli III).

Fairclough'n mallin mukaiseen diskurssi- ja sosiokulttuuristen käytäntöjen analysoimiseen kuuluu olennaisena osana sellaisten kontekstien huomioiminen, joissa lausumat rakentuvat ja ilmenevät. Tutkimuksessani on aineistojen kautta läsnä neljä eri kontekstia, jotka kaikki liittyvät laajempiin sosiokulttuurisiin yhteyksiin (ks. myöhemmin). Ensinnäkin on haastattelupuhe ja haastattelun konteksti. Kehyksessä tyypillistä on puheen kahdenvälisyys: haastateltava puhuu haastattelijalle luottaen ainakin jossain määrin siihen, että tämän lupaama intimitetisoija pitää. Tällöin hän voi esittää asioita anonyymisti ja puhua vapaammin julkisesti vaietuista ja aroista asioista. Kontekstilla on puheen sisällön ja muodon kannalta merkitystä. Monet yhdistystoimijoista käyttivät haastattelussa yhdistyksensä integraatiotoiminnasta puhuessaan eri diskurssia kuin puhuessaan siitä esimerkiksi yhteistyökumppaneiden kanssa järjestetyssä kokouksessa. Viranomaisvastaajat ovat haastattelupuheessaan huomattavasti varovaisempia. He puhuvat niissä yleensä virallisen, hallinnon asiakirjoista tutun tyylin mukaisesti. Sisällöllisesti haastattelukontekstissa tosin pystytään heidänkin kanssaan lähestymään asioita, joista asiakirjoissa ei puhuta. Näin oli esimerkiksi silloin, kun haastateltavat kuvailivat piirteitä, joita he odottavat niiltä yhdistyksiltä, joiden kanssa tekevät yhteistyötä (ks. esim. artikkeli IV).

Toinen aineistokonteksti ovat hallinnon asiakirjat. Niiden kohdalla voisi aivan yhtä hyvin puhua genrestä, jolla Fairclough (1992, 126) viittaa suhteellisen pysyvään kielellisen toiminnan tapakokoelmaan. Hallinnon asiakirja-aineistot ovat tietty konteksti tai genre, joka ilmentää tiettyjä diskursseja tai dis-

kursseihin kiinnittyviä representaatioita. Asiakirjat tukeutuvat faktoihin perustuviin todellisuuden kuvauksiin. Niissä esitetään yleisesti asioiden tila tilastoihin ja tutkimuksiin vedoten, minkä jälkeen punnitaan eri osapuolien osallistumista asiantilojen vaatimaan toimintaan, ja lopuksi esitetään valitut toimintamallit, joiden mukaan viranhaltijat alkavat työskennellä. Asiakirjoille on tyypillistä, että niissä puhuvat asiantuntijat ja että niissä korostuu asiantuntijoiden asema aktiivisina toimijoina maahanmuuttajatyön kentällä. Yhdistykset pyrittään asiakirjakontekstissa kytkemään osaksi maahanmuuttajatyötä. Tekstit ovat metaforisesti köyhiä ja merkityksellistämismuutokset olemattomia: esimerkiksi maahanmuuttajayhdistysten tai maahanmuuttajien integraation merkityksellistämisen on yhdenmukaista kautta aineiston. Hallinnon asiakirjoja analysoin erityisesti neljännessä artikkelissani.

Kolmas konteksti on yhdistysten säännöt. Tälle kontekstille on ominaista tietyn tyyppinen puhunta, joka on yhdistelmä hallinnon asiakirja- ja haastattelukontekstille tyypillisiä puhetapoja. Rekisteröinti asiakirjat ovat julkisia asiakirjoja, joiden muotoa ja sisältöä säätelee viime kädessä yhdistyslaki (L 1503/1989). Yhdistysten säännöille on tyypillistä, että niissä yhdistykset puhuvat yleisellä tasolla myönteisesti viranhaltijoiden ja maahanmuuttajien yhteistyöstä ja valtaosin samoilla käsitteillä kuin hallinnon asiakirjoissa puhutaan.

Neljäs konteksti on kenttätyössä kerätty havainnointiaineisto ja erityisesti muistiinpanot yhdistysten hallitusten ja yhdistysten vetämien projektien kokouksista. Tässäkin kontekstissa puhe yhdistysten merkityksistä, toimintatavoista ja integraatiosta vastaa monilta osin hallinnon asiakirjoissa esiintyvää diskursia, varsinkin jos puhetilanteessa on maahanmuuttajien lisäksi läsnä suomalais-syntyisiä toimijoita. Maahanmuuttajien ja suomalaisten toimijoiden keskusteluissa leimallista on asiakirjadiskurssin subjektijärjestyksen seuraaminen: maahanmuuttajat esittävät keskusteluissa asioita ja suomalaistoimijat arvioivat näiden relevanssia ja validiteettia. Yhden seuraamani projektin ohjausryhmän kokouksissa asiantuntijan asemassa olleet suomalaiset arvioivat, kuinka yhdistyksen toimet ja esitykset täyttävät projektille asetetut vaatimukset. Maahanmuuttajien keskinäiset keskustelut yhdistysten hallitusten kokouksissa poikkesivat projektin ohjausryhmien keskusteluista ennen kaikkea siinä, että niitä leimasivat tunteellisuus, ei-pidättyväisyys sekä toisinaan kriittisyys asiakirjoissa ja suomalaistoimijoiden haastatteluissa esitettyjä faktoja kohtaan.

Kontekstien analyysi paljastaa, kuinka subjektit puhuvat monesti eri tavoin eri yhteyksissä. Näin on esimerkiksi rekisteröinti asiakirjoissa ja yhdistystoimijoiden haastatteluissa. Tähän liittyen tarkastelin diskurssintuottamiskontekstien kohdalla sitäkin, missä yhteydessä tietyt diskurssit tai lausumat ilmevät ja mistä ne taas puuttuvat (esim. artikkelit I & III).

3 MAAHANMUUTTAJAT JA HEIDÄN YHDISTYSTOIMINTANSA

3.1 Maahanmuutto Suomeen ja tutkimuksen alueille

Suomeen on muuttanut enemmän ihmisiä kuin on muuttanut Suomesta muualle vuodesta 1981 alkaen. Vuoteen 1990 asti suurin osa muuttajista oli Ruotsista tulevia paluumuuttajia (Lepola 2000, 18-19.) Maahanmuuttajalla tarkoitetaan Suomeen ulkomailta pysyvässä asumistarkoituksessa muuttavaa henkilöä. Maahanmuuttaja on yleisnimike ja sillä tarkoitetaan siirtolaisia, paluumuuttajia, pakolaisia ja turvapaikanhakijoita. He voivat olla myös Suomen kansalaisia, joilla on ollut pysyvä asuinpaikka ulkomailla.

Suomessa asuvalla ulkomaalaisella tarkoitetaan henkilöä, joka asuu Suomessa mutta jolla ei ole Suomen kansalaisuutta. Suomessa asui vuoden 2004 lopussa 108 346 ulkomaan kansalaista (2,1 % koko väestöstä). Ryhmään kuuluvat ulkomaalaisten maahanmuuttajien ohella Suomessa ulkomaalaisille vanhemmille syntyneet lapset. Lisäksi maassa oli tuolloin 58 015 entistä ulkomaiden kansalaista, jotka ovat saaneet Suomen kansalaisuuden vuoden 1990 jälkeen. (Tilastokeskus 2005c.)

Seuraavassa tilastossa näkyy tilanne Suomen kymmenen suurimman ulkomaalaisryhmän mukaan vuoden 2004 lopussa. Taulukosta voidaan havaita vuodesta 1994 vuoteen 2004 tapahtunut muutos. Taulukko on tehty ulkomailla syntyneiden syntymävaltion mukaan.

TAULUKKO 2 Suomen vuonna 2004 lopussa kymmenen suurinta ulkomaalaisryhmää syntymävaltion mukaan vuosina 1994 ja 2004 (Tilastokeskus 2005a).

Syntymävaltio	Vuonna 1994	Vuonna 2004	Lisäys 1994-2004
Venäjä ja Ent. Neuvostoliitto	22,957	42,822	19,865
Ruotsi	26,164	29,191	3,027
Viro	4,859	11,238	6,379
Entinen Jugoslavia	2,624	4,870	2,246
Somalia	2,988	4,771	1,783
Saksa	2,680	4,274	1,594
Irak	1,049	4,250	3,201
Kiina	1,350	3,567	2,217
Iso-Britannia	2,011	3,354	1,343
Thaimaa	942	3,138	2,196
Kaikki ulkomailla syntyneet yhteensä	100,415	166,361	65,946
Ulkomailla syntyneiden osuus (%) koko väestöstä	2%	3,2%	1,2%

Kuten yllä olevasta kuviosta voidaan nähdä, suurin osa nykyään Suomessa asuvista ulkomaisten kansalaisista on tullut Venäjältä ja muilta entisen Neuvostoliiton alueilta, Virosta tai Ruotsista, eli maan lähialueilta. Irakilaisten, kiinalaisten, thaimaalaisten ja virolaisten määrät ovat kasvaneet suhteellisesti eniten vuosien 1994–2004 välisenä aikana. Vuonna 2004 Venäjältä ja entisen Neuvostoliiton alueilta Suomeen muuttaneet muodostivat 23 % koko ulkomaalaisväestöstä. Suurin osa heistä on niin sanottuja paluumuuttajia¹¹. Paluumuutto Venäjältä ja Virosta alkoi 1990-luvun alussa. Suurimmillaan se oli 1999, jolloin 1300 paluumuuttajaa muutti Suomeen. Vuonna 2004 paluumuuttajien määrä oli 518. Kokonaismaahanmuutto samana vuonna oli 19 813 henkilöä. Heistä 6896 muutti EU-maista.

Paluumuuttajien lisäksi maamme ulkomaalaisväestö muodostuu pääosin pakolaisista sekä työ- ja avioliittomuuttajista. Pakolaiset tulevat Suomeen muista kuin EU-maista. Niistä, kuten Ruotsista, Saksasta ja Isosta-Britanniasta, tulevat ovat avioliitto-, työvoima- tai paluumuuttajia. Kaikkiaan EU-maista tulleet muuttajat muodostavat noin kolmasosan kaikista maahanmuuttajista. (Työministeriö 2005.)

Vuoden 2004 lopulla Suomessa asuneista ulkomaalaisista pakolaisia oli 14 prosenttia. Suurin osa heistä on lähtöisin Lähi- ja Keski-idästä (Afganistan, Irak, Iran ja Turkki), Afrikasta (Somalia ja Sudan) ja Itä-Euroopasta (ent. Jugoslavia). (Tilastokeskus 2005c.)

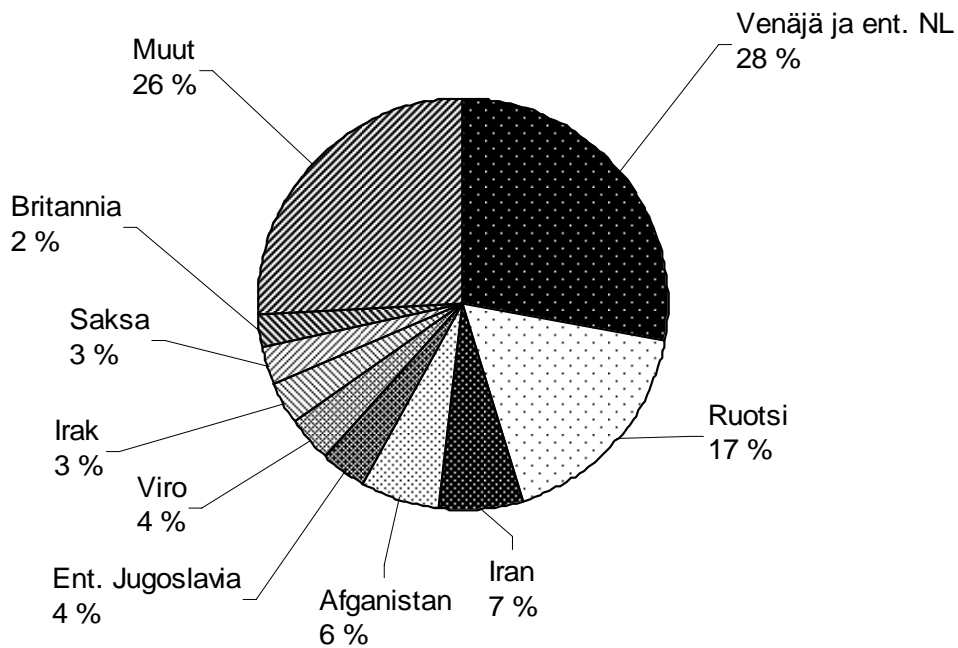
¹¹ Paluumuuttajilla tarkoitetaan ihmisiä, joilla itsellään tai joiden vanhemmilla tai isovanhemmilla on suomalaiset juuret. Inkerin suomalaisten paluumuuton alkusysäykseksi katsotaan presidentti Mauno Koiviston esitys huhtikuussa 1990. Tuolloin hän ilmaisi, että suomalaista sukujuurta olevilla Neuvostoliiton, Venäjän ja Viron inkerialaisilla on oikeus muuttaa Suomeen paluumuuttajina. (Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta 10.5.1996; HE 56/1996.)

TAULUKKO 3 Suomen vastaanottamat pakolaiset maanosittain ja alueittain 1994-2004 (Työministeriö 2005).

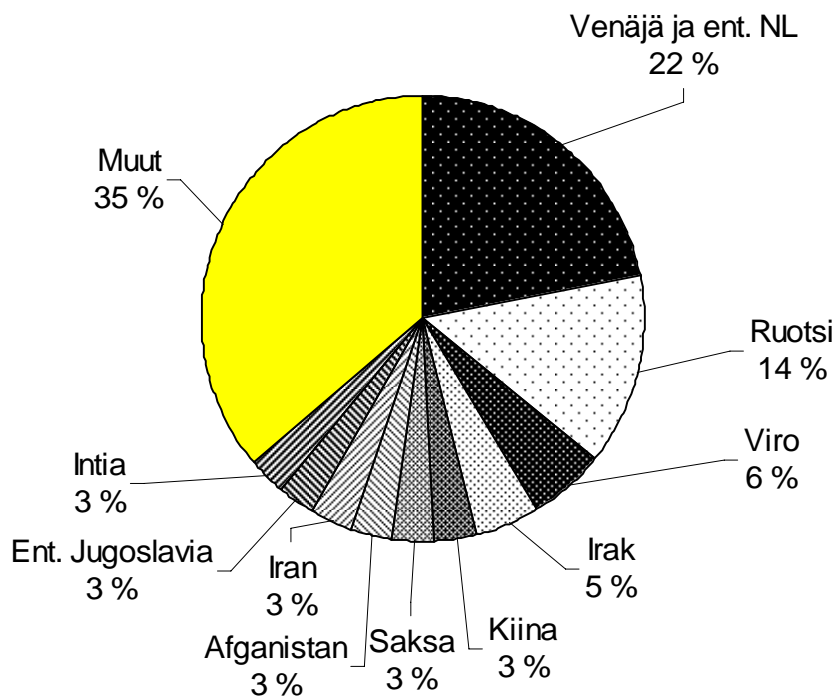
Alue Vuosi	Latinal. Amerikka	Aasia	Lähi- ja Keski-itä	Afrikka	Itä- Eurooppa	Yhteensä
1994	24	163	365	582	278	1412
1995	14	66	440	304	591	1415
1996	5	28	594	160	406	1193
1997	7	27	778	491	103	1404
1998	2	41	482	349	84	958
1999	2	78	542	130	437	1189
2000	-	342	370	142	358	1212
2001	2	363	477	397	618	1857
2002	23	397	545	320	273	1558
2003	-	258	355	442	147	1202
2004	2	341	447	622	250	1662
Yht- eensä	81	2104	5395	3939	3545	15062

Ensimmäinen pakolaisryhmä Toisen maailmansodan jälkeen tuli Suomeen Chilestä vuonna 1973. Heidän määränsä oli hyvin vähäinen. Koko 1970-luvulla chileläisiä muutti Suomeen yhteensä vajaat 200. Vuonna 1979 Suomi vastaanotti UNHCR:n pyynnöstä 100 venepakolaista Vietnamista. Vietnamilaiden maahanmuutto jatkui vielä 1980-, 1990- ja 2000-luvuilla niin, että vuoden 2004 lopussa Vietnamissa syntyneitä ihmisiä asui Suomessa 3108. Seuraavat pakolaiskansallisuusryhmien maahanmuutot alkoivat 1980-luvun lopulla ja 1990-luvun alussa. Tuolloin maahan saapui ensin somaleja ja kurdeja (lähinnä Iranin ja Irakin alueelta). Vuosikymmenen alkupuolella ja puolivälissä tuli maahan pakolaisia myös Jugoslavian ja entisen Jugoslavian alueilta. Viime vuosikymmenen lopulla ja 2000-luvun alussa, edellä mainittujen kansallisuuksien maahanmuuton yhä jatkuessa, maahan tuli huomattava määrä pakolaisia Afganistanista. Heidän lisäksi 2000-luvulla Suomeen on pakolaisina saapunut muun muassa sudanilaisia. (Työministeriö 2000; Työministeriö 2005.)

Vuoden 2004 lopussa Jyväskylässä asui 3180 ulkomailla syntynyttä henkilöä tai heidän lastaan (3,8 prosenttia koko asukasmäärästä). Tampereella vastaava luku oli 8190 (neljä prosenttia koko asukasmäärästä). Seuraavista kuvioista voi nähdä kymmenen suurimman maahanmuuttajaryhmän prosenttiosuudet kaikista maahanmuuttajista molemmista näistä kaupungeista.

KUVIO 3 Kymmenen suurinta maahanmuuttajaryhmää (%) syntymävaltion mukaan Jyväskylässä vuonna 2004 (n=3180).

KUVIO 4 Kymmenen suurinta maahanmuuttajaryhmää (%) syntymävaltion mukaan Tampereella vuonna 2004 (n=8190).

Jyväskylän viisi suurinta maahanmuuttajaryhmää ovat (31.12.2004 tilanteen mukaan): venäläiset ja entisen Neuvostoliiton alueelta tulleet (885), ruotsalaiset (556), iranilaiset (210), afganistanilaiset (197) sekä virolaiset (113) ja entisen Jugoslavian kansalaiset (113). Tampereen viisi suurinta ryhmää ovat venäläiset ja entisen Neuvostoliiton alueelta tulleet (1801), ruotsalaiset (1131), virolaiset (453), irakilaiset (381) ja kiinalaiset (269). Kaupunkien etniset kartat ovat varsin samanlaisia, vaikkakin kokosuhteeltaan erilaisia. Kaupunkeihin tulleiden pakolaisten lähtömaissa ei ole juurikaan eroja: Jyväskylään on iranilaisten, afganistanilaisten ja entisestä Jugoslaviasta tulleiden lisäksi muuttanut pakolaisia Irakista ja Myanmarista, kun taas Tampereelle heitä on muuttanut Irakin lisäksi Afganistanista, Iranista, Entisestä Jugoslaviasta ja Vietnamista. Kaikkiaan Jyväskylällä asuu maahanmuuttajia noin 100 maasta. Tampereen seudulla puolestaan noin 130 maasta. Ehkä merkittävin ero kaupunkien tilanteessa on se, että Tampereelle kaukaisista maista on saapunut pakolaisten ja avioliittomuuttajien lisäksi työvoimamuuttajia esimerkiksi Kiinasta ja Intiasta selvästi suhteessa Jyväskylää enemmän. (Tilastokeskus 2005a; Tilastokeskus 2005b.) Jyväskylässä ja Tampereella asuvien maahanmuuttajaryhmien edustavuutta aineistossani olen käsitellyt luvussa 2.1.

3.2 Maahanmuuttajien yhdistystoiminta

Ensimmäisiä ulkomaalaistaustaisten perustamia yhdistyksiä Suomessa itsenäistymisen jälkeen olivat venäläisten perustamat kulttuuri- ja hyväntekeväisyysyhdistykset¹². Niistä ensimmäinen, Venäläinen siirtokunta, perustettiin 1917. Yhdistyksiä perustivat niin maahan venäläisistä joukoista jääneet sotilaat kuin rajan yli vallankumouksen loikanneet pakolaisetkin. Monien yhdistysten toimintaa värittivät poliittiset pyrkimykset vastustaa Suomesta käsin Neuvostoliiton bolshevikkihallintoa. Yhdistysten perustoiminta keskittyi pakolaisten taloudelliseen avustamiseen sekä Venäjän kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen. Nämä eivät olleet yhdistysten ainoita tavoitteita. Esimerkiksi monille kauppiasyhdistyksille oli tyypillistä kaupankäynnin ja uskonnollisille (ortodoksi) yhdistyksille uskonnollisen toiminnan edistäminen. Aina 1930-luvulle asti yhdistykset nauttivat varsinkin Suomen poliittisen oikeiston tukea, koska niissä toimivien tiedettiin yleensä olevan anti-bolshevistisia. 1930-luvun nationalistisessa aallossa viranomaisten suhtautuminen venäläisyhdistyksiin kylmeni ja yhdistysten valvonta tiukkeni. Lainsäädäntö muuttui vuonna 1935 niin, että kolmasosa yhdistysten jäsenistöstä tuli olla suomalaisia. Sodan jälkeen Valtiolinen poliisi lakkautti monia venäläisyhdistyksiä. Rauhansopimuksen nojalla yhdistyksiä pidettiin neuvostovihamielisinä ja täten vaarallisina Suomen ja Neuvostoliiton suhteille. (Korhonen 2005.)

¹² Sotien välillä perustetut pakolaisyhdistykset eivät suinkaan olleet ensimmäisiä venäläisyhdistyksiä Suomen maaperällä. Jo ennen lokakuun vallankumousta ja Suomen itsenäistymistä Suomessa oli perustettu 24 erilaista venäläisyhdistystä. (Korhonen 2005.)

Suomessa asuvat ulkomaalaissyntyiset henkilöt ovat perustaneet arviolta 700 yhdistystä 1980-luvun lopusta tähän päivään (Pyykkönen 2005; Saksela 2003). Arvioon on laskettu mukaan sekä rekisteröidyt että rekisteröitymättömät yhdistykset. Kokonaismäärä on laskettu Patentti- ja rekisterihallituksen (2006) tietokantatietojen, Sanna Sakselan (2003) kartoituksen ja Tampereelta ja Jyväskylästä tähän tutkimukseen kerättyjen tietojen perusteella. Suurin osa kaikista yhdistyksistä on pakolaisina maahan muuttaneiden perustamia, vaikka heitä on kaikista ulkomaalaissyntyisistä vajaat 20 prosenttia. Tavallisimpia maita, joista yhdistyksiä perustavat pakolaiset ovat kotoisin, ovat muun muassa Iran, Irak, Afganistan, Somalia, entinen Jugoslavia ja Vietnam. Myös Venäjältä ja entisen Neuvostoliiton alueilta paluumuuttajina sekä Virosta tulleet ihmiset ovat olleet aktiivisia yhdistysten muodostamisessa.

Miksi toiset maahanmuuttajaryhmät ovat aktiivisempia perustamaan yhdistyksiä kuin toiset? Yksi keskeinen tekijä, joka on aineistoni perusteella vaikuttanut siihen, on muuttajastatus. Toisin sanoen se, muuttavatko ihmiset Suomeen pakolaisina, paluumuuttajina, työvoimamuuttajina, avioliittomuuttajina tai jonain muuna. Maassamme on noin 4500 Kaukoidästä tullutta maahanmuuttajaa (Vietnamista tulleita ei ole luettu mukaan tähän ryhmään). Heillä on Suomessa vain muutama yhdistys. He ovat lähes poikkeuksetta työvoimamuuttajia, jotka ovat suoraan muuttonsa jälkeen integroituneet suomalaisille työmarkkinoille. Somaliassa syntyneitä asuu Suomessa suunnilleen saman verran (vuoden 2004 lopussa 4771 henkeä). He taas ovat perustaneet Suomessa arviolta 40–50 yhdistystä. Kaukoidästä muuttaneista poiketen he ovat tulleet maahan pääosin pakolaisina ja kärsivät heikosta työmarkkina-asemasta. Ei kuitenkaan pidä ajatella, että maahanmuuttostatus automaattisesti säätelisi muuttajien sijoittumista työmarkkinoille tai näiden aktiivisuutta perustaa yhdistyksiä. Asiaan vaikuttaa pikemminkin subjektiasema, jonka maahanmuuttostatus maahanmuuttajalle tuottaa ja saa suomalaiset suhtautumaan häneen tietyllä tavalla ja joka saa käytännölliset ilmentymänsä muun muassa työnhaussa ilmenevässä syrjinnässä.

Yhdistyksissä toimivat maahanmuuttajat ovat toisaalta selittäneet pakolaisten aktiivisuutta yhdistysten perustamiseen sillä, että heidän kulttuurinsa ja joissain tapauksissa ulkonäkönsäkin poikkeavat suomalaissyntyisistä, jolloin toiseuden ja vierauden tunne uudessa kotimaassa on muita voimakkaampaa. Tällöin myöskään maahanmuuttomaan olemassa olevat sosiaaliset verkostot eivät samalla tavoin aukea heille kuin ehkä niille maahanmuuttajille, jotka eivät kulttuurisesti tai ulkonäköllisesti niin paljon poikkea valtaväestöstä, kuten esimerkiksi virolaiset (vrt. Jasinskaja-Lahti ym. 2002, 34). Selitysmallin mukaan yhdistyksissä toteutettu omaan etnisperäiseen yhteisöön kiinnittyminen toimii pakolaisten kohdalla puolustusmekanismina ja selviytymisstrategiana tuoden samalla osallistujille kielellisesti ja kulttuurisesti tuttuja sosiaalisia kontakteja. Toisaalta yhdistysaktiivit ovat selittäneet pakolaisten aktiivisuutta sillä, että nämä ovat olleet yhteiskunnallisesti aktiivisia jo kotimaassaan ja näin heille on ikään kuin luonnollista jatkaa yhteiskunnallista toimintaa täällä, tosin uudenlaisin organisatorisin välinein ja osin uusin päämäärinkin. Aktiivisuutensa vuoksi heillä on jo maahan muuttaessaan sosiaalisia kontakteja muihin aktiiveihin ja

olemassa oleviin yhdistyksiin. Tämä selitys on yhdistysaktiivien keskuudessa edellistä yleisempi. (Ks. myös Wahlbeck 1999, 162.)

Sanna Saksela (2003) paikantaa Suomesta 563 etniseksi tai maahanmuuttajayhdistykseksi määrittelemäänsä yhdistystä¹³. Hänen (2003, 252) mukaansa eniten yhdistyksiä Suomessa perustaneet maahanmuuttajaryhmät ovat somalialaiset sekä inkeriläiset ja Baltian maista muuttaneet yhteensä. Saksela tarkoittaa etnisillä yhdistyksillä sellaisia, joissa toimivien etninen tausta on ollut selvitetävissä. Nimitän tällaisia yhdistyksiä omassa tutkimuksessani etniskulttuurisiksi yhdistyksiksi¹⁴. Muita sellaisia ryhmiä, joilla etniskulttuurisia yhdistyksiä on Sakselan tarkastelemissa 12 suurimmassa kaupungissa yhteensä yli 20, ovat arabit/islamilaisten¹⁵, venäläiset ja kurdit. Sakselan tutkimuksesta käy ilmi maahanmuuttajien yhdistystoiminnan pääkaupunkipainotteisuus: lähes kaikkien ryhmien yhdistyksistä yli puolet toimii pääkaupunkiseudulla (Helsinki, Espoo ja Vantaa), somalien 40 yhdistyksestä peräti 34. Tämä ei ole ihme, sillä melkein puolet ulkomailla syntyneistä asuu Uudenmaan maakunnan alueella (Tilastokeskus 2005a).

Kaiken kaikkiaan maahanmuuttajilla on Suomessa paljon yhdistyksiä. Niiden suurta määrää on yhdistysten keskuudessa selitetty muun muassa ryhmien sisäisillä eroilla ja eri maahanmuuttajaryhmien erilaisilla tarpeilla ja ase-

¹³ Sakselan ja minun maahanmuuttajayhdistyksiä koskevat määrittelyt poikkeavat toisistaan. Tämän vuoksi Tampereen ja Jyväskylän maahanmuuttajayhdistysten määrät eroavat tutkimuksissamme. Minä en ole laskenut ystävyysseuroja tai solidaarisuusjärjestöjä maahanmuuttaja- tai etniseksi yhdistyksiksi. Siksi en löydä Tampereelta 63 maahanmuuttajayhdistystä, kuten Saksela tekee. Lisäksi tapamme tyypitellä yhdistyksiä poikkeavat toisistaan merkittävästi. En ole luokitellut etniskulttuurisia yhdistyksiä erikseen niiden etnisen taustan mukaan. Toisekseen en määrittele islamilaisia yhdistyksiä etniskulttuurisiksi, vaan uskonnollisiksi, koska ne poikkeavat uskonnon ja kulttuurin suhteen määrittelyssään merkittävästi uskontoa laajemmin kulttuuriin keskittyvistä yhdistyksistä ja ovat yleensä jäsenrakenteeltaan monietnisiä.

¹⁴ Nimitän yhdistyksiä etniskulttuurisiksi sen vuoksi, että ne pyrkivät ylläpitämään, vaalimaan ja prosessoimaan yhden etnisperusteisesti määritellyn kulttuurin piirteitä uudessa kotimaassa. Etniskulttuuriin yhdistyksiin ei kuulu pelkästään yhdistyksiä, joiden taustalla on ryhmiä, joilla ei ole kansallisvaltiollista statusta. Nimitys ”etnisyys” tulee tässä yhteydessä ryhmien vähemmistöasemasta Suomessa, koska vähemmistöistä on totuttu puhumaan etnisinä erotuksena kansallisesta pääväestöstä (vrt. Huttunen 2005, 132, 119). Tampereella ja Jyväskylässä etniskulttuurisia yhdistyksiä on maahanmuuttajilla, jotka ovat taustaltaan bosnialaisia, vietnamilaisia, somalialaisia, kurdeja, afganistanilaisia, iranilaisia, irakilaisia, filippiiniläisiä, virolaisia, inkeriläisiä ja venäläisiä. Lähtömaansa vähemmistöstatuksen mukaisesti näistä etniseksi voisi kutsua ainoastaan kurdien ja inkeriläisten yhdistyksiä. Kun siis puhun etniskulttuurisista yhdistyksistä tai yksietnisisistä yhdistyksistä, on niiden taustalla myös ryhmiä, jotka ovat kotoisin jostain kansallisvaltiosta.

¹⁵ En ole omassa tutkimuksessani määrittellyt islamilaisia tai arabialaisia omaksi etniseksi ryhmäkseen, vaan katsonut islamilaisten muodostavan uskonnollisen ryhmän. Arabit ovat puolestaan kielellinen, mutta myös uskonnollinen ryhmä. Arabialaisilla tarkoitetaan sanakirjan mukaan (WSOY 2005) kaikkia arabian kieltä puhuvia kansoja. Alkujaan ja vielä nykyäänkin nimitystä arabialaiset yleensä käytetään Arabian niemimaan asukkaista. Valtiollisesti Arabiaan kuuluvat Saudi-Arabia (lähes kokonaan), Jemen, osa Irakista, Oman, Arabiemiirikunnat, Qatar, Bahrain ja Kuwait. Vähitellen islamin uskonnon ja arabian kielen leviämisen myötä monilla muillakin alueilla asuvia ryhmiä on alettu nimittää arabialaisiksi. Näitä on liittännyt toisiinsa yhteiskuntajärjestelmä, jonka perustana ovat yhteinen kieli ja islamin uskonto. Arabialaiset koostuvat monista kansallisista ja etnisistä ryhmistä. (Hourani 1991.)

milla. Toisinaan asialle on haettu selitystä yhdistyksissä keskeisissä asemissa olevien yksilöiden keskinäisistä ristiriidoista: kun joku tai jotkut ajautuvat ristiin jonkun yhdistyksen johdon kanssa, he perustavat yleensä pian uuden yhdistyksen. Steven J. Gold (1992) on selittänyt venäläis- ja vietnamlaisyhdistysten suurta lukumäärää Yhdysvalloissa sillä, että eri alueilta tulevat ja eri poliittisia näkemyksiä edustavat ryhmät kilpailevat keskenään uuden elinympäristön sosiaalisista ja taloudellisista resursseista. Tämä selittää osaltaan yhdistysten suurta lukumäärää myös Tampereella ja Jyväskylässä.

Jyväskylässä toimivasta 34 maahanmuuttajayhdistyksestä 26 on rekisteröityneitä. Somalialaissyntyisiä asuu Jyväskylässä vain muutama. Heillä ei ole yhdistystoimintaa. Yhdistysten määrissä mitattuna aktiivisin yhdistyksiä perustanut etninen ryhmä ovat Jyväskylässä olleet kurdit. Vaikka heitä asuu Jyväskylässä arviolta 150–200, he ovat perustaneet kaupunkiin peräti kahdeksan yhdistystä, joista useimmat nimittävät itseään kurdiyhdistyksiksi tai jotka selkeästi ovat jäsenistönsä ja kohderyhmänsä puolesta määriteltävissä kurdiyhdistyksiksi – suurimmassa osassa on kyse etniskulttuurisesta yhdistyksestä. Lisäksi kurdeja on ollut aktiivisesti mukana ainakin kolmen monietnisen yhdistyksen ja yhden koalitioryhdistyksen perustamisessa. Aktiivisia yhdistysten muodostamisessa ovat Jyväskylässä olleet myös Iranista muuttaneet poliittiset pakolaiset: heillä on kolme etniskulttuurista yhdistystä ja he ovat olleet mukana monikulttuurisuus-, kotouttamis- ja koalitioryhdistysten perustamisessa. Nyttemmin kasvaneen venäläistaustaisen väestön piiristä on oltu mukana kotouttamis- ja monikulttuurisuusyhdistysten perustamisessa. Venäläistaustaisilla on kaupungissa yksi etniskulttuurinen yhdistys.

Tampereen 29 yhdistyksestä 27 on rekisteröity. Tampereellakaan somalit eivät ole aktiivisimpia yhdistystoiminnassa, vaikka he 1990-luvun loppupuoliskolla olivatkin yksi suurimmista pakolaisryhmistä alueella (ks. luku 3.2.) Somaaleilla on Tampereella kaksi yhdistystä, jotka eivät paikallisten informanttien mukaan ole enää viime vuosina toimineet kovin aktiivisesti. Pakolaisryhmistä kurdeilla ja afgaaneilla on molemmilla kaksi yhdistystä. Aktiivisimpia yhdistysten muodostamisessa Tampereella ovat olleet Venäjän ja entisen Neuvostoliiton (mukaan luettuna Viro) alueelta muuttaneet. Heillä on yhteensä viisi yhdistystä, jotka ovat erityyppisiä. Lisäksi he ovat osallistuneet aktiivisesti monikulttuuristen yhdistysten toimintaan. Lisää Tampereen ja Jyväskylän maahanmuuttajayhdistysten muodostumisesta ja verkostoitumisesta luvussa 3.6.

3.3 Maahanmuuttajayhdistysten typologisointi

Maahanmuuttotyön hallinnossa maahanmuuttajien – varsinkin pakolaisten – ajatellaan monesti keskittyvän yhdistystoiminnassaan lähes pelkästään omaan kulttuuriinsa ja uskontoonsa riippumatta siitä mitä asiaa yhdistys todellisuudessa ajaa (esim. Työministeriö 1997, 5; Jyväskylän kaupunki 2000, 72). Viranomaiset olettavat, että lähtömaan kulttuurin, uskonnon ja sosiaalisten rakentei-

den vaikutus maahanmuuttajien järjestäytymiseen on hyvin suuri. Tätä näkemystä tukevat ennen kaikkea viranomaisille ja projektityöntekijöille tekemäni haastattelut (ks. luku 2.1.). Myös monien 1980- ja 1990-luvulla tehtyjen tutkimusten (esim. Rex ym. 1987 & Jenkins 1988) mukaan maahanmuuttajien järjestöt keskittyvät toiminnassaan pitkälti etnisperäiseen kulttuuriin ja uskontoon ja pyrkivät luomaan sosiaalisia kontakteja edustamansa etnisen ryhmän jäsenten välille. Rexin ym. (1987) mukaan eurooppalaisia maahanmuuttajayhdistyksiä 1980-luvulla yhdistäneitä piirteitä olivat: (i) etnisen ryhmän jäsenten sosiaalisen eristäytymisen ehkäiseminen uudessa kotimaassa, (ii) yksilöiden auttaminen henkilökohtaisissa ongelmissa, (iii) ryhmän intressien ajaminen suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan, (iv) yhteyksien ylläpitäminen lähtömaahan ja sieltä lähtöisin oleviin eri puolilla maailmaa, ja (v) traditionaalisen kulttuurin ylläpitäminen diasporassa. Kaikki nämä ovat tehtäviä, jotka ovat enemmän tai vähemmän tuttuja suomalaistutkimuksista ja nousevat vahvimmin esiin tässä tutkimuksessa etniskulttuuristen yhdistysten (ks. seuraava alaluku) kohdalla.

Koti- ja ulkomaiset maahanmuuttajayhdistystutkimukset ovat löytäneet yhdistystoiminnalle yhteisiä tehtäviä ja merkityksiä: Ensinnäkin yhdistykset kytketään maahanmuuttajien selviytymiseen uudessa elinympäristössä. Yhdistykset pienentävät yksilöiden elämässä maahanmuutosta aiheutuneita kulttuurisia, sosiaalisia ja taloudellisia riskejä. Ne toimivat siis vertaisapuverkostoina. (Esim. Gold 1992; Jenkins 1988; Valtonen 1997; Griffiths 2000.) Toiseksi maahanmuuttajayhdistykset ”kääntävät” kulttuuriperinteitä uuteen elinympäristöön ja pyrkivät vahvistamaan tietyille ryhmälle yhteisiksi katsomiensa kulttuuripiirteiden ylläpitämisen kautta ryhmän yhtenäisyyttä (esim. Emami 2003; Griffiths 2000; Rex ym. 1987; Valtonen 1997; Wahlbeck 1999). Kolmas yhtäläisyys tutkimustuloksissa on se, että yhdistysten määrän ja moninaisten luonteenpiirteiden katsotaan myös heijastavan kansallisten ja etnisten ryhmien sirpaloitumista pienempiin alaryhmiin diasporassa. Tutkijat katsovat yhdistysten moninaisuuden viittaavan etnisten ryhmien sisäiseen eriytymiseen uudessa elinympäristössä. (Esim. Rex ym. 1987; Vertovec 1994 & 1999; Wahlbeck 1999.) Neljänneksi monissa tutkimuksissa on todettu, että maahanmuuttajayhdistykset eivät palvele vain maahanmuuttajia, vaan ne ovat usein valjastettu tukemaan myös viranomaisten hallinta- ja palvelutarpeita, joiden kohteensa maahanmuuttajat ovat. Maahanmuuttomaan säännösten mukaisesti järjestäytyneiden yhdistysten välityksellä viranomaiset kommunikoivat yksilöiden ja ryhmien kanssa. Samalla yhdistykset kotouttavat maahanmuuttajia tästä näkökulmasta uuteen elinympäristöön. Monet tutkimukset tarkastelevatkin yhdistysten ja viranomaisten tai julkisen sektorin vuorovaikutusta. (Odmalm 2002; Vertovec 1999; Martikainen 2004a.) Kaikki edellä mainitut ovat päätelmiä, joita voidaan tehdä vaihtelevasti erityyppisten maahanmuuttajayhdistysten tehtävistä, rooleista ja merkityksistä Jyväskylässä ja Tampereella.

Tutkimusten osoittamasta moninaisuudesta huolimatta maahanmuuttajayhdistyksiä nimitetään usein etnisiksi yhdistyksiksi. Kaikkien niiden määrittäminen etnisiksi tai etniskulttuurisiksi yhdistyksiksi on niiden moninaisuuden lisäksi ongelmallista kahdessa mielessä. Ensinnäkin tällainen yleistäminen sisältää oletuksen, että vähemmistöt ovat ”etnisiä” ja enemmistö taas ei. Enemmistö

on sen sijaan kansallinen ryhmä. "Etnisten" yhteisöt näyttäytyvät tällöin helposti enemmistöä alemmalla kehitystasolla olevina mekaanisen solidaarisuuden *Gemeinschaft*-yhteisöinä, jonka vaiheen kansalliset yhteisöt ovat jättäneet taakseen organisoituessaan kansallisvaltioiksi. Sosiaalidarwinismin valtakaudella ja pitkään sen jälkeen tämä leimasi yhteiskuntatieteellisiä etnisyyden- ja rotututkimuksia, mutta käsitys elää yhä sitkeänä arkiajattelussa. (Sintonen 1999, 102–103; Huttunen 2005, 119.)

Toiseksi yhdistysten etninen leima on ongelmallinen siksi, että vähemmistöjen yhdistykset eivät suinkaan aina keskity jäsentensä etnisyyden prosessointiin. Vaikka yhdistysten jäsenistö koostuisikin pääasiassa jonkun etnisen vähemmistön edustajista, yhdistykset eivät välttämättä pyri ajamaan jäsenistönsä etuja etnisyyteen vedoten tai sen nimissä vaan järjestävät esimerkiksi liikunta-toimintaa toiminta-alueensa lapsille ja nuorille (esim. FC Kanus, Helsinki) tai kokoontumiskerhoja jostain sairaudesta kärsiville ja heidän omaisilleen (Utsjoen Sydänyhdistys ry). Jyväskylässä ja Tampereelläkin kolmasosa maahanmuuttajayhdistyksistä on sellaisia, joita ei voida nimittää pelkästään etnisiksi, vaikka niistä monen jäsenistö koostuukin pääasiassa tietyn ryhmän jäsenistä (ks. yhdistysten typologisointi).

Aloittaessani tämän tutkimuksen myös oma käsitykseni oli se, että maahanmuuttajayhdistyksiä voi kutsua etnisiksi yhdistyksiksi. Hyvin pian aineistoa kerätessäni ja aiempiin tutkimuksiin tutustuessani huomasin, että nimitys on liian yksinkertaistava. Aineistonkeruun ja -analyysin edetessä otin tämän yksinkertaistuksen murtamisen yhdeksi yhdistysten typologisoinnin tavoitteeksi. Kathleen Valtonen (1997) huomautti jo 1990-luvun puolivälin jälkeen, että yhdistykset toimivat paitsi suhteessa edustamaansa etnisyyteen ja etniseen ryhmään myös lisätäkseen maahanmuuttajien kontakteja valtaväestöön ja toimintaa suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan. Olen omissa artikkeleissani (esim. Pyykkönen 2003a; 2003b; 2005) hyödyntänyt Valtosen tuloksia ja todennut ne monelta osin paikkaansa pitäviksi myös tamperelaisten ja jyväskyläläisten maahanmuuttajayhdistysten kohdalla. Erotuksena Valtosen tutkimukseen olen löytänyt yhdistyskentältä diskursseja ja käytäntöjä, jotka ovat puhuneet vielä moninaisemmasta suhtautumisesta jäsenyyteen eri yhteisöissä kuin mitä kotoutumisen, etniskulttuurisen identiteetin tuottamisen ja uskonnon tarkastelu tarjoavat.

Toinen tutkimukseni alkua ohjannut käsitys – joka myös on varsin yleinen maahanmuuttajien yhdistystoimintaa koskevassa puheessa – oli se, että etnisyyden lisäksi perustelut maahanmuuttajien yhdistystoiminnalle löytyvät maahanmuuttajuudesta. Eli toisin sanoen, että maahanmuuttajat etnisyyden lisäksi organisoituisivat uudessa kotimaassaan pääosin vaikuttaakseen maahanmuuttajuuden seurauksena syntyvään asemaansa tietynlaisena "kansalaissubjektina" (Cruikshank 1999, 24). Tämäkin on toki tärkeä motiivi lähes kaikenlaisissa maahanmuuttajayhdistyksissä toimiville, mutta ei vielä kulttuurin tai uskonnon lisäksi riitä tyhjentävästi selittämään maahanmuuttajien järjestäytymistä. Edellämainittujen tekijöiden lisäksi maahanmuuttajayhdistysten perustamiseen ja muotoutumiseen vaikuttavat myös esimerkiksi ikään, sukupuoleen, harrastuk-

siin, taiteeseen, ja valtaväestösuuntautumiseen liittyvät intressit, erot ja samais-
tumiset.

Näiden havaintojen pohjalta halusin tutkimuksessani muodostaa uuden-
laisen maahanmuuttajayhdistysten luokittelun, joka vastaa maahanmuutta-
jayhdistyksissä 1990-luvun puolivälistä alkaen tapahtunutta eriytymistä. Maa-
hanmuuttajien yhdistyksiä ei voi jakaa luokkiin pelkästään etnisyyden, uskon-
nollisten tekijöiden tai yleisemmin maahanmuuttajuuden perusteella – siitä-
kään huolimatta, että osa niistä on jäsenrakenteeltaan yksietnisiä ja pyrkii edis-
tämään myös kulttuuriperinteiden säilymistä. Eriytyminen ja siitä kertovat uu-
det intressit ja identiteetit on tuotava esiin yhdistysten luokittelemisessa ja mää-
rittelyssä.

Taulukossa 4 olen esittänyt tiivistettynä tutkimuksen aineiston perusteella
muodostamani yhdistystypologian. Luokittelussani kuten muuallakin tutki-
muksessani on kyse myös maahanmuuttajayhdistysten omien äänien tuomisesta
esiin. Typologia on pyritty rakentamaan yhdistysten itselleen ja toiminnal-
leen antamien merkitysten perusteella. Avaan yhdistystyyppien ominaisuuksia
neljän keskeisen piirteen avulla. Näitä ovat osallistujarakenne, toiminnan koh-
deryhmä, toiminnan pääasiallinen tarkoitus ja yhdistysten määrä Tampereella
ja Jyväskylässä. Piirteet on valittu osoittamaan yhdistysten välisiä yhtäläisyyk-
siä ja eroja, jotka ovat eri tavoin osa jokaista yhdistystä. Kaikilla yhdistyksillä on
jokin pääasiallinen osallistujarakenne tai kohderyhmä sekä toiminnallinen ja
itse määritelty tarkoituksensa.

Etniskulttuuriset yhdistykset ovat määritelleet yleensä osallistujikseen ja
kohderyhmäkseen tietyn etnis- tai kansallisperäisen kulttuuriryhmän. Yksietni-
set nuorten yhdistykset ovat lisänneet iän ryhmää identifioivana tekijänä osal-
listuja- ja kohderyhmänsä määrittelyyn. Yksietniset naisten yhdistykset taas
ovat nostaneet sukupuolen kulttuurin rinnalle merkittäväksi jäsenistöä ja yhdis-
tystä identifioivaksi tekijäksi. Katson, että tämän vuoksi niitä ei voi sijoittaa
niitä yksinkertaisesti etniskulttuuristen luokkaan, vaan niitä pitää tarkastella
omana yhdistysryhmänään.

Typologiassa ja tyypeissä on kyse empiirisistä yleistyksistä. Aineistona ty-
pologian konstruomisessa olen käyttänyt haastatteluja ja yhdistysten sääntöjä
mutta joidenkin yhdistysten kohdalla myös vuosikertomuksia, kotisivuja ja
niistä kertovia lehtijuttuja. Lisäksi typologiaa muodostettaessa on käytetty hy-
väksi muitakin lähteitä. Varsinkin niiden yhdistystyyppien kohdalla, joiden
edustajia paikkakunnilla on vain yksi tai muutamia, olen hyödyntänyt interne-
tistä, lehdistä, muilta tutkijoilta ja informanteilta saamiani tietoja muiden kau-
punkien (lähinnä Helsingin ja Turun) samaan kategoriaan laskettavista yhdis-
tyksistä.

TAULUKKO 4 Tamperelaisten ja jyvaskyläläisten maahanmuuttajayhdistysten typologia.

<i>Keskeiset piirteet</i>		Osallistujarakenne	Toiminnan kohderyhmä(t)	Pääasiallinen tarkoitus	Määrä
<i>Yhdistyksen tyyppi</i>					
Etniskulttuuriset yhdistykset		Tietyn etnisen ryhmän jäsenet	Etninen tai kansallinen ryhmä, jota jäsenet edustavat; valtaväestö	Etnisen ryhmän kiinteyden ja lähtömaasta periytyvien kulttuuri-perinteiden sekä kielen vaaliminen	Jyväskylä: 8 Tampere: 13
Monikulttuurisuusyhdistykset		Paikalliset ihmiset (enimmäkseen eri ryhmiin kuuluvia maahanmuuttajia ja yhteiskunnallisesti aktiivisia valtaväestön jäseniä)	Paikalliset ihmiset (erityisesti maahanmuuttajat) ja viranomaiset/kuntien luottamushenkilöt	Monietnisen vuorovaihtuksen lisääminen paikallisten asukkaiden keskuudessa ja rasismien ja syrjinnän vähentäminen	Jyväskylä: 4 Tampere: 5
Uskonnolliset yhdistykset	Yksietniset uskonnolliset yhdistykset	Tiettyyn etniseen ryhmään kuuluvat, jotka tunnustavat samaa uskontoa	Etnisuskonnollinen yhteisö, jota jäsenet edustavat; valtaväestö	Etnisuskonnollinen yhtenäisyys ja uskonnollisten ja kulttuuristen traditioiden vaaliminen	Jyväskylä: 3 Tampere: -
	Monietniset uskonnolliset yhdistykset	Samaa uskontoa tunnustavat	Kaikki, jotka tunnustavat samaa uskontoa (etupäässä maahanmuuttajat)	Uskonnollisen yhtenäisyyden edistäminen sekä uskonnollisten tapojen ja oppien vaaliminen	Jyväskylä: 3 Tampere: 3
Naisten yhdistykset	Yksietniset naisten yhdistykset	Tietyn etnisen ryhmän naiset	Tietyn etnisen ryhmän naiset	Etnisen kiinteyden ja lähtömaasta periytyvien (sukupuolisidonnaisten) kulttuuriperinteiden vaaliminen	Jyväskylä: 1 Tampere: 1
	Monietniset naisten yhdistykset	Eri etnisiin ryhmiin kuuluvat maahanmuuttajanaiset	Eri etnisiin ryhmiin kuuluvat maahanmuuttajanaiset, valtaväestö (erit. naiset)	Vapaa-ajanharrastusten sekä sosiaalisten kontaktien ja vuorovaikutuksen lisääminen	Jyväskylä: 1 Tampere: 1
Nuorten yhdistykset	Yksietniset nuorten yhdistykset	Tietyn etnisen ryhmän nuorisot	Tietyn etnisen ryhmän nuorisot	Etnisen kiinteyden ja lähtömaasta periytyvien kulttuuriperinteiden vaaliminen	Jyväskylä: 1 Tampere: -
	Monietniset nuorten yhdistykset	Eri etnisiin ryhmiin kuuluvat maahanmuuttajanuoret ja valtaväestön nuoret	Paikallinen nuorisot	Monietnisen vuorovaihtuksen lisääminen, rasismien ja syrjinnän ehkäiseminen ja maahanmuuttajanuorten aseman parantaminen	Jyväskylä: 2 Tampere: 1
Liikuntayhdistykset	Yksietniset liikuntayhdistykset	Tietyn etnisen ryhmän jäsenet	Etninen tai kansallinen ryhmä, jota jäsenet edustavat	Etnisen kiinteyden ja kulttuurin sekä jäsenten fyysisen ja psyykkisen terveyden ylläpitäminen, "hyvien toimintamahdollisuuksien" tarjoaminen nuorille	Jyväskylä: - Tampere: 1
	Monietniset liikuntayhdistykset	Paikalliset ihmiset (eri etnisiin ryhmiin kuuluvat maahanmuuttajat ja valtaväestön jäsenet)	Paikalliset ihmiset, erityisesti maahanmuuttajat	Osallistujien henkinen ja fyysinen terveys, "hyvien toimintamahdollisuuksien" tarjoaminen nuorille ja monikulttuuristen kontaktien muodostaminen	Jyväskylä: 2 Tampere: -

Taideyhdistykset	Yksietniset taideyhdistykset	Tietyn etnisen ryhmän jäsenet	Jäsenten edustama etninen ryhmä, paikalliset ihmiset – erityisesti tietyn maan tai kulttuurin taiteesta kiinnostuneet	Tehdä tietyn maan tai kulttuurin taidetta yleisesti tai jotain taidemuotoa tunnetuksi uudessa asuinympäristössä, etnisen ryhmän ”tyypillisten” taidemuotojen ylläpitäminen	Jyväskylä: 3 Tampere: -
	Monietniset taideyhdistykset	Paikalliset ihmiset (maahanmuuttajat ja nuoret taiteenharrastajat)	Paikalliset ihmiset, erityisesti yhdistyksen edustamista taidemuodoista kiinnostuneet	Edistää monikulttuurista vuorovaikutusta taiteen keinoin ja esittää kannanottoja vähemmistöjen ja maahanmuuttajien asemaan Suomessa	Jyväskylä: - Tampere: 2
Kotouttamisyhdistykset	Pitkään maassa asuneet maahanmuuttajat ja viranomaiset	Maahanmuuttajat (erityisesti pakolaiset ja paluumuuttajat)	Maahanmuuttajat (erityisesti pakolaiset ja paluumuuttajat)	Maahanmuuttajien kotouttaminen suomalaisen yhteiskuntaan	Jyväskylä: 3 Tampere: 1
Koalitioyhdistykset	Paikalliset maahanmuuttaja-yhdistykset ja etnisten ryhmien edustajat	Paikalliset maahanmuuttajat ja viranomaiset	Paikallisten maahanmuuttaja-yhdistysten etujen ajaminen suhteessa viranomaisiin	Paikallisten maahanmuuttaja-yhdistysten etujen ajaminen suhteessa viranomaisiin	Jyväskylä: 3 Tampere: 1

Olen jakanut monet yhdistystyypeistä moni- ja yksietnisiin. Näin ensisijaisesti sen vuoksi, että monet tyytit ovat osallistujarakenteeltaan kahtiajakautuneita, mutta toisaalta myös siksi, että osallistujarakenteella on merkittäviä vaikutuksia yhdistysten muulle toiminnalle. Ne yhdistykset, jotka toimivat tietyn etnisen ryhmän jäsenten voimin, suuntavat yleensä myös toimintansa saman ryhmän jäsenille. Tällaiset yhdistykset suosivat toimintamuotoja, joita etnisen ryhmän jäsenet yleisemmin suosivat tai joita heidän lähtömaassa on suosittu. Selvimmin asia nousee esiin tiettyjen liikuntalajien (esim. jalkapallo) ja kulttuuriharrastusten (esim. perinnetanssit ja käsityöt) suosimisessa. Tavoitteet muokkautuvat suhteessa jäsenrakenteen etniseen kirjoon: yksietnisten ryhmien tavoitteet liittyvät oman ryhmän jäsenten kieleen, kulttuuriperinteisiin, hyvinvointiin, osaamiseen, mielihyväisiin tai toisinaan yhteisen lähtömaan asioihin vaikuttamiseen. Monietnisten yhdistysten tavoitteet taas koskevat useampia jollain alueella asuvia maahanmuuttajaryhmiä ja monesti valtaväestöäkin. Niiden tavoitteet liittyvät yksietnisiä yhdistyksiä yleisemmin maahanmuuttomaan olosuhteisiin. Jäsenrakenne rajaa myös yhdistysten käyttämää kieltä tai yhteistyökumppaneita.

Useimpien yhdistysten toiminnassa on havaittavissa monien eri tyyppien piirteitä ja voidaankin katsoa, että todellisuudessa yhdistykset ja niiden toiminta liikkuvat eri tyyppiluokkien välillä ja niiden piirteitä yhdistellen. Eri ominaisuudet aktivoituvat niiden toiminnassa eri asiayhteyksissä. Järjestäessään ryhmän kulttuuriperinteisiin liittyvän juhlapäivän tapahtuman etniskulttuurinen yhdistys ilmentää tässä esitettyä tyyppiä puhtaimmillaan. Osallistuessaan puolestaan esimerkiksi monikulttuurisen jalkapalloturnauksen järjestämiseen se toteuttaa lähinnä monikulttuurisuusyhdistyksille luonteenomaista toimintaa. Jälkimmäinen on kuitenkin huomattavasti harvinaisempaa etniskulttuuriselle yhdistykselle kuin perinteisten kulttuurijuhlien järjestäminen. Etniskulttuuriset yhdistykset eivät myöskään nimeä säännöissään tai haastatteluissa monikulttuuristen jalkapalloturnausten järjestämistä perustoiminnakseen.

Yhdistysten itsemäärittelyt ovat hyvin riippuvaisia puheenaiheesta ja kerroksen juonenkäänteistä, tilasta ja viestinnän vastaanottajista. Ne ovat monella yhdistyksellä kytköksissä ”kontekstien hermeneutiikkaan” (Lehtonen 1998, 176–177). Esimerkiksi erään haastattelun alussa yhdistyksen puheenjohtaja kertoi heidän toimintansa suuntautuvan nimenomaisesti oman kulttuurin ylläpitoon. Kotouttamiseen luettavissa olevat asiat hän katsoi lähinnä negatiiviseksi sopeuttamiseksi. Haastattelun edettyä ja puheenaiheen vaihduttua hän kuitenkin ilmaisi miten tärkeää yhdistykselle on olla mukana kotouttavassa toiminnassa.

Toinen esimerkki: Erään monikulttuurisuusyhdistyksen puheenjohtaja kertoi minulle haastattelussa, että on hyvin pettynyt viranomaisten toimintaan kotouttamistyössä, koska nämä vain käyttävät yhdistyksiä hyödyksi ajaessaan omia etujaan. Vielä samalla viikolla järjestetyssä seminaarissa hän kuitenkin yltyi käyttämässään puheenvuorossa kehuaan yhdistyksensä ja viranomaisten välistä yhteistyötä mitä sujuvimmaksi. Hieman sama tapahtui kun erään monikulttuurisuusyhdistyksen puheenjohtaja kertoi minulle haastattelussa, kuinka hänen elämässään ja heidän yhdistyksessään jäsenten kulttuurit – perinteiden mielessä – eivät näyttele minkäänlaista osaa. Muutama viikko myöhemmin yhdistyksen järjestämässä illanvietossa esitettiin lähes koko ilta kurditansseja, ja puheenjohtaja kertoi minulle keskusteluissamme suurella ylpeydellä lähtömaansa kulttuurista.

Tyyppien muodostaminen onkin ollut mahdollista merkityksenantojen yleisyyden perusteella. Esimerkiksi etniskulttuuriset yhdistykset antavat eniten ja useimmissa yhteyksissä itselleen merkityksiä, jotka viittaavat kulttuuriperinteiden prosessoimiseen ja etnisen yhteenkuuluvuuden lisäämiseen. Katson parhaaksi esitellä maahanmuuttajayhdistysten tyyppit seuraavassa mahdollisimman perinpohjaisesti, koska artikkeleissa tähän ei ole tilan vähyyden vuoksi ollut mahdollisuutta. Uskon, että näin myös yhdistystyyppien erilaisuudet ja samantyyppiset hahmottuvat lukijalle paremmin.

3.3.1 Etniskulttuuriset yhdistykset

Etniskulttuuriset tai niihin rinnastettavat yhdistykset muodostavat aiempien tutkimusten valossa yleisimmän maahanmuuttajayhdistysten tyyppin sekä Suomessa että länsimaissa laajemminkin (Rex ym. 1987; Jenkins 1988; Griffiths 2000; Saksela 2003). Ne muodostavat suurimman yhdistysryhmän myös Jyväskylässä ja Tampereella. Vaikka niiden perustamistiheys on ollut tämän vuosituhannen puolella selvästi laskusuuntainen (ks. taulukko 8), kaupunkien yhdistyksistä yhä kolmasosa on etniskulttuurisia yhdistyksiä. Etniskulttuuristen yhdistysten jäsenistö koostuu yhden etnisen ryhmän edustajista. Muutamissa tapauksissa tiettyyn etniseen ryhmään kuuluminen on myös yhdistyksen jäsenyyden ehto (esimerkiksi Arabien siirtokuntayhdistys ry Tampereella). Jäseniä näissä yhdistyksissä on haastateltavien ja Tampereen kaupungin maahanmuuttajaviranomaisten antamien tietojen mukaan keskimäärin arviolta 40–70. Pienin tietooni tullut jäsenmäärä on 20 ja suurin noin 500 henkilöä. Ne on jätetty pois keskiarvolaskennasta. Tampereen ja Jyväskylän etniskulttuurisista yhdistyksistä 17 on rekisteröitynyt. Mo-

net niistä ovat aluksi toimineet rekisteröitymättöminä, mutta rekisteröityneet toimintansa vakiintuessa ja avustustarpeen kasvaessa.

Etniskulttuuristen yhdistysten toiminta on pääsääntöisesti suunnattu omalle etniselle yhteisölle. Monien yhdistysten alkutaipaleella perheellä ja suvulla on tärkeä merkitys toiminnan käynnistymiselle, sillä muuton alkuvaiheessa ihmisten sosiaaliset kontaktit ovat pääasiassa näissä sosiaalisissa ryhmissä. Rekisteröintiäsiakirjoista ilmenevien tietojen perusteella neljäsosalla tamperealaisista ja jyvaskyläläisistä etniskulttuurisista yhdistyksistä näyttäisi niiden ensimmäisessä hallituksessa olleen samaan sukuun kuuluneita henkilöitä (vrt. Valtonen 1997).

Etniskulttuuristen yhdistysten toiminnan päätarkoitus on yleensä alueelle muuttaneen ryhmän kiinteyden ylläpitäminen etnisyyteen ja/tai kulttuuriin perustuen. Muuton jälkeisessä alkuvaiheessa yhdistykset ovat tärkeitä sosiaalisten kontaktien tarjoajia ryhmien jäsenille, varsinkin jos jäsenet eivät tunne toisiaan entuudestaan. Tällaisissa tilanteissa yhdistysten normaalitoimintaa ovat yhteiset kokoontumiset jäsenten kotona tai yhteisessä toimitilassa sekä liikunta- ja muiden harrastuskerhojen järjestäminen. Toiminnan alusta lähtien hyvin yleistä on myös merkittävimpien kulttuurisidonnaisten juhlapäivien ja pyhien viettämiseen tarkoitettujen juhlien järjestäminen. Vasta myöhemmin jäsenistön asetuttua ja yhdistyksen toiminnan vakiinnuttua uuteen elinympäristöön toimintaan tulevat mukaan muodollisemmat ja organisoidummat toiminnot, kuten kielen ja kulttuurin opetus ja leirien järjestäminen.

[Alussa] päätarkoitus oli, kuten monilla muillakin yhdistyksillä, pystyä keräämään iranilaiset tiettyihin tapahtumiin ja olemaan yhdessä, sekä toteuttamaan yhdessä sosiaalisia aktiviteetteja. Tietysti yhdistyksen toimintaan liittyi myös muita päämääriä, sääntöjä ja säännöksiä myöhemmin. Yhdistyksethän muuttuvat jatkuvasti sen pohjalta, mitkä ovat jäsenten tarpeet sitä kohtaan. [...] Mutta tärkein tarkoitus oli ihmisten kerääminen yhteen. [...] Tähän kulttuuriin kuuluu se, että ihmiset tapaavat toisiaan usein ja säännöllisesti. [...] Se (ihmisten kokoontuminen yhteen, MP) on todellakin yksi tapa välttää masennusta ja ehkäistä sosiaalisen "tilan ahtauden" vaikutuksia, ilman, että siitä puhuttaisiin ääneen ja ne täysin tiedostettaisiin. [...] Ihmiset tapaavat toisiaan ja he kaipaavat sitä yhteishenkeä, mikä iranilaisessa yhteiskunnassa vallitsee. Monet ovat saaneet tätä kautta elämänsä järjestykseen ja helpottaneet elämäänsä täällä. (Etniskulttuurinen yhdistys, mies, 47)

MP: Minkä vuoksi yhdistyksenne on perustettu?

No, että ihmiset voi kokoontua yhteen ja tavata toisiaan. Kertoa ja järjestää yhteisiä asioita. Viettää yhdessä vapaa aikaa. Niin olla yhdessä ja tavata toinen toisia, koska me asumme kaikki ympäri tätä Tampereen... yhdessä ja toisessa puolessa... Autamme toinen toisia. Jotkut tietävät huonommin suomea ja pystymme auttamaan niitä ja semmosta. Otetaan selvää... että kukaan ei jää niinkun yksin. Se on tärkein. Et aina ois joku. Tuossa meillä on (ojentaa yhdistyksen toimintakalenterin)... Tässä on sauna- ja tanssi-iltoja järjestetään. (Etniskulttuurinen yhdistys, nainen 56 & nainen 60)

Kulttuuriperinteisiin ja identiteettiin liittyvä toiminta ei siis pelkästään vahvista ryhmän kiinteyttä tai kiinnittymistä tiettyyn symboliikkaan vaan toimii yksilöiden välisenä tuki- ja apuverkostona. Kathleen Valtonen (1997) on tutkinut Suomessa, Kanadassa ja Trinidadissa toimivia pakolaisten etniskulttuurisia yhdistyksiä ja todennut, että ne ovat sekä psyykinen että sosiaalinen resurssi asetuttaessa uuteen kotimaahan. Valtosen mukaan sosiaalisen toiminnan verkostot

eivät myöskään tue pelkästään etnisen ryhmän sisäistä integroitumista. Erityisesti sellaisilla alueilla, joilla ryhmän edustajien yhteisöt ovat pieniä, pyritään yhdistysten avulla verkostoitumaan ja kotoutumaan ympäröivään, syntyperäisesti suomalaiseen paikallisyhteisöön. Yhdistysten toiminta näin muodoin myös vähentää ryhmien ja yksilöiden riippuvuutta toisista ryhmän jäsenistä sekä lisää kontakteja valtaväestöön. Myös Shirley Jenkinsin (1988) mukaan etniset yhdistykset ovat välittäviä tekijöitä yksilöiden ja perheiden sekä uuden kotivaltion yhteisöjen, rakenteiden, organisaatioiden ja instituutioiden välillä. Ne välittävät tietoa yksittäisten maahanmuuttajien näkemyksistä, kokemuksista ja tarpeista viranomaisten suuntaan ja toisaalta tietoa sosiaali- ynnä muista uuden elinympäristön palveluista yksilöille (vrt. yhteenvedon osan luku 3.4. ja väitöskirjan artikkelit I, II ja IV).

Ehdottomasti suurimmalle osalle etniskulttuurisia yhdistyksiä "kulttuurin ylläpidossa" tärkeintä on kielen osaamisen jatkaminen ryhmän sisällä. Monille yhdistyksille kulttuuri kulminoituu kielessä. Suurin osa etniskulttuurisista yhdistyksistä käyttää toiminnassaan pääasiassa ryhmän lähtömaan äidinkieltä. Kieli toimii ryhmän jäsenille tärkeänä samastumisen merkitsijänä vieraskielisessä elinympäristössä. Näin on varsinkin niillä ryhmillä, jotka eivät omien sanojensa mukaan ajattelutavoiltaan, perinteiltään, uskomuksiltaan ja tapakulttuuriltaan poikkea kovin radikaalisti suomalaisesta elämänmenosta (esim. inkeriläiset ja eestiläiset). Kieli on tällöin selkein ryhmää erottava tekijä suomalaisista. Monesti kielen ylläpitämisessä ja sen opettamisessa lapsille ja nuorille on kyse vanhempien ja lasten - varsinkin niin sanottujen toisen polven maahanmuuttajien - välisen kommunikaatioyhteyden säilyttämisestä. Koska lapset koulun ja kaveripiirien ansiosta oppivat suomenkielen hyvin nopeasti, vanhemmat haluavat organisoimissaan verkostoissa (esim. yhdistykset) pitää yllä lasten kykyä puhua myös äidinkielellään.

Mun mielestä omaa identiteettiä ei saa hukata, eli ei saa niinkun unohtaa omaa äidinkieltään. Sitä pidetään yllä. Puhutaan omaa äidinkieltä. Kun olen asunut Suomessa jo kymmenen vuotta, minä puhun aika huonoa äidinkieltä, minä en enää edes pysty kirjoittamaan sitä kunnolla, koska englantilaiset, suomalaiset ja oman kielen kirjainmerkit menee sekaisin ja kirjoitusvirheitä tulee paljon. Vaikka minä puhun perheen sisällä omaa äidinkieltäni, se ei riitä, koska sanasto ei laajene ollenkaan. (Etniskulttuurinen yhdistys, Mies, 26)

Oman kulttuurin ylläpidon, etnisen yhtenäisyyden ja sosiaalisten kontaktien tarjoamisen lisäksi useat etniskulttuuriset yhdistykset pyrkivät opettamaan uusille maahan muuttaneille arkielämän kansalaistaitoja ja suomenkieltä, jotka katsotaan välttämättömiksi Suomessa pärjäämiselle. Taustalla on tavoite auttaa yksilöitä selviämään psyykkisistä ja sosiaalisista paineista, joita uuteen elinympäristöön asettuminen monille aiheuttaa (vrt. akkulturaatiostressi; Berry 1992, 43-50). Tässä mielessä etniskulttuuristen yhdistysten voidaan katsoa edistävän kaksikulttuurisuutta; niissä katsotaan, että maahan muuttaneiden ryhmän jäsenen on vääjäämättä omaksuttava tiettyjä "perusosia" suomalaisuudesta. Toisaalta yhdistysten järjestämä apu kansalaistaidoissa ja suomenkielen oppimisessa edesauttaa myös etnisen ryhmän sisäisen vuorovaikutuksen kehittymistä,

koska opettajina toimivat yleensä ryhmän omat jäsenet ja kansalaistaitoja opetetaan uusille tulijoille heidän omalla äidinkielellään. Samalla yhdistykset pystyvät edes hieman kontrolloimaan jäsentensä akkulturaatioprosessia, etenkin lasten ja nuorten kohdalla. Yhdistyksissä toimivat aikuiset eivät useinkaan halua lastensa omaksuvan suomalaisesta kulttuurista sen negatiivisiksi katsottuja puolia, kuten vaikkapa kiroilua, huonoja käytöstapoja tai löyhää alkoholikulttuuria (etniskulttuurinen yhdistys, nainen, 34).

MP: Mitä teille on tärkein päämäärä yhdistyksessänne?

Miten me voidaan säilyttää oma kulttuuri, siitä puhumme lapsille aina ja uskonnosta jotain. Opettaa meidän äidinkieli ja millä tavalla me opimme omaa kieltä ja oma kulttuuri ja uskonto. Ja millä tavalla opiskellaan koulussa, millä tavalla suhtaudumme suomalaiseen kansaan ja että millä tavalla tämä yhteiskunta on eri ja parempi kuin meidän yhteiskuntamme. (Etniskulttuurinen yhdistys, mies, 28)

Monien etniskulttuuristen yhdistysten toiminta suuntautuu myös kantaväestön edustajiin ja ennen kaikkea viranomaisiin. Tällöin toiminta on yleensä oman kulttuurin esittelyä ruoan, musiikin, tanssin, maalaustaiteen, valo- ja elokuvien tai seminaarien muodossa. Tarkoitus on vahvistaa ryhmän kulttuurin näkyvyyttä ja kulttuurisia oikeuksia paikallistasolla. Toisinaan samaa tarkoitusta ja yleisöä varten julkaistaan lehtiä ja ylläpidetään internet-sivuja. Tällainen toiminta antaa yhdistysten kautta maahanmuuttajaryhmille itselleen mahdollisuuden vaikuttaa niihin jaettuihin merkityksiin, joita heidän kulttuurilleen suomalaisessa yhteiskunnassa annetaan, tai ainakin tunteen vaikutusmahdollisuudesta. Tämäkin kielii yhdistysten kulttuurisesta ambivalenssista: yhtäältä ollaan omaa ryhmää kohtaan tietyissä asioissa yksikulttuurisia ja vartioidaan kulttuurin rajoja paaluttavia piirteitä ja tapoja, mutta toisaalta tunnustetaan ja tunnustetaan ympäröivän yhteiskunnan paineet ja halutaan muuttaa sitä avoimemmaksi omalle ja muille vähemmistökulttuureille.

Ja toinen on tää, että halutaan niinkun edistää kulttuurimme tuntemusta Suomessa. Täällä on ollut väärää tietoa ihmisillä. Me halutaan niitä oikaista ja totta kai jos halutaan näyttää, että minkälaista on olla meidän maalainen. Halutaan ihmisten tuntevan meidät kunnolla. Ja osallistamalla meidän fiestaan ja kaikkiin juhliin, mitä järjestetään. Ja jos joku on kiinnostunut meidän kulttuuristamme ja kaikesta mikä liittyy siihen, niin ollaan valmiita selittämään heille kaikkea, mitä pystytään selittämään suomenkielellä. Se, mitä niinkun parhaaks katson, ni yritän silloin selittää heille. Ja on kyllä hyvin mennyt tähän saakka. (Etniskulttuurinen yhdistys, nainen 34.)

Useimmiten etniskulttuuriset yhdistykset järjestäytyvät nimellisesti maahanmuuttajien lähtömaiden kansallisuuksien mukaisesti (esim. iranilais- ja afganistanilaisyhdistykset), vaikka niiden jäsenistö muodostuisikin noiden kansallisten valtioiden etnisten vähemmistöjen jäsenistä. Yhdistykset mielletään Suomessa kuitenkin etnisiksi (esim. Saksela 2003) eikä kansallisiksi etupäässä sen vuoksi, että niiden edustamat ryhmät ovat vähemmistöjä Suomessa. Vähemmistöistä puhutaan monesti etnisinä (Huttunen 2005, 119). Toisinaan niin sanotun kansallisen kulttuurin prosessoinnille omistautuneet yhdistykset huomioivat lähtömaan kulttuuriset vähemmistötkin. Esimerkiksi eräässä Venäjältä tulleiden et-

niskulttuurisessa yhdistyksessä huomioidaan myös venäläiset vähemmistökulttuurit ja sen jäseninä on muun muassa tataareja.

Etniskulttuuriset yhdistykset tekevät eniten yhteistyötä toisten etniskulttuuristen yhdistysten tai samaa ryhmää edustavien yksietnisten yhdistysten kuten naisten, nuorten, uskonnollisten, liikunta- ja taideyhdistysten kanssa, jos yhteistyöksi ei lasketa pelkästään rahoituksen hakemista kaupunkien kulttuuri-toimelta. Eniten etniskulttuuristen yhdistysten välistä yhteistyötä on niiden ryhmien keskuudessa, joilla vastaavanlaisia yhdistyksiä on useampi kuin yksi samalla toiminta-alueella. Ei kuitenkaan ole tavatonta, että etniskulttuuriset yhdistykset osallistuvat viranomaisten tai suomalaisten järjestöjen järjestämiin monikulttuurisuustapahtumiin tai järjestävät tapahtumia näiden kanssa yhdessä sekä antavat panoksensa viranomaisten hankesuunnitelmiin. Monet etniskulttuuriset yhdistykset tekevät yhteistyötä projektien kanssa tarjoamalla niissä ostopalveluna tai vapaaehtoistyönä esimerkiksi kulttuurikasvatusta tai tanssi-, liikunta- tai muita kerhoja.

No periaatteessa kyllä sitä yhteistyötä on [muiden saman ryhmän etniskulttuuristen yhdistysten kanssa]. Se ei ole mitenkään säännöllistä. Meidän tilaisuuksiin tulee samaa kieltä puhuvia myös muualta tai niitä, jotka eivät ole jäseniämme. Joskus on satunnaisia yhteisiä tilaisuuksia toisen yhdistyksen kanssa tai toimenpiteitä olemme kyllä suunnitelleet, mutta ei ole mitään erikoisen säännöllistä. Ja sitten jos puhutaan tästä toisesta seurasta, niin suurin osa sen jäsenistä on myös meidän jäseniä. [...] Yhteistyö suomalaisten yhdistysten ja projektien kanssa on satunnaisesti. Tavallisesti se tapahtuu juuri näin tapahtumakohtaisesti. Jotain yhteistyötä ensinnäkin Suomi-Venäjä -seuran kanssa, SPR:n kanssa ja projektien kanssa. Kirkon kanssa. Muun muassa ortodoksisen ja sitten luterilaisen kirkon kanssa. Teatterin kanssa. Maahanmuuttajatyö erikseen. Että heidän kanssaan on ollut yhteistyötä. Muun muassa yhteisiä tilaisuuksia on järjestetty. Esimerkiksi meidän lauluryhmä on esiintynyt heidän tilaisuudessa. (Etniskulttuurinen yhdistys, mies, 50.)

Tampereella jotkut etniset ryhmät ja niiden yhdistykset ovat aloittaneet laajempaan viranomaisyhteistyötä liittyen nuoriso- ja kasvatustyöhön. Niin sanottujen ongelmanuorten käytökseen on haluttu puuttua tekemällä yhteistyötä muun muassa poliisien ja sosiaalityöntekijöiden kanssa: "Poliisiin, nuoriso- ja sosiaalityöntekijöiden kanssa on pidetty palavereja niin sanotun nuorisojengiytymisen rauhoittamiseksi, sekä käsiteltäessä nuorten vapaa-ajan alkoholinkäyttöä" (Etniskulttuurinen yhdistys, mies, 28).

Kaiken kaikkiaan yhteistyö muiden tahojen kanssa on hyvin tilannekohtaista. Yhdelläkään etniskulttuurisella yhdistyksellä ei ole hankkeita, jotka perustuisivat pysyvään yhteistyöhön toisen tahon kanssa. Yhdistysten yhteistyö muiden toimijoiden kanssa on ylipäätään varsin vähäistä, jos sitä verrataan muun tyyppisten yhdistysten harjoittamaan yhteistyöhön. Jos yhdistyksen ainoa säännöllinen toimintamuoto on yhden kansallisen kulttuurijuhlan järjestäminen vuodessa, ei sen juurikaan tarvitse tehdä yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön määrä riippuukin tällaisilla yhdistyksillä toiminnan yleisemmästä intensiteetistä.

Etniskulttuuristen yhdistysten aktiivitoimijat ovat sekä miehiä että naisia. Lähi-idästä muuttaneiden pakolaisten yhdistyksissä aktiivit ovat yleensä miehiä. Esimerkiksi Tuomas Martikainen (2004a, 210–212) on tutkimustensa perus-

teella viitannut siihen, että pakolaisten uskonnolliset ja etniskulttuuriset yhdistykset ovat – varsinkin miehille – keino synnyttää uuteen asuinmaahan lähtömaan oloja muistuttava julkinen toiminnan tila. Sen sijaan Kaukoidästä tulleiden avioliittomuuttajien ja Venäjältä tai Viirosta muuttaneiden etniskulttuurisissa yhdistyksissä naiset ovat keskeisessä toimija-asemassa. Kaukoidästä tulleiden avioliittomuuttajien yhdistyksissä tätä selittää se, että Kaukoidästä Suomeen avioituvat ovat poikkeuksetta naisia. Venäjältä ja Viirosta muuttaneiden kohdalla eräs selittävä tekijä on varmasti naisten perinteisesti aktiivinen kansalaistoimijarooli. Naisilla oli keskeinen asema monissa venäläisyhdistyksissä Suomessa jo kansalais- ja talvisodan välisenä aikana (Korhonen 2005, 208). Etniskulttuurisissa yhdistyksissä aktiivisesti toimivia naisia yhdistävät lisäksi korkea koulutus ja laajat sosiaaliset verkostot.

Vaikka etniskulttuuristen yhdistysten pääasiallisena toiminnan kohteena ovat kaikki tietyllä alueella asuvat etnisen ryhmän jäsenet, niiden toiminnan kohteena ovat monesti erityisesti ryhmän lapset ja nuoret. Yhdistyksissä toimivat vanhemmat valitsevat lapset ja nuoret toiminnan kohteekseen, koska ”se on heidän itsensä parhaaksi”. Etniskulttuurisissa yhdistyksissä toimivat vanhemmat pelkäävät nuorten menettävän identiteettinsä ja joutuvan kulttuurisesti eksyksiin tai ”ajelehtimaan merelle”, kuten eräs toimija metaforisesti kuvasi (Etniskulttuurinen yhdistys, mies, 47). Kyse on oman ”kulttuurinkadottamispelellön” projisoinnista lapsiin ja nuoriin. Vanhemmat ovat itse vahvasti sitoutuneet lähtömaastaan periytyvään kulttuuriin ja kieleen sekä kokevat niiden aseman olevan uhattuna. He pelkäävät kehityksen toistuvan vielä voimakkaammin lastensa elämässä. Taustalla on odotus siitä, että lapset ja heidän vanhempansa jakaisivat saman käsityksen kulttuuristaan. Skotlannissa asuvia pakistanilais-taustaisia nuoria tutkineet Karen Qureshi ja Shaun Moores (1999) määrittelevätkin yhdistykset välineiksi, joilla vanhempi pakistanilaislähtöinen sukupolvi keskustelee nuorten kanssa. Yhdistykset ovat perhettä laajempi keino pitää brittiläistyvät nuoret mukana etnisessä yhteisössä ja yrittää kasvattaa heitä pakistanilaiseen uskontoon ja kulttuuriin.

Etniskulttuuristen yhdistysten asema tietyn etnisen vähemmistön valtakunnallisena tai paikallisena edustajana ei minkään maahanmuuttajaryhmän kohdalla ole selvä. Heti kun ryhmien koko ja sisäinen diversiteetti kasvaa riittävästi, syntyy yleensä uusi etniskulttuurinen yhdistys, joka myös väittää edustavansa kyseistä ryhmää. Ainoastaan pienten ryhmien keskuudessa saattaa paikallisesti olla tilanne, jossa etniskulttuurinen yhdistys voi ilman kilpailutilanetta sanoa edustavansa ryhmää. Näin on esimerkiksi filippiiniläisten laita Tampereella. Näin oli myös hetken aikaa iranilaispakolaisten tapauksessa Jyväskylässä, mutta jo viiden vuoden sisällä ja ryhmän koon kasvettua sadasta vajaan kahteen sataan henkilöön rekisteröitiin kaksi muutakin iranilaisten etniskulttuurista yhdistystä, jotka myös kamppailivat edustavuudesta. Kurdeilla samanlainen jakautuminen tapahtui yhden vuoden aikana 1997 ilman huomattavaa väestön lisäystä. Asiaan vaikuttavat ryhmien, kuten kurdien (Wahlbeck 1999; Griffiths 2000), kohdalla lähtömaasta periytyvät poliittiset, kulttuuriset, uskonnolliset, taloudelliset ja alueelliset jaot. Kulttuurit ovat jo lähtökohtaisesti niin heterogeenisiä, että niiden edustaminen – edes paikallistasolla – on

äärimmäisen vaikeaa diasporassa. Etnisten ryhmien hajautumista diasporassa on selitetty myös niillä uuden elinympäristön tekijöillä, jotka vaikuttavat ryhmien kulttuuriin piirteisiin ja sosiaalisiin järjestyksiin. Kathleen Valtosen (1997, 215) mukaan onkin epärealistista olettaa, että tiettyä etnisyyttä edustavat maahanmuuttajat voisivat muodostaa kaikki sisäiset erot sisäänsä sulkevia organisaatioita laajalla rintamalla. (Vrt. Brah 1996, 67–83, 183.)

Turkista, Iranista ja Irakista Suomeen ja Englantiin muuttaneiden kurdien yhdistyksiä tutkineen Östen Wahlbeckin (1999, 152–178) mukaan suurin osa suomalaisista kurdiyhdistyksistä keskittyy toiminnassaan lähtömaasta periytyviin kulttuuripiirteisiin. Useilla yhdistyksillä tähän kytkeytyvät lähtömaasta tutut poliittiset aatteet ja pyrkimykset. Wahlbeckin mukaan kurdien järjestäytymiselle Suomessa onkin ollut leimallista organisoituminen lähtömaan puolue-
linjojen mukaan, vaikka ryhmiä ja niiden yhdistyksiä osaltaan yhdistääkin pyrkimys vaikuttaa Kurdistanin tilanteeseen diasporasta käsin. Myös esimerkiksi lähtömaan kielen ja kulttuurin opettaminen tähtää ihmisten kotiinpaluuseen sitten kun se tulee poliittisten, taloudellisten, uskonnollisten tai sosiaalisten olojen paranemisen jälkeen mahdolliseksi. Järjestöt myös levittävät opetusmateriaalia lähtömaihin. Kurdien järjestötoimintaa on usein kuvattu Benedict Anderssonin pitkän etäisyyden nationalismi -termillä (long-distance nationalism) (esim. van Bruinessen 1998, 8).

Tampereella ja Jyväskylässä kurdiyhdistykset toimivat myös erillään toisistaan, mutta eivät oman ilmoituksensa mukaan puoluepoliittisista syistä. Yksikään yhdistyksistä ei säännöissään tai haastatteluissa julistaudu minkään poliittisen puolueen tai aatteen kannattajiksi. Päinvastoin, ne ilmoittavat olevansa poliittisesti sitoutumattomia ja etniskulttuuriset ja monikulttuurisuusyhdistykset myös uskonnollisesti sitoutumattomia. Tampereella ja Jyväskylässä toimivien, lähinnä Iranista ja Irakista muuttaneiden kurdien perustamissa yhdistyksissä lähtömaalla ja sen asioilla ei ole kovin konkreettinen rooli. Yhdistykset keskittyvät jäsenten uuteen kotimaahan liittyviin asioihin, vaikkakin ovat osittain jakautuneet Kurdistanin poliittisten, alueellisten ja sosiaalisten jakojen mukaisesti. Vain yhdellä etniskulttuurisella kurdiyhdistyksellä on satunnaisia kontakteja Kurdistanissa tai muualla diasporassa toimiviin organisaatioihin. Kontakteja hyödynnetään ensisijaisesti tiedotettaessa Kurdistanissa tapahtuvista asioista. Kurdistan on kurdiyhdistyksille ennen kaikkea symbolinen asia: yhdistykset ylläpitävät lähtöalueeltaan periytyviä tapoja, traditioita, merkitysrakenteita ja identiteettejä. Lisäksi yhdistysten jäsenet kokevat yhteisen lähtöalueen toisiaan yhdistäväksi tekijäksi.

Tamperelaisten ja jyväskyläläisten kurdiyhdistysten poliittisessa sitoutumattomuudessa saattaa olla kyse poliittisesta retoriikasta, jonka avulla yhtäältä pyritään mahdollistamaan se, että yhdistys voi sanoa edustavansa kaikkia kurdeja paikallisesti, koska se ei – suoranaisesti – sitoudu minkään aatteen tai puolueen kannattajaksi. Toisaalta retoriikka mahdollistaa toiminta-avustusten saamisen ja yhteydet viranomaisiin. Suomessa viranomaisten kanta on, että Kurdistanin poliittisista pakolaisista suositaan niitä, jotka eivät aio jatkaa poliittista toimintaa uudessa kotimaassaan (emt., 154–155).

Wahlbeckin (emt., 164) mukaan kurdiyhdistysten toiminta auttaa lisäksi ihmisiä ongelmissa, joita uuteen maahan asettumisessa ilmenee: esimerkiksi eristäytymisen ja sosiokulttuurisen järjestyksen hajoamisen tunne. Yhdistykset pyrkivät vastaamaan näihin ongelmiin kokoontumisten, kulttuuriaktiviteettien ja kansalaistaito-opetuksen avulla. Näitä tarjotaan varsinkin sellaisille uusille tulijoille, jotka eivät puhu kunnolla tai lainkaan suomea. Etniskulttuuriset kurdiyhdistykset siis myös edistävät maahanmuuttajien kotoutumista uuteen maahan. Saman on todennut myös David J. Griffiths (2000) tutkiessaan somalien ja kurdien yhdistyksiä Lontoossa. Keskeisimmällä sijalla kulttuuriperinteiden ylläpitämisen kanssa somalien ja kurdien yhdistyksissä ovat Griffithsin mukaan integroituminen britannialaiseen järjestelmään ja yhteiskuntaan. Yhdistykset toimivat apuverkostoina, joiden avulla ryhmien jäsenet yrittävät parantaa sosiaalista asemaansa. Apuverkostot ovat esimerkiksi monien kurdien kohdalla toimineet suojakilpenä työmarkkinoiden syrjivyyttä vastaan; yhdistyskontaktien avulla monet ovat löytäneet töitä itselleen.

Edellä mainitun kurdiyhdistyksen lisäksi vain yksi tutkimani pakolaisten perustama etniskulttuurinen yhdistys ilmoittaa pitävänsä jonkinlaisena tavoitteenaan lähtömaansa yhteiskunnallisen tilanteen muuttamisen tulevaisuudessa. Tämän katsotaan tapahtuvan siten, että osa jäsenistöstä palaa sinne olosuhteiden salliessa asumaan vieden mukanaan uusia toimintamalleja. Osa yhdistyksistä haluaa antaa konsultaatiota kotimaansa muutosvoimille suomalaisista "demokraattisista malleista" ja nopeuttaa näin olosuhteiden muutosta siellä. Satunnaiseen kuulumisten kyselyyn keskittyvän yhteydenpidon lisäksi kyseisillä yhdistyksillä on hyvin vähän konkreettista transnationaalista toimintaa muualla maailmassa vaikuttavien samaa etnistä ryhmää edustavien yhdistysten kanssa. Tamperelaisten ja jyvaskyläläisten etniskulttuuristen maahanmuuttajayhdistysten keskuudessa on siis hyvin harvinaista, että toiminta perustuisi jäsenten lähtömaasuhteisiin, kotimaan kaipuun ylläpitämiseen ja pitkän etäisyyden nationalismiin, kuten on esimerkiksi Saksassa toimivien kurdiyhdistysten (Lyon & Uçarer 2001) ja norjalaisten tamiliyhdistysten laita (Fuglerud 1999). Sen sijaan Helsingissä toimii monia yhdistyksiä, jotka ovat hakeneet ja saaneet hankerahoitusta jäsentensä lähtömaihin suuntautuneisiin kehityshankkeisiin. Somaliyhdistykset ovat olleet tässä kaikkein aktiivisimpia ja menestyksekkäimpiä (esim. Kanava Nuoriso ry ja Golis-naisten yhdistys ry).

Tarkasteltuna Wahlbeckin (1999) ja muutamien kansainvälisten tutkimusten (esim. Griffiths 2000; Fuglerud 1999) valossa on erikoista, että pakolaisina Suomeen muuttaneiden etniskulttuurisilla yhdistyksillä on niin vähän transnationaalista toimintaa Tampereella ja Jyväskylässä. Sen sijaan transnationaalinen toiminta on varsin yleistä virolaisten ja venäläisten sekä muuten kuin pakolaisina maahan tulleiden etniskulttuurisissa yhdistyksissä. Transnationalismi ilmenee niiden toiminnassa kotimaahan suuntautuvana taloudellisena ja materiaalisena avustustoimintana. Lähialueilta tulleiden yhdistykset toimittavat esimerkiksi vaatteita tai keräävät varoja lähtömaissaan toimiville järjestöille. Kauempaa avioliitto- ja työmuuttajina tulleiden yhdistykset puolestaan lähettävät lähtömaihinsa koulukirjoja. Suomen lähialueilta ja kauempaa muuten kuin pa-

kolaisina tulleiden etniskulttuurisille yhdistyksille on tavallista kansainvälisten kulttuuritapahtumien järjestäminen ja esiintyjien kutsuminen lähtömaasta.

3.3.2 Monikulttuurisuusyhdistykset

Monikulttuurisuusyhdistysten käsitys kulttuurista ja orientaatio siihen poikkeaa selvästi etniskulttuurisista yhdistyksistä. Siinä missä etniskulttuuriset yhdistykset näkevät kulttuurin kiinnittyvän tiettyyn etniseen ryhmään ja pyrkivät ilmaisemaan ryhmän sisällä vallitsevaa homogeenisyyttä, monikulttuurisuusyhdistykset pyrkivät edistämään kulttuureiksi katsottujen kokonaisuuksien rinnakkaiseloja paikallisesti tai jopa hylkäämään kulttuurit identifioivina tekijöinä kokonaan. Monikulttuurisuusyhdistykset suuntaavat toimintansa useamman kuin yhden kulttuurin jäsenille ja ajavat asioita, joita ihmiset jakavat etnisperäisistä kulttuuritaustoistaan riippumatta.

Tamperelaisista ja jyväskyläläisistä maahanmuuttajien yhdistyksistä kahdeksan on monikulttuurisuusyhdistyksiä. Ne ovat etniskulttuuristen yhdistysten rinnalla yhdistyskentän vanhimpia yhdistystyyppisiä (taulukko 8). Sakselan (2003, 252) mukaan 12 suurimman suomalaisen kaupungin kartoituksen perusteella monikulttuurisuusyhdistyksiä olisi kaikista yhdistyksistä vain vajaa 10 prosenttia. Tämä tulos on varsin yhteneväinen tutkimukseni tuloksen kanssa, vaikka määrittelytapamme ovat hyvin erilaisia. Minä määrittelen monikulttuurisuusyhdistyksiksi monet sellaisista yhdistyksistä, jotka Saksela on nimennyt sateenvarjojärjestöiksi. Myös jotkut hänen solidaarisuusjärjestöistään olen itse lukenut monikulttuurisiksi.

Sana monikulttuurisuus on määritelmässäni ymmärrettävä kahdessa toisistaan hieman poikkeavassa merkityksessä. Yhtäältä monikulttuurisuus viittaa yhdistysten jäsenrakenteeseen ja toiminnan kohderyhmään, joita voidaan luonnehtia adjektiivilla monikulttuurinen - yhdistykset ovat siis *monikulttuurisia*. Monikulttuurisuusyhdistykset eivät jakaudu yksi- tai monietnisiin, koska ne ovat lähtökohtaisesti monietnisiä: "meidän yhdistyksessä on mukana ainakin 15 eri kansallisuutta olevia ihmisiä" (MKY, nainen, 35). Yhdistysten tarkoitus on itsessään toimia tiloissa, joissa etnisten vähemmistöjen ja valtaväestön edustajat voivat tavata toisiaan ja harjoittaa yhteistyötä ilman, että näitä kohtaamisia säätelevät osapuolten etukäteisennakkoluulot toisistaan. Toisaalta sana viittaa substantiivimuodossaan - monikulttuurisuus - yhdistysten pyrkimykseen ja ideaan suhteessa suomalaiseen yhteiskuntaan. Monikulttuurisuus on poliittinen strategia, jonka tavoitteena on *tietynlainen* monikulttuurinen Suomi, Tampere tai Jyväskylä: "Yhdistyksen tarkoituksena on edistää vuorovaikutusta ja yhteistyötä maahanmuuttajien ja suomalaisten välillä ja näin luoda uutta yhteistä kulttuuria sekä antaa yhdistyksen jäsenille mahdollisuuksia kehittää itseään henkisesti ja sosiaalisesti" (Tamperealaisen monikulttuurisen yhdistyksen säännöt, § 2). (Ks. adjektiivin ja substantiivin erityismerkityksistä Hall 2003b, 233–235.)

Muutamit monikulttuurisuusyhdistykset pyrkivät hylkäämään kokonaan etniskulttuuriset identifikaatiot inhimillisessä vuorovaikutuksessa ja yhteenkuuluvuuksien muodostumisessa. Etnisyys, kansallisuus ja kulttuuri halutaan korvata yleisemmällä, yhteiseen ihmisyyteen ja solidaarisuuteen perustuvilla

identifikaatioilla. Etniset ja kansalliset luokittelut nähdään esteinä tiellä ihmisten tasa-arvoiseen vuorovaikutukseen. ”Kulttuuriton kosmopoliittisuus” voidaan nähdä yhtenä monikulttuurisena strategiana. Näin kulttuuriin suhtautuvia yhdistyksiä johtavat Jyväskylässä ja Tampereella itsensä poliittisiksi pakolaisiksi määrittelevät henkilöt.

Mun mielestä kulttuurien väliset erot on todella pieniä. Mä katsonkin ihmisiä vähän toisenlaisessa valossa, kuin että koko ajan yritän tyrkyttää muille erilaisia kulttuureja. Minulle se kulttuuri on laajempi käsitys kuin mitä nämä koko ajan yrittää tyrkyttää meille. Minulle kulttuuria ovat nämä korkeampitasoiset ihmisarvot. Ne ovat rakentaneet minun kulttuuria, ajattelutapaa, elämäntyyliä. Minulle itselleni ei ole tärkeää, että vaalitaan esimerkiksi iranilaista kulttuuria, mitä sekin sitten on? Jokaisella on omat käsityksensä. Toisaalta kun mä en usko mihinkään uskontoon, jos sitäkin pidetään kulttuurin tärkeänä tekijänä, niin sen takia on helpompi päästä yli näistä niin sanotuista kulttuurirajoista. (Monikulttuurisuusyhdistys, mies, 42.)

Monikulttuurisuusyhdistykset noudattavat yleishumanismin periaatteita, joihin kuuluu suvaitsevaisuuden lisääminen, rasismien ehkäiseminen, etnisten ryhmien välisen tasa-arvon edistäminen ja yhteiskunnallisen monikulttuurisuuden edistäminen. Monikulttuurisuusyhdistysten konkreettinen tarkoitus on kulttuuriset rajat ylittävän vuorovaikutuksen lisääminen paikallisten asukkaiden keskuudessa sekä tähän liittyen rasismien ja syrjinnän vähentäminen. Nykyään monikulttuuristen yhdistysten säännöt ja tavoitteet muistuttavat sisällöllisesti hyvin paljon viranomaisien kotouttamistyöhön liittämiä tavoitteita. Monikulttuurisuusyhdistysten periaatteet ja toiminta ovat samalla hyvin lähellä kotouttamisyhdistysten toimintaa (ks. seuraava alaluku):

Yhdistyksen tarkoituksena on auttaa maahanmuuttajia sopeutumaan suomalaiseen kulttuuriin kunnioittaen kuitenkin maahanmuuttajien omaa kansallista identiteettiä, edistää ystävyyssuhteita eri kansallisuuksien välillä, edistää eri maiden kulttuurien tuntemusta ja harrastustoimintaa sekä aktivoida ja tukea maahanmuuttajia ja estää syrjäytymistä heidän keskuudessaan; edistää maahanmuuttajien työllistymisen yleisiä edellytyksiä sekä kansainvälistä kasvatusta. (Jyväskyläläisen monikulttuurisen yhdistyksen säännöt, § 2)

Monikulttuurisuusyhdistysten jäsenistöön kuuluu yleensä sekä maahanmuuttajia että valtaväestön edustajia. Suomalaissyntyisille jäsenille on tavallista, että he toimivat myös muissa sosiaalisissa tai kulttuurisissa järjestöissä ja yhdistyksissä sekä yhteiskunnallisissa liikkeissä. Sekä suomalaissyntyisistä että maahanmuuttajajäsenistä monet ovat mukana puoluepolitiikassa, yleensä poliittisen kentän vasemmalla puolella. Monikulttuurisuusyhdistysten jäsenet jakautuvat lähes tasan suomalaissyntyisiin ja ulkomaalaistaustaisiin, myös luottamushenkilöpaikoilla. Monikulttuurisuusyhdistysten virallinen toimintakieli on yleensä suomi, mutta esimerkiksi kokouksissa käytetään monesti muitakin kieliä, joita kaksi tai useampi jäsenistä puhuu. Jyväskylässä ja Tampereella on myös muutama sellainen monikulttuurisuusyhdistys, jonka kaikki jäsenet ovat maahanmuuttajia. Heitä yhdistää esimerkiksi yhteinen kieli ja jokin entinen lähtöalue, kuten vaikkapa maanosa.

Meidän toiminta lähti siitä, että ollaan täällä vieraassa maassa ja tarvitaan paikka ja sellainen mahdollisuus olla enemmän yhdessä. Me lähetettiin kutsu 130 täällä asu-

valle farsinkieltä puhuvalle, riippumatta siitä, mistä maasta he ovat. Yhdistys on iraniilaisten, kurdien, afgaanien, azerien ja kaikkien joilla on yhteinen kieli, farsinkieli. Meillä perustajilla ei ollut mitään kiinnostusta lähteä kansallisuuden perusteella kokoamaan ihmisiä toiminnan alle. Meillä oli periaatteessa tavoitteena se, että kaikkia maahanmuuttajat osallistuu toimintaan mukaan, mutta kun tuli kieliongelmiä ja sen takia päätettiin nimenomaan toiminnan sujuvuuden takia ottaa tämä kielikriteeri sen perustalle. (Monikulttuurisuusyhdistys, mies, 42.)

Monikulttuurisuusyhdistysten keinovalikoimaan kuuluvat seminaarit, kulttuuritapahtumat, kurssit ja luennot, mielenosoitukset, konsertit, urheilutapahtumat ja muut harrastuskerhot, leirit ja tiedotustoiminta sekä toisinaan kotouttamisohjelmien mukaiset työllistämisen- ja koulutustoimenpiteet riippuen yhdistysten yhteistyöverkostoista ja resursseista. Kotouttamishankkeita yhdistykset järjestävät yhteistyössä julkisen ja yksityisen sektorin toimijoiden kanssa. Monikulttuurisuusyhdistysten keskeisiä yhteistyökumppaneita ovat muut samoin orientoituneet järjestöt, kaupunkien maahanmuuttajatyön yksiköt, maahanmuuttaja-projektit, koulut ja oppilaitokset, liikuntajärjestöt sekä toisinaan seurakunnat.

Tarkoituksensa toteuttamiseksi yhdistys harjoittaa valistus- ja koulutustoimintaa yhteistyössä eri viranomaistahojen kanssa sekä kehittää erityisesti maahanmuuttajille soveltuvia itsetyöllistämisen ja omaehtoisen toimeentulon malleja (Tamperealaisen monikulttuurisuusyhdistyksen säännöt, §3).

[Yhdistyksen] monikulttuuriset tapahtumat edistävät osaltaan suvaitsevaisuutta, sillä ne järjestetään yleensä yhdessä muiden kansalaisjärjestöjen ja lähiöasukkaiden kanssa. Teemme aktiivista yhteistyötä mm. paikallisten asukasyhdistysten, asukastalojen, koulujen ja päiväkotien kanssa. [...] Pitkäaikaistyöttömien työllistäminen [yhdistykseen] on tuottanut hyviä tuloksia. Säännöllinen työ ja sosiaalisen verkoston laajeneminen on auttanut työllistettyjä pääsemään eroon työttömyyteen liittyvästä turhautumisesta ja masennuksesta. Syrjäytymistä ehkäistään myös järjestämällä erilaisia harrastusmahdollisuuksia, suomen kielen opetusta, tutustumiskäyntejä ja monikulttuurisia juhlia. Projektin toiminnan aikana on järjestetty useita perheleirejä ja nuorisoleirejä yhteistyössä muiden yhdistysten ja projektien kanssa. (Taivaankaari ry 2003.)

Monikulttuurisuusyhdistyksissä tehtyjen haastattelujen ja yhdistysten sääntöasiakirjojen toimihenkilöluetteloiden perusteella Jyväskylän kolmesta monikulttuurisuusyhdistyksestä yhdessä keskeisiä toimijoita ovat naiset ja kahdessa miehet. Tampereella kahden monikulttuurisuusyhdistyksen toiminnasta vastaavat pääasiassa naiset, ja yhdestä vastaavat miehet. Kahdessa yhdistyksessä keskeiset toimijapaikat jakautuvat tasan sukupuolten kesken. Iältään toimijat ovat yli 30-vuotiaita. Tätä nuoremmat aktiivit hakeutuvat monietnisiin nuorten yhdistyksiin, joiden päämäärät ja keinovalikoimat ovat joiltain osin yhteneväiset monikulttuurisuusyhdistysten kanssa kuitenkin sillä selvällä erotuksella, että ne kohdentavat toimintansa erityisesti lapsille ja nuorille.

Tampereella kaikki viisi monikulttuurisuusyhdistystä ovat rekisteröityneitä, Jyväskylän kolmesta yhdistyksestä puolestaan kaksi. Perustelut rekisteröinnille ovat samat kuin muissakin yhdistystyypeissä: rekisteröinti legitimoii yhdistyksen toimija-aseman ja antaa paremmat mahdollisuudet hankkia julkista rahoitusta ja solmia yhteistyösopimuksia muiden toimijoiden kanssa. Kaikille tie rekisteröitymiseen ei ole kuitenkaan ollut itsestäänselvyys. Seuraavassa erään

rekisteröityneen monikulttuurisuusyhdistyksen puheenjohtaja kertoo yhdistyksen rekisteröitymiseen johtaneesta prosessista:

Me kävimme perustamisvaiheessa kolme kuukautta jatkuvaa keskustelua kaikenlaisesta yhdistystoiminnasta Suomessa ja niin pois päin. Ja silloin me saatiin tietää, että voidaan toimia täällä ilman rekisteröimistäkin. Silloin tuli muistaakseni esiin sellainenkin tekijä, että kun haetaan taloudellista apua, silloin näe niin sanotut ry:t on etulyöntiasemassa. Ja siksi väki halusi [rekisteröityä, MP]. Silloin me mainittiin, että voidaan toimia ilman rekisteröitymistäkin, sillä se rajoittaa ja byrokratisoi meidät ja siinä menee aika paljon voimavaroja, kun jokainen muutos täytyy ilmoittaa [...] Mä itse olen edelleen sitä mieltä, että toimiminen ilman rekisteröintiä antaa parempia eväitä. Ja olen sitä mieltä, että tämä pieni avustusmäärä, mikä saadaan rekisteröitymisen perusteella, koska kaupungin kulttuuritoimi ei anna nykyään avustuksia niille, jotka ei ole rekisteröitynyt, niin se on aika kova hinta rekisteröitymiselle. Käytännössä ollaan huomattu, että se on muokannut toiminnan rajoja ja sisältöä. (Monikulttuurisuusyhdistys, mies, 42.)

3.3.3 Uskonnolliset yhdistykset

Uskonnollisissa yhdistyksissä tärkein jäseniä yhdistävä tekijä on heidän tunnustamansa uskonto. Monietnisissä uskonnollisissa yhdistyksissä tämä on tärkeämpi asia, mutta pätee myös yksietnisissä uskonnollisissa yhdistyksissä. Esimerkiksi erään kurdien uskonnollisen yhdistyksen jäseneksi pyrkivän ei ole välttämätöntä olla kurdi, mutta hänen täytyy tunnustaa järjestön ajamaa uskontoa (Yksietninen uskonnollinen yhdistys, mies, 43).

Yhdeksästä jyväskenläläisestä ja tamperelaisesta maahanmuuttajien uskonnollisesta yhdistyksestä seitsemän on islamilaisia. Niistä viisi on rekisteröityneitä yhdistyksiä, yksi rekisteröity uskonnollinen yhdyskunta ja yksi rekisteröimättömän yhteisö. Ainoastaan yksi islamilainen yhdistys on jäsenrakenteeltaan yksietninen. Kaksi muuta yksietnistä uskonnollista yhdistystä edustavat Lähi-idän vähemmistöuskontoja, Al-Haghia ja zarathustralaisuutta.

Uskonnollisten yhdistysten tärkein tavoite on tuoda saman uskonnon jakavat yhteen paikkakunnalla ja taata mahdollisuudet uskonnon harjoittamiselle uudessa elinympäristössä. Käytännössä tämä yleensä tarkoittaa tarvittavien henkilöiden hankkimista ja tilojen organisointia. Uskonnollisia tehtäviä toimittavat yhdistysten johtohenkilöt, jotka toimivat myös neuvonantajina ja asiantuntijoina uskontoa koskevissa asioissa. Uskonnollisia menoja, kuten rukoushetkiä, harjoitetaan yhdistyksen tiloissa. Tilojen tarve esimerkiksi muslimien perjantairukoukselle ja erilaisille seremonioille (esim. häät tai muut siunaustilaisuudet) on monessa tapauksessa ollut syy siihen, että yhdistys on haluttu perustaa. Lisäksi monet muslimiyhdistykset organisoivat uskonnon opetusta toiminta-alueensa kouluissa. Tiloilla on myös selvä sosiaalinen merkitys. Ne toimivat uskonnollisten ihmisten ajanviettopaikkoina, joissa kohdataan muita ihmisiä ja keskustellaan heidän kanssaan.

Päätarkoitus on saattaa muslimit yhteen ja myös järjestää jonkinlaisia kulttuuriaktiiviteetteja ja tarjota suomalaisille mielikuvia islamista ja meidän islamilaisesta orientatiostamme. Muita asioita... yritämme järjestää palveluja muslimille, olemme myös perustaneet moskeijan tänne, että ihmisillä on paikka jonne voi tulla ja rukoilla. Lisäksi on paljon muitakin asioita. Järjestämme opetusta ja opetamme myös arabikieliä ja islaminkulttuuriin liittyviä asioita lapsille. Ja aikuisille myös. Lisäksi järjestämme

aina aika ajoin matkoja. Etupäässä muslimilapsille. (Monietninen uskonnollinen yhdistys, mies, 30.)

Varsinkin suurimpien monietnisten islamilaisten järjestöjen keskeisiin toimintatapoihin kuuluu islamilaisten hautausmaiden ylläpito tai niiden perustaminen sellaisille alueille, joissa niitä ei ole. Tampereella on jo pitkään ollut paikkakunnalla asuneiden tataarien perustama islamilainen hautausmaa, mutta Jyväskylässä yksi kaupungin islamilaisista yhdistyksistä vasta pyrkii perustamaan sellaisen. Hautausmaan perustaminen on ainoa asia, jossa yhdistys olisi toivonut saavansa tukea viranomaisilta, mutta tuloksetta.

Monet muslimit ovat kuolleet ja meidän on pitänyt haudata heidät kaupungin hautausmaalle. Se on ollut meille todellinen ongelma, koska viranomaiset eivät tukeneet meitä millään tavalla, esimerkiksi auttaneet rahallisesti tai tarjonneet muitakaan edellytyksiä. Ja he kohtelivat meitä suomalaisina. Meillä ei ole ongelmia ymmärtää sitä, mutta mielestäni heidän olisi pystyttävä tarjoamaan meille edellytyksiä ja nopeuttamaan tällaisten hankkeiden etenemistä. Varsinkin alkuvaiheessa, sillä kun maahanmuuttajat asuvat Suomessa pidempään, he ehkä pystyvät hankkimaan omia resursseja näiden toteuttamiseen, mutta se on todella hidas prosessi ja rutiininomaista työtä. Toivon, että tilanne paranee tällaisten asioiden osalta. (Monietninen uskonnollinen yhdistys, mies, 30.)

Yksi keskeinen islamilaisten yhdistysten toimintamuoto on naisten uintivuorojen järjestäminen uimahalleissa, koska useimmat yhdistykset pitävät naisten ja miesten uimahallissa käyntiä samaan aikaan epäsopivana. Monietniset uskonnolliset yhdistykset järjestävät olemattoman vähän liikuntatoimintaa. Ne, jotka sellaista järjestävät, pyrkivät luomaan erillisiä liikuntatilaisuuksia miehille ja naisille. Eräs tutkimuksessa mukana oleva yksietninen ei-islamalainen yhdistys kuitenkin järjestää naisille ja miehille yhteisiä liikuntakerhoja.

Silmiinpistävin ero yksi- ja monietnisten uskonnollisten yhdistysten välillä on, että yksietnisten yhdistysten jäsenet ja toiminnan kohteet edustavat tiettyä etnistä ryhmää, kun taas monietnisissä yhdistyksissä jäsenet ja toiminnan kohteet edustavat monia kansallisuuksia ja kulttuureja. Yksietnisten uskonnollisten yhdistysten jäsenmäärät ovat yleensä pienempiä kuin monietnisten, sillä yksittäisten etnisten yhteisöjen koot ovat selvästi esimerkiksi paikallisia islaminuskoisten yhteisöjä pienempiä. Eräs Jyväskylässä toimiva kurdien uskonnollinen yhdistys on jäsenmäärältään poikkeuksellisen suuri. Sillä on liki 90 jäsentä, kun jäsenmäärien keskiarvo liikkuu 30–50 jäsenen välillä. Monietnisten uskonnollisten yhdistysten jäsenmäärän keskiarvo on 200–300. Tampereen suurimmalla yhdistyksellä jäseniä on peräti 560. Lisäksi näiden uskonnollisten yhdistysten toiminnassa on mukana paljon yhdistyksiin kuulumattomia muslimeja.

Varsinkin monietnisissä yhdistyksissä, joita aineistossani edustavat suurimmat paikalliset islamilaiset yhdistykset, uskonnon katsotaan korvaavan kulttuurin ihmisen ajattelu- ja käyttäytymiskoodiston perustana. Kulttuuri edustaa monietnisten uskonnollisten yhdistysten toimijoille maallistunutta tietoa ja maallistuneita tapoja, kun taas uskonto edustaa korkeammalta voimalta saatua tai sen yhteydessä muodostettua tietoa ja tapojen kokoelmaa. Muutamissa haastatteluläusumissa näkyi selvästi käsitys, että islamilainen uskonto edustaa modernia elämänmuotoa ja että lähtömaiden alueelliset kulttuurit edustavat

mennyttä, arkaaista elämänmuotoa. Kulttuurin korvaaminen uskonnolla jäsenistöä yhdistävänä tekijänä ei suinkaan aina tapahdu ilman ristiriitoja. Monietniset islamilaiset yhdistykset ovat joutuneet diasporassa kohtaamaan monietnisen islamilaisen kulttuurin heterogeenisyyden ja alueiden välisen erilaisuuden.

Siis jos kulttuurista puhutaan, niin uskonto tekee kulttuurin, niin kuin aikaisemminkin sanoin, mutta joillakin mailla, joillakin alueilla maailmassa ollut pitkäaikaisia kulttuureja jo ennen uskonnon tuloa, ennen nykyuskontoa. Ja monissa maissa tai huomaa tässä monien eri maalaisten kavereiden keskuudessa, että monesti sekoitetaan kulttuuri ja uskonto. Ja se on ollut vuosisatoja jopa tuhansia se kulttuuri siellä tapana, että jotkut luulee tosissaan jotkin kulttuurin vanhat perinteet uskontoon kuuluvaksi. Eli minä mukaan lukien ja niin monet muutkin kaverit, me täällä Suomessa, kun niin sanotusti ulkoapäin katsotaan omaa maatamme, omaa kulttuuriamme ja omaa elämäämme, nyt ymmärrämme sitä paljon paremmin. Siksi minun suloisessa kotikylässä on kulttuuri ja uskonto sekoittunut, ei siellä tulla kyseenalaistamaan, että pitääkö tämä paikkaansa, kuuluuko se uskontoon vai vanhaan perinteeseen. Mutta kun sieltä irtautuu siitä sen vaikutuspiiristä, siitä ympäristöstä ja ulkoa päin katsoo sitä, että mikä on uskonto ja mikä on kulttuuri, vanhaa perinnettä, niin täällä pystyy paljon paremmin elämään, eli uskonto on puhtaana. [...] Meillä ei ole täällä kaikki aina ruusuista. Joskus ollaan jyrkänteen reunaan asti tultu ja takasin sieltä palattu ja ihmisillä on se oma minä, aina pitää itsensä oikeana, parempana, parhaana. Eli täällä on ollut vähän väärinkäsityksiä ihmisten käytöksestä ja tyylistä ja tavoista. Sehän voi liittyä uskonnollisen velvollisuuden tekemiseen tai tavalliseen käyttäytymiseen. Eli toiselle joku asia on häpeällistä, toiselle taas normaalia arkipäivän elämää ja niin edelleen. Mutta me [yhdistys, MP] olemme täällä aina väliin tulijoina, niin kun tavallaan hiekkasäkki. Eli jos joku iskee ja kun me ollaan välissä, se isku tulee meille päähän eli pehmustaa tai ei mene toiselle kaverille. Mutta kun aika kuluu ja tullaan tutuksi, tunnetaan toinen toisia, se kyllä helpottaa. (Monietninen uskonnollinen yhdistys, mies, 39.)

Yksietnisissä uskonnollisissa yhdistyksissä kulttuuri ja uskonto koetaan toisilleen läheisempinä. Monissa yhdistyksissä ne samastetaan toisiinsa, olipa kyse islamilaisista tai muista uskonnollisista yhdistyksistä. Eräs kurdien uskonnollinen yhdistys määritteli kulttuurin ja uskonnon suhteen toiminnassaan seuraavasti: "Meidän uskonnossa ei ole minkäänlaisia vaatimuksia mitä joissain uskonnoissa löytyy, että pitää noudattaa kaikkia. Ei ole mitään hankaluutta yhdistää uskontoa ja kulttuuria keskenään." (Yksietninen uskonnollinen yhdistys, mies, 43.)

Joissain tapauksissa yhdistysten jakaminen uskonnollisiin ja etniskulttuuriin on hyvin vaikeaa. Näin on esimerkiksi afgaaniyhdistysten tapauksessa, sillä niiden periaatteisiin kuuluvat niin Afganistanin kulttuurin ja kielen ylläpitäminen kuin islamilaisuuden vaaliminenkin. Olen erotellut Afgaaniyhdistykset etniskulttuurisiksi yhdistyksiksi sillä perusteella, että uskonnolliset yhdistykset keskittyvät ainoastaan uskontoon, kun taas tällaisilla etniskulttuurisilla yhdistyksillä toimintaidea on laajempi ja suuntautuu enemmän muille elämän- ja ajattelutapojen tai tapakulttuurin alueille kuin uskonnollisuuteen.

Uskonnollisten yhdistysten henkilöt toimivat asiantuntijoina myös oman uskonnollisen yhteisönsä ulkopuolella. Monen yhdistyksen aktiivihenkilöt käyvät kertomassa uskonnostaan ja sen harjoittamisesta Suomessa kouluissa, oppilaitoksissa, leireillä ja erilaisissa tilaisuuksissa. Tässä suhteessa uskonnollisten yhdistysten rooli on samantapainen etniskulttuuristen yhdistysten kanssa: niiden edustajat kertovat valtaväestölle tai muita uskontoja edustaville uskonnos-

taan ja sitä harjoittavasta yhteisöstä mahdollistaakseen uskonnon harjoittamisen uudessa elinympäristössä.

Esimerkiksi nyt kesän aikaan minä käyn paljon Prometheus-leireillä. Ja talvella tänne tulee yläasteella olevat ja lukiolaiset maailmankatsomustunneilla tutustumaan. Eri-laisiin paneelikeskusteluihin osallistun. Kirkon kanssa tehdään muslimi - kristitty - dialogia eri kirkoissa. Ensi kuun alussa menen puhumaan kansanedustajille ja kaupunginjohtajille maakuntapäivillä. Jos suomalaisilla jotain kysyttävää, tutkijoilla ja sun muilla. Yleensä otetaan meihin yhteyttä ja joko paikan päällä tai sitten kutsuvat sinne. (Monietninen uskonnollinen yhdistys, mies, 39.)

Sekä yksi- että monietniset uskonnolliset yhdistykset harjoittavat samankaltaista yhteistyötä eri kumppanien kanssa. Kummatkin tekevät yhteistyötä muiden kaltaistensa järjestöjen kanssa mutta myös viranomaisten ja koulutuslaitosten kanssa jakeakseen tietoa edustamastaan uskonnosta ja sen harjoittajista. Yhteistyön volyyymi on suurempaa monietnisillä yhdistyksillä. Yhtäältä tämä johtuu laajemman osallistujapohjan tuomista verkostoista, mutta toisaalta varmasti myös siitä, että monietniset uskonnolliset yhdistykset ovat islamilaisia yhdistyksiä, ja islamista ollaan tällä hetkellä hyvin kiinnostuneita. Yhteistyölle riittää kysyntää.

Me olemme täällä ja jos meitä ei kutsuta, niin emme ole väkisin mihinkään itseämme työntämässä, mutta mekään emme paljoa järjestä sellaisia tilaisuuksia tai seminaareja, että voisi kutsua muitakin. Mutta jotakin on. Esimerkiksi kaupungin tai kulttuuritoimen järjestämiä, tai setlementtijärjestön, tuo kristillinen, joka maahanmuuttajien parissa työskentelee, eli aina olemme siellä. Kaupungin maahanmuuttajatyön pääkoordinaattori järjestää kerran kuukaudessa kokouksia maahanmuuttajien asumisesta. Joka kerta on eri aiheita. Siihen osallistutaan muiden järjestöjen kanssa, mutta suurin osa niistä on viranomaisten järjestämiä tilaisuuksia. Kyllä semmosissa mielipiteitä vaihdetaan. Esimerkiksi poliisilaitos järjesti nuorten rikollisuuden estämiseksi paneelikeskustelun: kuka mitäkin voi, miten voi huomata nuorten lähteneen sille väärälle tielle ja mitä me voimme omassa järjestössä tehdä. Vanhemmille voi ilmoittaa ja varoittaa ja pitää heitä ajan tasalla siitä, mitä tuolla tapahtuu, mitä viranomaiset näkevät, jota vanhemmat eivät näe, eivät tiedä. Tän tyyppiin tapahtumiin osallistutaan. (Monietninen uskonnollinen yhdistys, mies, 39.)

Kummankin tyyppisillä uskonnollisilla yhdistyksillä on jonkin verran transnationaalista yhteistyötä eri tahojen kanssa. Eräs yksietninen uskonnollinen järjestö toimii kurdien kansainvälisessä verkostossa, jonka tarkoituksena on rauhan ja autonomian saavuttaminen Kurdistanin. Verkostoon kuuluu uskonnollisten järjestöjen lisäksi poliittisia kulttuurijärjestöjä muualla Euroopassa. Yhdistys on osallistunut kansainvälisiin tapaamisiin eri puolilla Eurooppaa ja omalla panoksellaan myös verkoston kotisivujen ylläpitämiseen. Islamilaiset yhdistykset puolestaan keräävät kansainvälisistä lähteistä varoja ja materiaaleja toimintaansa. Materiaalit ovat pääosin oppimateriaaleja, ja varoilla ylläpidetään moskeijojen toimintaa.

Tutkimuksessa mukana oleville uskonnollisille yhdistyksille on leimallista, että kaikki aktiivit ovat miehiä. Monissa islamilaisissa yhteisöissä kyse on uskonnon sanelemasta normista, mutta myös yksietnisissä ei-islamilaisissa yhdistyksissä miehet ovat aktiiviasemassa, vaikka mitään eksplisiittisiä normeja ei sukupuolten välisistä asemista ole. Erään tutkimusnäkömyksen mukaan kyse

on – ainakin osittain – siitä, että lähtömaissa yhteisössään arvostetuissa asemas-
sa olleet miehet käyttävät uskonnollisia ja kulttuuriyhdistyksiä keinona re-
konstruoida lähtömaiden sosiaalinen järjestys ja saavuttaa uudelleen arvostettu
asema yhteisöissään uuden elinympäristön hyväksymällä tavalla (vrt. Marti-
kainen 2004a, 212). Näin varmasti monessa tapauksessa onkin, mutta asian sel-
vittäminen yhdistysten aktiiveilta itseltään on hyvin vaikeaa.

Kaikki maahanmuuttajat eivät suinkaan perusta omia uskonnollisia yhdis-
tyksiä uskonnon harjoittamista varten. Maahanmuuttajissa on myös evankelis-
luterilaisia, roomalaiskatolisia ja ortodokseja, jotka integroituvat jo olemassa
oleviin, etnisen enemmistön aikanaan perustamiin yhdys- ja seurakuntiin.
Enemmistö maahanmuuttajista toimiikin jo olemassa olevissa organisaatioissa
tai osallistuu niiden järjestämään toimintaan. Tyypillisintä tämä on lähialueilta
(inkeriläiset, venäläiset ja eestiläiset) tulleeille tai muualta Euroopasta ja länsi-
maista muuttaneille. (Martikainen 2004a, 210–212)

Myös osa 1980-luvun lopun jälkeen muuttaneista muslimeista on liittynyt
suurimmissa kaupungeissa olemassa olleisiin islamilaisiin seurakuntiin, jotka
ovat olleet enimmäkseen tataarien perustamia. Uusien maahanmuuttajien in-
tegroitumista tataarien uskonnollisiin yhdistyksiin on vaikeuttanut yhteisöjen
jäsenistöä koskeva kontrollointi; yhdistykset ovat pääasiassa avoimia vain ta-
taareille itselleen. (Martikainen 2000a, 215; Martikainen 2000b, 331–334.)

Tuomas Martikainen on havainnut, että muslimien uskonnollinen järjes-
täytyminen Suomessa edesauttaa uskonnollisen ryhmän kiinteyden lisäämisen
lisäksi uskonnon harjoittajien kiinnittymistä valtakulttuuriin (ks. myös esim.
Englannista Vertovec 1994 & 1997). Vaikka islamilainen uskonto monilla tavoin
poikkeaa Suomen valtauskonnosta, muslimien uskonnollinen järjestäytyminen
imitoi joko evankelisluterilaisen kirkon tai suomalaisen yhdistyslaitoksen va-
kiintuneita järjestäytymismalleja. Rekisteröityessään uudet ryhmät sitoutuvat
noudattamaan maan lakeja ja kunnioittamaan sen järjestystä. (Vrt. Siisiäinen
1998). Näin ollen järjestöt kasvattavat uusia tulijoita maahanmuuttomaan ta-
voille, kotouttavat heitä. Martikainen puhuu tässä yhteydessä rakenteellisesta
mukautumisesta. Syyksi esimerkiksi muslimien järjestäytymiseen yhdistyksen
tai seurakunnan muotoon Martikainen löytää sen, että järjestäytyminen mah-
dollistaa pääsyn neuvottelemaan viranomaisten kanssa kollektiivisena toimija-
na ja ajamaan ryhmän intressejä. Lisäksi järjestäytyminen antaa ryhmille pa-
remmat mahdollisuudet hakea rahoitusta toiminnalleen. Nämä ovat syitä, jotka
monesti toistuvat tässäkin tutkimuksessa mukana olleilla yhdistyksillä, niin
uskonnollisilla kuin muillakin.

3.3.4 Naisten yhdistykset

Naisten yhdistykset eivät ole Tampereella ja Jyväskylässä kovin yleinen yhdis-
tystyyppi. Tampereella niitä on yksi ja Jyväskylässä kaksi. Aivan kuten uskon-
nolliset yhdistykset, naisten yhdistyksetkin jakaantuvat yksi- ja monietnisiin.
Neljästä tutkimuksen naisten yhdistyksestä kaksi on monietnisiä ja kaksi yk-
sietnistä.

Tutkimukseen osallistuneet yksietniset yhdistykset pyrkivät ensisijaisesti oman etnisen ryhmän naisten keskinäisen vuorovaikutuksen, henkilökohtaisten kontaktien ja elämänpiirin laajentamiseen kodin ulkopuolelle. Yhdistykset pyrkivät saattamaan naiset yhteen erilaisten kulttuuripiirteiden ja -toimintojen, kuten ruoan, juhlien tai tanssin ympärille. Tarkoitus on myös tehdä valtaväestön keskuudessa tunnetuksi kulttuuria, jota yhdistys edustaa.

Tutkimuksessa mukana olevat kaksi naisten monietnistä yhdistystä pyrkivät maahanmuuttajanaisten yhteen saattamiseen kodin ulkopuolella ja heidän sosiaalisten kontaktiensa lisäämiseen mutta ilman kansallisia ja kulttuurisia rajoja. Sen lisäksi, että toiminnassa on mukana maahanmuuttajanaisia monista eri ryhmistä, mukaan halutaan suomalaisia naisia valtaväestökontaktien lisäämiseksi.

Meidän yhdistys on maahanmuuttajayhdistys. Se on kansainvälinen yhdistys. Siihen voi tulla joku suomalainen meidän kanssa jos haluaa. Ensiksikin sen tarkoitus on, että naiset eivät istu vain kotona. Meitä on monta, joilla ei ole mitään tekemistä ja heidän on vaikea kestää sitä. (Monietninen naisten yhdistys, nainen, 40.)

Valtaväestökontaktien lisäämiseen ja naisten sosiaalistamiseen liittyy toisinaan kotouttavia tendenssejä. Naiset halutaan saada oppimaan suomen kieltä ja, jos mahdollista, mukaan koulutukseen ja työelämään. Tässä onnistuminen riippuu pitkälti toiminnan vetäjien orientaatiosta. Kotouttamisyhdistyksistä (ks. myöhemmin) tällaiset yhdistykset erottaa se, että ne ovat tarkoitettu vain naisille ja kotouttamisen ohella tarkoitus on myös muulla tavoin valtaistaa naisia toimijoina.

Yhdistyksen ja sen ylläpitämisen kohtaamispaikan perustamisen syynä oli se, että olin tehnyt sijaisuuden ulkomaalaistoimistossa ja siellä näki sen, että naiset tarvitsevat tällaisen oman paikan, koska naisille ei ole kauheasti paikkoja missä käydä sellaisissa kulttuureissa, missä kulttuuri ja uskonto estävät naisen liikkumisen kodin ulkopuolella. Ja sen näki, että on tosi tärkeätä, että naisilla on paikka missä he voivat käydä ja oppia suomen kieltä. Ja sitten se, että hirveen moni esimerkiksi pakolaisnaisista on työvoiman ulkopuolella, eli he eivät ole työnhakijoita työvoimatoimistossa eli kaikki mitä siellä tarjotaan, niin kuin kotoutuminen, he jäävät sen ulkopuolelle. Tämä on sellainen paikka missä he saavat niitä kotoutumispalveluja, kielenoppimista ja yhteiskunnan oppimista. (Monietninen naisten yhdistys, nainen, 52.)¹⁶

Naisten yhdistysten yleisimpiä toimintamuotoja ovat jäsenrakenteen diversiteetistä riippumatta kulttuuri-, harraste- ja keskustelutilaisuudet, vapaamuotoiset tapaamiset, juhlat, retket, leirit, opetustyö, sekä tiedotus-, liikunta- ja kerhotoiminta. Naisten yhdistysten toimintamuodot riippuvat niiden käytössä olevista taloudellisista, materiaalisista ja inhimillisistä resursseista. Ne yhdistykset, joilla on eniten erilaisia pääomia, pystyvät järjestämään eniten toimintaa ja muita suuremmalle osallistujakunnalle. Osalla yhdistyksistä voi olla toiminnassa mukana jopa oma sosiaalityöntekijä.

Meillä on täällä sosiaalityöntekijä ja siihen liittyen on tällaista ohjausta ja avustamista. Meillähän ei ole mitään päätöksenteko-oikeutta. Me ei olla mikään virallinen sosiaalitoimisto, mutta autetaan näitä maahanmuuttajanaisia viranomaiskontakteissa ja

¹⁶ Vastaja suomalaissyntyinen, ei-maahanmuuttajataustainen henkilö.

monennäköisissä asioissa. Sitten meillä on suomen kielen opetusta. Sitten meillä on tällaisia erilaisia äiti-lapsi-kerhoja ja sitten tietoyhteiskuntataitojen oppimista, mikä ei meillä tarkoita Internet ja ATK-laitteita, vaan jos luku- ja kirjoitustaidoton ihminen tulee jostain tuolta Afganistanin aroilta, niin tuskin on elämässään käyttänyt edes puhelinta. Eli meidän tietoyhteiskuntataito on sitä, että opiskellaan, että yksi on vähemmän kuin viisi. Niin kuin esim. kymmenjärjestelmä tai numerot, että kun kauppaankin menee niin ymmärtää mikä on yksi tai viisi. Tai sitten pankkiautomaattia oppii käyttämään, että saa omat rahat haltuunsa siltä, saa oman pankkikortin. Että tämmösiä tietoyhteiskuntataitoja opiskellaan täällä. Ja sitten on liikuntajuttuja ja vähän kaiken näköistä. Tehdään retkiä ja järjestetään juhlia. (Monietninen naisten yhdistys, nainen, 52.)

Muille tutkimuksessa mukana oleville naisten yhdistyksille taas tyypillisempää on tapaamisten, keskustelujen ja esimerkiksi pienimuotoisten liikuntakerhojen järjestäminen. Yhdistyksille on koosta, resursseista ja jäsenrakenteesta riippumatta tärkeää myös naisten päivän viettäminen.

Sekä yksi- että monietnistien naisten yhdistysten toiminta on tarkoitettu ensisijaisesti vain naisille. Monesti ne kuitenkin järjestävät myös tapahtumia, joihin miehet ovat tervetulleita ja joiden tarkoitus on esimerkiksi nostaa naisten asemaa perheissä tai yhteiskunnassa yleisemminkin (Monietninen naisten yhdistys, nainen, 40).

Monietniset naisten yhdistykset, ja niistä varsinkin sellaiset, joissa toimintaa suunnittelevat osittain myös suomalaissyntyiset, pyrkivät rikkomaan etnisiä rajoja ja murtamaan sellaisia kulttuuriperinteitä, joiden katsotaan rajoittavan naisten oikeuksia täysivaltaiseen kansalaisuuteen Suomessa. Tällöin toiminnan tarkoitus on kannustaa naisia osallistumaan heiltä kielletyille elämänsfääriin kuten kansalaisvaikuttamiseen ja julkiseen elämänsfääriin ylipäättään. Urheilutoiminnassa tähän pyritään tutustuttamalla naisia sellaisiin lajeihin, jotka on perinteisesti esimerkiksi islamilaisissa maissa käsitetty pääosin miesten lajeiksi.

Kyllä se meidän pyrkimys on tuoda naisille esille mahdollisuus, että tällaista toimintaa voi olla ja näinkin voi tehdä. Eräiden naisten kanssa opeteltiin hiihtämään, ja jotain muuta uutta, joka ei ole ollut muuten mahdollista, kun esimerkiksi kulttuuri on estänyt. (Monietninen naisten yhdistys, nainen, 52.)

Tutkimuksen kaksi monietnistä naisten yhdistystä tekevät ensisijaisesti yhteistyötä monikulttuurisuus- ja kotouttamisyhdistysten kanssa mutta myös muiden maahanmuuttajayhdistysten kanssa. Tärkeitä yhteistyökumppaneita niille ovat lisäksi kaupungin maahanmuuttajatyöstä vastaavat tahot ja oppilaitokset. Toiselle projektit ovat tärkeä yhteistyökumppani ja se on itsekin organisoinut projekteja. Yhteistyötä tehdään projektien ja viranomaisten kanssa erilaisissa tapahtumissa ja muun muassa silloin, kun naisille pyritään järjestämään jotain erityistoimenpiteitä vaativaa toimintaa (esimerkiksi atk-opetusta ja uimahallivuoroja). Tutkimuksen yksietniset naisten yhdistykset tekevät eniten yhteistyötä samaa ryhmää edustavien kulttuuriyhdistysten kanssa, ja vieläpä yleensä sellaisten, joihin naisiyhdistysten aktiivitoimijoilla on tuttavuus-, sukulaisuus- tai parisuhteet. Tällaista valikointia tapahtuu silloin, kun yhdellä tietyllä etnisellä ryhmällä on kaupungissa monia etniskulttuurisia yhdistyksiä.

3.3.5 Nuorten yhdistykset

Nuorten yhdistysten esiinmarssi maahanmuuttajien yhdistyskentällä alkoi koko maassa varsinaisesti vasta 2000-luvulla. Jyväskylään ensimmäinen nuorten yhdistys perustettiin vuonna 2001 ja Tampereelle 2004. Helsingissä niitä oli jo 1990-luvun puolivälistä muutamia. Yhtä selvää syytä nuorten verraten myöhäiseen mobilisoitumiseen on vaikea löytää, mutta selittäviä tekijöitä ovat varmasti yhtä lailla nuorten suomen kielentaidon kehittyminen ja koulutustason paraneminen sekä sukupolvien välinen eriytyminen maahanmuuttajayhteisöjen sisällä. Sukupolvien välinen eriytyminen puolestaan selittyy osittain juuri nuorten kielitaidon ja koulutuksen paranemisella. Osa nuorista on myös kokenut, että olemassa olleiden maahanmuuttajayhdistysten toiminta ei kattanut kaikkia heidän tärkeäksi kokemia asioitaan. Nuoret katsoivat, että he ovat olemassa olleissa maahanmuuttajayhdistyksissä jääneet toimijoina taka-alalle. Yksi syy nuorten yhdistysten perustamiseen on ollut myös siinä, että erillisten yhdistysten avulla maahanmuuttajien omaan nuorisotoimintaan on ollut helpompi saada kohdennettua julkista rahoitusta, ja toiminta on näin ollen tullut taloudellisesti mahdolliseksi. Eräs haastateltava kertoi, että he ovat perustaneet oman yhdistyksensä sen vuoksi, että voivat hakea avustuksia juuri siihen toimintaan, jota haluavat järjestää mutta johon ei olemassa olevien yhdistysten puitteissa ole ollut mahdollisuutta saada rahoitusta. Rahallisten resurssien hankinta on, jos ei suurin syy yhdistyksen perustamiseen, niin ainakin suurin syy yhdistyksen rekisteröintiin¹⁷. (Pyykkönen 2003b.)

Kuten uskonnolliset yhdistykset ja naisten yhdistykset, myös nuorten yhdistykset jakautuvat jäsenrakenteensa ja toiminnan kohteidensa puolesta yksijä monietnisiin yhdistyksiin. Monietnisissä yhdistyksissä ikä on hallitsevin yhdistysten perustamista ja niihin osallistumista määrittävistä tekijöistä. Yksietnisissä yhdistyksissä jäseniä yhdistää iän lisäksi kuuluminen samaan etniseen ryhmään. Monietnisten nuorten yhdistysten tarkoitusperät ovat hyvin lähellä monikulttuurisuusyhdistysten vastaavia:

Yhdistys perustettiin siksi, kun täällä Keski-Suomessa ei ollut semmoisia yhdistyksiä, jossa voisi suomalaiset ja maahanmuuttajat yhdessä tehdä töitä. Ja toiseksi haluttiin toimia myös rasismia vastaan. Eli yhdistys perustettiin ehkäisemään rasismia ja mahdollistamaan tämä yhdistysyhteistyö suomalaisten ja ulkomaalaisten kanssa yhdessä. Ja sitten myös siksi, että nämä nuoret saavat jotain tueksensa ja parantaa heidän yhteistyötään, että saa kontaktia toiseen. Tämän yhdistyksen kautta voi järjestellä erilaista toimintaa, jonka kautta nuoret saa kontaktia ja tutustuu toiseen. (Monietninen nuorten yhdistys, mies, 27.)

Tutkimuksessa mukana olevien kolmen monietnisen nuorten yhdistyksen tarkoitus on saattaa erilaisista kansallisista, etnisistä ja kulttuurisista lähtökohdista tulevat nuoret yhteen. Tarkoitus on tukea eri maahanmuuttajaryhmiin kuuluvien nuorten keskinäistä integroitumista, mutta johtajatuksena on maahanmuuttajien ja valtaväestön nuorten välisten kontaktien parantaminen, sillä maahanmuuttajanuoret löytävät monesti toisensa ilman erillisiä yhdistyksiäkin. Monietnisissä

¹⁷ Tämä pätee kaikentyypisten yhdistysten kohdalla.

yhdistyksissä ajatellaan, että eri lähtökohdista tulevien nuorten yhdessäolo ja yhteistoiminta ovat parhaita keinoja kulttuuristen tai uskonnollisten ennakkoluulojen hälventämiseen. Yhdessäolon ja yhteistoiminnan tarkoitus voi olla myös kulttuuriin ja uskontoon perustuvien identifikaatioiden alas ajaminen; kulttuurin ja uskonnon sijaan etsitään identifikaatiopisteitä iästä tai kosmopoliittisesta nuorisokulttuurista (Pyykkönen 2003b, 225–227; Pyykkönen 2005).

Olen monikulttuurinen ihminen ja tulen toimeen kaikki maiden kulttuureissa. Ihmiselle on kulttuurista tehty jumala ja sen muuttaminen on melkein kielletty, vaikka kulttuuri on tapa ja tapoja voi muuttaa ja kehittää. Itse olen avoin ja muutan elämäntapojani tilanteen mukaan. (Monietninen nuorten yhdistys, mies, 27.)

Tutkimuksen yksietnisen nuorten yhdistyksen toimintaan osallistujat ja toiminnan kohteet edustavat yhtä etnistä ryhmää, ja toiminnan teemat liittyvät tämän ryhmän kulttuurin prosessointiin nuorten näkökulmasta. Yksietnisyys ei välttämättä ole tällaisissa järjestöissä tavoiteltua, mutta tuttavaverkostojen kautta jokin kansallisuus tai etnisyys muodostuu monikulttuuristen yhdistysten jäsenrakenteessa ja siten myös usein toiminnan kohteenakin hallitsevaksi. Eräs haastattelemani helsinkiläisen nuorten yhdistyksen puheenjohtaja kertoi, että ”somalit tulee paljon muita helpommin tähän toimintaan mukaan, kun ne tuntee sen vetäjiä ja ohjaajia, [...] mutta on se [yhdistys] silti kaikille nuorille avoin”. Kun toiminnassa liikutaan miltei pelkästään yhden kulttuurin ympärillä, jäsenkuntakin helposti ”yksikulttuuristuu”.

Yksi- tai monietnisten yhdistysten yleisimmät toimintamuodot eivät juuri poikkea toisistaan. Kummankin tyyppiset yhdistykset järjestävät muun muassa tiedottamistoimintaa (lehdet ja internet), leirejä, liikuntatoimintaa (yhdistysten ylläpitämät kerhot sekä harrastus- ja kilpajoukkueet), konsertteja ja muita musiikkipainotteisia illanviettotapahtumia, seminaareja, keskustelutilaisuuksia, läksykerhoja, eri kulttuurien esittelytilaisuuksia, näyttelyitä ja pienemmässä määrin myös mielenosoituksia. Tutkimuksen yksietnisellä nuorten yhdistyksellä on enemmän kulttuurin esittelytoimintaa sekä kulttuurisidonnaista juhlatapahtumaja kerhotoimintaa kuin monietnisillä nuorten yhdistyksillä. Joidenkin yksietnisten nuorten yhdistysten toiminta on omaa kulttuuria suojelevaa siinä mielessä, että yhdistykset pyrkivät tarjoamaan vaihtoehtoisia vapaa-ajanviettopaikoja oman ryhmänsä nuorille. Suojelu peilautuu suomalaisen nuorisokulttuurin haitallisia piirteitä, kuten esimerkiksi diskoja ja alkoholinkäyttöä, vasten.

Edellinen viittaa kasvatustalouteen, joka näkyy kummankin tyyppisten yhdistysten toiminnassa. Yhtäältä yhdistykset auttavat lapsia ja nuoria koulunkäynnissä pyrkimyksensä vahvistaa näiden asemaa koululaisina ja opiskelijoina uudessa elinympäristössä. Toisaalta yhdistykset pyrkivät vaikuttamaan nuorten elämäntapoihin ja vapaa-ajanviettoon. Yhdistysten katsotaan pystyvän ohjaamaan nuoret tervehenkisten harrastusten pariin ja turvaamaan heidän aikuistumisprosessiaan.

Yhdistyksen tarkoituksena on saada erityisesti ulkomaalaistaustaiset nuoret mukaan huumeiden vastaisen toiminnan kehittämiseen, edistää ja ylläpitää heidän vapaa-ajan harrastus ja liikuntatoimintaansa ja luoda toiminnalle suotuisat edellytykset (Tamperealaisen monietnisen nuorten yhdistyksen säännöt, § 2).

Monietniset nuorten yhdistykset ovat yleensä jäsenmäärältään yksietnisiä suurempia. Ensiksi mainituissa keskimääräinen jäsenmäärä liikkuu todennäköisesti 50 jäsenen molemmin puolin. Esimerkiksi tässä tutkimuksessa mukana olevassa yksietnisisessä nuorten yhdistyksessä jäseniä on muutama kymmenen.

Aktiivisimpia toimijoita tutkimuksessa mukana olevissa yhdistyksissä ovat niiden miespuoliset jäsenet. Tyttöjen näkemykset ja sukupuolisidonnaiset kysymykset näyttävät nousevan vain harvoin yhdistysten agendoille lukuun ottamatta erikseen tytöille järjestettyä harrastustoimintaa. Miespuolisista luottamusasemiin valikoituvat yleensä ne, jotka ovat olleet maassa pitkään ja jotka hallitsevat hyvin sekä suomenkieltä että äidinkieltään. Lisäksi heillä on ollut jo yhdistyksiä perustettaessa paljon sosiaalisia kontakteja, joiden avulla voidaan hankkia yhdistyksille erilaisia resursseja. Yksi mainittava tekijä tässä tutkimuksessa haastateltujen nuorten miesten keskuudessa oli, että kaikki kolme haastateltua monietnisten yhdistysten toimijaa ovat hankkineet itselleen Suomessa koulutuksen nuorisotyön alalta. Tämä on tuonut heille sellaista kulttuurista pääomaa, jonka avulla luottamushenkilöasema yhdistyksissä on ikään kuin oikeutetusti langennut heille.

Yksietninen nuorten yhdistys tekee yhteistyötä eniten omaa etnistä ryhmäänsä edustavien yhdistysten kanssa. Lisäksi sillä on jonkun verran yhteistyötä muiden maahanmuuttajayhdistysten kanssa. Monietniset nuorten yhdistykset ovat sen sijaan verkostoituneet laajemmin. Ne tekevät yhteistyötä kaiken tyyppisten maahanmuuttajayhdistysten, vakiintuneiden valtaväestön yhdistysten ja monien eri viranomaistahojen kanssa. Myös yhteistyö oppilaitosten, opiskelijajärjestöjen ja liikuntaseurojen kanssa on niille tuttua.

3.3.6 Liikuntayhdistykset

Viime vuosien uusia tulokkaita yhdistyskentällä edustavat *liikuntayhdistykset*. Kaikki kolme Jyväskylässä ja Tampereella toimivaa liikuntayhdistystä on perustettu vuonna 2003. Myös ne jakautuvat yksi- ja monietnisiin sen mukaan, kenelle toiminta on tarkoitettu ja vastaavatko toiminnasta yhden vai useamman etnisen tai kansallisen ryhmän jäsenet. Liikuntayhdistysten perustarkoitus on tarjota toimintaan osallistuville aktiviteetteja, jotka edistävät heidän fyysistä ja psyykkistä terveyttään. Jälkimmäisellä tarkoitetaan mielekkäitä harrastusmahdollisuuksia ja sosiaalisia kontakteja, joiden katsotaan lisäävän maahanmuuttajien onnellisuutta, koska heidän sosiaalisten perusverkostojensa katsotaan monesti olevan valtaväestöä heikommalla. Yhdistysten perusperiaatteet nojaavat yleisempiin liikunnan ihanteisiin.

Seuran tarkoituksena on edistää jäsentensä liikunta- ja urheiluharrastusta, erityisesti jalkapalloilua, tavoitteena ruumiillisen ja henkisen hyvinvoinnin edistäminen. Toiminnan perustana ovat liikunnan eettiset arvot ja urheilun reilun pelin periaatteet. Toiminnassa kunnioitetaan ympäristön ja luonnon asettamia vaatimuksia sekä tasa-arvon toteutumista. (Jyväskyläläisen monietnisen liikuntayhdistyksen säännöt, § 2.)

Jyväskylän ja Tampereen yhteensä kolmesta liikuntayhdistyksestä yksi keskityy jalkapalloon, ja on kirjannut tämän sääntöihinsä. Muutenkin jalkapallo on hallitseva laji liikuntayhdistysten keskuudessa, kuten maahanmuuttajayhdistysten liikuntatoiminnassa ylipäätään (Pyykkönen 2006). Muutkin liikuntayhdistysten harjoittamat lajit ovat yleensä joukkuelajeja, kuten sähly, koripallo ja lentopallo. Yksilölajeista suosituimpia yhdistysten keskuudessa ovat nyrkkeily ja kuntosali. Lajien harjoittaminen tarkoittaa yhdistyksissä kaikkea harrastamista vakavahenkisemmästä valmennus- ja kilpailutoiminnasta vapaamuotoiseen ja satunnaiseen yhdessä pelailuun.

Liikuntayhdistysten toiminnan merkitykset eivät tyhjene fyysisen ja psyykkisen kunnon ylläpitämiseen. Liikuntayhdistysten toiminnalla on suuri merkitys yksilöiden ja ryhmien käsitykselle omasta itsestään sekä muista. Yksietnisten liikuntayhdistysten toiminnan sivutuotteena syntyy sosiaalista vuorovaikutusta etnisen ryhmän jäsenten välille sekä etniskulttuurista kiinteyttä ja solidaarisuutta. Ne välittävät jäsenilleen usein maahanmuuttajien alkuperämaahan kiinnittyviä kulttuurisia ajattelu- ja toimintatapoja, merkityksiä ja identiteettejä. Niillä on tärkeä merkitys ryhmien sisäiselle integroitumiselle ja etniskulttuurisen identiteetin tuottamiselle diasporassa. Monietniset liikuntayhdistykset sen sijaan tukevat monikulttuuristen kontaktien muodostumista eri maahanmuuttajaryhmiin kuuluvien sekä maahanmuuttajien ja valtaväestön välille. Monietnisten liikuntayhdistysten toiminnassa on useimmiten kyse eri kulttuureihin kuuluvien ihmisten yhteistoiminnasta ja kulttuurien välisen rinnakkaiselon ja ymmärryksen lisäämisestä. Toisinaan monietnisessä liikuntatoiminnassa on kuitenkin myös kyse kulttuuristen luokittelujärjestelmien hylkäämisestä, aivan kuten joillain monikulttuurisuusyhdistyksilläkin. (Pyykkönen 2006.)

Vaikka ”yksietnistä liikuntatoimintaa” harrastetaan muuntyyppisissä yhdistyksissä paljon ja pääkaupunkiseudulla yksietnisiä liikuntayhdistyksiäkin on useita, Jyväskylässä ja Tampereella on ainoastaan yksi yksietninen liikuntayhdistys. Senkään luokittelu ei ole mitenkään yksiselitteistä. Säännöissään yhdistys mainitsee olevansa suuntautunut yleisesti nuorten vapaa-ajan toimintaan ja ilmoittaa toimintamuodoikseen ”taide-, musiikki-, liikunta-, tanssi- yms. harrastustoiminnan”. Haastattelu kuitenkin paljasti, että vaikka yhdistys säännöissään esittää olevansa monietninen, sen toimintaan osallistuu ainoastaan venäläissyntyisiä nuoria. Yhdistystä on vaikea määritellä pelkästään nuorten yhdistykseksi, koska vanhemmat organisoivat toimintaa ja osallistuvat siihen. Toiminta ei ole muiden nuorten yhdistysten tavoin nuorten toimintaa nuorille. Pikemminkin toiminta on vanhempien järjestämää kasvattavaa ja holhoavaa nuorisotoimintaa tarkoituksenaan pitää maahanmuuttajanuoret kaidalla polulla.

Monietnisyys ilmenee kyseisen yhdistyksen toiminnassa lähinnä siinä, että venäläissyntyisten nuorten muodostamat joukkueet pelaavat toisinaan muita maahanmuuttajaryhmiä vastaan. Kulttuuri käsitetään yhdistyksessä etniskulttuuristen ja muiden yksietnisten yhdistysten tapaan tiukkarajaiseksi kokonaisuudeksi, joka ikään kuin luonnollisesti synnyttää olemuksellisia eroja ihmisryhmien välille. Lisäksi haastattelusta käy ilmi, että yhdistyksellä on hyvin vähän muuta kuin liikuntatoimintaa. Juuri tämän perusteella olen luokitellut yhdistyksen liikuntayhdistykseksi, vaikka se ei täysin teekään oikeutta yhdistyk-

selle. Myöskään sukupuolen kannalta yhdistyksen toimintaa ei ole ongelmattomasti sanoa kaikille tarkoitetuksi liikuntatoiminnaksi. Toiminta on lähinnä pojille suunnattua, vaikka yhdistys on pyrkinyt laajentamaan tarjontaa myös tytöille.

Järjestämme toimintaa pääasiassa nuorille, koska heille ei muuten järjestetä mitään kun pelätään ongelmia. Eräs yhdistys järjestää vain 30–50-vuotiaille Venäjältä tulleille ja eräs inkeriläinen seura yli 60-vuotiaille. Meidän toiminnassamme on kaikessa taustalla venäläinen kulttuuri. Se on oikeastaan itsestään selvää, koska nuoret ovat venäläisiä ja he ovat kasvaneet siihen kulttuuriin samalla tavalla. Venäjällä kasvatuskulttuuri on ollut koulun ansiosta toisenlainen ja täällä kun koulu ei ole niin suuri osa nuorten elämää, kasvatuksellisessakin mielessä, nuoret tarvitsevat muita johtolankoja. [...] Monikulttuurisuuskin on tärkeää, mutta samalla vaikeaa käytännössä, koska monet pelkäävät lähestyä toisista kulttuureista tulevia ihmisiä. Esimerkiksi kunto- ja nyrkkeilyseurat ovat avoimia kaikille, mutta muista kulttuureista ei silti tule paljon osallistujia. Suomalaisnuoria ei ole osallistunut toimintaan. Eri kieli ja kulttuuri ovat hieman esteenä, kuntosalilla on toin käynyt muutamia suomalaisia. [...] Jalkapallossa olemme järjestäneet harjoituksia ja lisäksi yhdistyksen venäläisnuoret pelaavat joka keskiviikko harjoitusmatseja albanialaisia nuoria vastaan. Koripallo on sikäläkin sosiaalinen laji, että myös tytöt tulevat katsomaan kun pojat pelaavat ja niin heilläkin on tekemistä ja paikka minne mennä iltaisin. Myös tytöt ovat joskus pelanneet koripalloa, mutta eivät tällä hetkellä. Tytöt ovat harrastaneet kuntosalilla, lisäksi slalomia ja lumilautailua. (Yksietninen liikuntayhdistys, mies, 40.)

Monietniset liikuntayhdistykset erottaa yksietnisistä lisäksi se, etteivät ne keskity toiminnassaan tiettyyn kulttuuriin tai kulttuuri-identiteettiin. Monikulttuurisuus heijastuu jo niiden tarjoamissa lajeissa. Yhdistyksissä harrastetaan yleisiä, oletetusti kaikkien osallistujien osaamia ja harrastamia lajeja tai tutustutaan tarkoituksellisesti osallistujien perinnelajeihin. Perinnelajeihin tutustuminen on kuitenkin harvinaista, ja sitä esiintyy enemmän etniskulttuuristen yhdistysten järjestämässä liikuntatoiminnassa. Toinen Jyväskylän monietnisistä liikuntayhdistyksistä mainitsee säännöissään tavoitteekseen edistää myös maahanmuuttajien sopeutumista Suomalaiseen yhteiskuntaan. Tässä mielessä se on lähellä kotouttamisyhdistyksiä.

Silmiinpistävää näiden kahden monietnisen liikuntayhdistysten kohdalla Jyväskylässä ja Tampereella on se, että niidenkin toiminta on pääsääntöisesti tarkoitettu miespuolisille nuorille. Merkittävin ero monietnisten liikuntayhdistysten osallistujarakenteessa yksietniseen verrattuna on siinä, että monietnisissä liikuntayhdistyksissä perustajatkin ovat usein nuoria henkilöitä, eikä yhdistyksillä ole yhtä eksplisiittistä kasvatustarkoitusta. Ne eivät kuitenkaan rajaa säännöissä jäsenistöään ainoastaan nuorisoon, kuten varsinaiset nuorten yhdistykset, vaan nuoret ovat valikoituneet keskeisiksi osallistujiksi tuttavaverkostojen kautta. Sama tekijä on vaikuttanut osallistujien sukupuolijakaumaan.

Liikunta on toimintamuoto, johon on panostettu hallinnon ja muiden liikuntalan suomalaistoimijoiden puolelta paljon. Keskeisessä roolissa ovat olleet Suomen Liikunta ja Urheilu ry:n suvaitsevaisuustyöryhmä ja maahanmuuttajien, suomalaisten liikuntajärjestöjen ja liikunta-alan viranomaisten yhdessä muodostama Suomen Monikulttuurinen Liikuntaliitto (FiMU 2006). Viranomaisten ja muiden samankaltaisessa asemassa toimivien tahojen odotukset maahanmuuttajien liikuntayhdistyksiä kohtaan kiteytyvät hyvin otteessa Monitorilehden artikkelista:

Pelattuaan vuosia kaikki kevät palloa ihan kaveripohjalta, alkoivat maahanmuuttajatkin muodostaa omia rekisteröityjä jalkapalloseurojaan, mikä on parantanut jossain määrin heidän itsetuntoaan ja kotoutumisen tunnetta. [...] Viranomaiset ja kansalaisjärjestöt Suomessa ovatkin havainneet nämä maahanmuuttaja- ja pakolaisjoukkueet hyväksi välineeksi hankkeissa, joiden tarkoitus on edistää suvaitsevaisuutta ja monikulttuurisuutta urheilun avulla. (Chime 2000, 66.)

Maahanmuuttajien joukkueliikuntatoimintaa järjestetään Jyväskylässä ja Tampereella enemmän epämuodollisissa kerhoissa ja harrastajaryhmissä kuin rekisteröidyissä yhdistyksissä. Epämuodollisia ryhmiä ovat erilaiset puulaakiporukat, yhden vetäjän ympärille syntyneet säännöllisesti kokoontuvat kerhot tai tuttavapiirin muodostamat ryhmät, jotka satunnaisesti harrastavat jotain joukkuelajia sisä- tai ulkotiloissa. Tällaisten ryhmien elinkaaret ovat yleensä lyhyempiä kuin rekisteröidyillä yhdistyksillä. Ryhmiä on kymmeniä sekä Jyväskylässä että Tampereella.

3.3.7 Taideyhdistykset

Yhdistyskentän uusiin tulokkaisiin Tampereella ja Jyväskylässä kuuluvat myös yksi- ja monietniset taideyhdistykset. Näitä on kaupungeissa yhteensä viisi ja ne ovat yhtä lukuun ottamatta syntyneet vuoden 2002 jälkeen. Maahanmuuttajien järjestäytymisellä taiteen ympärille on pidemmät perinteet pääkaupunkiseudulla ja Turussa. Turussa perustettiin vuonna 1997 Euroopan laajuinen järjestö nimeltä EU-MAN (European Union Migrant Artist Network). Se on visuaalisten taiteiden ympärillä työskentelevien taiteilijoiden verkosto, jonka tarkoituksena on edesauttaa maahanmuuttajataiteilijoiden yhteistyötä ja kommunikointia Euroopan unionin alueella ja tehdä maahanmuuttajataiteilijoita tutuksi niin kutsuttujen eurooppalaisten valtaväestöjen keskuudessa. (EU-MAN 2006.)

Päinvastoin kuin EU-MAN, jyväskyläläiset ja tamperelaiset maahanmuuttajien taideyhdistykset eivät pääsääntöisesti ole ammatillisia yhdistyksiä vaan taiteen harrastajien muodostamia yhdistyksiä. Ainoastaan yksi yhdistys edellyttää jäseniltään elokuva-alan ammatillista koulutusta. Taideyhdistyksille on luonteenomaista, että kaikki toiminta liittyy tietyn taiteen alan tai monien alojen esittämiseen ja seuraamiseen. Usein yhdistyksissä sekoittuvatkin taiteen tuottaminen ja kuluttaminen. Jäsenet ja muut toimijat tekevät taidetta itse yhdistysten järjestämissä tiloissa ja tilanteissa, mutta myös muiden tekemää taidetta käydään seuraamassa.

Kaikki kolme Jyväskylässä toimivaa yksietnistä taideyhdistystä edistävät tietyn etnisen ryhmän lähtömaasta peräisin olevia taiteenlajeja tai lähtömaata koskevan taiteen harrastamista. Yhdistykset ovat syntyneet elokuvan, teatterin, tanssin ja laulun ympärille. Yksietnisiä taideyhdistyksiä syntyy, kun riittävästi tietystä taiteenlajista kiinnostuneita, samasta lähtömaasta tai alueelta saapuneita siirtyy asumaan yhteiseen, uuteen elinympäristöön. Yksietnisisissä taideyhdistyksissä kulminoituu monia etniskulttuuristen yhdistysten piirteitä. Nekin pyrkivät lisäämään tietyn etnisen ryhmän jäsenten hyvinvointia ja yhteenkuuluvuutta sekä pitämään yllä kotimaansa kulttuuriperinteitä uudessa elinympäristössä. Yksi jyväskyläläisistä yhdistyksistä ilmoittaa tavoitteekseen vaikuttaa

suomalaisen yhteiskunnan ja Suomessa asuvien maanmiestensä aseman lisäksi myös lähtömaansa asioihin, ainakin elokuva-alaan liittyen (Jyväskyläläisen yksietnisen taideyhdistyksen säännöt, § 2).

Yksietniset taideyhdistykset suhtautuvat identiteettiin, kulttuuriin ja sosiaalisiin järjestyksiin siten kuin Safran (1991; ks. luku 2.2.) olettaa diasporisten ryhmien suhtautuvan: ne ammentavat lähtökohtansa ja voimavaransa lähtömaasta, sen kulttuurista ja vähintään symbolisesta kaipuusta sinne. Ne pyrkivät toiminnassaan kertomaan tarinoita siitä, millaista on olla tietyn etnisen ryhmän jäsen ja omata tietty alkuperä uudessa elinympäristössä. Omar Sheikhmousin (2001) sanoja lainaten: taiteen keinoin ne ”konstruoivat kodin kaukana kotoa”. Alla oleva ote jyväskyläläisen yksietnisen taideyhdistyksen säännöistä henkii tätä:

Yhdistyksen tarkoituksena on ylläpitää ja kehittää kurdin laulu- ja musiikinharrastusta sekä edistää teatteritoimintaa jäsentensä keskuudessa. Yhdistys kokoaa kurdimusiikin- ja taiteen harrastajat yhteiseen toimintaan. Tarkoituksensa toteuttamiseksi yhdistys: (a) Järjestää säännöllisesti kurditanssin, laulun ja musiikin harjoituksia, (b) toimeenpanee teatterinäytäntöjä, illanviettoja sekä kurdijuhlia, ja (c) toimii yhdessä muiden kurdimusiikin- ja taiteen harrastajien kanssa ja ylläpitää yhteyksiä muihin kurdiyhdistyksiin ja huolehtii harrastusmahdollisuuksien järjestämisestä jäsenille, yleensä muiden kurdiryhmien kanssa.

Yksietniset taideyhdistykset järjestävät perustoimintanaan näytöksiä ja esityksiä. Lisäksi ne järjestävät koulutusta ja osallistuvat kulttuuritapahtumien järjestelyihin laajemmin. On luontevaa, että yksietniset taideyhdistykset tekevät paljon yhteistyötä samaa ryhmää edustavien etniskulttuuristen yhdistysten kanssa. Muita yhteistyökumppaneita ovat maahanmuuttajayhdistykset yleensä sekä tapauskohtaisesti yhdistysten harrastamiin taiteenaloihin kytkeytyvät suomalaiset organisaatiot sekä oppilaitokset. Kaksi Jyväskylässä toimivista kolmesta yksietnisestä taideyhdistyksestä on rekisteröitynyt.

Tampereen kaksi monietnistä taideyhdistystä pyrkivät taiteen keinoin edesauttamaan monikulttuurista vuorovaikutusta ja erilaisuuden kunnioittamista Suomessa. Ne puuttuvat aiheissaan rasismia ja etnistä syrjintää koskeviin kysymyksiin: ”Yhdistyksen tarkoituksena on edistää ja kehittää monikulttuurista teatteritoimintaa, edistää tasa-arvoisempaa kommunikaatiota ja kohtaamista eri kulttuurien välille sekä ehkäistä ennakkoluuloja ja syrjintää taiteen keinoin” (Tamperealaisen monietnisen taideyhdistyksen säännöt, § 2).

Tutkimuksessa mukana olevilta monietnisiltä taideyhdistyksiltä saadun informaation perusteella niiden keskuudessa näyttää vallitsevan kaksi hieman toisistaan poikkeavaa lähestymistapaa kulttuuriin tai monikulttuurisuuteen: Yhtäältä tarkoitus on muuttaa suomalaista yhteiskuntaa monikulttuurisemmaksi siinä mielessä, että suomalaisuus tai suomalainen kulttuuri ei olisi palautettavissa valtaväestöön ja sen ajattelu- ja toimintatapoihin. Kyse on siis kulttuuripiirteiden sekoittumisesta ja kulttuurien käsittämisestä häilyvärajaisiksi prosesseiksi. Toisaalta yhdistysten tarkoitus on esitellä eri kulttuurien taidemuotoja ja näin edesauttaa kulttuurien rinnakkaiseloja. Tällöin kyse on taas kulttuurien käsittämisestä rajatuiksi kokonaisuudeksi, jotka niveltävät mosaiikkimaisesti toisiinsa.

Tampereen monietniset taideyhdistykset suuntaavat toimintansa kaikille toiminta-alueillaan asuville ilman etniskulttuurisia rajoja. Monesti niiden toi-

minta on kohdennettu kuitenkin nimenomaan valtaväestölle, jolloin tarkoitus on vaikuttaa suomalaissyntyisten ennakkoluuloihin taiteen keinoin. Näytösten ja esitysten lisäksi yhdistykset järjestävät koulutusta, työpajoja ja laajempia kulttuuritapahtumia. Yhdistykset tekevät yhteistyötä muiden maahanmuuttajajärjestöjen ja paikallisten taideorganisaatioiden ja oppilaitosten kanssa. Toinen tamperelaisista yhdistyksistä tekee myös kansainvälistä yhteistyötä, johon kuuluu yhdistysten jäsenten esiintymisiä ulkomailla ja esitysten järjestämistä ulkomaisille vieraille Suomessa.

Monietnistien taideyhdistysten uutuudesta kertoo se, että Jyväskylässä kyseisen tyyppisiä yhdistyksiä ei ole yhtään. Näyttäisikin siltä, että monietnisiä taideyhdistyksiä syntyy alueille, joilla on Suomen mittakaavassa asunut paljon maahanmuuttajia jo pidemmän aikaa. Toinen tamperelaisista yhdistyksistä on keskittynyt teatteritoimintaan, ja toiminnassa on mukana paljon myös suomalaissyntyisiä alan harrastajia. Yhdistys on rekisteröitynyt ja kasvanut kahden toimintavuotensa aikana suhteellisen kuuluisaksi ennen kaikkea Pirkanmaalla mutta jonkin verran muuallakin. Toinen tamperelainen yhdistys on monietninen ja -kulttuurinen hieman toisessa merkityksessä: se on Afrikasta kotoisin olevien naisten laulu- ja tanssiryhmä¹⁸. Rekisteröitymättömään harrastajaryhmään ei tiettävästi kuulu sellaisia jäseniä, jotka olisivat syntyneet Afrikan ulkopuolisissa valtioissa.

Toimijoiden sukupuolen perusteella näyttää siltä, että niin yksi- kuin monietnisetkin taideyhdistykset ovat - naisten yhdistysten lisäksi - niitä maahanmuuttajayhdistyksiä, joissa naisilla on keskeisin toimija-asema. Kolmesta yksietnisestä taideyhdistyksestä kaksi on sääntöjensä perusteella ensisijaisesti naisten toiminta-areenoita. Afrikkalaisten naisten tanssiryhmä on pelkästään naisten ryhmä, ja toisessakin tamperelaisessa monietnisessä taideyhdistyksessä naisilla on erittäin vahva asema.

3.3.8 Kotouttamisyhdistykset

Kotouttamisyhdistykset ovat määrältään ja merkitykseltään jatkuvasti kasvava ryhmä. Niitä on tällä hetkellä Jyväskylässä ja Tampereella yhteensä neljä, ja ne ovat kaikki syntyneet joko samaan aikaan kotouttamislain valmistelun kanssa tai melkein heti sen voimaantulon jälkeen (ks. taulukko 8). Kotouttamisyhdistykset poikkeavat selvästi edellä käsitetyistä yhdistystyypeistä, koska ne eivät ensisijaisesti suuntaudu toiminnassaan maahanmuuttajien etnisyyteen tai kulttuuriin. Niiden ensisijainen tavoite on kotouttamislain (L 493/1999) ja paikallisten kotouttamisohjelmien mukaisesti edistää maahanmuuttajien integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Yhdistykset suhtautuvat lakiin ja ohjelmiin hyvin myönteisesti, koska ovat hyvin perustavanlaatuisesti riippuvaisia

¹⁸ Usein kuulee puhuttavan afrikkalaisista tai peräti afrikkalaisesta kulttuurista. Moni saattaisi määritellä tällä perusteella tämänkin yhdistyksen ajattelemattomasti yksikulttuuriseksi, mutta tosiasia on, että Afrikassa asuu yli 50 kansallisuutta ja niissä tuhansia kulttuurisesti ja kielellisesti toisistaan eroavia etnisiä ryhmiä. Tampereen ympäristössä puolestaan asuu ihmisiä 35 afrikkalaisesta valtiosta (Tilastokeskus 2006). Mielestäni olisi absurdi nimittää kyseistä afrikkalaista tanssiyhdistystä yksikulttuuriseksi.

niistä. Niiden olemassaolon perustelu tulee laista ja ohjelmista, joihin vedoten ne myös kuvaavat monesti toimintaansa.

Yhdistyksen tarkoituksena on auttaa maahanmuuttajia kotoutumisessa ja edistää heidän ja suomalaisten välistä sekä eri maahanmuuttajaryhmien keskinäistä vuorovaikutusta ottaen huomioon kielelliset, historialliset ja kulttuuriset erot. (Jyväskyläläisen kotouttamisyhdistyksen säännöt, § 2.)

Kotouttamislaki on mahdollistanut tämän meidän projektin toteuttamisen ja juuri sen lain hengen mukaisia ovat nämä kotouttamistoimenpiteet, mitä tehdään, nämä rinnasteiset. Laki on varmastikin lisännyt koulutuksen tarjontaa ja monipuolisuutta. (Kotouttamisyhdistys, mies, 52.)

Kotouttamisyhdistykset pyrkivät vaikuttamaan sekä rakenteelliseen että sosiaaliseen integraatioon. Näistä yhdistykset painottavat yleensä sosiaalista integraatiota, koska rakenteelliseen integraatioon vaikuttaminen vaatii paikallisyhdistyksiltä paljon resursseja. Monet kotouttamisyhdistyksistä kyllä pyrkivät työllistämään ja kouluttamaan maahanmuuttajia, mutta vain muutamat niistä pystyvät sellaiseen käytännössä. Sen sijaan sosiaalisiin kontakteihin perustuva kotouttaminen on osa yhdistysten arkitoimintaa ja ilmenee niin yhdistysten kokouksissa ja perustyöhön liittyvässä kommunikaatiossa kuin kerhoissa ja leireissäkin, joita ne järjestävät. Kaiken kaikkiaan yhdistysten perustoimintaa ovat suomenkielen opetus, muu kansalaistaito- ja työvoimakoulutus, työpaikkojen organisoiminen tai niiden välittäminen sekä harrastustoiminnan organisoiminen. Alla oleva, erään jyväskyläläisen kotouttamisyhdistyksen säännöistä poimittu toimintalista kuvaa kotouttamisyhdistysten keinovalikoimaa yleisemminkin:

Tarkoituksensa toteuttamiseksi yhdistys

- ylläpitää kansainvälistä kohtausta paikkaa
- järjestää ja tukee erilaisia kansainvälisiä valistus-, tiedotus- ja kulttuuritapahtumia
- toimii maahanmuuttajille tarpeellisen tiedon kokoajana ja välittäjänä
- tiedottaa ja osallistuu julkiseen keskusteluun kansainvälisyyteen ja maahanmuuttajiin liittyvissä asioissa
- järjestää ja tukee kurssi-, kerho-, leiri-, ja harrastustoimintaa
- organisoii tukihenkilötoimintaa maahanmuuttajille yhteistyössä muiden tahojen kanssa
- etsii maahanmuuttajien uusia työllistymismahdollisuuksia
- toimii yhdyssiteenä suomalaisten, maahanmuuttajien ja virkamiesten kesken
- seuraa maahanmuuttajien tarpeita, oikeuksia ja palveluja sekä antaa niistä lausuntoja ja aloitteita
- järjestää, tukee ja osallistuu rasisminvastaiseen toimintaan

Kuten edellä oleva osoittaa, yhdistykset painottavat yhteistyötä muiden toimijoiden, pääosin viranomaisten sekä suomalaisten kotouttamistoimintaa harjoittavien yhdistysten ja projektien kanssa, joskus yritystenkin kanssa. Yhdistysten kiinteät kontaktit maahanmuuttotyötä tekeviin viranomaisiin perustuvat osittain sille, että kotouttamisyhdistysten toiminta on painottunut sosiaali- ja terveysalalle. Olennaisin ero muihin yhdistystyyppeihin onkin, että näiden yhdistysten toiminnassa ei juurikaan käsitellä maahanmuuttajien omaan kulttuuriin tai kulttuureihin liittyviä asioita. Yhdistysten osallistujat ovat yleensä pitkään maassa olleita maahanmuuttajia ja aktiivisia valtaväestön edustajia, jotka mo-

nosti ovat mukana myös maahanmuuttaja-asioiden hallinnossa tai muutoin vastaavat maahanmuuttajien palvelujen järjestämisestä. Neljästä kotouttamisyhdistyksestä kahden hallituksessa on mukana sosiaali- ja terveystieteiden viranomaisia. Poiketen muutamien muiden tyyppisten yhdistysten näkemyksistä (artikkeli I) kotouttamisyhdistyksissä nähdään, että nimenomaan viranomaisilla on paras asiantuntemus maahanmuuttajia koskevissa asioissa. Yhdistykset ovatkin kaupunkien julkisen kotouttamistyön jatke ja täydentävät julkisen sektorin toimintaa sekä rinnasteisilla että varsinaisilla kotouttamistoimenpiteillään.

Yhdistyksen tarkoituksena on edistää ja kehittää pakolaisten, maahanmuuttajien ja etnisten ryhmien matalan kynnyksen koulutusta ja työhön ohjausta sekä auttaa heitä oman kulttuurinsa ja harrastustensa vaalimisessa. Toiminta tapahtuu yhteistyössä suomalaisten kanssa. (Jyväskyläläisen kotouttamisyhdistyksen säännöt, § 2.)

Tässä meidän projektissa, on nimenomaan mukana näitä ulkomaalaistoimiston ja työvoimatoimiston ihmisiä. Et kyllähän heidän asiantuntemustaan on käytetty koko ajan. Ja just nämä ulkomaalaistoimiston ja työvoimatoimiston edustajat, niin kyllä ne on näitä maahanmuuttajatyön asiantuntijoita samalla ja varmasti heidän asiantuntemus ja kokemus on koko ajan tässä maahanmuuttajatyössä ollut mukana. (Kotouttamisyhdistys, mies, 52.)

Tiiviistä viranomaissuhteista ja palveluorientoitumisesta kertoo sekin, että kotouttamisyhdistykset ovat muuntyyppisiä yhdistyksiä useimmin mukana viranhaltijoiden ohjaamissa kotouttamistyön projekteissa ja kumppanuushankkeissa. Jyväskylässä toimineella (lopetti toimintansa 2004) kotouttamisyhdistyksellä oli myös oma kotouttamisprojektinsa. Kotouttamisyhdistyksissä toimivat sekä maahanmuuttajat että suomalaiset. Suomalaiset ovat muutamissa yhdistyksissä jopa enemmistönä, ja kotouttamisyhdistyksissä kommunikoidaan poikkeuksetta suomenkielellä. Toiminnan kohteita ovat sen sijaan lähes yksinomaan maahanmuuttajat, erityisesti riskiasemassa olevat, kotouttamissuunnitelmien piiriin kuuluvat maahanmuuttajat (pakolaiset, pitkäaikaistyöttömät, iäkkäät, jne.). Suomalaisen yhteiskunnan periaatteita ja käytäntöjä yhdistykset harvemmin pyrkivät muuttamaan.

Maahanmuuttajayhdistysten rooli kotouttavien palvelujen tuottajina korostuu myös esimerkiksi Steven J Goldin (1992) Yhdysvaltoihin muuttaneita vietnamilaisia ja venäläisiä tarkastelevassa tutkimuksessa. Vaikka Gold nimitää tarkastelemissaan yhdistyksiä yrittäjä-, poliittisiksi ja kulttuuriyhdistyksiksi, niiden rooli on tärkeä tuottaessa palveluja uusille maahan ja niiden toimintalueelle muuttaville ja ne voidaan monilta osin rinnastaa tässä käsitelyihin kotouttamisyhdistyksiin. Monet Goldin tutkimista yhdistyksistä toimivat pakolais- tai maahanmuuttajakeskuksissa ja niin sanotuissa keskinäisen avun virastoissa. Yhdistykset ovat tärkeä osa alueidensa virallista pakolaisten kotouttamisjärjestelmää – julkisen sektorin palvelujen jatke (vrt. Jenkins & Sauber 1988).

Käytännössä kotouttamisyhdistysten välittämä integraatio tarkoittaa usein sellaista yksipuolista maahanmuuttajien akkulturaatiota, jota monissa tutkimuksissa on enemmän tai vähemmän kritisoitu (Lepola 2000; Forsander 2000): Maahanmuuttajilta edellytetään suomalaisen yhteiskunnan ajattelu- ja toimintamallien opettelua, mutta valtaväestöltä ei edellytetä muutosta vaan se ja sen kulttuuri käsitetään normatiivisiksi. Yhdistyksissä ei kuitenkaan määritellä

maahanmuuttajilta edellytettyä muutosta suoraviivaisen normatiiviseen sävyyn, vaan retoriikalla pyritään esittelemään suomalaista tapakulttuuria ja avaamaan maahanmuuttajille reittejä suomalaisen yhteiskunnan jäsenyyteen.

Ei se kotouttaminen sitä ole, että täytyy ruveta samalla tavalla toimimaan ja samoista asioista pitämään, mistä suomalaiset. Ehkä enemmän sitä, että perehdytetään näihin meidän tapoihin ja oloihin ja yhteistyöverkostoihin. Siihen, miten täällä eletään ja toimitaan. (Kotouttamisyhdistys, mies, 52.)

Kotouttamisyhdistykset ovat muita maahanmuuttajayhdistyksiä selvemmin sellaisessa välittäjäroolissa, jonka Siisiäinen (1998) näkee yhdistysten rooliksi Suomessa laajemminkin. Ne välittävät tai ainakin pyrkivät välittämään viestejä ruohonjuuritasolta viranomaisille kääntäen viestit viranomaisten edustamien alaysteemien kielelle. Viestiliikenne toimii myös toiseen suuntaan: juuri kotouttamisyhdistykset ovat niitä, joiden avulla viranomaiset ja heidän edustamansa alaysteemit enenevässä määrin kommunikoivat maahanmuuttajien kanssa (ks. väitöskirjan IV artikkeli).

Meidän perustarkoitus on maahanmuuttajatyön tekeminen ja edistäminen sekä tietoisuuden lisääminen siitä ja toimintafoorumina toiminen, jossa maahanmuuttajat voi toimia ja sitten viemään näitä ajatuksia eteenpäin, esimerkiksi kaupunkiin päin (Kotouttamisyhdistys, mies, 52).

Vaikka varsinaisia kotouttamisyhdistyksiä on vähän, monet muun tyyppiset yhdistykset ovat tänä päivänä liittäneet toimintaansa kotouttamisohjelmien mukaisia pyrkimyksiä, kuten suomenkielen opetusta ja muuta maahanmuuttajien kurssittamista. Yksi suurimmista syistä tähän ovat kotouttamistyöhön kohdennetut toiminta-avustukset. Kun pääasiassa kulttuuritoimelta tulevat vuosittaiset perusavustukset yhdistyksille ovat hyvin pieniä, kotouttamishankkeissa liikkuvat suuremmat rahat. Lisäämällä rinnasteisia kotouttamistoimenpiteitä toimintarepertuaariinsa yhdistykset pyrkivät pääsemään osallisiksi kotouttamistyön avustuksista. Monen muunkin tyyppiset kuin kotouttamisyhdistykset toisin sanoen rohkaisevat maahanmuuttajia omaksumaan suomalaisen yhteiskunnan tapoja ja ajattelumalleja selviytyäkseen Suomessa ja saadakseen etnisten yhteisöjen rajat ylittäviä sosiaalisia kontakteja. Lisäksi itse yhdistystoiminta sosiaalistaa monin tavoin maahanmuuttajia uuden asuinmaan tavoille (Martikainen 2004b; Valtonen 1997). (Ks. artikkeli IV.)

3.3.9 Koalitioyhdistykset

Suhteellisen uusi ja pieni mutta tulevaisuudessa mitä todennäköisimmin kasvava yhdistysryhmä ovat liittomaiset koalitioyhdistykset. Jyväskylässä tällaisia kattojärjestöjä on tutkimuksen aineistonkeruun aikana vuosina 2002–2004 ollut kolme ja Tampereella yksi. Ne ovat maahanmuuttajien yhteisiä paikallisia tai alueellisia intressiryhmiä ja edustuseliimiä. Koalitioyhdistysten keskeisin pyrkimys on yhtä aikaa edesauttaa etnisten ryhmien ja maahanmuuttajayhdistysten välistä yhteistyötä sekä saada maahanmuuttajien ääni paremmin kuuluviin paikallisen maahanmuuttotyön suunnittelussa ja toteutuksessa.

Yhdistyksen täytyy olla maahanmuuttajayhdistysten välinen yhteistyöverkosto sekä toimia yhteistyökanavana suomalaisten yhdistysten, ihmisten ja viranomaisten suuntaan. Samalla sen täytyy valvoa maahanmuuttajien etuja, etteivät maahanmuuttaja-projektit muutu suomalaisten työllistämiprojekteiksi. Se voisi myös olla elin, joka valvoo viranomaisten projekteja, joissa yhdistyksen jäsenyhdistykset ovat mukana. (Puheenvuoro jyvaskyläläisen koalitioryhdistyksen perustamiskokouksessa, monikulttuurisuusyhdistys, nainen.)

Yksi tavoite koalitioryhdistyksillä on ollut vaikuttaa paikalliseen maahanmuuttajatyön työntekijärakenteeseen siten, että suomalaisten sosiaali- ja kulttuuri-työntekijöiden rinnalle saataisiin mahdollisimman paljon maahanmuuttaja- ja pakolaistaustaisia henkilöitä (vrt. Eronen 2002, 110). Konkreettisesti tämä on näkynyt yhdistysten pyrkimyksissä siten, että ainakin kahdella jyvaskyläläisellä koalitioryhdistyksellä on ollut tavoitteena oman kotouttamistyötä tekevän projektin käynnistäminen. Omat projektit eivät kuitenkaan toteutuneet. Yhtenä visiona erään koalitioryhdistyksen perustamiskokouksessa esitettiin, että yhdistys voisi toimia elimenä, joka vaikuttaisi siihen, kenet viranomaiset nimittävät maahanmuuttaja-asioita koskeviin työpaikkoihin. Ajatus ei olemassa olevien julkisten nimeämisedösten puitteissa toteutunut, mutta edusti niitä varsin radikaalejakin vähemmistöoikeudellisia näkemyksiä, joita osalla koalitioryhdistysten takana olleista toimijoista on.

Koalitioryhdistykset koostuvat alueellisten maahanmuuttajayhdistysten tai joissain tapauksissa järjestäytymättömien etnisten yhteisöjen edustajista. Yhdistyksiä kokouksissa edustavat puheenjohtajat tai heille hallituksen jäsenistä väliaikaisesti valitut sijaiset. Järjestäytymättömien etnisten ryhmien edustajien valikoituminen koalitioryhdistykseen on ollut mielivaltaisempaa. Kahdessa jyvaskyläläisessä koalitioryhdistyksessä tällaisia ryhmiä edustivat henkilöt, joita koalitioryhdistyksissä mukana olevien maahanmuuttajayhdistysten edustajat tunsivat ja olivat pyytäneet mukaan. Minulla ei ole tietoa siitä, miten heidän edustuksellisuutensa on ratkaistu ryhmien sisällä, vai onko sitä ratkaistu mitenkään. Maahanmuuttajayhdistysten lisäksi jyvaskyläläisissä koalitioryhdistyksissä oli mukana myös suomalaissyntyisten perustamia ystävyysseuroja ja suurimpien kansallisten maahanmuuttajatyöhön osallistuvien järjestöjen paikallisosastoja (esim. SPR). Ainakin kahdessa edellä mainitussa jyvaskyläläisessä koalitioryhdistyksessä suomalaisyhdistysten tarkoitus on ollut laajentaa koalition sidosryhmäverkostoja ja avustaa maahanmuuttajataustaisia toimijoita suurten organisaatioiden pyörittämiseen liittyvässä byrokratiassa. Osaltaan suomalaisyhdistyksiä on pyydetty mukaan siksin, että ne antavat koalitiolle uskottavuutta viranomaisten silmissä.

Paineita koalitioryhdistysten määrän lisääntymiseen on viime aikoina tullut maahanmuuttajayhdistysten itsensä lisäksi viranomaisten taholta. Etnisten suhteiden neuvottelukunnan (ETNO) uudelleen järjestäytymisen myötä viranomaiset ovat alkaneet entistä enemmän kannustaa maahanmuuttajia koalitioryhdistysten perustamiseen, koska näistä haluttaisiin elimiä, joiden kanssa viranomaiset pystyisivät vuoropuheluun, jolla tavoitettaisiin monia maahanmuuttajaryhmiä koordinoitusti. Valtioneuvoston asetus (10.2.2005) uudesta etnisten suhteiden neuvottelukunnasta on johtanut ETNO:n ja sen alueellisten

neuvottelukuntien muodostumiseen eräänlaisiksi koalitioryhdistyksiksi. Lisäksi uusi ETNO edistää yhdistysten liittojen syntymistä paikallistasolla: läänijaon mukaisiin alueellisiin neuvottelukuntiin valitaan osa edustajista maahanmuuttajayhdistyksistä. Valintaa tehdessä suositetaan kattojärjestöjä ja yhdistysten yhteenliittymiä. Muut alueellisten neuvottelukuntien jäsenet edustavat julkishallinnon ja työelämän ja elinkeinoelämän osapuolia. On todennäköistä, että ETNON toiminta lisää paikallisten tai alueellisten koalitioryhdistysten määrää lähitulevaisuudessa. (ETNO 2005; Ormala 2005; Lepola & Suurpää 2003.)

Koalitioryhdistykset ovat hyvin voimakkaasti viranomaissuuntautuneita. Koska niiden tarkoitus on tehdä maahanmuuttajista legitiimejä toimijoita viranomaisten silmissä, ne kohdistavat toimintansa viranomaisiin ja pyrkivät aktiivisesti yhteistyöhön heidän kanssaan.

Yhdistyksen tarkoituksena on edistää ja ylläpitää jäsenryhmien yhteistyötä EU-komission ja muiden viranomaisten kanssa. Tarkoituksensa toteuttamiseksi yhdistys järjestää kokouksia, erilaisia alaansa liittyviä kulttuuritapahtumia, näyttelyitä ja juhlia sekä kursseja ja muita koulutustilaisuuksia. Yhdistys järjestää neuvonta- ja informaatiotilaisuuksia jäsenilleen, viranomaisille ja muille asiasta kiinnostuneille sekä harjoittaa alaansa liittyvää valistus- ja julkaisutoimintaa. Yhdistys voi ylläpitää monikulttuurikeskusta tai kohtaamispaikkaa. (Jyväskyläläisen koalitioryhdistyksen säännöt, § 2.)

Koalitioryhdistykset heijastavat yhdistysten pettymystä keskinäiseen tähänastiseen yhteistyöhönsä. Lähes kaikissa haastattelemissani yhdistyksissä toivottiin lisää ja tehokkaampaa paikallisyhteistyötä maahanmuuttajayhdistysten välille, mutta on niitäkin yhdistyksiä, joissa ei nähdä tiiviimmän yhteistyön antavan lisäarvoa toiminnalle. Syynä yhteistyön tähänastiseen epäonnistumiseen pidetään keskinäistä kilpailua ja yhdistysaktiivien henkilökohtaisia riitoja. Jotkut syyttävät maahanmuuttajatyön viranomaisia siitä, että nämä suosivat tiettyjä yhdistyksiä, mikä estää yhdistysten keskinäistä yhteistyötä. Yhteistoimintaa organisoivat viranomaiset saavat kritiikkiä yhdistysten valikoimisesta omien intressiensä mukaisesti ja yhteistyöhön mukaan lähteneet yhdistykset puolestaan siitä, että ne tekevät niin aktiivitoimijoiden henkilökohtaisten intressien vuoksi.

Koska alkuvaiheessa meitä kiinnosti se, että saisimme kaikki maahanmuuttajayhdistykset tässä kaupungissa yhden katon alle, elikkä tämmönen niin sanottu maahanmuuttajayhdistys tänne. Siihen aikaan järjestettiin paljon monenlaisia yhteiskokouksia ja kyllä vähän edistyttyinkin siihen suuntaan, mutta ei saatu vielä mitään sellaista aikaan, koska jokainen yksittäinen yhdistys kärsii jostain tämmöisestä yleissairaudesta. Ne ei kehity, vaan toiminta polkee paikallaan ja heikkenee jatkuvasti. [...] Maahanmuuttajabyrokratiolla on oma osuutensa tämän [yhteis]toiminnan perikatoon viemisessä, koska ne haluavat vaan semmosia nukkeyhdistyksiä, joita johtaa yksi tai kaksi oman onnen seppää, jotka haluavat käyttää tätä yhdistystoimintaa hyväkseen ja itse mennä eteenpäin. Niille on helpompi toimia maahanmuuttajien nimessä näiden niin sanottujen nukkeyhdistyksien kautta. Heti kun löytyy tämmösiä aktiivikavereita, niin heidät ostetaan ja korruptoidaan. Niille luvataan jotain ja sellaisia lähtökohtia on mun tiedossa, että nämä aktiivijäsenet ovat perustaneet yhdistyksiä nimenomaan omien etujen vuoksi. Ei niillä ole minkäänlaisia intressejä tehdä jäsenistön hyväksi mitään. Kun kerran sinä olet yhden yhdistyksen puheenjohtaja, sinä osallistut verkostoihin ja verkostoidut näihin niin sanottuihin päättäjiin, niin sulle avautuu mahdollisuus. (Monikulttuurisuusyhdistys, mies, 42.)

Vaikka koalitioryhdistyksistä toivottiin ratkaisua yhdistyskenttiä hajottaviin risiriitoihin, niistä ei ainakaan vielä ole ollut sellaiseksi. Ensimmäinen Jyväskylään perustettu koalitioryhdistys lopetti toimintansa vain vuosi rekisteröitymisensä jälkeen 2003. Ensimmäiset yhdistykset erosivat siitä jo ennen kuin yhdistys oli ehtinyt rekisteröityäkään. Tein tuohon aikaan aktiivisesti kenttätöitä yhdistysten parissa ja seurasin perustamisprosessia hyvin läheltä. Pääasialliset syyt hajoamiseen olivat henkilökohtaiset ristiriidat yhdistysten edustajien välillä ja se, että eräs koollekutsujista ei perustavissa kokouksissa saanut haluaansa paikkaa yhdistyksen johdossa. Kolme kuukautta ensimmäisen koalitioryhdistyksen perustamisen jälkeen kyseisen koollekutsujan rakentama yhdistysverkosto, johon kuului myös neljä edellisessä koalitiiossa mukana ollutta yhdistystä, perusti uuden koalitioryhdistyksen. Molemmat koalitioryhdistykset väittivät päällekkäisen olemassaoloaikansa ajan edustavansa maahanmuuttajien yhdistyksiä Jyväskylässä. Viimeksi perustettu yhdistys on jatkanut toimintaansa yhä, mutta sen sisälle perustettiin vuonna 2003 jo kolmas koalitiomainen järjestö, jossa oli edustus myös viranomaispuolelta. Senkin toiminta kuitenkin hiipui vähän reilussa vuodessa. Tampereelle vuonna 1999 perustettu koalitioryhdistys ei tiettävästi ole toiminut vuoden 2002 jälkeen. Koalitioryhdistysten perustamisen vaikeudesta kertoo osuvasti seuraava haastattelulainaus:

Nyt tänne on perustettu semmoinen uusi koalitioryhdistys. Minulle lähetettiin kutsu, että tule mukaan, "meillä on kokous ja Helsingistä on tulossa puhuja". Mutta miksi silloin kun se perustettiin minua ei kutsuttu? Miksi vasta nyt kun yhdistys on jo perustettu? Huono asia tämmöinen... Ja aiemminkin, silloin kun mä muutin tänne, täällä oli yksi tämmöinen yhdistys. Mä olen ollut heidän rahastonhoitaja ja aktiivisessa toiminnassa heidän kanssaan. Mutta viimeinen kokous meillä oli kaksi vuotta sitten ja jäsenmäärä vähentynyt jatkuvasti. Siinä oli sekä suomalaisia että maahanmuuttajia. Suomalaiset sanoivat, etteivät halua enää toimia siinä ja sen jälkeen sekin lakkautettiin. Se on nyt hävinnyt. (Yksietninen uskonnollinen yhdistys, mies, 43.)

3.4 Yhdistysten rahoitus

Jäsenmaksut ja julkiset avustukset muodostavat maahanmuuttajayhdistysten tulojen perustan. Tampereella ja Jyväskylässä on kolme yhdistystä, joilla on jäseniä yli sata. Suurin osa yhdistyksistä on hyvin pieniä, joten jäsenmaksutuloilla pystytään kattamaan vain osa toiminnasta. On myös etniskulttuurinen, yksietninen nuorten yhdistys ja monikulttuurisuusyhdistys, jotka eivät kerää lainkaan jäsenmaksuja. Jäsenmaksuilla katetaan postituskulut ja osa kulttuurijuhlien tai muiden pienten tapahtumien järjestämiskuluista. Aktiivisemmin toimivat ja omia tiloja tarvitsevat yhdistykset ovat yleensä riippuvaisia julkisista avustuksista.

Pääosa yhdistysten julkisesta rahoituksesta tulee kaupunkien kulttuuri-toimilta. Niiden avustuksista suurin osa on kertamaksuna suoritettavia vuosivastuksia. Lisäksi ne rahoittavat muutamien yhdistysten hankkeita vuosittaisilla projektiavustuksilla. Vuonna 2003 kulttuuritoimen avustukset maahanmuuttajayhdistyksille Jyväskylässä vaihtelivat 500 eurosta 2000 euroon. Tampereella vastaava vaihteluväli oli samana vuonna 45 ja 2200 euron välillä.

Kulttuuritoimet myöntävät avustuksia pääosin kulttuuritapahtumien (konsertit ja yksi- tai monikulttuuriset juhlat) järjestämiseen mutta myös leireille, kursseille, matkoihin ja erilaiseen kerhotoimintaan. Jyväskylässä suurin osa avustuksista maksetaan kertaluonteisesti, ja yhdistysten on tarkoitus rahoittaa niillä useampaa eri toimintoa tietyn vuoden aikana. Tampereella taas osa avustuksista on kohdennettu tuotantotukena tiettyihin toimintoihin, ja osa maksetaan vuosivastuksina. Toinen ero on, että Jyväskylässä avustuksia on myönnetty sekä rekisteröidyille että rekisteröitymättömille yhdistyksille, mutta Tampereella hallintoperiaate on, että ainoastaan rekisteröidyt yhdistykset saavat avustuksia.

Mitään tyyppikohtaisia erityisperusteita kulttuuritoimilla ei avustusten myöntämisessä ole, vaan yhdistysten mahdollisuuksia toteuttaa ilmoittamaansa toimintaa arvioidaan samoin perustein kaikentyyppisten yhdistysten kohdalla. Sekä Tampereella että Jyväskylässä kulttuuritoimen avustuksissa on pyritty universaalisuuteen. Kaikille hakeneille maahanmuuttajayhdistyksille pyritään antamaan avustuksia tasapuolisesti niin, että hakemuksissa esitetyt toiminnot ja yhdistysten aiempi toiminta ratkaisevat, paljonko mikäkin yhdistys saa rahoitusta. Eniten asiaan vaikuttavat viranomaisien kokemukset ja tieto avustusta hakeneista yhdistyksistä. Ne yhdistykset, joiden toiminta tunnetaan, saavat helpommin avustuksia kuin tuntemattomat yhdistykset. Ratkaisevaa on myös yhdistyksen toiminnan laajuus eli se, kuinka suurelle maahanmuuttajien joukolle yhdistys järjestää tapahtumia tai muuta toimintaa. Vaikka avustukset ovat pieniä, ne johtavat toisinaan ristiriitoihin maahanmuuttajayhdistysten välillä. Eräs viranomaislainen kuvaa haastattelussa asiaa seuraavasti:

Tulee mieleen kun iranilaisyhdistys aikanaan jakautui kahtia. Toinen oli poliittinen ja toinen ei-poliittinen, niin aika paljon käytiin sitten täällä, molemmat osapuolet perustelemassa kantaansa ja kertomassa, miksi se toinen yhdistys nyt on väärä ja sitä ei pidä tukea. Mutta ei mun mielestä meillä ole muuta keinoa, kuin katsoa sitä toimintaa, että mitä siellä tehdään. Ei me voida lähteä ajatusten ja mielipiteiden perusteella sitten arvuuttamaan niitä. [...] Että kun pitäisi niitten yhdistysten välillä olla niin kauhean tasapuolinen. Ja sitten kun siihen tasapuolisuuden pyrkii, niin sitä aina miettii, että miten voi olla tarpeeksi tasapuolinen. Että se siinä on ainoa hankaluus. (Viranomaislainen, nainen, 41, Jyväskylä.)

Muita maahanmuuttajayhdistysten rahoituslähteitä ovat muut kaupungin yksiköt (yleensä sosiaali- ja terveystoimen alaiset maahanmuuttajien palvelukeskukset), suuret alueelliset järjestöt ja projektit, sekä muutamien uskonnollisten ja etniskulttuuristen yhdistysten kohdalla niiden valtakunnalliset kattojärjestöt. Harvoissa tapauksissa yhdistykset voivat saada myös suurempaa omaa projektirahoitusta kaupungeilta, TE-keskukselta tai Raha-automaattiyhdistykseltä. Eroja rahoituksessa yhdistystyyppien välillä syntyy juuri tässä muussa rahoituksessa. Esimerkiksi Tampereella ja Jyväskylässä projektirahoitusta voivat saada vain yhdistykset, jotka järjestävät kotouttavaa toimintaa laajalle maahanmuuttajajoukolle yli etnisten ryhmärajojen ja tekevät yhteistyötä viranomaisien kanssa. Oma projektirahoitusta saavat vain hyvin harvat tamperelaiset ja jyväskyläläiset maahanmuuttajayhdistykset. Kotouttavaa toimintaa järjestäviä yhdistyksiä pyydetään enemmän yhteistyökumppaneiksi muiden vetämiin projekteihin.

Vaikka projektirahoituksen yleistymisen ei ole juurikaan tuonut maahanmuuttajayhdistyksille taloudellisia lisäresursseja, se on muuttanut maahanmuuttajayhdistysten yhteistyöverkostoja. Koska EU-rahoituksen jakamisen yksi keskeinen peruste on kumppanuuksien muodostaminen yli sektorirajojen (ESR 2004), monet yhdistykset ovat pyrkineet verkostoitumaan muiden maahanmuuttajayhdistysten, suomalaissyntyisten toimijoiden yhdistysten, paikallisten viranomaisten ja joskus jopa yritysten kanssa. Monet suosivat kumppaneita, joiden ajatellaan näyttävän hyviltä ja uskottavilta ja täten helpottavan rahoituksen saantia. Kumppaneiden asiantuntemusta hyödynnetään konkreettisesti rahoitushakemusten tekemisessä.

Rahoituksen hankkimiseen ei liity ainoastaan yhdistysten intentioita. Kuten olen väitöskirjani neljännessä artikkelissa osoittanut, rahoituksessa on kyse myös tietynlaisesta hallinnon teknologiasta – etäisyyden päästä hallinnasta. Rahoitus ja sen edellyttämä verkostoituminen pakottavat maahanmuuttajayhdistykset suuntaamaan toimintaansa kotouttamiseen ja sopeuttavat maahanmuuttajien kansalaistoimintaa muutoinkin niin sanotun suomalaisen mallin mukaiseksi (ks. myös Martikainen 2004b).

Monet haastattelemanı yhdistysten edustajat pitivät kiristynyttä kilpailua rahoituksesta yhtenä syynä uusien yhdistysten tiheään syntymiseen. Monet aiemmin järjestökentällä toimimattomat ihmiset perustavat yhdistyksiä hankkiakseen rahoitusta jonkin sellaisen toiminnon toteuttamiseen, jota ei aiemmin ole toteutettu tai ei ole uusien toimijoiden mielestä toteutettu riittävän hyvin (vrt. Gold 1992, 198–200). Joskus uuden yhdistyksen perustamiseen vaikuttavat myös henkilökohtaiset ristiriidat, joille ilmoitetaan etniskulttuuriset syyt: Vaikka Jyväskylässä eräs yhdistys oli järjestänyt vuosia jalkapallokerhoa maahanmuuttajille, eräs toinen yhdistys halusi aloittaa vastaavan kerhon, koska katsoi, ettei olemassa ollut kerho pystynyt vetäjien ennakoluulojen vuoksi tarjoamaan kerhotoimintaa tasavertaisesti kaikille maahanmuuttajaryhmille. Toisaalta uusia yhdistyksiä perustavat rahoituksen toivossa sellaisetkin aktiivit, jotka jo toimivat joissain yhdistyksissä. Tunnen Jyväskylästä muutaman tapauksen, jossa on perustettu uusi yhdistys vastaamaan erikseen nuorten tai naisten toiminnasta, koska on arveltu, ettei jo olemassa olleiden yhdistysten puitteissa olisi saatu julkista rahoitusta kyseistä toimintaa varten.

Kaupunkien välisistä eroista todettakoon, että Tampereella on julkisia rahoituslähteitä vähemmän kuin Jyväskylässä. Kulttuuritoimen lisäksi pienimuotoisia avustuksia yhdistyksille ovat antaneet maahanmuuttajaprojektit ja suomalaiset järjestöt, erityisesti Nokian SPR. Sosiaali- ja terveystoimen alainen maahanmuuttajatyön yksikkö kanavoi toisinaan varoja maahanmuuttajayhdistyksille, tosin harvemmin ja vähemmän kuin Jyväskylässä. Toisaalta Tampereella tarjotaan käyttöön kaupungin, muiden järjestöjen, järjestöjen yhteenliittymien tai projektien tiloja yleisemmin kuin Jyväskylässä. Kaikki haastattelemanı tamperelaiset maahanmuuttajayhdistykset kertoivat saaneensa tiloja käyttöön ilmaiseksi tai vähäisin kustannuksin. Osa oli saanut tiloja käyttöönsä pysyvästi toimistoiksi mutta suurin osa jonkin tietyn tapahtuman järjestämistä varten.

3.5 Yhdistystyyppien kehitys 1980-luvun lopusta tähän päivään

Seuraavassa taulukossa on kuvattu Jyväskylässä ja Tampereella perustetut yhdistystyyppit vuodesta 1990 tähän päivään. Taulukosta on havaittavissa, kuinka perustamistrendi on hiljalleen levinnyt etniskulttuurisista yhdistyksistä, uskonnollisista yhdistyksistä ja monikulttuurisuusyhdistyksistä myös nuorten, kotouttamis-, urheilu- ja taideyhdistyksiin.

TAULUKKO 5 Vuosina 1990–2004 Tampereella ja Jyväskylässä perustettujen eri tyyppisten maahanmuuttajayhdistysten määrät

Vuosi	Perustettujen yhdistysten määrä yhdistystyyppin mukaan		Kokonais- määrä
	Jyväskylä	Tampere	
Ennen v. 1990	MKY*	EKY	2
1990	EKY		1
1991			
1992			
1993			
1994		MKY, EKY	2
1995		EKY	1
1996		EKY, MENY	2
1997	MKY, EKY(4), MEUY, KOY	EKY, MEUY	9
1998	MKY	MKY, YENY	3
1999	MEUY	EKY, KOAY, MEUY	4
2000	MENY, MEUY	MKY(2), KOY, EKY	6
2001	YENUY, MUYA	EKY(4)	6
2002	KOY, EKY(2), KOAY(2), YEUNY, YENY	MKY, MEUY	9
2003	MENUY, KOY, MELY(2), KOAY	EKY, YELY, METY,	8
2004	YETY(2)	MENUY	3
Perustamisvuosi epäselvä	5	2	6
Yhteensä	34	29	62

Lyhenteiden selitykset:

EKY= etniskulttuurinen yhdistys, YEUY=yksietninen uskonnollinen yhdistys, MEUY=monietninen uskonnollinen yhdistys, YENY=yksietninen naisten yhdistys, MENY=monietninen naisten yhdistys, YENUY=yksietninen nuorten yhdistys, MENUY=monietninen nuorten yhdistys, MKY=monikulttuurisuusyhdistys, KOY=kotouttamisyhdistys, KOAY =Koalityioyhdistys, YELY=yksietninen liikuntayhdistys, MELY=monietninen liikuntayhdistys, YETY=yksietninen taideyhdistys, METY=monietninen taideyhdistys

* = kyseinen monikulttuurisuusyhdistys perustettiin poliittisena kulttuuriyhdistyksenä, joka 1990-luvun puolivälin jälkeen muuttui tavoitteiltaan ja jäsenrakenteeltaan monikulttuuriseksi.

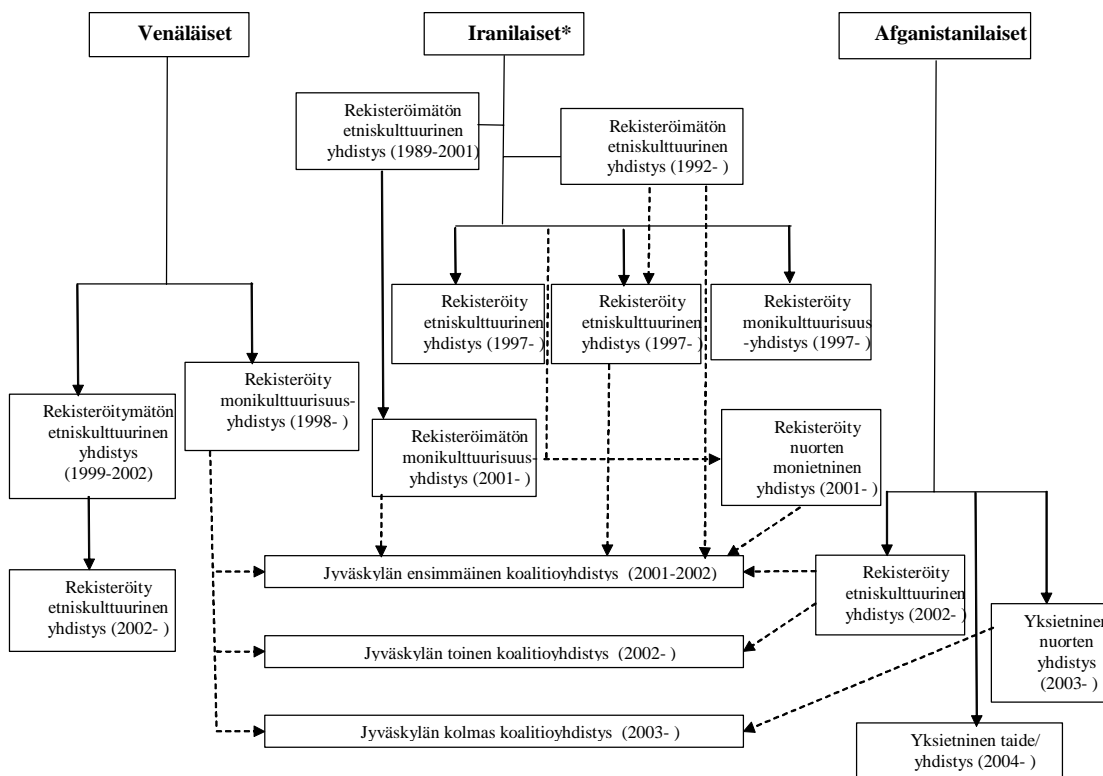
Ensimmäiset, 1980-luvun lopussa ja 1990-luvun alussa Jyväskylässä ja Tampereella syntyneet maahanmuuttajayhdistykset olivat etniskulttuurisia yhdistyk-

siä. Myös islamilaisia monietnisiä yhdistyksiä ja monikulttuurisuusyhdistyksiä perustettiin 1990-luvun alkupuoliskolla. Noihin aikoihin sekä maahanmuuttaja-aktiivit itse että viranomaiset jakoivat näkemyksen, että yhdistysten tehtävä on lähtömaan kulttuurien ja uskontojen vaaliminen yhteisöissä. Kun maahanmuuttajien määrä alkoi kasvaa Suomessa selvemmin 1990-luvun puolivälissä, myös yhdistysten määrä alkoi kasvaa. Kun eri ryhmien määrä ja ryhmien sisäinen diversiteetti lisääntyi, myös yhdistyskentän diversiteetti alkoi lisääntyä. Aiemmin perustetut yhdistykset eivät enää pystyneet edustamaan kaikkia tietyn ryhmän jäseniä, saati kaikkia tietyn alueen maahanmuuttajia. Uudet identiteetit ja intressit vaativat tulla representoiduksi ja artikuloituksi maahanmuuttajien yhdistystoiminnassa. Niinpä alkoi syntyä uusien maahanmuuttaneiden etnisten ryhmien etnikulttuurisia yhdistyksiä mutta myös kokonaan uuden tyyppisiä yhdistyksiä: naisten ja nuorten yhdistyksiä, pienten vähemmistöuskontojen yhdistyksiä, ensimmäisiä koalitioryhdistyskokeiluja ja vähitellen myös kotouttamisyhdistyksiä, liikuntayhdistyksiä ja taideyhdistyksiä. Avtar Brah'an (1996, 81–83) viitaten voidaankin todeta, että maahanmuuttajat ovat alkanet organisoitua yhä enemmän ryhmien sisäisten erojen pohjalta.

Yhdistysten eriytymisessä ei ole pelkästään kyse identiteettejä koskevien diskurssien ja representaatioiden eriytymisestä. Kyse on myös diasporisesta intressien eriytymisestä. Lähtömaan uskonnollisiin, sosiaalisiin, kulttuurisiin, poliittisiin, taloudellisiin, sukupuolittaisiin, maantieteellisiin ja muihin jakoihin liittyvä intressitietoisuus (Siisiäinen 1986, 214) saa usein tilaa vasta diasporassa. Toisaalta elämä uudessa elinympäristössä tuottaa uusia intressimuodostumia ja -artikulaatioita.

Tampereen ja Jyväskylän yhdistyskenttien kehityksessä ja eriytymisessä ei ole suuria eroja. Tampereen kehityshistoria poikkeaa Jyväskylän kehityshistoriasta siinä, että Tampereella naiset alkoivat järjestäytyä omiin yhdistyksiinsä selvästi aikaisemmin kuin Jyväskylässä, sillä ensimmäinen monietninen naisten yhdistys perustettiin sinne jo 1996 – asialla olivat kylläkin suomalaissyntyiset toimijat. Viimeaikaisessa kehityshistoriassa paikkakunnat poikkeavat toisistaan ennen kaikkea siinä, että Jyväskylässä maahanmuuttajayhdistykset ovat pyrkineet muodostamaan koalitioita selvästi Tampereen yhdistyksiä enemmän, vaikkakin lopulta melko huonolla menestyksellä. Tampereella vastaavia kokeiluita tehtiin jo 1990-luvun jälkimmäisellä puoliskolla, eikä asiaan ole niiden epäonnistumisen jälkeen uudestaan laajalti tartuttu (Monikulttuurisuusyhdistys, mies, 42).

Seuraavassa kuviossa havainnollistan Jyväskylän kolmen suurimman pakolais- ja paluumuuttajaryhmän yhdistystoiminnan polveutumista.

KUVIO 5 Jyväskylän kolmen suurimman pakolais- ja paluumuuttajaryhmän yhdistystoiminnan polveutuminen. (* Mukaan ei ole laskettu Iranin kurdien perustamia erillisyyhdistyksiä.)

Yhtenäisellä viivalla merkityt nuolet viittaavat kansallisuusryhmän omista jäsenistä muodostettuihin yhdistyksiin tai sellaiseen polveutumiseen, jossa yhdistys on muuntunut joksikin toiseksi yhdistykseksi (esim. iranilaisten rekisteröidyn etniskulttuurisen yhdistyksen muuttuminen monikulttuuriseksi vuonna 2001) tai rekisteröinyt itsensä samalla nimeään muuttaen (esim. venäläismuuttajien rekisteröity etniskulttuurinen yhdistys). Katkoviivat puolestaan osoittavat sitä, että yhdistykset ovat osallistuneet koalitiotai muiden yhdistysten perustamiseen jatkaen kuitenkin edelleen omaa toimintaansa.

Uusien muuttajien lisäksi yhdistyskenttien diversiteetin lisääntymiseen on ainakin Jyväskylässä ja Tampereella vaikuttanut myös se, että monet ensimmäisissä muuttoalloissa tulleet etniskulttuurisesti tai uskonnollisesti aktiiviset maahanmuuttajat, jotka vielä muuttonsa alkuvaiheessa suunnittelivat palaavansa lähtömaahan heti tilanteen rauhoituttua siellä, alkoivat 1990-luvun kuluessa kotoutua asuinalueilleen. Perinnesidonnaisten intressien ja identiteettien ohessa tai jopa sijaan heitä alkoivat kiinnostaa maahanmuuttajien asiat laajemmin ja toisinaan myös paikallisalueen asiat ilman suoranaisia maahanmuuttajuuteen liittyviä premissejä.

Maahanmuuttajayhdistysten keskuudessa on tapahtunut selkeä muutos suhtautumisessa yhdistysten rekisteröintiin 1990-luvun alusta tähän päivään. Vielä 1990-luvun puolivälissä monet maahanmuuttajayhdistykset toimivat rekisteröitymättöminä, mutta vuoden 1997 aikana ja sen jälkeen monet aiemmin rekisteröitymättömät yhdistykset rekisteröivät itsensä. 1990-luvun lopulta läh-

tien uudet yhdistykset ovat rekisteröineet itsensä heti toiminnan alusta lähtien. Asiaan ei ole löydettävissä yhtä selitystä, mutta yksi eniten asiaan vaikuttaneista seikoista on varmasti projektitoiminnan kasvu maahanmuuttajatyössä. Jotta maahanmuuttajayhdistykset pääsisivät viranomaisten ja suurten suomalaisyhdistysten kumppaneiksi projekteihin, niiltä edellytetään itsensä virallistamista eli rekisteröitymistä. Rekisteröinnin katsotaan puolin ja toisin merkitsevän toiminnan virallistamista ja laillistamista sekä yleisiin kansalaistoiminnan pelisääntöihin sopeutumista.

MP: Minkä vuoksi rekisteröitte yhdistyksen?

- Että olisi helpompi saada apurahoja. Rekisteröity yhdistys on uskottavampi viranomaisten ja muiden silmissä, jotka rahaa myöntävät. (Etniskulttuurinen yhdistys, mies, 40.)

Mamujen on tärkeää organisoitua virallisesti. Yhteistyö helpottuu, asioiden eteenpäin meneminen helpottuu. Rahoitusanomuksia on helpompi tehdä. En tiedä eirekisteröityjä ryhmiä, joiden kanssa olisin tehnyt yhteistyötä. (Viranhaltija, nainen, 42, Jyväskylä.)

1990-luvun puolivälistä lähtien yhä suurempi osa uusista maahanmuuttajayhdistyksistä on Jyväskylässä ja Tampereella ollut jäsenrakenteeltaan ja tavoitteiltaan monietnisiä ja -kulttuurisia. Kun ennen vuotta 1998 perustetuista yhdistyksistä noin 60 prosenttia on lähtökohtaisesti jäsenrakenteeltaan ja toiminnan kohteiltaan yksietnisiä, niin vuosina 1998–2004 perustetuista yhdistyksistä niitä on enää noin 40 prosenttia. Molemmista kaupungeista tunnetaan tapauksia siitä, että etniskulttuurisina perustetut yhdistykset ovat vähitellen muuttuneet monikulttuurisuusyhdistyksiksi.

Tamperelaiset ja jyväskyläläiset maahanmuuttajayhdistykset toimivat hyvin paikallisesti sen kunnan alueella, jossa ne on merkitty yhdistysrekisteriin ja jossa suurin osa niiden aktiivisesta jäsenistöstä asuu. Poikkeuksia tähän ovat muutamat jyväskyläläiset ja tamperelaiset yhdistykset, jotka toimivat kaupunkien ympäröivän seutukunnan alueella tai maakunnallisesti. Jyväskylässä tällaisia yhdistyksiä on kahdeksan ja Tampereella neljä. Seutu- tai maakunnallinen toiminta on kuitenkin niiden keskuudessa vähäistä. Ne saattavat toisinaan järjestää alueellisia tai maakunnallisia seminaareja, juhlia ja muita tapahtumia, mutta yleensä ne toimivat tiettyjen kuntarajojen puitteissa. On kuitenkin sellaisiakin yhdistyksiä, jotka säännöllisesti järjestävät kerhoja tai koulutusta Tampereen ja Jyväskylän lähialueiden kunnissa. Yleistä on, että halua pysyvän toiminnan levittämiseen on, mutta taloudellisten, materiaalistien ja inhimillisten resurssien puute muodostuu esteeksi levittäytymiselle.

Molemmissa kaupungeissa on yksi yhdistys, jonka toiminta-alueena on koko maa. Ne ovat kattojärjestöjä, joiden haaraosastoja toimii periaatteessa muissakin kaupungeissa. Niiden oma toiminta on kuitenkin paikallista. Lisäksi molemmissa kaupungeissa on muutaman kansallisen järjestön paikallisosasto. Kuten jo aiemmin totesin, osalla etniskulttuurisista yhdistyksistä on myös transnationaalista toimintaa, joka ei kuitenkaan useimmille niistä tarkoita vakiuista kansalaistoimintaa yli kansallisten rajojen vaan tiedottamista ja toisinaan yhteisten tapahtumien järjestämistä. Yhdistysten toiminnan alueellisessa koh-

dentumisessa ei ole tapahtunut viimeisten viidentoista vuoden aikana mainittavia muutoksia.

4 YHTEENVEDON JOHTOPÄÄTÖKSET

Yhdistyksistä on tullut Suomessa viime vuosina yhä tunnustetumpia ja keskeisempiä yhteiskuntapoliittisia toimijoita. Myös maahanmuuttajat ja etniset vähemmistöt vaikuttavat kollektiivisesti asioihinsa nimenomaan yhdistystensä avulla. Niiden avulla ne myös prosessoivat identiteettejään ja intressejään. Olen tässä yhteenvedossa tarkastellut maahanmuuttajien yhdistystoimintaa Tampereella ja Jyväskylässä sekä yhdistystoimintaan sisältyvää kamppailua ja neuvottelua maahanmuuttajien asemasta ja etnisyyksistä. Olen lisäksi esitellyt tutkimukseni teoreettiset käsitteet ja metodologian tässä perusteellisemmin kuin artikkeleissa.

Luvussa 2.1. kuvatun aineiston ja luvussa 2.3.2. esiteltyjen aineistonkeruumenetelmien avulla halusin varmistaa mahdollisimman monipuolisen ja samalla pikkutarkan informaation saannin jyväskyläläisistä ja tamperelaisista maahanmuuttajayhdistyksistä. Monilta erilaisilta yhdistyksiltä ja maahanmuuttajatyön viranomaisilta ja hallinnosta kerätyt aineistot tarjoavat mahdollisuuden tarkastella maahanmuuttajien yhdistystoimintaa eri näkökulmista. Teema-haastattelut puolestaan mahdollistivat lisäksi informaation saamisen erilaisista maahanmuuttajien yhdistystoimintaan liittyvistä teemoista. Olen pyrkinyt sekä artikkeleissani että tässä yhteenvedossa (erityisesti yhdistystypologiaani avaavassa osuudessa) välittämään lukijoille yhdistystoiminnan kytkökset integraatiosta, etnisyydestä ja hallinnasta käytäviin kamppailuihin ja niitä koskeviin merkityksenantoihin. Kaikki maahanmuuttajaryhmät ja -yhdistykset ovat niille tärkeine asioineen ja tavoitteineen ainutlaatuisia. Vaikka pyrin yhdistysten kokonaisvaltaiseen kartoittamiseen, en tavoittanut aineistonkeruullani kaikkia tamperelaisia ja jyväskyläläisiä maahanmuuttajaryhmiä tai näiden yhdistyksiä. Tähän on monia syitä: esimerkiksi Tampereella asuvien somalialais- ja vietnamilaistaustaisten maahanmuuttajien yhdistystoiminta oli kuihtunut olemattomaksi tai lähes olemattomaksi aineistonkeruuni alkaessa, ja muutamiin yhdistyksiin en saanut yrityksistä huolimatta yhteyttä. Jonkinlaisena aineistoni puutteena voi pitää myös sitä, että aineistoni ei mahdollista yhdistysten toiminnan ajallista vertailua. Vaikka paikallisten yhdistyskenttien suuria kehitys- ja muutostiljoja voikin tarkastella haastatteluissa ilmenneistä muutuskertomuksista ja

eri aikoina perustettujen yhdistysten säännöistä, esimerkiksi kolmen vuoden välein samoille yhdistyksille tehdyt haastattelut olisivat auttaneet hahmottamaan muutoksia myös yksittäisten yhdistysten näkökulmista.

Aineistostani olen analysoinut yhdistystoiminnalle annettuja merkityksiä ja sanattoman toiminnan merkityksiä. Miten eri toimijat merkityksellistävät maahanmuuttajien yhdistystoimintaa? Tähän fenomenografinen sisällönanalyysi ja diskurssianalyysi ovat tarjonneet mielestäni erinomaiset välineet. Ne ovat auttaneet analysoimaan erityyppisten toimijoiden antamia merkityksiä, ryhmittelemään niitä ja huomioimaan puheen ja ilmaisun kontekstit sekä laajemmat sosiaaliset käytännöt, joiden puitteissa ne ilmenevät. Tarkoitukseni ei ollut mennä diskurssianalyysissä kielen ja sanaston pikkutarkkaan, esimerkiksi metonymioiden ja metaforien vivahteiden analyysiin, vaan tarkastella yhdistystoiminnasta kertovan kielen ja toiminnan sosiaalisen kontekstin välistä yhteyttä.

Tutkimuksen keskeiset tulokset niveltäytyvät keskeisiin käyttämiini käsitteisiin: integraatioon, etnisyyteen ja hallintaan – siis kokonaisuudessaan kysymyksen maahanmuuttajien kansalaisuudesta. Ensinnäkin tutkimus on osoittanut, että maahanmuuttajaryhmiä ei voida niitä monin eri tavoin edustavien yhdistysten toiminnan valossa pitää yhtenäisinä ja suljettuina kokonaisuuksina – ne ovat usein itsessään monikulttuurisia ja antavat etnisyydelle(en) erilaisia arvotavia merkityksiä. Etnisyydet ja kulttuuripiirteet näyttäytyvät diasporassa eläville ryhmille eri tavoin kuin niiden asuessa lähtöalueellaan. Uusi elinympäristö ja sen vaikutteet ovat, lähtöalueilla jo olemassa olleiden erojen lisäksi, eriyttäneet ryhmän jäseniä jatkuvasti toisistaan ja saaneet ihmiset kiinnittämään huomiota uusiin asioihin ja tuntemaan yhteenkuuluvuutta uusiin ryhmiin, jotka eivät välttämättä ole muodostuneet etniskulttuuriselta pohjalta. Olen tarkastellut yhdistysten toiminnalleen ja erityisesti etnisyydelleen antamia merkityksiä III artikkelissa ja yhdistystypologiassa.

Samalla kun ryhmät eriytyvät sisäisesti jatkuvasti diasporassa, myös niiden perustamien yhdistysten eriytyminen jatkuu. Kun 1990-luvun alussa toimineet maahanmuuttajayhdistykset olivat jakautuneita jäsenten kulttuurien tai uskontojen mukaisesti tai ne panostivat suomalaisen yhteiskunnan monikulttuurisoimiseen, nyt yhdistyksiä syntyy yhä enemmän monien muidenkin asioiden ympärille, kuten sukupuolen, iän, liikunnan ja taiteiden. Etniskulttuuriset yhdistykset ovat tällä hetkellä paikalliskentillä enemmistönä, mutta muuntyyppiset yhdistykset nousevat tulevaisuudessa niiden rinnalle, jos eriytyminen edelleen jatkuu. Muutos ei ole merkinnyt pelkkää eriytymistä vaan myös tiettyjen piirteiden leviämistä erityyppisten yhdistysten päämäärävalikoimaan. Esimerkiksi kotoutuminen teemana ja kotouttamistyö erillisinä toimintamuotoina ovat tulleet mukaan lähes kaiken tyyppisiin yhdistyksiin. Vaikka eriytyminen luultavimmin yhä jatkuu, voi hyvinkin olla, että rahoittajien ja muiden resurssien jakajien kotouttamisodotukset lähitulevaisuudessa pysäyttävät eriytymisen ja tekevät yhä useammista maahanmuuttajayhdistyksestä ainakin osittain kotouttamisyhdistyksiä.

Toiseksi tutkimus osoittaa, että kuulumisen ja erottautumisen eli toisin ilmaistuna identiteetin ja integraation kysymykset ovat keskeinen osa maahanmuuttajayhdistysten toimintaa. Yhdistykset pyrkivät sekä liittämään jäsenensä

osaksi suomalaista yhteiskuntaa että luomaan yksilöille siteitä maahanmuuttajayhteisöihin. Yhdistysten toiminta välittää yhteenkuuluvuutta suomalaisuuteen, maahanmuuttajuuteen ja tiettyihin etnisyyksiin sekä uskonnollisiin yhteisöihin, riippuen yhdistyksen tyypistä. Ensimmäisessä artikkelissani osoitan, että tamperelaisissa ja jyväsyläläisissä maahanmuuttajayhdistyksissä ei voi tarkastella integraatiota pysähtyneenä tilana, kuten esimerkiksi Berryn (1992) lähestymistapa saattaisi antaa ymmärtää. Sen sijaan kyse on ajallisesti ja tilallisesti elävästä prosessista, jossa myös itse integraation tai kotoutumisen/kotouttamisen määrittelyt jatkuvasti muuttuvat, kun niistä neuvotellaan ja kamppaillaan. Vaikka kotouttamislaissa ja -ohjelmissa esiintyvällä määritelmällä onkin jossain määrin hegemoninen asema maahanmuuttajien yhdistystoiminnan ympäristössä, se ja sen ilmaiset käytännöt saavat yhdistysten keskinäisessä toiminnassa sekä yhdistysten ja viranomaisten välisessä vuorovaikutuksessa erilaisia muotoja ja sisältöjä. Käsite on ja sen tulisi olla jossain määrin avoin käytännöissä ja toimijoiden välisessä vuorovaikutuksessa ilmeneville uudelleen määrittelyille (vrt. Young 2002).

Yhdistykset ovat myös tiloja, joissa etniskulttuurisia identiteettejä tuotetaan, muutetaan ja kiistetään. Toiset yhdistykset nojaavat lähtömaista periytyvään kulttuuriperinteeseen ja pyrkivät vaalimaan etnisiä identiteettejä. Toiset yhdistykset taas tekevät parhaansa, jotta maahanmuuttajat yhdistäisivät identiteettityössään suomalaisuuden ja oman alkuperänsä palasia. On sellaisiakin yhdistyksiä, jotka pyrkivät rakentamaan yhteenkuuluvuutta ei-etniseltä pohjalta; osa monikulttuurisuus-, monietnisistä ja uskonnollisista yhdistyksistä pyrkii korvaamaan etnisyyden muilla identifikaatiopisteillä, kuten uskonnolla tai sukupuolella. Niiden toiminta toisin sanoen osoittaa etnisyyden olevan diskursiivinen asia, jota tulee lähestyä sitä koskevissa representaatioissa. Representaatiot ilmenevät tietyissä yhteiskunnallishistoriallisissa puitteissa ja tietyissä representaatiokonteksteissa (Hall 1999, 47).

Kolmanneksi yhdistykset ovat maahanmuuttajille väylä osallistua suomalaisen yhteiskunnan toimintaan yleisesti hyväksytyllä tavalla. Rekisteröidyt yhdistykset antavat mahdollisuuden kokoontua yhteisten identiteettien ja intressien pohjalta. Samalla ne ikään kuin opettavat maahanmuuttajille suomalaisen (kansalais)yhteiskunnan toimintatapoja. Kotouttamislain (L 493/1999) jälkeen hallinnolliseksi tavoitteeksi on noussut yhä selkeämmin se, että yhdistykset osallistavat maahanmuuttajia suomalaiseen yhteiskuntaan. Yhdistyksille halutaan tuottaa kotouttava funktio, joka tarkoittaa sitä, että ne kasvattavat maahanmuuttajia aktiivisiksi kansalaisiksi nykyisen yhteiskuntapolitiikan keskeisimpien rationaalisuuksien ja tavoitteiden mukaisesti (ks. artikkeli IV; Martikainen 2004b). Samalla kun maahanmuuttajat siis yhdistyksissään kokoontuvat ja toimivat yhdessä omaehtoisesti, viranomaiset odottavat yhdistysten valtaistavan maahanmuuttajia toimimaan suomalaisessa yhteiskunnassa laajemmin. Tämän puolen tarkasteluun maahanmuuttajien yhdistystoiminnassa olen soveltanut IV artikkelissani foucaultlaista hallinnan analyttistä lähestymistapaa (esim. Foucault 1991; 1999; Dean 1999; Rose 1999): vaikuttamalla yhdistyksiin "etäisyyden päästä" erilaisen asiantuntijuuteen perustuvan ohjailun, kumppanuuksien ja rahoituksen keinoin hallinto välittää maahanmuuttajayhdistyk-

sille keskeisiä suomalaisen yhteiskunnan rationaalisuuksia, jotka liittyvät yhteiskunnan eheytymiseen sekä väestön ja yksilöiden hyvinvointiin ja aktiivisuuteen. Yhdistykset muodostavat hallinnolle tärkeän kumppanuuskentän, jolla voidaan soveltaa liberaalin hallinnan teknologioita. Kumppanuudet vähentävät valtion puuttumista ihmisten elämään ja aktivoi maahanmuuttajia ottamaan itse vastuuta omasta elämästään. Kumppanuuksiin liittyvän ”hallinnallistuneen hallinnan” (Dean 1999) peruserä on, että maahanmuuttajayhteisöt hallitsevat yhdistysten avulla itseään ja tarjoavat maahanmuuttajayksilöille väylän nousta marginaalista voimavaroiksi subjekteiksi. Tutkimus osoittaa, että foucaultlaisen hallinnan analytiikan työkalupakilla on sovellettavuutensa maahanmuuttajien yhdistystoiminnan tarkasteluun Suomessa, koska se auttaa havaitsemaan niitä näennäisesti epäpoliittisilta näyttäviä prosesseja, joilla maahanmuuttajien yhdistykset kytetään mukaan kotouttamistyöhön ja yhteiskunnan valtdispositiiveihin laajemminkin.

Nämä kaikki kolme piirrettä ja tekijää ovat läsnä tamperelaisten ja jyvaskyläläisten maahanmuuttajayhdistysten toiminnassa. Ne risteilevät maahanmuuttajien yhdistystoiminnassa tilanteesta toiseen, ja erityyppiset yhdistykset painottavat niitä toiminnassaan eri tavoin ja eri volyyymilla. Tätä yhdistystyyppien välisten erojen ja yhtäläisyyksien vyyhtiä avaavat artikkelit väitöskirjani seuraavassa luvussa.

SUMMARY

Organising Diasporas

Ethnicity, citizenship, integration, and governmentality in the work of immigrant associations

This research studies work of immigrant associations in two Finnish cities, Jyväskylä and Tampere, in the beginning of 21st century. I approach the subject from the perspectives of the people who represent the associations, those who work in the administration of immigration affairs in these two cities, and that of the national administration. The study's main data source consists of 22 interviews with the immigrant associations in Jyväskylä and Tampere. Another body of data consists of six interviews with immigration authorities and 37 administrative documents. The latter consists of national and local programmes, strategies and reports, which deal with the immigrant associations.

To begin with, I analyse the work of the immigrant associations within the frame of the question, 'what are immigrant associations like?' This analysis produces a nine-category typology of associations and broadens the general perception concerning immigrant associations which infers that they concentrate on traditional cultures and religions only. Secondly, I study how immigrant associations negotiate about the citizenship status of immigrants in their local environment and Finnish society in general. This part of the study is constructed on the basis of three concepts: integration, ethnicity, and government(ality). Integration is approached by analysing and comparing meanings, which both immigrant associations and the administration give to the concept, and especially to the role of immigrant associations as advancers of integration. Ethnicity is analysed through the speech of immigrant associations. Immigrant associations give different meanings to ethnicity in their work, depending on the type of the association and on the context of the signification. Ethnicity is also analysed in relation to the diaspora experiences of associations and the people they represent. In other words, ethnicity is approached from the perspective of country of origin and its culture in the ethnicity speech of the associations in question. With the analytical concept of government(ality), I have clarified the ways in which the administration and public authorities signify the work of associations as part of the official integration process: immigrant associations are seen as important in empowering and activating immigrants to be members of Finnish society.

The analysis is based on a qualitative methodology; more specifically, on phenomenographic content analysis and discourse analysis. The epistemological starting points of the work come from a Foucauldian perspective on social constructionism: knowledge and truths are not approached as objective facts, but things which are constructed in social interaction and power relation networks. With these research tools, I have not focused on the work of immigrant associations as such, but rather the meanings that different actors give to the

work and action of associations in different contexts and which work itself produces; 'what is said about the work and action, and what does the work and action say?'

This study draws a multidimensional picture of the work of immigrant associations in Jyväskylä and Tampere. In contrast to the general conceptualization, all immigrant associations do not concentrate on the cherishing of cultural or religious traditions, but their central principles and goals can also relate to multiculturalism, integration, immigrants' citizenship position, gender, age, sports and leisure activities, and arts. Ethnicities and religions are important issues and phenomena in the work of associations; however, many of them take a critical attitude towards the maintenance of cultural and religious traditions in new living environment.

Although presently many of the aforementioned types of associations concentrate on the integration of immigrants, this does not mean that all of them agree with the official administrative significations concerning integration. Some of the associations – especially those who have not accomplished roles in local integration projects – criticize the integration attitudes and significations of the Finnish migration policy and the fact that many of the projects are led and organised by the Finnish-born public authorities or associations. This critique is, however, contextual. Even the most critical associations usually agree with the mainstream integration policy when they are applying for funding for their work or present their work in public events such as seminars.

This study takes an alternative stance to the view, according to which voluntary associations are spaces for citizens' autonomous civic action more than anything else. As I show in the fourth article of the research, immigrant associations are not just spaces of independent civic action, but they also have a significant role in the modern governance of immigrants. Although associations have autonomous decision-making power concerning the details of their activities, their main principles and goals are governed at a distance through financing, contracts, and partnerships. From the perspective of governmentality approach, associational life of immigrants is collective action through which administration governs them and immigrants govern themselves.

The associational life of immigrants is, thus, a multidimensional field of collective action. It is influenced and coloured by the different expectations of the different actors and the negotiations between of them.

LÄHTEET

- Abu-Lughod, L. (1991) 'Writing against culture'. Teoksessa Fox, Richard G. (toim.) *Recapturing Anthropology*. Santa Fe: School of American Research Press, 137–162.
- Ahmed, S. (2001) *Strange encounters: embodied others in post-coloniality*. London & New York: Routledge.
- Ahponen, P. (2001) *Kulttuurin pesäpaikka. Yhteiskunnallisia lähestymistapoja kulttuuriteoriaan*. Helsinki: WSOY.
- Alapuro, R. & Stenius, H. (1987) 'Kansanliikkeet loivat kansakunnan'. Teoksessa Alapuro, Risto ym. (toim.) *Kansa liikkeessä*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Alasuutari, P. (1989) *Erinomaista, rakas Watson. Johdatus yhteiskuntatutkimukseen*. Helsinki: Hanki ja jää.
- Alasuutari, P. (1994) *Laadullinen tutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Andersson, B. (1983) *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso.
- Arendt, H. (1986) *The Origins of Totalitarianism*. London: André Deutsch.
- Austin, J. L. (1961). *How to do things with words*. New York: Oxford University Press.
- Barnes, B. & Bloor, D. (1982) 'Relativism, Rationalism and the Sociology of Knowledge'. Teoksessa Hollis, Martin & Lukes, Steven (toim.): *Rationality and Relativism*. Oxford: Basil Blackwell, 21–47.
- Bauböck, R. (1994) *Transnational Citizenship: Membership and Rights in International Migration*. Aldershot: Avebury.
- Bauman, Z. (1999) *Culture as praxis*. London: Routledge.
- Benhabib, S. (2002) *The Claims of Culture. Equality and diversity in the global era*. New Jersey: Princeton University Press.
- Bennett, T. (1998) *Culture. A Reformer's Science*. London: Sage.
- Berger, P. & Luckmann, T. (1994) *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedon-sosiologinen tutkielma*. Helsinki: Gaudeamus.
- Berry, J. W. (1992) 'Cultural Transformation and Psychological Acculturation'. Teoksessa: Burnet, Jean ym. (toim.) *Migration and the Transformation of Cultures*. Toronto: Multicultural History Society of Ontario, 23–54.
- Bhabha, H. K. (1994) *The Location of Culture*. London: Routledge.
- Bhabha, H. K. (1996) 'Cultures in-between'. Teoksessa: Stuart Hall & Paul du Gay (toim.) *Questions of cultural identity*. London: Sage, 53–60.
- Bhabha, H. K. (1997) 'Life at the Border: Hybrid Identities of the Present'. *New Perspectives Quarterly*. Vol. 14, No. 1, 30–31.
- Bourdieu, P. (1985) *Sosiologian kysymyksiä*. Tampere: Vastapaino.
- Bourdieu, P. (1998) *Järjen käytännöllisyys – toiminnan teorian lähtökohtia*. Tampere: Vastapaino.

- Brah, A. (1996) *Cartographies of diaspora: Contesting identities*. London: Routledge.
- van Bruinessen, M. (1998) 'Shifting national and ethnic identities: the Kurds in turkey and the European diaspora'. *Journal of Muslim Minority Affairs*, Vol. 18, No. 1, 39-52.
- Burchell, G. (1991) 'Peculiar Interests: Civil Society and Governing 'The System of Natural Liberty''. Burchell, Graham, Gordon, Colin & Miller, Peter. (eds.). *The Foucault Effect. Studies in Governmentality*. London: Harvester Wheatsheaf. P. 119-150.
- Butler, J. (1993). 'Critically Queer'. *Gay & Lesbian Quarterly*, Vol.1, No. 1, 17-32.
- Chime, I. (2000) 'Urheilu edistää monikulttuurisuutta Suomessa'. *Monitori* 4/2000: 65-67.
- Cohen, R. (1997) *Global Diasporas. An Introduction*. London: Routledge.
- Cruikshank B. (1999) *The Will to Empower. Democratic Citizens and Other Subjects*. Ithaca & London: Cornell University Press
- Dean, M. (1995) 'Governing the Unemployed Self in an Active Society'. *Economy and Society*, Vol. 24, No. 4, 559-583.
- Dean, M. (1999) *Governmentality. Power and Rule in Modern Society*. London: Sage.
- Dean, M. (2002) 'Liberal government and authoritarianism'. *Economy and Society*. Vol. 31, No. 1, 37-61.
- Derrida, J. (1982) *The Margins of Philosophy*. Chicago: The University of Chicago.
- Dreyfus, H. L. & Rabinow, P. (1982): *Michel Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutics*. New Yourk: Harvester Wheatsheaf.
- Ekholm, E. (1994) *Syrjäytyä vai selviytyä – pakolaisten elämää Suomessa*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Emami, A. (2003) *Att organisera oenighet. En sociologisk studie av Iranska Riksförbundet och dess medlemsorganisationer*. Stockholm: Stockholms universitet.
- Eriksen, T. H. (2004): *Toista maata – Johdatus antropologiaan*. Helsinki: Gaudeamus.
- Eronen, M. (2002) 'Pakolaisten yhdistysten tukeminen Espoossa'. Teoksessa Lepola, Outi (toim.) *Koto-maana Suomi*. Kertomuksia maahanmuutosta 1999-2001. Helsinki: Työministeriö, 107-110.
- ESR (2004). *Euroopan sosiaalirahasto 2000-2006. Tiedon, työllisyyden, osaamisen, yrittäjyyden ja tasa-arvon eurooppalainen Suomi*. <<http://www.esr.fi/>> 15.9.2003.
- ETNO (2005) 'Järjestöosaajista etno-aktivisteja'. *Monitori* 1/2005, 14-15.
- Falk, R. (2000) 'The Decline of Citizenship in an Era of Globalization'. *Citizenship Studies*, Vol. 4, No. 1, 5-17.
- Fairclough, N. (1992) *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity press.
- Fairclough, N. (1997) *Miten media puhuu?* Tampere: Vastapaino.
- Fanon, F. (1986) *Black skin, white masks*. London: Pluto Press.
- Ferguson, A. (1767) *An Essay on the History of Civil Society*. <<http://socserv2.socsci.mcmaster.ca/~econ/ugcm/3ll3/ferguson/civil1>> 11.2.2005.
- Fetterman, D. M. (1989) *Ethnography. Step by Step*. Newbury Park: Sage publications.

- FiMU (2006) *Suomen monikulttuurinen liikuntaliitto, FiMU ry.* <http://www.fimu.org/fimu_ry/> 22.2.2006.
- Forsander, A. (2000) 'Maahanmuuttajien integraatio. Etnisten ryhmien ja yhteiskunnallisen keskiön suhteista eri aikoina'. Teoksessa: Maija Mäkikalli & Katriina Siivonen (toim.) *Muuttuvat asemat. Kompassi integraation arkeen.* Turku: Kirja-Aurora, 69–100.
- Fortier, A-M. (1996) *Gender, Ethnicity and Power: Identity Formation in Two Italian Organisations of London.* London: University of London.
- Fortier, A-M. (1999) 'Re-membering Places and the Performances of Belonging(s)'. Teoksessa: Bell, Vikki (toim.) *Performativity and Belonging.* London: Sage, 41–64.
- Foucault, M. (1965) *Madness and Civilization: A History of Insanity in the Age of Reason.* New York: Pantheon.
- Foucault, M. (1972) *The Archaeology of Knowledge.* New York: Pantheon.
- Foucault, M. (1980): *Michel Foucault: Power/Knowledge. Selected Interviews and Other Writings 1972-1977 by Michel Foucault* (toim. Colin Gordon). The Harvester Press, Sussex.
- Foucault, M. (1982) 'The Subject and Power'. Teoksessa: Dreyfus, Hubert L. & Rabinow, Paul (eds.). *Michel Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutics.* New York: Harvester Wheatsheaf, 208–226.
- Foucault, M. (1988) 'The Political Technology of Individuals'. Teoksessa: Martin, Luther H. ym. (toim.) *Technologies of the Self.* Massachusetts: The University of Massachusetts Press, 16–49.
- Foucault, M. (1991) 'Governmentality'. Teoksessa: Burchell, Graham, Gordon, Colin & Miller, Peter. (eds.). *The Foucault Effect. Studies in Governmentality.* London: Harvester Wheatsheaf. P. 87–104.
- Foucault, M. (1997) *Ethics: Subjectivity and Truth* (toim. Paul Rabinow). New York: The New Press.
- Foucault, M. (1998a) *Seksuaalisuuden historia. Tiedontahto. Nautintojen käyttö. Huoli itsestä.* Helsinki: Gaudeamus.
- Foucault, M. (1998b) *Foucault/Nietzsche.* Helsinki: Tutkijaliitto.
- Foucault, M. (2000): *Tarkkailla ja rangaista.* Otava, Keuruu.
- Fuglerud, Ø. (1999) *Life on the Outside. The Tamil Diaspora and Long-Distance Nationalism.* London: Pluto Press.
- Fiske, J. (2000) *Merkkien kieli.* Tampere: Vastapaino.
- Geertz, C. (1973) *The Interpretation of Cultures. Selected Essays.* New York: Basic Books Inc.
- Gellner, E. (1983) *Nations and Nationalism. New Perspectives on the Past Series.* New York: Cornell University Press.
- Gidron, B. ym (1992) 'Government and the Third Sector in Comparative Perspective: Allies or Adversaries? Teoksessa: Gidron, Benjamin ym. (toim.) *Government and the Third Sector. Emerging Relationships in Welfare Societies.* San Francisco: Jossey-Bass Publishers, 1–30.
- Gold, S. J. (1992) *Refugee Communities. A Comparative Field Study.* Sage, London.
- Gramsci, A. (1979) *Vankilavihkot.* Helsinki: Kansankulttuuri Oy.
- Gramsci, A. (1982) *Vankilavihkot. Valikoima 2.* Helsinki: Kansankulttuuri Oy.

- Griffiths, D. J. (2000) 'Fragmentation and Consolidation: the Contrasting Cases of Somali and Kurdish Refugees in London'. *Journal of Refugee Studies* Vol. 13, No. 3, 281–302.
- Grönfors, M. (1985) *Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät*. Helsinki: WSOY.
- Hacking, I. (1982) 'Language, Truth and Reason'. Teoksessa: Hollis, Martin & Lukes, Steven (toim.) *Rationality and Relativism*. Oxford: Blackwell, 48–66.
- Hall, S. (1997) Introduction & The Work of Representation. Teoksessa: Hall, Stuart (toim.) *Representation. Cultural Representations and Signifying Practices*. London: Sage, 1–74.
- Hall, S. (1999) *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino.
- Hall, S. (2003a) 'Kulttuuri, paikka, identiteetti'. In Lehtonen, M & Löytty, O. (eds.) *Erilaisuus*. Tampere: Vastapaino, 85–128.
- Hall, S. (2003b) 'Monikulttuurisuus'. In Lehtonen, M & Löytty, O. (eds.) *Erilaisuus*. Tampere: Vastapaino, 233–281.
- Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta, HE 56/1996. <www.finlex.fi> 1.3.2004.
- Hammar-Suutari, S. (2003) *Kototoiminta tutuksi kolmannella sektorilla – maahanmuuttajat mukaan kansalaistoimintaan*. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto.
- Hannerz, U. (1999) 'Reflections on varieties of culturespeak'. *European Journal of Cultural Studies*. Vol 2:3/1999. S. 393–407.
- Harinen, P. (2000) *Valmiiseen tulleet. Tutkimus nuoruudesta, kansallisuudesta ja kansalaisuudesta*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Harinen, P. & Suurpää, L. (2003) 'Nuoret kulttuurisessa välimaastossa'. Teoksessa Harinen, Päivi (toim.) *Kamppailuja jäsenyyksistä. Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Helander, V. (1998) *Kolmas sektori*. Helsinki: Gaudeamus.
- Helander, V. (1999): 'Järjestöt ja kunta: näkökulmia kunnissa tapahtuvaan edunvalvontaan' Teoksessa: Helander, Voitto ja Pikkala, Sari: *Kunnat ja järjestöt*. Helsinki: Suomen kuntaliitto, 11–26.
- Helander, V. (2001) *Paikallisyhdistys lähikurossa. Yhteydet, rakenne ja toiminta*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.
- Helander, V. & Pikkala, S. (1999) *Kunnat ja järjestöt*. Helsinki: Suomen kuntaliitto.
- Hobsbawm, E. J. & Ranger, T. (1983) (toim.) *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hourani, A. (1991) *A History of the Arab Peoples*. New York: Warner Books.
- Huntington, S. P. (2004) *Who Are We: The Challenges to America's National Identity*. New York: Simon & Schuster.
- Husa, S. (1995) 'Foucaultlainen metodi'. *Niin & Näin* Vol. 2, no. 3. <http://www.netn.fi/395/netn_395_husa.html> 16.1.2006.
- Huttunen, L. (2005) 'Etnisyys'. Teoksessa Rastas, Anna ym. (toim.) *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino.
- Hyvärinen, M. (1985) *Alussa oli liike: tutkimus yhteiskunnallisten liikkeiden mahdollisuuksista*. Tampere: Vastapaino.
- Isin, E. F & Wood, P. K. (1999). *Citizenship and Identity*. London: Sage.

- Jasinskaja-Lahti, I. ym. (2002) *Rasismi ja syrjintä Suomessa. Maahanmuuttajien kokemuksia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jenkins, S. (1988) (toim.) *Ethnic Associations and the Welfare State. Services to Immigrants in Five Countries*. New York: Columbia University Press.
- Jenkins, S. & Sauber, M. (1988) 'Ethnic Associations in New York and Services to Immigrants. Teoksessa Jenkins, Shirley (toim.) *Ethnic Associations and the Welfare State. Services to Immigrants in Five Countries*. New York: Columbia University Press, 21–105.
- Jokinen, A. (1999) 'Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin'. Teoksessa Jokinen, Arja ym. *Diskurssianalyysi liikkeessä. Vuorovaikutus, toimijuus ja kulttuuri empiirisen tutkimuksen haasteina*. Tampere: Vastapaino, 37–53.
- Juppi, P. ym. (toim.) (2003) *Liike-elämää. Vastakulttuurinen radikalismi vuosituhannen vaihteessa*. Jyväskylä: SoPhi.
- Kanava Nuoriso ry (2005) *Sagal projekti*.
<<http://www.kanavary.com/projektit.php>> 13.11.2005.
- Kangas, A. (2002) 'Euroopan unionin rakennerahastot suomalaisen kulttuurielämän tukijoina'. *Kunnallistieteen aikakauskirja*. Vol. 30, No. 4, 375–389.
- Kangas, A. & Sokka, S. (2006) 'From Private Initiatives towards the State Patronage'. *Nordisk Kulturpolitisk Tidskrift*. Vol. 4, No 1, 116–136.
- Kansalaisuuslaki. L 359/2003.
- Kettunen, P. (1987) 'Vuoden 1906 Suomi, vuoden 1918 Suomi, Nyky-Suomi'. Teoksessa: Alapuro, Risto ym. (toim.) *Kansa liikkeessä*. Helsinki: Kirjayhtymä, 284–287.
- Knuutila, S. (1994) 'Kaiken kattava kulttuuri'. Teoksessa: Kupiainen, Jari & Sevänen, Erkki (toim.) *Kulttuurintutkimus*. Johdanto. Helsinki: SKS, 9–31.
- Koivisto, J. & Uusitupa, T. (1989) 'Antonio Gramsci'. Teoksessa: Kanerva, Jukka (toim.): *Politiikan teorian moderneja klassikoita*. Helsinki: Gaudeamus, 59–82.
- Korhonen, T. (2005) 'Suomen venäläisten kansalaisjärjestötoiminta 1860-luvulta talvisodan alkuun' Teoksessa: Häkkinen, Antti ym. (toim.) *Vieraat kulkijat – tutut talot. Näkökulmia etnisyyden ja köyhyyden historiaan Suomessa*. Helsinki: SKS, 195–221.
- Kumar, K. (1993) 'Civil Society: an inquiry into the usefulness of an historical term'. *The British Journal of Sociology*. Vol. 44, No. 3, 375–396.
- Kymlicka, W. (1995) *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*. Oxford: Clarendon.
- Kymlicka, W. & Norman, W. (2000) 'Citizenship in Culturally Diverse Societies: Issues, Contexts, Concepts. Teoksessa: Kymlick, Will & Norman, Wayne (toim.) *Citizenship in Diverse Societies*. Oxford: Oxford University Press, 1–41.
- Lacan, J. (2004) *Écrits*. New York: Norton.
- Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta. L 493/1999.
- Laki saamelaiskäräjistä. L 974/1995.
- Lehtonen, M. (1998) *Merkitysten maailma*. Tampere: Vastapaino.
- Lepola, O. (2000) *Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi. Monikulttuurisuus, kansalaisuus ja suomalaisuus 1990-luvun maahanmuuttoliittisessä keskustelussa*. Helsinki: SKS.

- Lepola, O. (toim.) (2002) *Kotomaana Suomi. Kertomuksia maahanmuutosta 1999-2001*. Helsinki: Työministeriö.
- Lepola, O. & Suurpää, L. (2003) *Vallan syrjässä. Tutkimus Etnisten suhteiden neuvottelukunnan toiminnasta*. Helsinki: Työministeriö.
- Lintula, A. (2001) 'Maahanmuuttajayhdistysten mahdollisuudet ja merkitys toimintaan osallistuville'. Tutkielmassa Karita Ala-Nisula, Anita Lintula & Mervi Nissilä *Näkökulmia maahanmuuttajien kotoutumiseen*. Julkaisematon pro gradu -tutkielma. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos, Tampereen yliopisto, 140-216.
- Lockwood, D. (1964) 'Social Integration and System Integration'. Teoksessa: Zollschan, Georke K. & Hirsch, Walter (toim.) *Explorations in Social Change*. New York: Houghton Mifflin, 244-257.
- Lundström, T. & Wijkström, F. (1997) *Från röst till service? Den svenska ideella sektorn I förändring*. Stockholm. Sköndalsinstitutets skiftserie.
- Lyon, A. & Uçarer, E. (2001) 'Mobilizing ethnic conflict: Kurdish separatism in Germany and the PKK'. *Ethnic and Racial Studies*, Vol. 24, No. 6, 925-948.
- Martikainen, T. (2000a) 'Muslims in Finland: Facts and Reflections'. Teoksessa: Holm, Nilsg G. (toim.) *Islam and Christianity in School Religious Education*. Turku: Åbo Akademi University.
- Martikainen, T. (2000b) 'Muslim Groups in Turku'. *Journal of Muslim Minority Affairs*. Vol 20:2, s. 329-345.
- Martikainen, T. (2004a) *Immigrant religions in Local Society. Historical and Contemporary Perspectives in the City of Turku*. Turku: Åbo Akademi University Press.
- Martikainen, T. (2004b) 'Immigrant religions and Structural Adaptations'. *ZMR* Vol. 88, No. 3, 264-274.
- Mervola, M. (2005) 'Kurjia köyhiä ja potentiaalisia terroristeja - "Integroitumattomat" yhteiskunnallisina vaaroina'. *Kosmopolis*, vol. 35, no. 1, 27-42.
- Modood, T. & Werbner, P. (toim.) (1997) *Debating Cultural Hybridity: Multi-Cultural Identities and the Politics of Anti-Racism*. London: Zed Books.
- Odmalm, P. (2002) 'Civil Society, Migrant Organisations and Political Parties: Theoretical Linkages and Applications to the Swedish Context'. Julkaisematon seminaaripaperi. *IMER-konferenssi 20.-22.11.2002 Norrköping*.
- Ojakangas, M. (1992) 'Genealogiasta'. *Tiede & edistys*, vol. 17, no. 4, 283-296.
- Ormala, J. (2005) 'Uusi ETNO muotoutuu'. *Monitori* 2/2005, 47.
- Parekh, B. (2000) *Rethinking Multiculturalism: Cultural Diversity and Political Theory*. Basingstoke: MacMillan.
- Patentti- ja rekisterihallitus (2006) *Yhdistysrekisteri*.
<www.prh.fi/yhdistysrekisteri.html> 14.6.2006.
- Pyykkönen, M. (2002) 'Kotouttamisen kehittäminen ja maahanmuuttajien työllistyminen'. *Monitori* 4/2002, 17.
- Pyykkönen, M. (2003a) 'Integraatio ja maahanmuuttajien yhdistystoiminta'. Teoksessa: Hänninen, Sakari ym. (toim.): *Mitä yhdistykset välittävät?* Jyväskylä: Atena, 89-120.
- Pyykkönen, M. (2003b) 'Ristissä kaiken aikaa. Jäsenyydet nuorten maahanmuuttajien yhdistystoiminnassa'. Teoksessa: Harinen, Päivi (toim.): *Kamp-*

- pailua jäsenyyksistä. Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa.* Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 193–237.
- Pyykkönen, M. (2005) 'Pyhiinvaeltajia, kotoutujia vai nomadeja: Maahanmuuttajayhdistysten kolme diskurssia diasporisesta etnisyydestä'. Teoksessa: Paasonen, Susanna (toim.) *Aktivismi: verkostoja, järjestöjä ja arjen taitoja*. Jyväskylä: Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja, 108–136.
- Pyykkönen, M. (2006) 'Ethnicity on the move. Ethno-cultural discourses within immigrant associations' sports activity'. Fourth International Conference on Cultural Policy Research. Wien, 2006. Published on Proceedings cd-rom.
- Pyykkönen, M. (2007a) 'Integrating Governmentality. Administrative Expectations for Immigrant Associations in the Integration of Immigrants in Finland'. *Alternatives*. Vol. 32, No 2. (Ilmestyy kesäkuussa 2007).
- Pyykkönen, M. (2007b) 'Yhteisöstä yritykseksi, äänestä palveluksi: Sosiaalinen yritys kolmannen sektorin roolimutoksen veturina Suomessa'. Teoksessa: Kolehmainen, Jani & Pyykkönen, Miikka (toim.) *Hallintavalta. Sosiaalisen, politiikan ja talouden kysymyksiä*. (Ilmestyy syksyllä 2007).
- Pääkkönen, E. (1999) 'Etnisyys ja saamelaisyhteisö' Teoksessa: Tuominen, Marja ym. (toim.) *Outamaalta tunturiin*. Inari: Kustannus-Puntsi, 33–42.
- Qureshi, K. & Moores, S. (1999) 'Identity Remix: Tradition and Translation in the Lives of Young Pakistani Scots'. *European Journal of Cultural Studies* Vol. 2, No. 3, 311–330.
- Rex, J. ym. (toim.) (1987) *Immigrant Associations in Europe*. Aldershot: Gower.
- Rex, J. (1996) *Ethnic Minorities in the Modern Nation State*. Hampshire & London: MacMillan.
- Rönneberg, L. (1998) 'Eriytynyt ja moniulotteinen kolmas sektori'. Teoksessa: Hokkanen, Liisa ym. (toim.): *Haastava kolmas sektori. Pohdintoja tutkimuksen ja toiminnan moniulotteisuudesta*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, 10–22.
- Safran, W. (1991) 'Diasporas in Modern Societies: Myths of Homeland and Return'. *Diasporas* Vol. 1, No. 1, 83–99.
- Said, E. (1985) *Orientalism. Western Conceptions of the Orient*. London: Penguin Books.
- Saksela, S. (2003). 'Mångkulturella organisationer och invandrarorganisationer i Finland'. Teoksessa: Mikkelsen, Flemming (toim.) *Invandrerorganisationer in Norden*. Köpenhamn: Nordisk Ministerråd, 235–282.
- Salamon, L. M. & Anheier, H. K. (1996) *The Emerging Non-Profit Sector. An Overview*. Manchester & New York: Manchester University Press.
- Schierup, C-U. & Ålund, A. (1986) *Will they still be dancing? Integration and ethnic transformation among Yugoslav immigrants in Scandinavia*. Umeå: University of Umeå.
- Shapiro, I. & Kymlicka, W. (toim.) (1997) *Ethnicity and Group Rights*. New York: New York University Press.
- Sheikhmous, O. (2001) *Crystallisation of a New Diaspora. Migration and Political Culture Among the Kurds in Europe*.
<<http://www.ceifo.su.se/en/Artic/kurds.htm>> 12.8.2002.

- Sintonen, T. (1999) *Etninen identiteetti ja narratiivisuus. Kanadan suomalaiset miehet elämänsä kertojina*. SoPhi: Jyväskylä.
- Siisiäinen, M. (1982) 'Strateginen tilanne' - yhdistyslaitos ja yhteiskunnalliset liikkeet'. *Tiede & Edistys*. Vol. 7, No. 4, 280–293.
- Siisiäinen, M. (1986) *Intressit, yhdistyslaitos ja poliittisen järjestelmän vakaisuus*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Siisiäinen, M. (1990) *Suomalainen protesti ja yhdistykset*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Siisiäinen, M. (1996) 'Suomalaisen yhdistyselämän kehitys' Teoksessa: Riikonen, Virpi & Siisiäinen, Martti (toim.): *Yhdistys 2000*. Helsinki, 35–49.
- Siisiäinen, M. (1998) 'Vapaaehtoiset organisaatiot ja taistelu luokista'. Teoksessa: Kinnunen, Petri ja Laitinen, Raimo (toim.): *Näkymätön kolmas sektori*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.
- Siisiäinen, M. (2002) 'Kolmas sektori, yhdistykset ja innovaatiot'. Teoksessa: Siisiäinen, Martti (toim.) *Yhdistykset kolmannen sektorin toimijoina. Tutkimus jyväskyläläisistä yhdistyksistä*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.
- Siisiäinen, M. (2003) 'Vuoden 1997 yhdistykset'. Teoksessa: Hänninen, Sakari ym. (toim.): *Mitä yhdistykset välittävät. Tutkimuskohteena kolmas sektori*. Jyväskylä: Atena.
- Smith, C. & Freedman, A. (1972) *Voluntary Associations. Perspectives on the Literature*. Cambridge & Massachusetts: Harvard University Press.
- Soysal, Y. N. (1994) *Limits of Citizenship: Migrants and Postnational Membership in Europe*. Chicago: Chicago University Press.
- Spivak, G. C. (1993) *Outside in the Teaching Machine*. New York: Routledge.
- Suominen, T. (1997) *Ehkä teloitamme jonkun : opiskelijaradikalismi ja vallankumousfiktio 1960- ja 1970 -lukujen Suomessa, Norjassa ja Länsi-Saksassa*. Helsinki: Tammi.
- Sulkunen, P. (1997) 'Todellisuuden ymmärrettävyys ja diskurssianalyysin rajat'. In Sulkunen, Pekka & Törrönen, Jukka (eds) *Semioottisen sosiologian näkökulmia*. Gaudeamus, Helsinki, 13–53.
- Suoninen, E. (1999) 'Vuorovaikutuksen mikromaisen analysoiminen'. Teoksessa Jokinen, Arja ym. *Diskurssianalyysi liikkeessä. Vuorovaikutus, toimijuus ja kulttuuri empiirisen tutkimuksen haasteina*. Tampere: Vastapaino, 101–125.
- Syrjälä, L. ym. (1994) *Laadullisen tutkimuksen työtapoja*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Taivaankaari ry (2003) *Tavoitteisiin pyritään mm. seuraavilla toimenpiteillä*. <http://www.taivaankaari.net/toim_strategia.html> 17.7.2003.
- Tarrow, S. (1989): *Struggle, Politics, and Reform: Collective Action, Social Movements, and Cycles of Protest*. Cornell University: Centre for International Studies.
- Thompson, R. H. (1989) *Theories of Ethnicity. A Critical Appraisal*. New York: Greenwood Press.
- Tilastokeskus (2005a) *Syntymävaltio iän ja sukupuolen mukaan koko maassa ja maakunnittain 1990-2004*. <www.statfin.stat.fi> Tulostettu 1.11.2005.
- Tilastokeskus (2005b) *Väestö syntymävaltion, iän ja sukupuolen mukaan 31.12.2004, Suomi Jyväskylä, Tampere. Valtiot, joissa syntyneitä yli 50*. Joulukuussa 2005 Tilastokeskukselta tilattu tilastoajo.
- Tilastokeskus (2005c) *Ulkomaalaiset ja siirtolaisuus 2004*. Helsinki: Tilastokeskus.

- Tilastokeskus (2006) *Syntymävaltio maakunnittain 1990–2004 - Pirkanmaa*. <www.stat.fi> 21.3.2006.
- Turner, B. S. (1994) 'Postmodern culture / Modern citizens'. Teoksessa van Steenberg, Bart (toim.): *The Condition of Citizenship*. London: Sage, 153–166.
- Työministeriö (1997) *Yhdistystoiminta – opas maahanmuuttajille*. Helsinki: Työministeriö, Maahanmuutto-osasto.
- Työministeriö (2000) *Tilastoja 3/2000. Suomen vastaanottamat pakolaiset*. <www.mol.fi> 1.8.2001.
- Työministeriö (2005) *Ulkomaalaisten määrä Suomessa -tilasto*. Monitori 2/2005 (tilastoliite).
- Ulkomaalaisvirasto (2006) *Kansalaisuus*. <www.uvi.fi> 21.3.2006.
- Valtioneuvosto (2005) *Valtioneuvoston asetus etnisten suhteiden neuvottelukunnasta*. <http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/04_maahanmuutto/04_yhdenvert/ETNO/ETNOasetusS.pdf> 21.2.2005.
- Valtonen, K. (1997) *The societal participation of refugees and immigrants: Case studies in Finland, Canada and Trinidad*. Turku: Institute of Migration.
- Van Til, J. (2000) *Growing Civil Society. From Nonprofit Sector to Third Space*. Bloomington & Indianapolis: Indiana University Press.
- Vertovec, S. (1994) 'Multicultural, multi-Asian, multi-Muslim Leicester: dimensions of social complexity, ethnic organisation and local government interface'. *Innovation: European Journal of Social Sciences*. Vol. 7, No. 3, 259–276.
- Vertovec, S. (1997) 'Introduction: Islam in Europe and the politics of religion and community', (with Ceri Peach), Teoksessa: Vertovec Steven & Peach, Ceri (toim.): *Islam in Europe: The Politics of Religion and Community*. Basingstoke: Macmillan, 3–47.
- Vertovec, S. (1999) 'Minority associations, networks and public policies: reassessing relationships'. *Journal for Migration and Ethnic Studies*. Vol. 25, No. 1, 21–42.
- Wahlbeck, Ö. (1999). *Kurdish Diasporas. A Comparative Study of Kurdish Refugee Communities*. MacMillan Press LTD, London.
- Wahlbeck, Ö. (2002) 'The concept of diaspora as an analytical tool in the study of refugee communities'. *Journal of Ethnic and Migration Studies* Vol. 28, No. 2, 221–238.
- Warren, C. A. B. (2001) 'Qualitative Interview'. Teoksessa Gubrium, Jaber F. & Holstein, James A. (toim.) *Handbook of Interview Research. Context & Method*. London: Sage, 83–101.
- Weber, M. (1962) *Basic Concepts in Sociology*. Westport, CT: Greenwood Publishers.
- Wijkström, F. & Lundström, T. (2002) *Den ideella sektorn. Organisationerna i det civila samhället*. Stockholm: Sober Förlag.
- WSOY (2005) *Pikkujättiläinen*. <www.sonera.fi> 4.10.2005.
Yhdistyslaki. L 1503/1989.
- Young, I-M. (1989) 'Polity and group difference: A critique of the ideal of universal citizenship'. *Ethics*, Vol. 99, No. 2, 250–274.
- Young, I-M. (2002) 'Residential Segregation and Differentiated Citizenship'. *Citizenship Studies* Vol. 3, No. 2, 243–245.

LIITTEET

Liite 1

TEEMAHAASTATTELURUNKO

1. HENKILÖÄ JA YHDISTYSTÄ KOSKEVAT TAUSTAKYSYMYKSET

- Ikä?
- Alkuperämaa?
- Milloin tullut Suomeen?
- Mitä tekee tällä hetkellä ammatiksi tällä hetkellä?
- Millä tavalla tullut (pakolaisena, paluumuuttajana, opiskelijana)?
- Mihin kaikkiin yhdistyksiin kuulut tällä hetkellä? Oletko mukana muussa kansalaistoiminnassa, esim. projekteissa?

2. YHDISTYSTOIMINTA

- Minkä vuoksi yhdistyksenne/projektinne perustettiin?
- Miksi olette/ette ole rekisteröitynyt?
- Projektinne/Yhdistyksenne tärkeimmät päämäärät ja toiminta-ajatus?
- Asema projektissa/ yhdistyksessä ja miksi liittynyt siihen?
- Mitä yhdistys sinulle henkilökohtaisesti merkitsee?
- Kuinka aktiivisesti toimitte (esim. kokousten määrä, järjestettävät tapahtumat ja palvelut)?
- Kuinka tärkeää teille yhdistyksenne/projektinne toiminnassa on, että maahanmuuttajat pystyvät sen avulla osallistumaan suomalaisen yhteiskunnan toimintaan.
- Pystyttekö vaikuttamaan viranhaltijoiden ja poliitikkojen päätöksiin yhdistystoiminnan avulla?
- Toimitteko uskonnollisten tai poliittisten aatteiden mukaan tai tällaisten päämäärien saavuttamiseksi? Jos kyllä, minkä kaikkien ja miten se yhdistyksenne toiminnassa ilmenee?
- Ketkä ovat yhdistyksessänne aktiivisimpia toimijoita (maahanmuuttajat, suomalaisjäsenet, poliitikot, viranhaltijat)? Jos muut, kuin mamut, miksi?

- Teettekö paljon yhteistyötä muiden maahanmuuttajajärjestöjen tai suomalaisten yhdistysten kanssa? Keiden ja miksi juuri niiden?
- Onko niissä yhdistyksissä, joissa olet/olet ollut mukana ilmennyt sisäisiä ristiriitoja? Mistä ne ovat johtuneet tai miksi niitä ei ole ollut?
- Työllistääkö yhdistyksenne/projektinne, järjestääkö koulutusta tai välittääkö se tietoa työvoimasta esim. työvoimatoimistolle?
- Katsotteko, että toimiminen yhdistyksessä on parantanut teidän tai muiden yhdistyksenne jäsenten viihtyvyyttä ja helpottanut elämistä Suomessa/Tampereella?
- Voiko yhdistys toiminnalla vaikuttaa maahanmuuttajien syrjäytymiseen?
- Miten maahanmuuttajayhdistysten toimintaedellytyksiä voitaisiin parantaa Tampereella ja Suomessa?

3. ETNISYYS JA KULTTUURI-IDENTITEETTI

- Mitä oma kulttuuri sinulle merkitsee ja miten se näkyy yhdistystoiminnassasi?
- Onko teille tärkeää toimiminen suvaitsevaisuuden ja monikulttuurisuuden puolesta, vai onko tällaiset päämäärät sivuasemassa verrattuna oman ryhmän sisäiseen kulttuuri-toimintaan? Kuinka tärkeää rasismien vastustaminen yhdistystoiminnassa on?
- Kuinka tärkeää sinulle on se, että yhdistyksissä eri maahanmuuttajaryhmät voivat vaalia omaa kulttuuriaan? Voivatko yhdistykset mielestäsi tarjota ympäristön, jossa omien perinteiden ja kielen ylläpitämisestä voidaan keskustella? Voivatko yhdistykset järjestää tapahtumia ja toimintoja, joissa näin tehdään?
- Kuinka tärkeänä näet sellaisten maahanmuuttajayhdistysten toiminnan, jossa eri maahanmuuttajaryhmät voivat tavata toisiaan, keskustella asioista ja pyrkiä vaikuttamaan asioihin?
- Voiko yhdistysten kautta oppia tarpeellisia kansalaistaitoja ymmärtääkseen ja tutustuakseen suomalaisiin tapoihin tai suomalaiseen kulttuuriin, toisin sanoen pärjätäkseen Suomessa?
- Miten ymmärrät integraation? Onko se sopeutumista suomalaiseen yhteiskuntaan vai jotain monimutkaisempaa? Voivatko yhdistykset vaikuttaa siihen, millaista integraatiota Suomessa harjoitetaan?
- Minkälaisen painon laitate yhdistystoiminnallanne sille, että pystytte sen kautta itse vaikuttamaan mielikuviin omasta kulttuuristanne ulospäin?

- Mitkä ovat suurimpia eroja omassa kulttuurissasi lähtömaassasi ja täällä Suomessa?
- Onko Suomessa helppo ylläpitää omaa kieltä ja kulttuuria? Toimiiko yhdistys apuna tässä?
- Pyrittekö vaikuttamaan yhdistyksissänne myös kansainvälisiin asioihin, kuten esimerkiksi pakolaisten kansainväliseen asemaan tai oman ryhmänne asemaan entisessä kotimaassanne?
- Ovatko yhdistykseen kuulumattomat ihmiset tai rivijäsenet riittävästi yhteydessä yhdistykseen? Eli katsotko, että yhdistys pystyy edustamaan myös laajempaa ryhmää, kuin sen aktiivisia jäseniä?

4. LIIKUNTA

- Onko liikuntaharrastuksilla sija toiminnassanne?
- Mitä kaikkia liikuntamuotoja yhdistyksenne järjestää?
- Miksi juuri mainitseminen?
- Paljonko järjestämiinne liikuntatoimintamuotoihin osallistuu ihmisiä?
- Järjestättekö liikuntatoimintaa ainoastaan jäsenillenne vai myös muille?
- Minkä ikäisiä, entä paljonko miehiä ja paljonko naisia?
- Mihin liikuntatoiminnalla pyritään? Esimerkiksi yhdistämään oman kulttuurin jäseniä, vai maahanmuuttajia, vai suomalaisia ja maahanmuuttajia tai oman kulttuurin jäseniä keskenään?
- Entä onko tavoitteena saada maahanmuuttajille aktiivista tekemistä ja edistää tällä tavoin ihmisten viihtyvyyttä uudessa kotimaassa ja vieraassa kulttuurissa?
- Osallistuuko järjestämiinne liikuntaharrastuksiin ihmisiä monista eri kulttuureista?
- Miten olette mielestänne onnistuneet liikuntatoiminnallisissa tavoitteissanne? Oletteko pystyneet yhdistämään joko samaan kulttuuriin kuuluvia tai eri kulttuurisista lähtökohdista olevia ihmisiä keskenään?
- Järjestättekö liikuntatoimintaa pelkästään yksistään vai yhteistyössä joidenkin muiden yhdistysten, projektien tai viranomaistahojen kanssa?
- Onko liikuntaharrastuksissa ollut havaittavissa, että esimerkiksi tietyn kulttuurin tai kansallisuuden jakavat ihmiset keskustelevat niiden aikana omalla kielellään, oman ryhmänsä/kotimaansa asioista tai muusta vastaavasta?
- Entä monikulttuurisissa ryhmissä osallistujat maahanmuuttajien asioista?

- Liittykö järjestämiinne liikuntaharrastuksiin kenties pyrkimyksiä rikkoa jotain ihmisten identiteetteihin rikkovia rajoja? Esim. naisten tai tyttöjen liikunta tai miesten ja naisten sekajoukkuetoiminta? Tai tarkoituksellinen monikulttuurisuus rajojen rikkomisena?

5. INNOVAATIO JA TIETO

- Onko projektinne/yhdistyksenne synnyttänyt Jyväskylässä uusia toimintamuotoja, ajattelutapoja tai palveluja?
- Miten olette saaneet nämä uudet ajatukset, ym. eteenpäin esimerkiksi kaupungin organisaatiossa?
- Millä tavalla päättäjät tai viranomaiset suhtautuvat synnyttämiinne uusiin ideoihin?
- Koetteko, että yhteistyössä ja rahoituskysymyksissä viranomaiset käsittelevät erilaisia maahanmuuttajien yhdistyksiä tasa-arvoisesti? Esim. suomalaiset yhdistykset ja maahanmuuttajien yhdistykset tai monikulttuurisuusyhdistykset ja kulttuuriyhdistykset.
- Ottavatko viranomaiset yhteyttä teihin, kun he esimerkiksi järjestävät maahanmuuttajien kulttuurista kertovia tiedotustilaisuuksia ja kuuntelevatko he mielipidettänne silloin, kun he suunnittelevat jotain toimintaa, joka liittyy teidän kulttuuriinne?
- Minkä vuoksi jatkuvasti syntyy uusia yhdistyksiä? Onko niillä tarjottavanaan uusia ajattelu- ja toimintatapoja? Miksi ei kehittä vanhoja ja toimia vanhojen vakiintuneiden verkostojen pohjalta?

6. SUHDE PAIKALLISHALLINTOON

- Keiden kanssa yhdistyksenne/projektillanne on eniten yhteistyössä kaupungin organisaatiossa
- Minkä takia juuri mainitsemini ja mitä kaupunki ennen kaikkea tarjoaa yhdistyksellenne/projektillenne?
- Teettekö yhteistyötä ulkomaalaistoimiston kanssa? Mitä olet ylipäättään mieltä ulkomaalaistoimiston ja yhdistystoiminnan suhteesta, toimiiko se yhtä hyvin kuin annetaan ymmärtää?
- Pystyvätkö maahanmuuttajayhdistykset vaikuttamaan ulkomaalaistoimiston linjanvetoihin ja toimintamuotoihin?
- Jyväskylässä monet maahanmuuttajajärjestöt katsovat, että viranomaiset käyttävät maahanmuuttajaprojekteja itsensä työllistämiseen ja oman toimintansa rahoittamiseen, millainen tilanne on Tampereella?

- Pyrkivätkö viranomaiset tai jotkut yhteistyökumppanit mielestänne sanelemaan, kuinka yhdistyksenne tulisi toimia? Miten se ilmenee?
- Onko Tampereella helppo saada resursseja toimintaan esimerkiksi kaupungilta, projekteilta tai muista lähteistä? Jos ei, niin miten sitä voisi parantaa?
- Katsotko, että esimerkiksi projekteissa tai yhteistyöhankkeissa maahanmuuttajien yhdistykset ovat tasavertaisessa asemassa muihin osapuoliin?
- Miten kotouttamisohjelma on vaikuttanut maahanmuuttajien elämään ja toisaalta yhdistyksenne toimintaan? Onko se esim. tuonut lisää tehtäviä yhdistyksellenne ja parantanut täten yhdistyksen asemaa, tms.?
- Oletteko huomannut rasismia esimerkiksi silloin, kun yhdistyksenne tekee yhteistyötä viranomaisten kanssa?
- Miten yhdistysten ja Tampereen kaupungin yhteistyötä voitaisiin kehittää?

Liite 2

TUTKIMUKSESSA LÄPI KÄYDYT JA KÄYTETYT HALLINNOLLISET ASIAKIRJAT JA TEKSTIT

(Tähdellä merkityjä käytetty konkreettisesti lähdeaineistona artikkeleita ja johdantoa tehtäessä.)

Asetus Maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta (N:o 511/1999)

Euroopan neuvoston direktiivi 2000/43/EY. Rodusta tai etnisestä alkuperästä riippumattoman yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta.*

Globalisaation hallinta ja Suomi. Valtioneuvoston globalisaatioselvitys eduskunnalle. Luonnos. 2.3.2005.

<http://formin.finland.fi/doc/fin/palvelut/julkaisut/selvitykset/globselvitys_utva_05.pdf> 3.8.2005.

Globalisaatioselvitys eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle.

<<http://formin.finland.fi/doc/fin/palvelut>> 3.8.2005.

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta. Esityksen pääasiallinen sisältö. <<http://finlex1.edita.fi/>> 20.1.2003

Hallituksen esitys Eduskunnalle maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetun lain muuttamisesta.

<<http://www.mol.fi/migration/ajankoht.html>> 7.11.2001*

Hallituksen maahanmuutto- ja pakolaispoliittinen ohjelma. (2001) Helsinki: Sisäasianministeriö.

<<http://www.intermin.fi/suom/muutju.html>> 14.5.2002*

Jyväskylän kaupungin hyvinvointiohjelma: Sosiaali- ja terveyspalvelut osana Jyväskylän kaupungin hyvinvointipolitiikkaa. (2000)

<<http://www.jkl.fi/sotepa/hyvinvointi>> 1.2.2002

Jyväskylän sosiaali- ja terveyspalvelukeskuksen vuosikertomus 1998 (1999).

<<http://www.jkl.fi/sotepa/sotepa98/palvelut.htm>> 7.11.2001

Jyväskylän vuosikertomus 2000 (2001).

<<http://www.jkl.fi/tiedotus/kertomus/2000/>> 1.12.2001

Kansalaisen käsikirja. Helsinki: Valtioneuvosto. (1997)

<<http://www.opas.vn.fi/suomi/kkkfi71.htm>> 6.11.2001

Kansalaisuusasetus (N:o 699/1985)

Kansalaisuuslaki (L 401/1968)

Jyväskylän kaupunginhallituksen pöytäkirja 25.2.2002. Vetoisuus rasismien ehkäisemiseksi.

Kohti etnistä yhdenvertaisuutta ja monimuotoisuutta. Hallituksen etnisen syrjinnän ja rasismien vastainen toimintaohjelma. (2001) Helsinki: Valtioneuvosto.*

Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta (L 493/1999)*

Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetun lain muuttamisesta (L 118/2002)*

- Laki vähemmistövaltuutetusta (L 660/2001)
- Maahanmuutto- ja pakolaispolitiikan kehittäminen ja yhteydet työpolitiikkaan - projektin loppuraportti. (2001) Helsinki: Työministeriön Julkaisuja 283.*
- Maahanmuuttoasioiden hallinto Suomessa. (2001) Helsinki: Työministeriö.
<<http://www.mol.fi/migration/hallka99.pdf>> 9.11.2002*
- Muuramen, Laukaan, Jyväskylän maalaiskunnan ja Jyväskylän kaupungin kotouttamisohjelma (Kesäkuu 2000).
<<http://www.jkl.fi/sotepa/kotouttamisohjelma/>> 7.11.2001
- Oleskelu suomessa. (2001) Helsinki: Ulkomaalaisvirasto.
<<http://www.uvi.fi/oleskelu.html>> 3.8.2002
- Sosiaali- ja terveystalvelukeskuksen kehittämishankkeita vuonna 1999.
<<http://www.jkl.fi/sotepa/hyvinvointi/liite1htm>> 18.5.2001.
- Suomeen muuttajan opas. (2001) Helsinki: Työministeriö/Edita. (2001).*
- Suomen kansalaisuus hakemuksesta. (2000) Helsinki: Ulkomaalaisvirasto.
- Talous- ja sosiaalikomission lausunto aiheesta "Komission tiedonanto neuvostolle ja Euroopan parlamentille - yhteisön maahanmuuttopolitiikka" (2001/c 260/19)*
- Tampereen kaupunki (2001). Tampereen kaupungin maahanmuuttaja- ja kotoutusohjelma.
<<http://www.tampere.fi/strategia/maamu/index.htm>> 30.7.2002.
- Tervetuloa Suomeen. Perustietoa Suomesta. (1999) Helsinki: Työministeriö.
<<http://www.mol.fi/migration/index.html>> 24.3.2002
- Työministeriö (2000). Kotouttamislain seuranta- ja arviointijärjestelmä. Projektiraportti 31.12.1999. Helsinki: Työministeriö.*
- Työministeriö (2003). Maahanmuuttajien kotoutuminen Suomeen.
<<http://www.mol.fi/migration/kotsuomi.pdf>> 16.12.2003.*
- Työministeriön asettama työryhmä (2005). Työryhmän ehdotus hallituksen maahanmuuttopoliittiseksi ohjelmaksi. Helsinki: Työministeriö.
<http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/10_muut/maahanmuuttopol_ohjelma2005.pdf> 10.7.2005.*
- Ulkomaalaisasetus (N:o142/1994)
- Ulkomaalaislaki (L 378/1991)
- Ulkomaalaislakityöryhmän mietintö 2001. (2001) Helsinki: Sisäministeriö.
- Ulkomaalaisvirasto (2000). Vuosikertomus 1999. Helsinki: Ulkomaalaisvirasto.
<<http://www.uvi.fi/julkaisu.html>> 21.3.2001
- Ulkomaalaisvirasto (2001). Vuosikertomus 2000. Helsinki: Ulkomaalaisvirasto.
<<http://www.uvi.fi/julkaisu.html>> 12.12.2001.
- Uusikylä, P., Laine, P. ja Valovirta, V. (2001): Uudistuva ulkomaalaisvirasto. Ulkomaalaisviraston arvioinnin loppuraportti. Helsinki: Oy Edita Ab.
- Vantaan kaupunki (2002). Vantaan monikulttuurisuusohjelma.
<http://www.vantaa.fi/i_aletusivu.asp?path=1;135;137;1623> 2.12.2003.
- Yhdistystoiminta. Opas maahanmuuttajille. (1997) Helsinki: Työministeriön Maahanmuutto-osasto.*